STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03654

ONKL MOZES

Sholem Asch

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום אַש

געזאַמלטע שריפטן

צענטער באַנד

פאַרלאַג „קולטור-ליגע״, וואַרשע

שלום אש

אָנקל מאָזעס

פאַרלאַג „קולטור-ליגע”, וואַרשע

Printed in Poland

SZOŁEM ASZ — Szriftn

Copyr. by Scholem Asch

New-York 1921

געדרוקט אין 500 עקזעמפלארן

Spółdz. wydawn. „Kultur-Liga“

Warszawa 1931

Druk. „Di Welt“ Nowolipie 7.

ערשטער טייל

א

איבער ווילליאַמסבורגער בריק

אין „דאַון-טאַון‟, ניו-יאָרק, איז די זון פון דער וועלט אונטערגעגאַנגען. עס האָט זיך געדאַכט, אַז פון דער גאַנצער וועלט האָט זי אויסגעקליבן די פאַרוואָלקנטע הויכע קאַסטנס, וואָס שטייען ביים ברעג פון דעם איסט-טייך, איבער זיי אונטערצוגיין. און ווי הויך די קאַסטנס זענען נישט געווען, ווי העכער איינער האָט נישט געפּרואווט איבערן אַנדערן איבערצושטייגן, האָט מען ערשט פון דאַנען, פון דער ווילליאַמסבורגער בריק, אָנגעזען, ווי קליין און ווי נידריג זיי זעען דאָך אויס געגן דער הויכקייט פון הימל, פּאַפּירענע קאָרטן-הייזלעך, וואָס קינדער האָבן אויפגעשטעלט צו שפּילן זיך מיט זיי. די קאָרטן-הייזלעך האָבן איינזאַם און פאַרלאָזט געבלאָנדזשעט אין דער ברייטער און הויכער אומענדלעכקייט פון חלל, און זענען פאַרשעמט געוואָרן, וואָס זיי האָבן געוואַגט זייערע קעפּ אויפצוהויבן אַזוי הויך פון דער ערד...

אַ פייערדיגע זון איז אַרויס פון איר טוי-באַדעקטער רונדיגער פאָרם, און אַ צעבלוטיגטע האָט זי זיך אויסגעגאָסן איבערן גאַנצן הימל — גאַנצע טייכן האָט זי פאַרפלייצט. פון דער צווייטער זייט האָט אַ שטאַרקע מעכטיגע האַנט פון דער זייט פון ים מאַטע שלייערס געצויגן און איבערגעוועבט איבער די טייכן רויט-בלוט, איבער די בלויע פעלדער, וואָס האָבן זיך געצויגן איבער דער ווייטקייט און ברייטקייט פון ניו-יאָרקער „דאַון-טאַונער‟ הימל. ווי זיי וואָלטן געוואָלט פאַרשטעלן פון מענטשנס

אויגן, וואָס דאָרט, אונטער די שלייערס, קומט-פאָר. די גרויסע איינזאַמע שטיינערנע קאַסטנס האָבן זיך מיטאַמאָל אָנגעצונדן. גאַנצע ווענט-שויבן האָבן געבּרענט אין בּלישטשענדיגער שיין. און „דאַן-טאַן", ניו-יאָרק, בּאַגאָסן מיט דער אונטערגייענדער זון, האָט זיך אויסגעדוכט אויסצוזען ווי אַ צעשטערטער בּבל, ווי אַ צעפאַלענע אַלטע שטאָט. די הויכע איינזאַמע פינקלדיגע ווענט זענען די חורבות פון פאַרגעסענע זונען-טעמפּלען פון ווילדע טורעמס, וואָס מענטשן האָבּן אַמאָל אויפגעשטעלט אין די הימלען צו שטייגן און מיט די געטער מלחמה צו האַלטן...

די ווילליאַמסבּורגער בּריק איז געווען, ווי אַן אייזערנער, לעבּעדיגער ריז וואָלט זיך אויסגעצויגן איבּער דעם „איסט-ריווער" און מיט זיינע הענט און פיס אָנגעכאַפּט די בּיידע ברעגן פון טייך. איבער זיין רוקן זענען געפלויגן, ווי ווילדע אייזערנע חיות מיט אָנגעצונדענע קעפּ, איין בּאַן נאָך דער אַנדערער. און די חיות האָבן געהאַט אין זייערע בּייכער איינגעשלונגען טויזנטער און טויזנטער מענטשן, וואָס זענען געשטאַנען קעפּ אויף קעפּ און מיט דערשראָקענע גערייצטע אויגן אַרויסגעקוקט פון די פענסטערלעך, פון די אייזערנע חיהשע פענסטער-אויגן. דאָס האָבן די אייזערנע קאַסטנס, וואָס פינקלען זיך יעצט אין דער רויטער זון, צוריקגעשיקט זייערע איינוואוינער אויף איבּערנאַכט צו זייערע ווייבער און קינדער איבּער דעם טייך.

די לויפנדע בּאַנען מיט די מענטשן זענען געווען אַזוי פיל און אַזוי אָפּט, אַז דער אייזערנער ריז — ווילליאַמסבורג-בּריק — האָט געקרעכצט אונטער זייער לאַסט. טיילמאָל האָט זיך געדאַכט, אַז דער ריז וועט עס נישט אויסהאַלטן און אָפּלאָזן זיינע הענט און פיס, און אַלץ וועט פאַלן אונטער אים אין טיפן טייך אַריין. נאָר יעדעס מאָל, ווען אַ בּאַן איז דורכגעלאָפן, האָט דער ריז געגעבן אַ ציטער. זיין רוקן האָט זיך געגעבּן אַ ווייכן עלאַסטישן בּייג, און דער צוג האָט זיך דורכגעגליטשט איבּער אים, ווי שטאָלענע גליטשערס איבּערן אייז.

אומהיימלעך פיל זענען געווען די בּאַנען. פון אַלע עקן פון ניו-יאָרק זענען זיי פון די לעכער פון דער ערד געקראָכן,

און אַלע זענען זיי דורך איבער דעם רוקן פון ריז. איינע נאָך דער אַנדערער, און צוויי מיטאַמאָל, און דריי מיטאַמאָל — און איינע האָט די אַנדערע איבערגעיאָגט. איבער דיביידע זייטן פון ריזס בויך זענען געלאָפן וועגן און פראַכט־וועגן, אויטאָמאָבילן און טראַמווייען, ווי פליגן וואָלטן זיך אָנגעזעצט אויף אַ גרויסן קערפּער. און אַלץ האָט אויף זיך אויסגעהאַלטן דער ריז, געקרעכצט און אויסגעהאַלטן.

אַביסל אָן אַ זייט ציט זיך אַ שמאָלער וועג פאַר פוס־גייערס איבער דעם רוקן פון בריק, נאָר דער פוס־וועג איז דער איינציגער איינזאַמער וועג אויף דער בריק.—איבער אים זענען יעצט, אין פריען האַרבסטיגן פאַרנאַכט, געגאַנגען טאַטע און טאָכטער פון ניו־יאָרק נאָך ברוקלין — האָפּקינס סטריט — צופוס אַהיים. אונטער זייערע פיס זענען דאָס געפלויגן די באַנען מיט די מענטשן. און פאַר זייערע אויגן האָט דאָס „דאַן־טאַן” ניו־יאָרק געלויכטן זיך אין פאַרנאַכטלעכער זונען־שיין. נאָר זיי האָבן דאָס נישט באַמערקט. זיי זענען פאַרטיפט געווען אין זייער געשפּרעך. און דער רעש פון די באַנען האָט זייער אויפמערקזאַמקייט נישט אָפּגעווענדט.

האָבנדיג זייער וואוינונג אונטער דעם געוועלב פון דער הויך־באַן, איז זייער געהאָרך אַזוי צוגעוואוינט געוואָרן צום געזאַנג פון אייזן, אַז עס האָט זיך זיי אויסגעוויזן, אַז דער קוויטש פון ראָד אויף דעם רעלס איז דאָס געהער פון דער הויך פון דער לופט, וועלכע זיי אָטעמען אין זיך אַריין... זייער אויג האָט זיך אויך נישט אָפּגעשטעלט אויף דעם גראַנדיעזן בילד, וואָס די זונען־פאַרבן שפּילן־אָפּ מיט די שויבן פון די פענסטער. זייער אויג איז געוואָרן איינגעוואוינט צו זען נאָר נוצלעכע זאַכן און נישט זיך אָפּצושטעלן אויף אויסערלעכע צופעליגקייטן. זייער געשפּרעך איז אויף אַ מינוט נישט געוואָרן אָפּגעהאַקט. און די טאָכטער האָט ווייטער געפירט איר באַלעבט וואָרט.

— שעם זיך, טאַטע, צוויי טעג קומסטו נישט אַהיים. נישט געוואוסט וואו צו זוכן דיך, מאַמאַ האָט געוויינט, קינדער האָבן געוויינט, געמיינט ביסט פאַרלוירן געגאַנגען. שעם דיך, טאַטע!

די טאָכטער, וועלכע האָט גערעדט צום פאָטער אַזעלכע רייד, איז אַלט געווען פערצן און אַ האַלב יאָר און איז געווען אין אַכטן קלאַס פון פּאָלקס-שול, דאָך איז זי געווען אַזוי אָנפאַר-טרויט מיט אַלע געהיימנישן פון איר משפחה, אַז זי האָט זיך גאָר נישט געשעמט צו רעדן מיט איר פאָטער דערפון. איבריגנס, איז מאַשאַ שוין נישט געווען אַ קינד. מיט איר פערצן און אַ האַלב יאָר לעבן, מיט אירע אַמעריקאַנישע דערפאַרונגען און מיט איר אַכטן קלאַס פּאָלקס-שול איז זי קלוגער און דערצויגענער געווען פון אירע עלטערן, וועלכע זענען איבערגעבליבן אַזוי גרין און אומדערפאַרן, אַזוי ווי זיי זענען געקומען פון קליינעם שטעטל פון פוילן.

מאַשאַ איז אַ מינוט שטיל געבליבן. אירע קליינע בעקע-לעך זענען רויט געוואָרן און אירע שוואַרצע, שוואַרצע אויגע-לעך האָבן נאָך מער אָנגעהויבן צו פינקלען. זי האָט זיך גלייך געמאַכט איר לאַנגן שוואַרצן צאָפּ, דאָס איינציגע צירונג, וואָס זי האָט געהאַט אויף זיך, און וועלכער האָט גאָר נישט גע-פּאַסט צו איר קליין אויסגעוואַקסן קליידל. פון די קורצע אַרבל האָט זיך אַרויסגעוויזן מאַשאַס לאַנגע רויטע הענטלעך. דאָס מיידל האָט געהאַלטן אין איין ציען די אַרבל פון קאַפּטנדל איבער אירע הענט, ווען איין אַרבל האָט נאָכגעגעבן, האָט דער צווייטער זיך אַרויפגעגליטשט, און מאַשאַ האָט געהאַלטן אין איין קעמפן מיט אירע אַרבל.

פון דער זייט פון ים האָט געבלאָזן איבער וויליאַמס-בורגער בריק אַ קאַלטער ווינט, און האָט געטראָגן דעם גרינעם פייכטן ריח פון ים איבער דער בריק, האָט געזאַלציג געמאַכט דאָס מויל — דעם פאָטער מיט דער טאָכטער האָט זיך גע-גלוסט עסן. דער ווינט האָט צעיאָגט מאַשאַס האָר און געטראָגן איר צו-קורץ קליידל, פון וועלכן עס האָבן זיך די הויכע שיין-מיידלשע פיס צו-ווייט אַרויסגעזען. מאַשאַ האָט געקעמפט מיטן ווינט, דאָ געשלעפּט דאָס קליידל אַראָפּ צו פאַרשטעלן אירע פיס, און דאָ געשלעפּט דאָס קליידל אַרויף צו פאַרשטעלן אירע נאַקעטע הענט. די פרייד, וואָס דער פאָטער אירער גייט

מאָרגן צו דער אַרבעט, האָט זי געטראָגן מיט אימפּעט אַהיים צו דער מאַמען...

אַז דער פאָטער מיט דער טאָכטער זענען אָנגעקומען אין האָפּקינס סטריט, איז שוין טונקל געווען. וואַרימע גאַז-ליכט האָט זיך אַרויסגעגאָסן פון די געוועלבער. פאַר די קינאָס און פאַר די זאָדע-געוועלבלעך זענען געשטאַנען קינדער און מיט זשעדנע אויגן צוגעקוקט, ווי ייִנגלעך און מיידלעך גייען אַהין אַריין.

אַ פּאָר פון די קינדער האָבן אין אהרן מעלניק, וועלכער איז דורכגעגאַנגען (געפירט פון זיין טאָכטער מאַשאַן) — דער-קענט זייער פאָטער, און מיט אַ געשריי און אַ ליאַרם: פּאַפּאַ! זענען זיי אים נאָכגעלאָפן. מאַשאַ האָט זיי באַרואיגט מיט אַ וואונק און מיט אַ וואָרט. מורא געהאַט, אַז דער פאָטער זאָל נישט פאַרשווינדן פאַר דער טיר פון הויז. נאָר וואָס נענטער אהרן מעלניק איז צו דער טיר פון זיין הויז צוגעקומען, איז זיין צוריקקומען אַלץ געוואָרן מער זיכער אי פאַר אים און אי פאַר זיין טאָכטער מאַשאַ. פאַר דער טיר פון הויז זענען אין וואַ-רימען פאַרנאַכט געזעסן די ווייבער. האַלב אָפּגעוואַשן און אָנ-געטון האָבן זיי אָפּגעוואַרט זייערע מענער, וואָס קומען-צוריק פון דער אַרבעט. די אַלע שכנים האָבן אַ לעבעדיגן אינטע-רעס גענומען אין די פאַמיליע-אָנגעלעגנהייטן איינער פון אַנדערן, זיי האָבן, זעלבסטפאַרשטענדלעך, געוואוסט פון אהרנס אַנטלויפן פון דעם ווייב מיט די קינדער און מיט גרויס אינטערעס, צו אַלעמענס גרויסער צופרידנהייט, צוגעזען, ווי מאַשאַ פירט יעצט אַהיים דעם פאָטער. און ווי זיי וואָלטן זי אַריינגענומען אין זייער ווייבערשער חברותא, האָבן זיי איר צוגעוואונקען מיט די בליקן און מינעס פאַר דער גוטער אַרבעט, וואָס זי האָט גע-טון, צוריקברענגענדיג דעם טאַטן אַהיים.

אין דער שטוב האָט אהרן געפונען זיין ווייב ראָזע מיט דעם קליינעם קינד אויף דער האַנט, וועלכעס אַזוי ווי עס וואָלט געוואוסט, אַז עס איז דער איינאיינציגער זון צווישן די פיר טעכטער, וואָס אהרן האָט געהאַט מיט זיין

ווייב — האָט עס קיינמאָל נישט געוואָלט אַראָפּ פון דער מוטערס הענט. ראָזע, וועלכע האָט מיט אירע דרייסיג יאָר אויסגעזען שוין, ווי אַ יידענע אין די פערציגער, האָט נאָך איין רעשט געהאַט איבריג פון איר יוגנט, און דאָס זענען געווען אירע געדיכטע שוואַרצע האָר, וועלכע האָבן מיט זייער יוגנטלעכן גלאַנץ זיך גאָר נישט צוגעפּאַסט צו איר פאַרעלטערט פּנים און קאַליע-געוואָרענע גאָלדענע ציין, וואָס האָבן דאָ און דאָרט אַרויסגעקוקט פון איר מויל. זי איז געווען פאַרביטערט און בייז פון צרות און קלאָג, און זי האָט געליטן פיזישע ליידן אַ גאַנצן טאָג פון האַלטן דאָס קינד אויף די הענט. זי האָט אָנגעקוקט איר מאַן:

— גיב נאָר אַ קוק — ער איז דאָך שוין דאָ. די מציאה האָט זיך דאָך שוין אָפּגעפונען.

ראָזע האָט געוואָלט עפּעס ווייטער רעדן, נאָר די קליינע מאַשאַ איז אונטערגעשפּרונגען, אַרויסגענומען פון אירע הענט דאָס קינד, און געזאָגט:

— מאַמאַ, שווייג, דו וועסט נישט שווייגן?!

— וואָס זאָל איך שווייגן? — וואָס, ער וועט אַנטלויפן, דער תכשיט! — האָט די מוטער געזאָגט מיט מער דרייסטקייט און מוט, נאָכדעם ווי זי האָט געהאַט פרייער אָפּגעעטעמט פון דעם קינדס לאַסט, וואָס זי האָט געפילט אַ גאַנצן טאָג אויף די הענט. — זאָל ער אַנטלויפן. ווער האָט געשיקט נאָך אים?

— מאַמאַ, דער טאַטע גייט דאָך מאָרגן אַרבעטן, דער אַנקל בערל האָט געשאַפן אַ פּלאַץ פאַר אים. איך בעט דיך, שווייג!

דאָס וואָרט „אַרבעט" האָט געבראָכן אַביסל דאָס אייז. און איר טאָן איז געוואָרן אַביסל אַנדערש.

— אַזוי, ער גייט שוין אַרבעטן, ער וועט מיך שוין נישט לאָזן הונגערן מיט מיינע שוועלבן, אָ-וואַ, אַן איינזעעניש.

נאָר אהרן האָט דעם ווייב נישט געוואָלט צוליב-טון. די טאָג-טעגלעכע צרות, וואָס דאָס לעבן האָט זיי געשאַפט, האָבן אין מאַן-און-ווייבס הערצער אָנגעזאַמלט אַזוי פיל ביטערניש פון איינעם אויפן צווייטן, אַז זייער איינציג ביסל נחת אי

נעווען, ווען איינער האָט דעם צווייטן געקאָנט קרענקען. דאָך האָט זיי די פיינטשאַפט נישט געשטערט צו לעבן צוזאַמען פופצן-זעכצן יאָר, קינדער האָבן. עס איז געווען, ווי די פיינט-שאַפט וואָלט געווען דער ליים, וואָס קנעט-צוזאַמען זייער לעבן, און אַז אהרן האָט געזען, ווי דעם ווייבס אויגן זענען רואיגער געוואָרן פון דער טאָכטערס רייד, האָט עס אים גע-קרענקט.

— די מאַמע וועט קאָנען גיין אַרבעטן, זי קאָן נישט אַרבעטן מיט די זייטן? — פאַרוואָס מוז איך דאָס? — האָט ער זיך אָנגערופן פון ווינקל אַרויס.

— צו וואָס האָסטו אים אַהיימגעבראַכט? — האָט ראָזע אָנגעהויבן צו שרייען אויף דער טאָכטער. — די טיר וועל איך אויסקלאַפּן מיט אים. גיי-אַרויס פון מיין שטוב, די מינוט פון מיין שטוב!

מאַשאַ איז געבליבן שטיין פאַרצווייפלט. זי האָט געזוכט אַן עצה, ווי צו ראַטעווען די לאַגע. זי איז געשפּרונגען פון איינעם צום אַנדערן און געבעטן זיך מיט אירע קינדערשע אויגן און הענטלעך:

— מאַמאַ, שוויַג, איך בעט דיך. טאַטע, שוויַג, איך בעט דיך. עס איז דאָך נישט שיין פאַר די שכנים.

אין איר קליין קעפּל איז אויפגעגאַנגען אַ געדאַנק: דער טאַטע איז הונגעריג און מיד, און די מאַמע איז הונגעריג און מיד; אין שטוב איז פינסטער און טרויעריג — דורך דעם קריגן זיי זיך. ווען זי וואָלט געקאָנט גרייטן צום טיש און אויפגעבן אָוונט-ברויט, אין שטוב וואָלט געווען ליכטיג, וואָלטן זיי זיך נישט געקריגט. זי האָט פלינק אָנגעצונדן דאָס גאַז-ליכט, דאָס שטיבל איז באַלויכטן געוואָרן, און ווירקלעך, ווי עס איז נאָר אין שטיבל ליכטיג געוואָרן, האָבן זיך מאַן און ווייב אויפגעהערט צו קריגן. זיי האָבן זיך געשעמט איינער פאַרן צווייטן אין דעם ליכט, פאַרן קינדס אויגן. ראָזע האָט אָנגעהויבן צו וויינען אויף איר ביטער מזל, וואָס דער גזלן האָט זי געשלעפּט אין וויסטן „אַמעריקע", „און איר פאָטער און מוטער וועלן קיין רו אין קבר נישט האָבן,

ווען זי וואָלט זיי נאָר אויף זייערע קברים געקאָנט אָנזאָגן, אין וועמענס הענט זיי האָבן זי איבערגעגעבן". אהרן איז געזעסן אַ פאַרשטיינערטער אין ווינקל און געשוויגן. אין שטיבל האָבן זיך אָנגעהויבן צו קלייבן די קינדער פון דער גאַס און אָנגעהויבן צו פאָדערן אָוונט-ברויט. די מוטער האָט זיי אָפּגעשיקט צום פאָטער און צום טײַוול. דענסטמאָל האָט מאַשאַ איבערגעלאָזט דאָס קליינע קינד אויף אַ שוועסטערלס הענט און איז אַליין אַרויס אין גאַס שאַפן עסן. זי האָט זיך אָפּגעזאָגט פון געדאַנק, וואָס זי האָט פריער געהאַט, צו באָרגן ביי דער קצבטע, אויפן ערשטן שטאָק, פופציג סענט, ביז דער טאַטע וועט אָנהייבן אַרבעטן. דאָס וואָס דער פאָטער איז צוריקגעקומען און דער אָנקל לואי האָט פאַר אים געקראָגן אַ פּלאַץ, האָט איר מער שטאַרקייט און גלויבן געגעבן אין זיך. זי איז אַריין מיט דרייסטקייט אין דעם שפּייז-געוועלבל, וואָס איז געווען אין ווינקל-גאַס און האָט זיך געהייסן געבן ברויט, פּוטער און קעז, און טאָמאַטען-זופּ אין קעסטל און זי האָט נאָך פאַרלאַנגט אַ מאַרינירטן הערינג און אוגערקעס. האָט זי דער סוחר אָנגעקוקט פאַרוואונדערט, האָט זי שטאָלץ אָפּגעענטפערט: „פּאַפּאַ גייט מאָרגן אויף אַ פּלאַץ, אָנקל בערל האָט אים פאַרשאַפט". האָט דער סוחר פאַרשטאַנען, און שוין גאָרנישט געזאָגט. איר וואָרט „פּאַפּאַ גייט מאָרגן אויף אַ פּלאַץ" איז געווען אַ ווינטש-פינגערל, וואָס האָט פאַר מאַשאַן אויפגעעפנט דעם סוחרס געוועלב, דעם קצבס יאַטקע און זי האָט געקראָגן, וואָס זי האָט געוואָלט.

און מאַשאַ האָט רעכט געהאַט. קוים איז ליכטיג געוואָרן אין שטיבל און מאַשאַ האָט אויפן טיש דערלאַנגט דעם רייכן אָוונט-ברויט, מיטן מאַרינירטן הערינג און די אוגערקעס און די טאָמאַטען-זופּ, איז נישט נאָר מאַן און ווייב האָבן זיך אויפגעהערט צו קריגן, נאָר אהרן מעלניק האָט זיך דערמאָנט, אַז ער איז אַ פאָטער פון פיר טעכטער און אַ זון, האָט די קינדער אַרומגעזעצט ביים טיש, אָנגעזאָגט זיי, אַז זיי זאָלן זיצן אָרנטלעך — און אין שטיבל ביים טיש זענען אַרום געזעסן די גליקלעכסטע פאַמיליע און געגעסן זייער פאַרדינט שלומדיג אָוונט-ברויט.

2

קינדער

אהרן מעלניק האָט פאַר זיין טאָכטער ליגן געזאָגט, קיין שטעלע צו אַרבעטן האָט אים קיינער נישט צוגעזאָגט. ביינאַכט, ווען ער איז געלעגן אין בעט מיט צוויי קינדער פון ביידע זייטן — האָט ער זיך דערמאָנט, אין וואָס פאַראַ לאַגע ער געפינט זיך און זיין גאַנצע משפחה. ער האָט מורא געהאַט פאַר דעם מאָרגנדיגן טאָג, ווען דאָס ווייב מיט די קינדער וועלן זיך אויפהויבן און וועלן אים געפינען אינדערהיים. דער דערוואַקסענער ייד, דער פאָטער פון פינף קינדער, האָט זיך געפילט ווי אַמאָל אין די קינדער־יאָרן, ווען ער איז אַנטלאָפן פון חדר און וואַרט אויף אַ פסק. און דאָס געפיל האָט אים געמאַכט היימלאָז און קינדיש, אַ שעמעוודיגקייט האָט אים אַרומגענומען פאַר זיינע קינדער, וואָס טוליען יעצט די קעפּעלעך צו אים.

אהרן האָט נישט ליב־געהאַט זיינע קינדער צוזאַמען, ווייל ער האָט אין זיי געזען די סיבה פון זיין אומגליק, פון זיין פאַרשקלאַפט לעבן. אָבער צו יעדן קינד האָט ער געפילט אַ באַזונדער געפיל. און יעדעס קינד האָט געהאַט אַ באַזונדער אָרט אין זיין האַרצן. ציליע, דאָס מיידעלע נאָך מאַשאַן, האָט ליב־געהאַט אַ שרעק דעם קינאָ, און כאָטש זי איז נאָר איינמאָל אין איר לעבן געווען דאָרט, ווען דער אָנקל לואי האָט זי אַמאָל מיטגענומען, דאָך פון דעמסטמאָל אָן שפּילט זי נאָך אַלצדינג, וואָס מ'האָט אין קינאָ געשפּילט. זי נעמט אַ קישנדל און מאַכט זיך אַ פּופּע און הילט זיך דערמיט איין אין דער מאַמעס טוך, און שפּילט דאָס שטיק: „די מאַמע מיטן קינד". און ערשט היינט אין אָוונט, נאָך דעם רייכן אָוונט־עסן, האָט די פאַמיליע מעלניק געפייערט דאָס איבערבעטן צווישן טאַטע־מאַמע מיט ציליעס אַ פאָרשטעלונג. אהרן האָט פאַרגעסן זיין היימלאָזיגקייט און זיין ביטערקייט, און ער האָט געלאַכט און געפריידט זיך מיטן קינדס שפּילן. און אייגנטלעך איז דאָס געווען ציליע, וואָס האָט מיט

איר פאַרשטעלונג דעם טאַטן צוריקגעצויגן אין שטוב אַריין, אים אַריינגעפירט אין דער משפּחה אַריין... יעצט אָבער איז ציליע צוריק געוואָרן אַ קליין, פּיצינק מיידעלע, מיט אַ שקאָציש שמוציג פּנימל, וועלכעס האָט אַפילו אין שטילן שלאָף אַרויסגעפּאָדערט אַלעמען מיט דעם חוצפּהדיגן זיכערן אויסדרוק. עס איז געווען ווי אַ זאָרג וואָלט אַראָפּ פון קינדס געמיט, און מער זיכער שוין וואָס דער טאַטע איז דאָ אינדערהיים, האָט עס זיך ווי אַ קעלבל איינגעטוליעט מיט די פיס, מיט די הענט, מיטן קעפּל אין טאַטנס לייב אַריין...

דאָס צווייטע קינד, סטעלאַ, איז געווען גאָר אַ גאַנץ אַנדערע פון ציליען — זי איז שטענדיג געווען אַ שרעקעוודיגע און אַ שעמעוודיגע. איז אַ מענטש אין שטוב אַריינגעקומען, האָט זי זיך באַהאַלטן אין אַ ווינקעלע און געוויינט. די טאַטע-מאַמעס קריגן זיך, אין וועלכן זי איז דערצויגן געוואָרן, האָט אויף דעם קינד אַרויפגעוואָרפן אַזאַ שרעק פאַר מענטשן, אַז זי האָט געוויינט ביינאַכט פון שלאָף אַרויס, פון שרעקלעכע חלומות, וואָס זענען זי באַפאַלן. צייט דער פאָטער איז אַוועק פון דערהיים, האָט דאָס קינד גאָר מורא געהאַט צו שלאָפן; געוואוינט אָבער איינצונורן איר קערפּערל אין פאָטערס שטאַרקער ברוסט און דערמיט זיך פילן זיכער, האָט דאָס קינד ביינאַכט געזוכט דעם פאָטער אויפן געלעגער. היינט, דאָס ערשטע מאָל זינט דער פאָטער איז אַוועק, איז דאָס קינד איינגעשלאָפן רואיג...

אהרן האָט געפילט די צוויי קינדישע פּוכיגע קערפּערלעך, איינגעקנאָטן און איינגענורעט אין אים אַריין, אַזוי ווי זיי וואָלטן זיך אָנגעהאַלטן אָן פאָטער און נישט געוואָלט אים אַוועקלאָזן פון זיך און געבעטן זיך ביי אים, אַז ער זאָל זיך פאַר זיי ווידער איינשפּאַנען אין דעם יאָך, וועלכן ער האָט אַזוי הפקר-דיג פון זיך אַראָפּגעוואָרפן...

און אין יאָך זיך איינשפּאַנען האָט ער נישט געוואָלט. ער האָט זיך דערמאָנט אין די יאָרן, ווי ער איז געזעסן אויף דער „בויערי"-גאַס, און די אַלע האָפענונגען און חלומות, וואָס ער האָט געהאָפט אַרויסצורייסן זיך פון דער ווערקשטעל און

אַליין ווערן עפּעס אַ שטיקל מענטש פאַר זיך, קומען צו אַ תּכלית. און די אַלע האָפענונגען האָט ער איינגעניי‌ט מיט דער נאָדל אין די הויזן אַריין, וועלכע ער האָט אויף דער מאַשין געקלאַפּט... ביז אַמאָל האָט זיך ביי אים געפונען די קראַפט איבערצורייסן, אָפּצוהאַקן דאָס לעבן און זוכן עפּעס נייעס. יעצט זאָל ער ווידער צוריקגיין — צוריק גיין אין „שאַפּ" אָן האָפענונגען, אַז אַמאָל וועט אַנדערש זיין, נאָר באַגראָבן זיך אַליין אויפן לעבן לאַנג, אָן האָפענונג אויף בעסערס?...

די אומזיכערקייט און די היימלאָזיגקייט האָט אים ביינאַכט געפּייניגט און געדושעט אים ווי אַ נישט-גוטער. עס האָט זיך אים געחלומט אַ שרעקלעכער חלום, אַז ער האָט אָנגעהויבן צו וויינען אויס דעם שלאָף אַרויס. אָבער נישט אַ באַדויערנד מענטשלעך וויינען, נאָר אַ געוויסן-בייסנד קלאָגן פון אַ חיה. — ער האָט געוויינט פון שלאָף, ווי נישט-גוטע וואָלטן אים געפּייניגט. מען האָט אים געריסן פון שלאָף, ער האָט זיך אויפגעכאַפּט:

— הע, וואָס, מאַשאַ?

— טאַטע, וואָס איז דיר? וואָס שרייסטו?

— ווער, איך? גאָרנישט. וואָס האָסטו זיך אויפגעכאַפּט?

— האָסט אַזוי שרעקלעך געוויינט, ווי ווער וואָלט דיר שלעכטס געטון.

— גאָרנישט. קום-אַריין אין בעט. עס איז קאַלט...

די קינדער זענען געשלאָפן מיט די עלטערן. די קלענערע מיט דער מאַמען און די גרעסערע מיטן פאָטער. די איינציגע, וואָס איז שוין געשלאָפן באַזונדער, אויסגעבעט אויף דריי שטולן, איז געווען די עלטערע, מאַשאַ. נאָר ווען עס פלעגט איר קאַלט זיין ביינאַכט, פלעגט זי אַריינקומען צום פאָטער אין בעט אַריין. זי האָט זיך דערפריידט מיטן פאָטערס איינלאַדונג. זי האָט פאַררוקט די שוועסטערלעך אָן אַ זייט.

אַז מאַשאַ איז אַריינגעקומען אין בעט אַריין, האָט זיך דער פאָטער פּלוצלינג אָפּגערופן:

— מאַשאַ, דו ביסט דאָך שוין אַ קלוג מיידל, האָרך מיך אויס. ווילסטו, אַז דער טאַטע דיינער זאָל שטענדיג זיין פאַר-

שקלאַפּט ביי דער ניי-מאַשין, ביים אָנקל מאָזעס, און מיר זאָלן שטענדיג לעבן אין אָרימקייט? דו פאַרשטייסט דאָך, דו ביסט דאָך אַ קלוג מיידל, אַז איך וועל צוריקגיין אויף אַ פּלאַץ אַרבעטן — וועל איך שוין שטענדיג אַרבעטן ביי דער מאַשין, זיין אַ פינסטערער שטעפּן-שניידער, אָן האָפענונגען אויף עפּעס בעסערס. און איר אַלע, דו און די קליינע קינדערלעך, וועלן נאָך קיין צייט נישט האָבן אויפצואוואַקסן, וועט איר שוין מוזן גיין באַלד אַרבעטן. ווילסטו אַזוי? יאָ?

— איז דאָך שוין אונזער מזל אַזעלכער, אַז מיר זאָלן געבוירן ווערן ביי אַן אָרימען פאָטער, וועלן מיר אויך אַרבעטן. וואָס דען קאָנסטו טון?

— ווען איך וואָלט נאָר צייט געהאַט, צייט געהאַט אַ פּאָר חדשים, אַז איך זאָל זיך קאָנען אַרומקוקן עפּעס אַנדערש. און אַז איך זאָל נאָר האָבן אַביסל געלט, אַ קליין ביסל געלט אָנצוהייבן עפּעס אַנדערש. אָט איז ערשט נישט לאַנג געקומען אַ לאַנדסמאַן, האָט ער בשום-אופן נישט געוואָלט אַריינקומען צום אָנקל מאָזעס אין „שאַפּ“. „שטאַרבן אויף דער גאַס, איידער אַרבעטן“ — האָט ער געזאָגט, געקראָגן פון ערגעץ אַביסל געלט, גיט צירונג אויף אויסצוצאָלן, און ער האָט שוין אַ ביזנעס פאַר זיך. ווען איר וואָלט מיר נאָר אַביסל אָפּגעלאַזט, נאָר דעם אָטעם כאַפּן.

דאָס מיידעלע האָט זיך באַקלערט אַביסל — זי האָט געקוקט אויפן פאָטער, און ביים קליינעם שיין פון דער גאַז-באַלויכטונג, וואָס האָט געברענט אַ גאַנצע נאַכט, האָט זי געזען דעם פאָטערס רויטע אויגן און זי האָט אויף אים רחמנות געהאַט. זי האָט געטראַכט און געזאָגט:

— איז וואָס וואָלט געווען, ווען דו וואָלסט געהאַט אַביסל געלט?

— וואָלט איך געווען עפּעס איינגעקויפט און וואָלט געפּעדלט. איך וואָלט צירונג געגעבן אויף אויסצוצאָלן, איך וואָלט עסן-זאַכן צוגעשטעלט אין די הייזער, אין געפּענגעניש וואָלט איך נישט צוריקגעגאַנגען, אויף דער „בויערי“-גאַס.

— און וויפיל באַדאַרפסטו?

— הונדערט דאָלאַר, מיין קינד, הונדערט דאָלאַר. וואָס קומט אָבער אַרויס?

— און דער אָנקל מאָזעס קאָן דיר אויסבאָרגן, אַז ער וויל?

— אַז ער וויל, — געוויס קאָן ער, וואָס קומט אָבער דערפון אַרויס. אַרויסגעוואָרפענע רייד. איך וועל צוריקגיין אויף אַ פּלאַץ, איך וועל... לאָז זי וואַרטן אַ מינוט, — ווייזט ער אויף דעם ווייב — ביז איך וועל קריגן. — צום אָנקל מאָזעס קאָן איך דאָך נישט גיין, ער וועט דאָך מיך נישט נעמען צוריק.

— האָסט דאָך געזאָגט, אַז דו האָסט שוין אַ פּלאַץ, אַז דער אָנקל בערל האָט דיר געשאַפט?

— ליגן געזאָגט. איך האָב אייך נישט געוואָלט די שמחה פאַרשטערן. ווי אַזוי האָב איך אַ פּלאַץ? צו אָנקל מאָזעס קאָן איך דאָך נישט צוריקגיין. איך האָב דאָך אים באַליידיגט. איך וועל נישט גיין אַרבעטן, גיט אייך אַן עצה אָן מיר. לאָז אייך דוכטן, אַז איך בין געשטאָרבן, באַגראָבן, איך בין נישטאָ...

דאָס מיידל האָט שוין געשוויגן. אין איר קליין קעפּל האָט געאַרבעט אַ געדאַנק. זי האָט געקלערט וועגן אַ פּלאַן, ווי אַזוי צו שאַפן דעם פאָטער הונדערט דאָלאַר, אַז ער זאָל פּרואוון זיין מזל. עס איז נאָר געווען איין-איינציגער וועג, דער וועג צום אָנקל מאָזעס. זי האָט נאָך דעם אָנקל מאָזעס קיינמאָל נישט געזען, נאָר זי איז געווען זיכער אין זיך, אַז ווען זי זאָל אים זען — וועט זי אַרויסקריגן פון אים דאָס געלט, וואָס זי דאַרף פאַרן פאָטער. און דעם פּלאַן האָט זי ביי זיך אָפּגעמאַכט.

דערווייל האָט מאַשאַס קערפּערל, וואָס איז צוגעקומען אין בעט אַריין, פאַרלאַנגט אַן אָרט פאַר זיך. די פּיסעלעך האָבן זיך צוהויפגעמישט, און איינס אָן דאָס אַנדערע האָבן זיי זיך געקאָכעט, ביז אַלע דריי שוועסטערלעך האָבן זיך אויפגעכאַפּט. דערזעען די גדולה, אַז מאַשאַ איז אַריינגעקומען צו זיי אין בעט אַריין, — האָט זיך זיי נישט געגלוסט שלאָפן. די שוועסטער האָבן

זיך אָנגעהויבן צו שפּילן, צו קיצלען און צו שטאַרכן איינס דאָס צווייטע און אָנגעהויבן צו לאַכן. מאַשאַ האָט פאַרגעסן אָן די גרויסע פּלענער, וואָס זי האָט פאַרן פאָטער, אַרויסצוקריגן די הונדערט דאָלאַר, וואָס איז נויטיג פאַר אים אָנצוהייבן דאָס נייע, גרויסע, גליקלעכע לעבן — געקראָגן אַ שטאַרך און אַ קאָפּע — האָט זי אָפּגעגעבן דאָס איריגע. די שוועסטער האָבן אָנגעהויבן צו קריכן און געמאַכט דעם פאָטערס גרויסן מענלעכן קערפּער פאַר דעם לייטער, אויף וועלכן זיי זענען אַרויף און אַראָפּגעגאַנגען. אהרן האָט אויך פאַרגעסן אָן אַלע זאָרגן. עס איז אים אָנגענעם געוועזן די קילע קינדערשע לייבעלעך, וועלכע האָבן אַזוי געגלעט זיין לייב. ער האָט זיך אָנגעהויבן שפּילן מיט די קינדער, יעדעס מאָל געכאַפּט איינס און אָפּגעציילט אויף דעם אָנגענעמסטן אָרט, וואו עס איז זיס צו פּאַטשן אַזוי פיל פּעטש פאַר יעדן קינד, וויפיל עס ציילט יאָרן. דאָס פּאַטשן אין די געזעסלעך האָט די קינדער זייער אַמוזירט, און זייער לאַכן און פרייד האָבן אויפגעוועקט די איבריגע קינדערלעך, וועלכע זענען געשלאָפן מיט דער מאַמען. און עס האָט אָנגעהויבן צו ווערן אַ פעלקער־וואַנדערונג, פון טאַטעס בעט צו דער מאַמעס, און פאַרקערט, אַזוי לאַנג און ברייט, ביז זיי האָבן אַרויסגערופן דעם „שאָטן“, זיי האָבן אויפגעוועקט די מאַמען.

— וואָס פאַראַ שוואַרצע יאָר אויף זייערע קעפּ? וואָס האָסטו טאָג געמאַכט? ווייניג איז דיר דער טאָג, באַדאַרפסטו נאָך די נאַכט?

די קינדער האָבן איבערגעצויגן די קאָלדרעס איבער די קעפּלעך און געמאַכט זיך שלאָפן, שנאָרכנדיג הויך. איינס נאָר, דאָס קליינע, האָט זיך נישט געקאָנט איינהאַלטן און אַרויסגעהילכט מיט אַ געלעכטער, האָבן אים די אַנדערע גלייך נאָכגעטון, און דאָס געלעכטער האָט פאַרהילכט דאָס קליינע שטיבל.

אהרן האָט צוזאַמען מיט זיינע קינדער איבערגעצויגן די קאָלדרע איבערן קאָפּ, אויך מורא געהאַט פאַר דעם ווייב. די קינדערס לאַכן פון פרייד האָבן אַרויסגערופן ביי אים נייע שטראָמען פון ענערגיע. ער האָט מיט אַמאָל אָנגעהויבן צו פאַר־

שטיין דעם געדאַנק פון הויזן-נייען... ער האָט פאַרשטאַנען זיין אַכט-יעריג לעבן, פאַרוואָס ער איז אָפּגעזעסן אויף דער „בויערי" ביים אָנקל מאָזעס, און באַשטימט ווידער זיך איינ-צופעדימען אין דער נאָדל — פאַר דעם לאַכן און פרייד פון זיינע קינדער...

3

פאַרטאָג

עס איז נאָך געווען טיף אין דער נאַכט, ווען די זאָרג האָט אהרן מעלניקן אַרויסגעיאָגט פון שטוב. אין די בעטן זענען נאָך אַלע, דאָס ווייב און די קינדער, געשלאָפן. אהרן מעלניק האָט זיך אָנגעטון אין דער שטיל. ער איז אַריין אין דער קיך, אויפגעהויבן דעם טאָפּ, אונטער וועלכן דאָס ווייב האָט באַהאַלטן דאָס ברויט פאַר די קינדער, געוואָלט אַרויסנעמען דאָס לעבל ברויט. ער האָט זיך אָן עפּעס דערמאָנט, געגעבן אַ מאַך מיט דער האַנט, און איז צוגעגאַנגען צו דער טיר.

— טאַטע, וואוהין גייסטו? — האָט אים מאַשאַ אָנגעכאַפּט ביי דער האַנט.

— דו ביסט עס, מאַשאַ? וואָס האָסטו זיך אַזוי פרי אויפ-געכאַפּט? צוריק אין בעט אַריין!

— איך האָב געזען, ווי דו האָסט זיך אָנגעטון. איך וועל דיך נישט לאָזן גיין. איך האָב מורא, וועסט נישט צוריקקומען.

אַ פאַרעקשנטער ביטערער שמייכל האָט פאַרקרימט אהרנס ליפּן:

— נאַר, גיי-צוריק אין בעט אַריין, וועסט מיר יעדן טריט נאָכגיין? איך גיי-אַרויף צום פעטער בערל — איך באַדאַרף זיך מיט אים אָן עצה האַלטן, מיר וועלן צוזאַמען גיין צום אָנקל מאָזעס.

מאַשאַ האָט געקוקט דעם פאָטער אין די אויגן אַריין.

— וועסט אין אַוונט אַהיימקומען?

— געוויס וועל איך אַהיימקומען — וואו דען וועל איך גיין?

מאַשאַ האָט פאַרגעסן, אַז זי איז שוין „אַ דערוואַקסענע". עס איז עפּעס איבער איר געקומען. זי האָט זיך פּלוצלינג גע־געבן אַ נורע צו צום פאָטער, אַריינגעשטעקט איר קעפּל אין זיין בויך אַריין, און האָט געזאָגט:

— האָב נישט קיין זאָרג. וואָס האָסטו זאָרג? מיר'ן זיך שוין אַן עצה געבן... איכ'ל נעמען אין שפּייז־געוועלבל, ער וועט באָרגן... זאָרג נישט פּאַפּאַ, עס וועט זיין אָל־רייט.

אהרנען האָט פאַרדראָסן די רייד, האָט ער געמורמלט:

— עס איז „אָל־רייט", — און ער האָט פלינק פאַרלאָזט דאָס הויז.

איבער „דאַן־טאַן" ניו־יאָרק איז אויפגעגאַנגען די זון. ווי אַ פרעמדער, וואָס קומט צום ערשטן מאָל אין לאַנד אַריין, האָט זי געבלאָנדזשעט איבער דער ווייטקייט און ברייטקייט פון הימל, און האָט פאַרויס פאַר זיך אויסגעגאָסן וועלן מיט ליכט, וועלכע האָבן פאַרפלייצט פעלדער הימל. נאָך האָט גע־רוט אין טיפן שלומער די שטילקייט פון דער נאַכט איבער די איינזאַמע הויכע שפּיצן און דעכער פון די הימל־קראַצערס. עס איז געווען, ווי זיי וואָלטן זיך געוועקט פון שלאָף — און די טויזנטער, טויזנטער שויבן־ווענט האָבן אָנגעהויבן אַנטגעגנצו־פינקלען דעם מאָרגן־ליכט. דאָס מאָרגן־ליכט האָט געוועקט, און אויך דער אייזערנער ריז, די וויליאַמסבורגער בריק, וואָס ליגט איבערן טייך, האָט זיך געוועקט פון שלאָף, אויסגעצויגן הענט און פיס און דאָס ערשטע שטיקל אַרבעט אָפּגעטון — אַריבערגעפירט דעם פאַרשלאָפענעם טראַמוויי־וואָגן מיט אהרן מעלניק און אַ שנאָרכנדיגן קאָנדוקטאָר... איבער די גאַסן פון „דאַן־טאַן" האָבן זיך אָנגעהויבן צו באַווייזן די ערשטע — איינזאַמע זענען זיי נאָך געווען — מענטשן, וואָס לעבן אין דער נאַכט, מילך־וואָגנס און בעקער־וואָגנס, און צייטונגס־טרעגער. דאָס גרויסע ניו־יאָרק וועקט זיך ערשט דאָס ערשטע רופן. פון ערגעץ־וואו קלינגט אַ קאַר, קלאַפּט אַן איינזאַמע דאַך־באַן

איבער די קעפּ... איבער די גאַסן זענען נאָך פאַרשפּרייט די רעשטלעך פון נעכטיגן טאָג. טעפּ מיט אַש, האַלבע פאַרברענטע קאַסטנס, וואָס ייִנגלעך האָבן נעכטן אָנגעצונדן, אַלטע שטיקער מעבל אַרויסגעוואָרפן פון שטוב... אויף די ברעטלעך פאַר די פענסטער לופטערט זיך דאָס נעכטיגע עסן. און פאַרדאַרטע, אויסגעטריקנטע שטיקער וועש טאַנצן ווי פּרימאָרגן־שדים אויף די פּייער־לייטערס, אויף די שנירן... די נאַכט איז געוואָרן גע־כאַפּט פון טאָג, און ער אַנטפּלעקט פאַר דער ליכטיגקייט אַלע פאַרבאָרגענישן און סודות פון איר.

מיט אַ שולדיג־באַוואוסטיג שמייכעלע איז אהרן אַרויף אויף די פינסטערע טרעפּ. שטיקנדע ריחות פון נעכטיגן עסן, פון שלאָפנדע מענטשן, פון נישט־געלופטערט בעט־געוואַנד האָבן זיך געהערט פון אַלע טירן... אינאיינעם מיט די ריחות האָבן זיך פאַרנומען קינדישע שטימען, וואָס ווייִנען פון די וויגן אַרויס; פון אַ טייל טירן האָט זיך געהערט אַ שילטן צווישן מאַן און ווייב, און איבער זיי אַלעמען, אויפן לעצטן שטאָק, האָט אהרן געהערט פון דער טיר אַרויס דעם ברודערס באַקאַנטן גמרא־נגון, ווי ער לערנט משניות.

דעם ברודער האָט ער געטראָפן אין טלית און תּפילין, געזעסן ביים טיש, אין אַ ריין ווינקל אין קיך, און הויך גע־לערנט. זיין גמרא־נגון האָט נישט אויפגעוועקט טשאַרלינען, זיין זון, וועלכער איז געלעגן אין אַן אויפגעלייגט בעטל, אין אַ צווייט ווינקל. בערל האָט דערזען זיין ברודער, האָט ער איבערגעהאַקט דעם גמרא־נגון און אויסגערופן מיט פרייד:

— הער, זע נאָר, ווער עס איז דאָ, אהרן, וואָס עפּעס אַזוי פרי?

— איך בין אַרויפגעקומען דיך הערן לערנען. איך ווייס, אַז דו לערנסט אינדערפרי, איידער דו גייסט אַרבעטן.

דער ברודער האָט זיך אַרומגעקוקט, אויב קיינער הערט זיי נישט, האָט ער זיך אָפּגערופן אין דער שטיל:

— וואָס האָסטו דיר געמאַכט אַ ברוגז? מיט וועמען? מיט דיין אייגן ווייב און קינד? וועלכער ייִד טוט דאָס? נעכטן איז

דאָ געווען דיין מיידל, מאַשאַ, דיך זוכן. עס איז דאָך אַ רחמנות, וואָס טוסטו?

— איך בעט דיך, רעד נישט מיט מיר וועגן דעם, — האָט זיך אהרן אָפּגערופן שטרענג, — אַז נישט, האָסטו מיך שוין מער נישט. איך בין אַרויסגעקומען צו דיר, געפינט זיך דאָרט, ביי דיר אין „שאַפּ״, אפשר אַ פּלאַץ פאַר מיר?

— וואָס, ביי העמדער, צווישן שיקסעס? וויפיל וועסטו פאַרדינען? און וואָס איז די מעשה מיטן אָנקל מאָזעס? מען האָט דאָך מיר געזאָגט, אַז דו לערנסט זיך ווערן אַ צושניידער — און ער האָט דיר צוגעזאָגט.

— זאָל ער ברענען, זיין שוועל וויל איך נישט איבער-טרעטן מער — איך בין אים מוחל די גליקן. אויס משפחה, אַרבעטן ביי משפחה איז ערגער ווי דאָס גיהנום. שוין גענוג, איך וויל פּרוואון ביי אַ פרעמדן.

— אָבער ביי העמדער, צווישן אַלטע יידן און שיקסעס, להבדיל, דו, אַ טאַטע פון פיר קינדער — וויפיל וועסטו פאַרדינען?

— וואָס עס זאָל נישט זיין — אַבי עפּעס נייעס. — אַבי עפּעס אַנדערש.

— מיר׳ן זען, מיר׳ן פאָרן צוזאַמען, — האָט דער ברודער אָפּגעענטפערט.

גנענדל איז אַרויס פון דער צווייטער שטוב, און כאָטש גנענדל איז שוין געווען אַ באָבע פון אַ גאַליציאַנער אייניקל — און גנענדל איז שוין צוועלף יאָר אין אַמעריקע און האָט פינף קינדער ביי זיך אין „פּענסיאָן״, וואָס מיט אַנגסטן רייסט זי פון זיי אַרויס די צאָלונגען, דאָך טראָגט נאָך גנענדל דאָסזעלבע עלעגאַנטע שייטל מיט דריי געקרייזטע לאָקן אויף דעם גלאַנצנ-דיגן שטערן, אַזוי ווי זי איז געוואוינט געווען אינדערהיים, אין פּוילן, ביי אַ פּאַראַדנע שול-גאַנג אין שבת און יום-טוב. אַזוי ווי אַמעריקע האָט געהאַט אַ פאַרניכטנדן עפעקט אויף איר מאַן בערל, געמאַכט אויס אים אין אַ גאַנץ קורצע צייט אַן אַלטן יידן, מיט אַן איינגעהויקערטן רוקן, אַזוי האָט אַמעריקע געווירקט אויף גנענדלען, זיין ווייב, גאָר פאַרקערט. גנענדל איז

אין אַמעריקע יינגער געוואָרן. זי איז דאָ געוואָרן „ליבעראַל״. אָנשטאָט דעם „צאינה וראינה״, וואָס איז איר גייסטיגע שפּייז פון דערהיים — האָט זי דאָ געלעזן יידישע צייטונגען, מיט אַלצדינג זיך אינטערעסירט. די קינדער האָבן זי אָפּט מיט-גענומען אין יידישן טעאַטער, פון וועלכן זי האָט גרויס הנאה-געהאַט, און ליב-געהאַט זיך צו פּוצן אין די טעכטערס אויס-געטרעטענע קאָמאַשן אָדער איבערגעמאַכטע קליידלעך, אַזוי, אַז גנענדל האָט אין אַ געוויסער מאָס אָנגעהאַלטן די „מאָדע״, נאָר אַביסל פאַרשפּעטיגט... דעם מאַנס לערנען און פרומקייט, וואָס איז געווען איר שטאָלץ און איר גליק אינדערהיים, — האָט דאָ ביי איר ווייניג ווערט געהאַט, און ווייל די מאַשין האָט אויס בערלען אַזוי פרי געמאַכט אַן אַלטן, איינגעהויקערטן מאַן, האָט ער פאַרלוירן יעדן חן און אָנזען אין אירע אויגן. ער האָט געהאַט ביי איר אַ שווער לעבן אויף דער עלטער.

— נו, פּאַק-איין דיין פּעקל און מאַך פּלאַץ, די קינדער דאַרפן פרישטיק עסן (גנענדל האָט זייער ליב-געהאַט צו באַ-נוצן אין איר שפּראַך די נייע ווערטער פון די קינדער).

— שוין, שוין, עס איז שוין טאָג געוואָרן, די חברה הויבט זיך אויף, — האָט בערל געזאָגט צום ברודער מיט אַ שמייכל, וואָס איז געקומען פון זיינע ריינע קוואַלנדיגע אויגן — צוגעמאַכט זיינע ספרים און אַוועקגעטראָגן זיי אין אַ ווינקל אַריין. — דו ווייסט, אהרן, אינדערהיים האָב איך געלעבט ביי טאָג, מיט אַלע מענטשן צוגלייך, — דאָ אָבער אין אַמעריקע, לעב איך ביינאַכט; ביי טאָג וואָס בין איך? גאָרנישט, אַ וויסטער העמדער-נייער. איך זיץ צווישן איטאַליענישע שיקסעס און גוי. איך בין גאָרנישט ביי מיין ווייב, ביי מיינע קינדער. ביינאַכט אָבער, זעסטו, ווען אַלע שלאָפן — בין איך ווידער צוריק בערל, לערן איך מיר מיין בלאַט גמרא, מיין משניות. איך הער-אויס, וואָס דער תנא זאָגט, ווי אינדערהיים. מיר דוכט זיך, אַז איך בין אין בית-המדרש און לערן. אַמעריקע איז אַ פאַרדרייטע וועלט. דאָ לעבט מען ביינאַכט, און מען איז טויט ביי טאָג...

4

דער ברודער בערל מיט זיינע קינדער

— טשאַרלי, טשאַרלי, הויב דיך אויף, נו, ס'זענען דאָך שוין אַלע אַנגעטון, — האָט די מוטער געוועקט דעם יונג, וואָס איז געשלאָפן אין דער קיך, אויפן אויפגעשטעלטן בעט.

— וואָס, ער שלאָפט נאָך דער לערן-בחור? ער מיינט, אַז ער איז אינדערהיים. ער וועט ווידער פאַרלירן דעם פלאַץ, און מיר וועלן מוזן אַרבעטן פאַר אים, — האָט זיך אָנגערופן דבורה, בערלס עלטסטע טאָכטער, אַ מיידל פון אַ יאָר עטלעכע-און-צוואָנציג, וועלכע איז אַריינגעקומען פון דער צווייטער שטוב אָנגעטון אין הוט און זשאַקעט, גרייט אַרויסצוגיין. פון איר טונקל-ברוין געזיכט האָבן אַרויסגעקוקט אַ פאָר פרישע אויגן, נאָר די דיקלעכע ליפן און די בלויע אָדערן ביים האַלז, וועלכע זענען געווען זייער דיך, האָבן געמאַכט איר אויסזען רחמנותדיג,— אַן אויסזען, וואָס האָט דאָס פאַרעלטערטע מיידל זייער אויפ-געגרעגט, און צייט איר יינגערע שוועסטער, ראָכעלע, האָט חתונה-געהאַט פריער פאַר איר, איז דאָס מיידל געוואָרן אומדערטרעגלעך אין שטוב.

— שוין זיך אויפגעהויבן, וואָס ווילסטו פון אים? — האָט די מוטער זיך אַריינגעמישט.

נאָר טשאַרלי מיט אַ פאַרפעדערטער טשופרינע און מיט אַ פאַרשלאָפן פנים, האָט זיך אויפגעכאַפט, ווי אַ פייער וואָלט אויסגעבראָכן, אַרומגעקוקט זיך פאַרוווּנדערט. באַלד זיך גע-פונען, אויסגעריבן די אויגן און גענומען זיך אָנטון לאַנגזאַם.

— מאַמע, דער פרישטיק נאָך נישט פאַרטיק? אויב אַזוי וועל איך עסן „ברעקפעסט" אין דרויסן. איך האָב נישט קיין צייט צו וואַרטן, אַז דער אויפזעער זאָל מיר אַראָפּרעכענען פון דער צאָלונג.

— אָבער, דבורה, אָט שוין, די קאַווע שטייט שוין אויפן טיש. דער טאַטע האָט זיך נאָר פאַרשפּעטיגט אַביסל מיטן

דאַוונען. דער פעטער איז געקומען, זעסט, אַט שוין, וואָס וילסטו? — איז די מוטער פלינק צוגעלאָפן צום קיכל.

— עס איז נישט מיינע „ביזנעס", יאָ פעטער אָדער נישט פעטער, אַז איך קום־אַרויס, דאַרף מיין „ברעקפעסט" שטיין אויפן טיש. איך קאָן מיך נישט פאַרשפעטיגן צוליב מיין פעטער.

— דבורהלע, — האָט זיך דער פאָטער אָנגערופן צונויפלייגנדיג די תפילין, — דבורהלע!

דבורהלע, — וועלכע האָט נאָך גוט געדענקט דעם פאָטער פון דערהיים, געדענקט נאָך די גוטע צייטן, ווען דער פאָטער איז געווען דער אָנגעזעענער חסיד אין שטעטל, און געפירט דאָס שיינע הויז; דורכגעמאַכט די ביטערע צייט, ווען דער פאָטער איז אָרימער געוואָרן, און אָנגעקומען מיט דער פאַמיליע אין אַמעריקע שוין אַ דערוואַקסענע, — האָט געפילט צום פאָטער אַ געוויסן רעספעקט, מער ווי אַלע אַנדערע קינדער. דעם פאָטערס רופן „דבורהלע" האָט זי דערמאָנט אָן דער אַלטער היים, אין דער שטוב אין שטעטל, ווען פאָטער און מוטער האָבן זי גערופן מיט דעמזעלבן נאָמען. זי האָט זיך אָפּגעשטעלט, געוואָלט צו־גיין העלפן דער מאַמען גרייטן דעם אָנבייסן צום טיש, ווי זי איז געוואוינט געווען, נאָר ווען זי האָט געקוקט אויפן יונג, וועלכער האָט זיך לאַנגזאַם אָנגעטון, נישט געאיילט, מיט אַ רואיגקייט, האָט עס איר פאַרדראָסן.

— וועל, אַז ביי אונז גייט אַלץ מיטן קאָפּ אַראָפּ.

דבורה איז געווען די ערשטע פון די קינדער, וועלכע האָבן פאַרדינט געלט און אַהיימגעבראַכט דער מאַמען. זי האָט פאַרדינט געלט פון ערשטן טאָג אָן, וואָס זי איז אַראָפּגעקומען קיין אַמעריקע — האָט זיך איר געדאַכט, אַז זי איז די אמתע באַלעבאָסטע פון שטוב. זי האָט נישט פאַרגינען, וואָס אירע יינגערע ברידער און שוועסטער האָבן נאָך פאַרכאַפּט די ענגלישע שול, איינער אַ יאָר, דער אַנדערער צוויי. זי האָט געמוזט גיין באַלד אַרבעטן, — האָט זיך איר אַלץ אויסגעדאַכט, אַז זי, די איינציגע, האָט געאַרבעט פאַר דער שטוב, כאָטש אירע ברידער און שוועסטער האָבן שוין לאַנג געאַרבעט און פאַרדינט געלט.

נאָר אַממערסטן האָט זי נישט פאַרגינען דעם יינגערן ברודער טשאַרלי, וועלכער איז געקומען קיין אַמעריקע נאָך אַ קינד, און ער האָט פאַרכאַפּט מער ענגלישע שול, ווי די איבריגע קינדער, און כאָטש היינט איז ער שוין דערוואַקסן, דאָך גייט ער נישט אַרבעטן שטענדיג, נאָר האַלט זיך אין איין לערנען אין די אָוונטן אין צוגרייטונגס-שול, און בייטאָג אַרבעט ער ביי וואָס עס מאַכט זיך, אַמאָל יאָ, אַמאָל נישט. די שוועסטער האָט אים נישט פאַרגינען, וואָס דער יונג וועט באַלד אַריינקומען אין אוניווערזיטעט, און אפשר וועט ער זיך דערשלאָגן צו ווערן אַן אַדוואָקאַט, צו וואָס ער שטרעבט. עס האָט זיך איר אַלץ אויס-געדאַכט, אַז דאָס האָט זי אויף אים אַזוי שווער געאַרבעט אין דער יוגנט, און דאָס צוליב אים זענען אירע ליפּן און הענט געוואָרן אַזוי גראָב און איר האַלז דין און באַצויגן מיט בלאָע אָדערן... צוליב אים איז זי איבערגעבליבן אַן אַלט מיידל.

— גאַנץ קלאָר, מיין פרישטיק וועט נישט פאַרפאַלן ווערן. עס איז דאָ ווער עס זאָל עס אויפעסן, — האָט זי געוואָרפן אַ בליק אויפן יונג.

דער יונג האָט פאַרשוויגן דער שוועסטער. ער איז געווען צוגעוואוינט צו אַזעלכע סצענעס פון זיין יוגנט אָן. ער האָט די שוועסטער פאַרשטאַנען און רחמנות געהאַט אויף איר. אַ שולדיגער, וואָס ער האָט זיך אויפגעצויגן אויף איר חשבון, האָט ער זיך אַנגעטון אין שווייגן.

— וועל, וואָס איז, ווידער די באַלעבאָסטע? — האָט זיך געהערט קלאַראַס שטימע פון דער צווייטער שטוב. זי איז אַרויסגעקומען אויך שוין אָנגעטון אין הוט און מאַנטל. זי איז געווען מיט יאָרן יינגער פון דער שוועסטער, האָט פאַרכאַפּט אַ יאָר ענגלישע שול, און אַרבעט שוין ביי אַ בעסער פאַך, ביי פרויען-היט אַלס אַ פאַרקויפערין, און די עלעגאַנץ, וועלכע איז נויטיג ביי איר פאַך, האָט מען אָנגעזען אין אירע קליידער און איר באַוועגונג.

— מאַמאַ, זי איז דאָך נישט די גאַנצע באַלעבאָסטע דאָ אין שטוב, מיר גיבן דאָך אויך צושטייער צום באַלעבאַטישקייט.

די שוועסטער האָט אָבער שוין נישט געהערט קלאַראַס ווערטער. זי איז שוין געווען הינטער דער טיר.

— נעם שוין צונויף דיינע תפילין, מיטן תהילים, מיטן טלית, נעם שוין צונויף, אַלץ איבער דיר. אַז עס קומט אינדער-פרי, צעלייגט ער זיך אַזוי, אַז די קינדער האָבן נישט וואו צו עסן, — האָט גנענדל אויסגעלאָזט איר ביטער האַרץ צום מאַן.

בערל האָט זיך געשעמט פאַרן ברודער, האָט ער געשמייכלט מיט זיינע קלאָרע קינדערשע אויגן.

— גנענדל, עס איז דאָך וועד דאָ אין שטוב, גנענדל!

גנענדל האָט זיך גאָרנישט אָנגערופן. שטיל געגרייט צום טיש. אין אַ מינוט איז דער געבעט-טיש געוואָרן פאַרוואַנדלט אין אַן עס-טיש. בערל האָט זיך געוואַשן און געשטופט דעם ברודער צום עסן.

אהרן, וועלכער האָט זיך שרעקלעך געפילט ביים ברודער, האָט שוין לאַנג געוואָלט אַרויסלויפן פון שטוב, נאָר ער האָט גרויס רחמנות געהאַט אויפן ברודער, און ער האָט אים זייער ליב געקראָגן; זעענדיג זיינע ליידן, האָט ער אָנגעטון אַ כוח איבער זיך, געוואַשן זיך (כאָטש ער האָט עס קיינמאָל נישט געטון) און אַוועקגעזעצט זיך ביים טיש מיטן ברודער עסן.

אַז דער יונג איז צוגעקומען צום טיש אָן הוט, אומגעדאַווענט און אומגעוואַשן, עסן, האָט בערל, וועלכער האָט דענסטמאָל געהאַלטן פאַר דער המוציא און נישט געטאָרט מפסיק זיין, געברומט צום יונג: נו—נו—נו.

— וואָס נו, אָט שוין נו, — האָט גנענדל גענומען דעם זונס היטל און אָנגעטון אים אויפן קאָפּ. — גיי, טשאַרלי, זאָג קריאת-שמע.

דער זיבעצן-יעריגער יונג האָט געטון, וואָס די מאַמע האָט אים געהייסן, גענומען דעם טאַטנס טלית ביי די ציצית, געמורמלט אַ פּאָר ווערטער, אַ קוש-געגעבן און אַוועקגעזעצט זיך עסן.

— גנענדל! — האָט בערל געברומט בייז.

— וואָס איז? שוין, דו דאַוונסט פאַר אים. דו דאַוונסט פאַר אַלע. אין אַמעריקע האָט מען נישט קיין צייט צו דאַווענען.

אהרן האָט אָנגעקוקט די שוועגערין און האָט זי נישט דערקענט. איז דאָס די פרומע יידענע, וועלכע פלעגט אינדער-

היים זיין די זאָגערין אין דער שול און לויפן יעדעס מאָל אין בית-המדרש אַריין מיט אַ לעפל, מיט אַ טעפל אַ שאלה פרעגן? שטענדיג האָט זי געהאַט שאלות צו פרעגן. וואָס איז דאָס געוואָרן מיט איר דורך דער קורצער צייט, וואָס זי איז אין אַמעריקע!

נאָר גנענדל, ווי געזאָגט, איז אין אַמעריקע געוואָרן „ליבעראַל". דאָס הויז ביים פעטער בערל איז געווען צעטיילט אין צוויי פאַרטייען. איין פאַרטיי איז געווען דער פאָטער מיט די עלטסטע צוויי טעכטער, דבורה, די פאַרזעסענע, און אַ יינגערע, וואָס האָט התונה-געהאַט פאַר אַ גאַליציאַנער, וועלכע האָבן געדענקט דעם טאַטן פון דערהיים, ווען ער איז געווען רייך, און רעספּעקט געהאַט פאַר אים. די אַנדערע פאַרטיי, די מאַמע מיט די יינגערע צוויי קינדער, טשאַרלי און קלאַראַ, וועלכע האָבן זיך האַלב דאָ דערצויגן. זיי האָבן די מוטער ליב-געהאַט, און די מוטער האָט זיי ליב-געהאַט. און די רייבונג פון די „פאַרטייען" האָט זיך געפילט ביי יעדן מאָלצייט.

בערל האָט אויך נישט פאַרשטאַנען, וואָס איז געוואָרן אין אַמעריקע מיט זיין ווייב, נאָר ער איז געוואָרן צוגעוואוינט דערצו. ער האָט אַזוי פיל זאַכן נישט פאַרשטאַנען דאָ אין אַמעריקע — און איז געוואָרן צוגעוואוינט, און גאָרנישט מער געפרעגט. דער ייד האָט געלעבט די צוועלף יאָר, וואָס ער איז אין אַמעריקע, איינזאַם, אַליין, אין מיטן קרייז פון זיין פאַמיליע. ער האָט מיט קיינעם קיין וואָרט נישט געהאַט אויסצורעדן, נישט נאָר זענען זיינע קינדער דערוויטערט געוואָרן פאַר זיינע אויגן, נאָר זיין אייגן ווייב, מיט וועלכער ער האָט קינדער געהאַט און געלעבט אַדורך זיין לעבן, איז אים דאָ אין אַמעריקע פאַרפרעמדט געוואָרן. די איינזאַמקייט האָט דעם פרומען יידן אַריינגעטריבן אין רעליגיעזער התפעלות. ער האָט געזוכט זיין לעבן אין זיין רעליגיע. די וועלט האָט ער שוין נישט געהאַט — האָט ער געוואָלט, אַז די צווייטע וועלט, וואָס ער גרייט זיך אָן, זאָל זיין וואָס רייכער און הערלעכער... ער האָט נישט געגעסן פון דעמ-זעלבן ברויט, וואָס זיין משפחה. מוצאי-שבת איז ער געגאַנגען צו אַ באַקאַנטן ייד, אין אַ יידיש געסל, וועלכער האַנדלט מיט

פשרע פוטער און קעז און וועלכן ער האָט געקענט אַלס אַן ערלעכן ייד — ער האָט געדאַווענט מיט אים אין איין שטיבל — און האָט זיך געקויפט אַ האַלב פונט פוטער און אַ קעזל און פון דעם האָט ער געלעבט פון איין וואָך צו דער אַנדערער... און פון דעם כשרן עסן האָט ער איצט געגעסן.

אין אַ פערטל שעה אַרום איז שוין גנענדלס שטיבל געווען ליידיג און שטיל — אַלע זענען אַוועק צו דער אַרבעט.

אַז אהרן מיט בערלען זענען אַרויסגעקומען אויף דער גאַס אַרויס — האָט אהרן אָנגעקוקט זיין ברודער, און ערשט איצט האָט ער געזען, ווי דער ברודער האָט זיך פאַרעלטערט דורך דער קורצער צייט, וואָס ער איז אין אַמעריקע. ער איז שוין געווען אַן אַלטער מאַן מיט אַ גראָער באָרד און אַן איינ־געהויקערטן רוקן. און ווי לאַנג איז עס גאָר, ווי אָט דער אַלטער מאַן איז געווען בערל חסיד פון קוזמין, מיט אַ שוואַרצער באָרד און מיט בליענדע רויטע באַקן און מיט גלאַנצנדיגע שוואַרצע אויגן? בערל חסיד, וועלכער פלעגט זיך קאָכן אין קהלשן טאָפּ, אַ ייד אַ ברען, אַ סוחר פון אַמאָל, געפאָרן נאָך גער צום רבין — אַ וואוילער לערנער — דאָס איז ער? אהרנען האָט זיך געדאַכט, אַז ער האָט צוויי ברידער, אַז יענער בערל חסיד איז איבערגעבליבן אינדערהיים אינם קליינעם שטעטל, און דער דאָ, איז אַן איינגעהויקערטער אַלטער מאַשין־שטעפּער, אַ קלאָגעדיגער צעבראָכענער ייד...

בערל האָט באַמערקט, ווי אהרן קוקט אים אָן און פאַר־שטאַנען וועגן וואָס ער קלערט.

— אָבער, בערל, — שמייכלט אהרן, — ווי קאָנסטו דאָס?

אהרן האָט געוואָלט עפּעס זאָגן און אָפּגעהאַקט אין מיטן.

— נאַר, עס איז שוין נענטער ווי ווייטער. איך האָב גאָר־נישט צו פאַרלאַנגען פון דער וועלט. איך בין שוין צופרידן.

אהרן האָט ערשט איצט פאַרשטאַנען, פאַרוואָס דער ברודער — ביי דער גאַנצער פאַרשקלאַפונג — האָט נישט פאַרלוירן דעם מוט און האָפענונג. ער האָט נישט געוואוסט ביזאיצט, פאַרוואָס דער ברודער איז אַזוי רואיג און גליקלעך; פאַרוואָס זענען זיינע אויגן

אַזוי קלאָר און ריין געבליבן. איצט האָט ער עס געזען. דער ברודער האָט אַ גלויבן אין יענער וועלט, און וואָס נענטער ער איז געקומען צו יענער וועלט, אַלץ גליקלעכער און רואיגער איז ער געוואָרן. עס האָט זיך אים געדאַכט, אַזוי ווי ער זעט דעם ברודער צופאָרן צו אַן אינזל, וואו עס וואַרטן פאַר אים אָנגעגרייט אוצרות, וואָס ער האָט אָנגעזאַמלט דורך דעם גאַנצן לעבן, און ער פאָרט אָפּנעמען זיין פאַרמעגנס. וואָס נענטער ער קומט-צו צו דעם אינזל, אַלץ רואיגער און גליק-לעכער ווערט ער. דער גלויבן אין דער צווייטער וועלט האָט דעם ברודער געגעבן כּוח איבערצוטראָגן אַזוי רואיג, מיט געדולד, די נויטן פון דער וועלט. און צום ערשטן מאָל האָט אהרן מקנא געווען דעם ברודער אויף זיין גלויבן. און ער האָט אָנגעהויבן צו זוכן אין זיין לעבן עפּעס אַזעלכעס, וואָס זאָל ענלעך זיין צום ברודערס גלויבן, און ער האָט גאָרנישט געפונען. זיין לעבן איז געווען פּוסט — און נאָר אָרימקייט, וואָכעדיגקייט און טרוקענע שקלאַפישע אַרבעט פאַר דעם אָרימען טאָג-טעגלעכן ברויט...

— קום, אהרן, מיט מיר.

— וואוהין?

— איך וועל דיך צוריקפירן צום אָנקל מאָזעס. איך וועל בעטן פאַר דיר, אַז ער זאָל דיך צוריקנעמען אויפן פּלאַץ, מן הסתּם איז דאָך שוין אונזער מזל אַזוי... מיר מוזן אָפּריכטן גלות. געהייסן פון אויבן... אפשר אויף דער אַנדערער וועלט... ווער ווייסט? זאָג מיר, אהרן, דו דאַוונסט אַמאָל?

— איך האָב קיינמאָל נישט געקלערט וועגן דעם, — האָט אהרן צו זיך אַליין געזאָגט.

— אויב אַזוי, צו וואָס טויג דאָס גאַנצע לעבן? צו וואָס לוינט עס זיך?

— „צו וואָס לוינט עס זיך” — האָט אהרן נאָכגעזאָגט דעם ברודערס ווערטער אין זיין געדאַנק, און טאַקע נישט געוואוסט, צו וואָס עס לוינט זיך — אַז קיין אַנדער לעבן, ווי אויף דער וועלט, האָט ער נישט געהאַט, און דאָס לעבן איז געווען אַן אָרימס, אַ מיאוסעס — און אַ לאַנגווייליגס... און דאָך איז ער גע-

גאַנגען נאָכן ברודער צום אָנקל מאָזעס, בעטן זיך, אַז מען זאָל אים לאָזן פאַרטזעצן דאָס לאַנגווייליגע לעבן...

5

אָנקל מאָזעס

פאַר אַ שטיק, שטיק צייט פריער, איידער אונזער געשיכטע הייבט זיך אָן, האָט זיך אַמאָל אין אַ קליין שטעטל אין פוילן פלוצלינג באַוויזן אַ פרעמדער, אַנגעטון אַנדערש ווי אַלע איינוואוינער פון שטעטל, קורץ געקליידעט, דייטש, אין מאָדנע געקעסטלטע הויזן, געמאַכט אויס ווייבערשער סחורה, מיט אַ ברייט שטייף קאַפעליושל און אַ ווייסן ווייט-אויסגעשניטענעם קראַגן, אַ „פאָטער-מערדער", ווי מען האָט עס דענסטמאָל גערופן. גרויסע גאָלדענע רינגען אויף די הענט און אַ גאָלדענע קייט אויף דער סאַמעט-געקעסטלטער וועסט; אַ מענטש אָן וואָנסעס, נאָר מיט אַ בערדל. דער פרעמדער האָט אַרויסגערופן אַזאַ שטוינען, אַז ווען ער וואָלט נישט געגאַנגען אין גאַס מיט אַ גוט-באַקאַנטן איינוואוינער, מיט יוספשי קאַשע-מאַכער, וואָלט מען זיך פאַר אים דערשראָקן. נאָר אַלטע איינוואוינער האָבן באַלד אין דעם פרעמדן דערקענט יוספשי קאַשע-מאַכערס עלטסטן זון, וועלכער איז אַוועק מיט יאָרן צוריק אין די ווייטע מקומות. יונגע מענטשן האָבן גאָרנישט געוואוסט, אַז יוסף קאַשע-מאַכער האָט אַן עלטסטן זון, און די, וועלכע האָבן יאָ געדענקט, האָבן געמיינט, אַז ער איז שוין לענגסט געשטאָרבן. זיין באַווייזן זיך פלוצלינג אין די געסלעך פון שטעטל האָט ביי פילע אַרויסגערופן זכרונות פון דער יוגנט. זיי האָבן דערקענט אין דעם פרעמדן זייער יוגנט-פריינט, זייער חדר-חבר, און זענען צוגעגאַנגען צום פרעמדן און האָבן אים אָפּגעגעבן דעם ברייטן שלום-עליכם. באַלד איז דאָס גאַנצע שטעטל געוואויר געוואָרן פון דעם „אַמעריקאַנער", וואָס איז צוריק אַהיימגעקומען פון די ווייטע מקומות. און אין אָוונט איז יוסף קאַשע-

מאַכערס שטיבל באַלאַגערט געוואָרן פון קרובים, נאָנטע און ווייטע, פון שכנים און גלאַט איינוואוינער פונם שטעטל, וועלכע זענען געקומען נאָכפרעגן זיך נאָך זייערע, וואָס זיי האָבן אין אַמעריקע. האָט איינער געהאַט אַ זון אין אַפריקע, אין בראַזיליע אָדער אַפילו אין לאָנדאָן — איז מען געקומען זיך נאָכפרעגן אויף אים ביים אַמעריקאַנער. ווייל וואָס דאָס איז אַזעלכעס אַמעריקע, האָט מען נאָך נישט גאַנץ גוט געוואוסט אין שטעטל, און אַלץ האָט געהייסן דענסטמאָל אַמעריקע — פון יענער זייט גרענעץ אָן, האָט זיך אויסגעוויזן, איז איין-איין גרויסע שטאָט, און די שטאָט הייסט אַמעריקע.

באַלד האָט דאָס שטעטל אָנגעהויבן צו קלינגען פון דעם „אַמעריקאַנערס” רייכטום. מען האָט דערציילט פון אַ שטעקן מיט אַ גאָלדענעם קאָפּ, וואָס ער האָט געבראַכט דעם פאָטער זיינעם, און פון מתנות, גאָלדענע זייגערס און קייטן, וואָס ער האָט געבראַכט די ברידער און דער גאַנצער משפחה. און האָט ער זיך נאָר שבת אין גאַס אַרויסגעוויזן, אין אַ נייעם געקעסטלטן אָנצוג, אַן אויבער-ראָק מיט אַ זיידענעם אונטערשלאַק, — האָט דאָס אַרויסגערופן אַזאַ רושם, אַז דאָס גאַנצע שטעטל האָט זיך געטראָגן אין וואָלקנס פאַנטאַזיע פון דער לעגענדע פון „אַמעריקאַנערס” רייכטום. יוספשי קאַשע-מאַכער, וועלכער איז געווען אין שטעטל נישט קיין זייער אָנגעזעענער בעל-הבית, אַ ייד, וואָס האָט אַ גאַנצע נאַכט געמאָלן קאַשע אין אַ קליין געוועלבל און שטענדיג אַרומגעגאַנגען בייטאָג אַ פאַרשלאָפענער, איז מיט אַמאָל געוואָרן אַזאַ אָנגעזעענער בעל-הבית, ווי ער וואָלט דאָס גרויסע געווינס געוואונען. און אַ גאַנצן שבת האָט מען געהאַלטן אין איין טראָגן קוגל און טשאָלענט פון שיינע אָרנטלעכע בעלי-בתּימס טישן צו יוסף קאַשע-מאַכערס שטוב, מכבד צו זיין דעם גרויסן גאַסט, דעם „אַמעריקאַנער”.

גערעדט האָט מען, אַז דער אַמעריקאַנער איז אַראָפּגעקומען אין שטעטל אַריין גרויסע געשעפטן צו מאַכן, אַז באַלד נאָך שבת שטעלט ער זיך בויען אַ גרויסע קאַשע-מיל, און ער האָט שוין אָפּגעקויפט ביים שררה פון שטעטל די פעלדער הינטער

דער שטאָט. יידן האָבן זיך געמאַכט חשבונות, אַז זיי וועלן גליקלעך ווערן דורך אים. און נאָך שבת זענען אַריינגעקומען צו יוספשי קאַשע-מאַכער פאַרשידענע בעלי-בתּים, יידן מעקלער און יידן סוחרים, און האָבן אָנגעהויבן אָנצושלאָגן פאַרשידענע געשעפטן. איינער — אָקסן, דער צווייטער — וואָל און אַ דריטער אַ הלוואה אויף גוטע פּראָצענטער. אַנדערע זענען ווייטער און טיפער געגאַנגען און אָנגעהויבן זיך איידל צו אינטערעסירן מיט הארץ-אָנגעלעגנהייטן. וואָרים געהערט האָט מען, אַז דער אַמעריקאַנער איז נאָך אַ בחור. דער אַמעריקאַנער האָט אַלץ אויסגעהערט גאַנץ ערנסט, מיט אַלץ זיך אינטערעסירט, אויף אַלץ זיך נאָכגעפרעגט און די איינצלהייטן פון אַלעם געוואָלט וויסן, און האָט אַלעמען האָפענונגען געגעבן, און עס האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז אָט שוין-שוין גייט ער טון דאָס געשעפט. נאָר קיין געשעפטן אין שטעטל האָט ער נישט געמאַכט.

אַ פּאָר וואָכן האָט זיך דער אַמעריקאַנער אַרומגעדרייט אין שטעטל פּוסט-און-פּאַסט, געוואוינט אַלץ ביים פֿאָטער דעם קאַשע-מאַכער, קיין מילן האָט ער נישט אויפגעמויערט און קיינע געשעפטן האָט ער נישט געמאַכט, און קיין גראָשן האָט מען ביי אים נישט פאַרדינט — האָט ער זיין גאַנצן רייץ פאַרלוירן. קיינער האָט זיך שוין מיט אים נישט אינטערעסירט, די אַמעריקאַנער געקעסטלטע הויזן האָבן קיין באַוואונדערונג מער נישט אַרויסגערופן, אַפילו זיינע גאָלדענע רינגען מיט די גאָלדענע מתּנות. יוסף קאַשע-מאַכער איז געוואָרן אויס מחותּן. מען האָט ווייטער געהערט אַ גאַנצע נאַכט די שטיין-מילן אַרויסוויינען פון געוועלבל אַרויס און ביי טאָג געזען אַ שלאָפעדיגן פאַרמעלטן ייד. יעדער האָט געהאַט צו טון מיט זיינע אייגענע געשעפטן. אין „אַמעריקאַנער" האָט מען מער נישט געדענקט.

נאָר ווען קיינער האָט זיך שוין מער נישט אינטערעסירט מיט דעם „אַמעריקאַנער", האָט זיך דער אַמעריקאַנער אָנגעהויבן צו פאַראינטערעסירן מיט די איינוואוינער פון שטעטל. אויסגעפרעגט יעדן באַקאַנטן, פון וואָס ער לעבט, וויפיל ער פאַרדינט אַ וואָך, און וויפיל ער באַדאַרף אַ וואָך. אַריינגעקומען

אין פרעמדע שטובן און געזען, ווי מען וואוינט און ווי מען לעבט, וואָס מען עסט און אויף וואָס מען שלאָפט, און אַז מען האָט אים געפרעגט, צו וואָס באַדאַרף ער דאָס וויסן, אויב ער וויל געבן פרנסה, האָט ער געשמייכלט:

— אַ מענטש דאַרף אַלצדינג וויסן. עס איז גוט צו וויסן.

אין אַ געוויסער צייט אַרום איז דער אַמעריקאַנער פאַרשוואונדן פון שטעטל, מיטגענומען אַ יינגערן ברודער מיט זיך. איבערגעלאָזט דעם פאָטער, זאָגט מען, אַ פּאָר הונדערט רובל דאָס מילעכל צו פאַרגרעסערן. און אַזוי ווי ער איז געקומען פון דער „אַמעריקע", אַזוי איז ער פאַרשוואונדן. צוערשט האָט מען עס אַפילו נישט באַמערקט. נאָר דערנאָך, אַז מען איז געוואויר געוואָרן, אַז דער „אַמעריקאַנער" איז אַוועק, האָט מען גערעדט אין שטעטל, אַז עס האָט גאָר אַנדערש נישט געקאָנט זיין. ווייל דאָס אַמעריקע איז אַ כּישוף, וואָס לאָזט נישט רוען. און דער, וואָס האָט נאָר די שוועל איבער אַמעריקע איבערגעטראָטן, וועט שוין נישט קאָנען איינזיצן אויף אַנדערער ערד, מעג עס זיין אייגענע געבוירענע, ווייל עס ציט אים צוריק — אַזוי ווי דעם גנב צו דער תּליה...

נאָך דעם „אַמעריקאַנער" האָט זיך דאָס שטעטל אָנגעהויבן צו לאָזן קיין אַמעריקע. קיינער האָט אין אָנפאַנג נישט באַמערקט, ווי דאָס שטעטל ווערט ביסלעכווייז, ביסלעכווייז שיטערער און שיטערער. די אַלטע גייען אויפן בית-עולם אין די יונגע ווערן פאַרשוואונדן קיין „אַמעריקע"... צוערשט האָט דער אַמעריקאַנער אַריבערגענומען זיינע אייגענע: די ברידער, דערנאָך די משפּחה, די ברידערס קינדער, די פעטערס, די איידעמס און די זין פון די פעטערס. דערנאָך האָבן זיך אָנגעהויבן צו ווענדן צו אים קינדער פון מחותּן, באַקאַנטע, און גלאַט אַזוי „לאַנדסלייט" נאָך שיפס-קאַרטן. עס האָבן זיך אָנגעהויבן צו יחסנען צום „אַמעריקאַנער" גלאַט פרעמדע יידן, אַבי נאָר אויסצוגעפינען אַ שטיקל מחותּנעשאַפט און דערוויזן עס אין בריוו און געבעטן אַ שיפס-קאַרטע. דער אַמעריקאַנער זאָגט נישט אָפּ. און דאָס שטעטל ווערט איינציגווייז אויסגעדרונגען. די „שטעט" אין דער קאַלטער שול ווערן שיטערער,

גאַנצע משפחות ווערן פאַרשוואונדן. שבת נאָכן דאַווענען, ביים דיינס חמוש-לערנען, ווערט דער עולם וואָס אַמאָל ווינציגער, אין שטעטל זעט מען מער ווייבער ווי מענער, מער עלטערן ווי קינדער, מער קליינע און אַלטע, ווי דערוואַקסענע; אַלע זענען זיי נאָך נאָכן „אַמעריקאַנער". אַפילו דער אַלטער קאַשע-מאַכער האָט אויף דער עלטער פאַרשלאָסן זיין בודקעלע — און דאָס ווייַנען פון די מיל-שטיינער האָט אויפגעהערט ביינאַכט אין אַלטן מאַרק — און איז אַראָפּגעפאָרן נאָך דער „אַמעריקע", צו זען זיך מיט זיינע קינדער, איידער ער שטאַרבט. אַזוי פאָרן זיי נאָך דעם „אַמעריקאַנער", ווי ער וואָלט זיי מיט אַ כשוף אַהין געצויגן, ביזן היינטיגן טאָג...

אין „אַמעריקע" האָבן זיך די איינוואוינער פון שטעטל צוריק געפונען. אויף דער „בויערי"-גאַס איז געשטאַנען אַ דריי-שטאָקיג הויז, פאַרשטויבט און שמוציג, וואָס די דאַך-באַנען האָבן אָנגעטראָגן דערויף דעם שטויב פון די גאַסן. און אין די אוי-בערשטע שטאָקן איז געזעסן דאָס גאַנצע שטעטל קוזמין... און האָט גענייט מלבושים ביים אַמעריקאַנער. און ווער איז אויף דער „בויערי" נישט געזעסן? די למדנים פון שטעטל, די יחסנים, צוזאַמען מיט בעלי-מלאכות און גלאַט גראָבע-יונגען פון דער היים — אַלע זענען זיי געזעסן אויפן הויכן שטאָק, און האָבן געניים און געניים. און די, וועלכע זענען דאָרט אַריינגעפאַלן — זענען געבליבן אויפן לעבן לאַנג. זיי האָבן מער נישט געוואוסט, ווי באַר איין וועג: אינדערפרי צו דעם „שאָפּ", אין אָוונט פון דעם „שאָפּ" — אַהיים. און ביים אַריינגאַנג פון הויז אויף דער „בויערי" איז געשטאַנען אַ קליין פאַרשטויבט שילדל, וועלכעס האָט געטראָגן דעם אַמעריקאַנערס נאָמען: „מאָזעס מעלניק".

6

דער „אַמעריקאַנער" אין אַמעריקע

אין געוועלב פון קליידער איז געשטאַנען דער „אַמערי-

קאַנער״, דער אָנקל מאָזעס, אָן אַ ראָק, און האָט מיט אַ גרויסער שניידערשער שער זיך אָפּגעשוירן די נעגל פון די פינגער. איבער דער גאַנצער לענג פון געוועלב זענען געשטאַנען לאַנגע, ברייטע טישן, אויף וועלכע ס'איז געווען אָנגעלייגט ביז אין האַלבן באַלקן אַריין קופּעס מיט קליידער: רעק, מאַרינאַרקעס, הויזן און וועסטן.

ביי די טישן האָבן זיך אַרומגעדרייט שטאַרקע יונגען, ברייטביינינגע מיט שטייפע אַרויסגעשטעלטע ברוסטן, און האָבן געשוויגן פון אימה פאַרן „אָנקל״. נאָר פון צייט צו צייט האָט איינער געוואונקען דעם צווייטן מיט די אויגן. עס איז נאָך געווען זייער פרי אין מאָרגן, און די שניידער-אַרבעטער זענען ערשט אַריינגעקומען צו דער אַרבעט.

— קוזמין קריכט — זע, זע, ווי קוזמין קריכט, — האָט דער אָנקל מאָזעס געוויזן מיט דער גרויסער שער אויף די אַריינ-געקומענע יידן, אַ טייל מיט בערד, אַ טייל אָן בערד, אַ טייל אַלטע, שוין איינגעהויקערטע, אַ טייל יונגע, מיטל-יאָריגע, וועלכע זענען מיט אַ געוויסער פוילקייט אַריינגעקומען אין געוועלב אַריין און אַרויפגעלאָזט זיך אויף די טרעפּ אויף די אויבערשטע שטאָקן, וואו עס זענען געווען די ווערקשטעלן.

— זע, זע, ווי קוזמין קריכט — העי, דו, גרינער נאָטע! ווי האָט מען אים גערופן אינדערהיים? נאָטע פּוטערמילך, — האָט ער אָפּגעשטעלט איינעם פון די אַרבעטער, אַ מיטל-יאָריגן ייד, וועמעס אויגן עס זענען נאָך געווען האַלב-פאַרוועבט אין שלאָף און די פּאות נאָך נאַס פון וואַשן, און געגאַנגען איז ער פוילנ-דיג זיך.

— וואָס קריכסטו? — וואָס מיינסטו, דאָ איז קוזמין? אין קוזמין איז מען געקראָכן, אין אַמעריקע לויפט מען פלינק — העי, פאַרשטאַנען? — הויב די פיס, דו אוגערקע גרינע!

די יידן ביי די טישן מיט די קליידער האָבן אויפגעלאַכט, ווי געוואָלט צופרידנשטעלן דעם אָנקל — אָבער צו לאַכן האָבן זיי נישט געוואַגט. דער „אָנקל״ האָט אויפגעהויבן זיינע אויגן, די שיטערע געלע ברעמען זענען פאַרטרונקען געוואָרן אין דעם

פּעטס פון זיין פּנים, און אַז די יונגען האָבן געזען דעם אָנקלס „באַקעטע” אויגן, וואָס זיצן אין זיין ברייט-פּעט פּנים, זענען זיי פאַרשטומט געוואָרן.

— קום נאָר אַהער, יונגערמאַן, — האָט דער אָנקל געוואונקען צו אַ יונג, אויף וועלכן זיין רונדיג געשוירן בערדל האָט עדות געזאָגט, אַז ער איז אַ פרומער, און וועלכער איז אַריינגעקומען שפּעטער פון אַלע. ערשטנס, ווייל ער איז געווען דעם אָנקלס אַ קוזין, האָט ער זיך דאָס דערלויבט, און צווייטנס, ווייל ער איז נישט לאַנג געווען נאָך דער חתונה, און אויף זיינע ווייכע בעקלעך, וועלכע זענען געווען אויסגעקנעטן פון שלאָף, האָט זיך נאָך געפילט דער טעם פון קושן, וואָס דער יונגערמאַן האָט געגאָסן ביינאַכט...

— יונגערמאַן, מען לייגט עס אָפּ אויף שבת, וועט עס זיין פאַר דיין געלט — נישט אין מיטן דער וואָך. אין מיטן דער וואָך איז עס פאַר מיין געלט — פאַרשטאַנען?

דער יונגערמאַן, וועלכער האָט זיך געהאַלטן פאַר אַ מורנו מער ווי אַלע אַרבעטער, ווייל ער איז געווען דעם אָנקלס אַ קוזין, האָט אָנגעקוקט דעם אָנקל און נישט פאַרשטאַנען, וואָס ער מיינט. ער האָט זיך דערלויבט צו פרעגן:

— וואָס מיינט דער אָנקל?

— ווייסט שוין וואָס איך מיין —

און אַלע פּלאַצן-אַרויס מיט אַ געלעכטער.

אַ רויטער שטראָם בלוט האָט באַגאָסן דעם יונגענמאַנס פּנים, ער האָט נישט געוואוסט וואו די אויגן אַהינצוטון. ווען די יונגען ביי די טישן האָבן אַרויסגעפּלאַצט מיט אַ געלעכטער, האָט דער אָנקל זיי איינגעשטילט מיט אַ בליק פון די אויגן, אויפגעהויבן די שיטערע ברעמען.

— הערט, כאַפּ אים אויפן פידל, — האָט אַ יונג געגעבן אַ געשריי-אַריין פון דרויסן, און אַריינגעוואָרפן אין געוועלב אַריין אַ הויכן איטאַליענער מיט זיין ווייב.

— האָב נישט קיין מורא. איך וועל דיר פאַרקויפן דעם בעסטן קאַפּטן!

און איידער דער גוי האָט זיך נאָך צייט געהאַט אַרומצו־קוקן, האָבן אים שוין צוויי יונגען געכאַפּט און געגעבן אַ צי־אַראָפּ פון אים די הויזן, אַרויפגעצויגן אַ פּאָר אַנדערע, קורצע, די נאָט האָט געפּלאַצט הינטער אים, אַרויפגעשלעפּט אויף אים אַ קורצן רעקל, פון וועלכן דער גוי האָט אַרויסגעשטעקט אַ פּאָר לאַנגע הענט, וואָס ער האָט נישט געוואוסט, פון וואַנען זיי האָבן זיך אים גענומען — איינער האָט אים געצויגן דעם ראָק פון הינטן, אַ צווייטער פון פאָרנט, אויסגעשטעלט אים די ברוסטן, אַרויס־געקלאַפּט אים די פּלייצעס, און באַלד האָט שוין אַ דריטער צוגעטראָגן צו אים אַ שפּיגעלע און געשפּיגלט דעם גוי:

— זעט ער נישט אויס ווי אַ „דזשענטעלמען?" סעם, קום נאָר אַהער, גיב נאָר אַ קוק אויף אים, — האָט דער יונג, וואָס האָט דעם איטאַליענער אָנגעמאָסטן דעם אָנצוג צוגערופן אַן אַנדערן: — קוקט ער נישט אויס, ווי אַ מיליאָנער?

— געוויס, אַזאַ יאָר אויף זיין מאַמען, — האָט סעם איבער־געגלעט מיט זיין גרויסער האַנט דעם גויס אָנצוג אויף זיינע פּלייצעס. — ער איז „אָלל-רייט".

אין געוועלב האָט זיך באַוויזן אַ מיידל. אירע צוויי שוואַרצע צעפּ זענען געווען ערשט געצוואָגענע און פאַרקעמטע און אַראָפּגעלאָזט זיך מיט רויטע בענדלעך, פאַרקניפּט איבער אירע פּלייצעס. דאָס ברוינע זשאַקעטל, וואָס זי האָט געטראָגן, כאָטש אויסגעריבן און אויסגעוואַקסן, דאָך איז עס געווען ריין. מען האָט געשפּירט דערפון אַ שטאַרקן גערוך פון עסיג, מיט וועלכן דאָס מיידל האָט די פלעקן אַרויסגענומען. פון אונטער איר זשאַקעטל, איבערן קליידל, האָט זי געטראָגן אַ ווייס שירצל, ווי זי וואָלט געגאַנגען אין שול צום עקזאַמען.

— איך וויל זען דעם אַנקל מאָזעס. קאָן איך זען דעם אַנקל מאָזעס? — האָט דאָס מיידל געפרעגט דעם ערשטן אַנגע־טראָפענעם מענטשן אויף דער שוועל פון דער טיר.

דער מאַן האָט זי אָנגעקוקט.

— אַנקל מאָזעס איז נישטאָ. וואָס ווילסטו פון אַנקל מאָזעס?

— איך ווייס שוין וואָס איך וויל, — איז דאָס מיידל

ווייטער געגאַנגען און געפרעגט אַן אַנדערן יונג...— איך וויל זען דעם אָנקל מאָזעס.

דער אָנקל מאָזעס, וועלכער איז נאָך אַלץ געשטאַנען מיט דער גרויסער שניידער-שער אין דער האַנט (פון דעם האָט ער זיך נישט געקאָנט אָפּגעוואוינען זיין גאַנץ לעבן) אין פראָנט פון זיין געשעפט, ביי דער טיר פון זיין ביוראָ-צימער און ביים אַרויפגאַנג פון די טרעפּ, וועלכע האָבן געפירט צו די אויבער-שטע שטאָקן פון די געוועוקשטעלן, האָט דערהערט ווי דאָס מיידל פרעגט זיך אויף אים. האָט ער געפרעגט פונדערווייטנס, נישט אויפהויבנדיק די אויגן:

— וואָס איז?

אין דעם טאָן האָט דאָס מיידל דערקענט, אַז דאָס איז דער אָנקל מאָזעס, איז זי פלינק צוגעגאַנגען צו אים און גע-זאָגט אין אַ בעטנדן קינדישן טאָן:

— איך בעט דיך, אָנקל מאָזעס, זיי גוט צו מיין פאָטער. דו קאָנסט אים העלפן. העלף אים.

—וועמעס איז דאָס?—האָט דער אָנקל געפרעגט די מענטשן זיינע.

די יונגען האָבן געצויגן מיט די אַקסלען, ווי זיי וואָלטן געוועזן באַנוצט באַוועגונגען אָנשטאָט ווערטער.

— ווי הייסטו? וועמעס ביסטו?

— מיין נאָמען איז מאַשאַ. איך בין אהרן מעלניקס טאָכטער. דו ביסט זיין אָנקל. איך ווייס, דו ביסט אָנקל מאָזעס— דער פּאַ האָט דאָס געזאָגט.

— דו ביסט דעמס, אַ, איך ווייס שוין. איך ווייס שוין — וואָס ווילסטו?

— איך וויל, אַז דו זאָלסט אים אויסבאָרגן הונדערט דאָלאַר. פּאָטער וויל גיין אין ביזנעס. ער האָט נישט קיין געלט. דו האָסט יאָ. איך בעט דיך, באָרג אים הונדערט דאָלאַר, אָנקל.

דער אָנקל מאָזעס האָט אויפגעהויבן זיינע אויגן. ער האָט געוואָלט עפּעס זאָגן דעם מיידל, נאָר אַז ער האָט דערזען די נאַסע צוויי שוואַרצע צעפּ און דאָס ווייסע שירצל, איז זי אים

געוואָרן געפעלן. ער האָט צוריק אַראָפּגעלאָזט די אויגן און געזאָגט:

— גיי אַהיים, קינד, גיי אַהיים צו מאַמע. איך וועל זען, וואָס איך קאָן טון.

— ווערטו בּאָרגן פּאַ הונדערט דאָלאַר, אַז ער זאָל גיין אין ביזנעס, אָנקל? יעס?

— אָלל-רייט, גיי אַהיים. איך וועל שוין זען, וואָס איך קאָן טון.

דאָס מיידל איז נאָך געשטאַנען פאַרן אָנקל, ווען אין דער טיר האָבן זיך באַוויזן איר פאָטער אהרן מיט דעם עלטסטן ברודער זיינעם, בּערל. די יידן זענען אַריינגעגאַנגען מיט מורא, און געשלעפּט זיך מיט שרעק צום אָנקל.

— אָט איז פּאַ, — האָט מאַשאַ אויסגערופן, דערזעענדיג דעם פאָטער. — ווייסט פּאַפּאַ — אָנקל מאָזעס האָט געזאָגט, ער וועט דיר בּאָרגן געלט צו גיין אין ביזנעס.

— וואָס טוסטו דאָ? — אַהיים גיי. גיי אַהיים, — האָט זיך אהרן פאַרשעמט פאַר די מענטשן איבער דעם, וואָס זיין קינד איז אַריינגעקומען בעטן פאַר אים.

מאַשאַ האָט זיך אָפּגערוקט אין אַ ווינקל.

— וואָס איז? — האָט דער אָנקל צוגעשריגן נאָך פונדערווייטנס, ווען ער האָט דערזען די יידן אַריינקומען און דער „וואָס איז" האָט די יידן אָפּגעשטעלט.

סעם, אַ שטאַרקער יונג פון אַ יאָר עטלעכע-און-צוואַנציג, איז צוגעלאָפן צו די יידן, זיי אָפּגעשטעלט און עפּעס גערעדט מיט זיי.

סעם איז געווען דעם אָנקל מאָזעס ליבלינג. ער איז געווען זיין שוועסטערס קינד, וועלכן ער האָט אַראָפּגעבראַכט קיין אַמעריקע, און גענומען אים צו זיך אין געשעפט אַריין. סעם איז געווען דעם אָנקל זייער געטריי, און אָפּגעהיט דעם אָנקלס אינטערעסן. דער אָנקל האָט געוואוסט דערפון, און ער האָט געהאַט צו דעם יונג מער צוטרויען, ווי צו אַלע אַנדערע. ער האָט אים געמאַכט פאַר דעם געלט-נעמער. קיינער האָט בּישט געטאָרט נעמען קיין געלט, ווען ער האָט עפּעס פאַר-

קויפט, נאָר סעם. סעמען האָט דער אָנקל ליב־געהאַט, ווייל ער איז געווען ענלעך צו אים, ווען דער אָנקל אַליין איז נאָך געווען אַ קצב־יונג אינדערהיים. סעם האָט געקאָנט ביים אָנקל אַלץ אויספירן. און אַלע לאַנדסלייט, וואָס האָבן באַדאַרפט עפּעס צום אָנקל, האָבן זיך צום ערשטן געווענדט צו סעמען, אַז ער זאָל זיין זייער מליץ־יושר.

— סעם, בעט פאַר אים. וועסט טון אַ מצוה. סעם, טו אַ טובה אַהרנען. טו אַ טובה, — האָט בערל געבעטן ביי סעמען פאַר זיין ברודער.

סעם איז צוגעגאַנגען צום אָנקל און געזאָגט:

— אָנקל, אהרן מעלניק פון קוזמין איז צוריקגעקומען צו דער אַרבעט — אים צוריקנעמען?

— גאָרנישט צו טון, — האָט דער אָנקל זיך אָנגעהויבן באַשעפטיקן מיט דער שער, וואָס דאָס איז געווען אַ צייכן, אַז „אַלע טירן זענען צוגעשלאָסן”. — זאָל ער גיין מיטן ברודער נאָך ברוקלין העמדער נייען מיט איטאַליענישע שיקסעס — איך באַדאַרף אים נישט מער. פאַר מיר איז ער שוין צו־אַלט.

סעם האָט געוויזן צום ברודער בערל מיט דער האַנט און פאַרצויגן די ליפּן. עס הייסט, אַז ער קאָן גאָרנישט מאַכן.

— אָנקל, האָט רחמנות אויפן... — האָט דער עלטערער ברודער בערל געוואַגט צו טרעטן אַ טריט נענטער פאַרן אָנקל. — ער האָט דאָך אַ ווייב מיט קינדער. דער אָנקל וועט זיך אַ גרויסע מצוה פאַרדינען. אַ גרויסע מצוה.

— איך טו נישט קיין מצוות. איך האָב שוין גענוג גע־טון מצוות, אַז מען זאָל מיך דערנאָך שילטן דערפאַר, זידלען דערפאַר. וואָס האָט ער געזאָגט אויף מיר? זאָג סעם, וואָס ער האָט אויף מיר געזאָגט, ווען ער איז אַראָפּגעלאָפן פון דער הויף?

— האָט דער אָנקל אַ זאָרג, וואָס ער האָט געזאָגט, ווער עס האָט געזאָגט? שנאָרערס! אַז ווען נישט דער אָנקל, וואָלטן זיי דאָך אַלע געווען געפוילט אין קוזמין. דער אָנקל האָט אים

אַראָפּגענומען, אים מיט די בעבעכעס, געשיקט געלט, שיפס-קאַרטן און ער וואָגט דעם אָנקל אַקעגן צו רעדן. אָ, זיין גליק איז, וואָס איך בין נישט געווען אין געוועלב, איך וואָלט אים גע-וויזן דעם אָנקל אַקעגן צו רעדן, — האָט זיך סעם פּלוצים צע-קאָכט פאַרן אָנקל.

— מילא, האָט ער געזאָגט. ער ווייסט דען, מישטיינס-גע-זאָגט, וואָס ער רעדט? עס איז אים שלעכט, רעדט ער — גאָט איז דאָך אויך מוחל — ער האָט גערעדט נאַרישקייטן. זאָל אים דער אָנקל...

— נאַרישקייטן, — ביי מיר רעדט מען נישט קיין נאַריש-קייטן; ביי מיר רעדט מען גאָרנישט. ביי מיר שווייגט מען. געהערט? מען שווייגט! —האָט דער אָנקל אויפגעהויבן די ברעמען, — ווי האָט מען אים גערופן אינדערהיים, סעם?

— אהרן גאָרגל.

— גאָרגל האָט מען אים גערופן, — האָט דער אָנקל זיך הויך פאַנאַנדערגעלאַכט. — גאָרגל, גאָרגל איז גוט — נאָר דאָ אין אַמעריקע גאָרגלט מען נישט, אין קוזמין גאָרגלט מען, נישט דאָ אין אַמעריקע.

אהרן איז געשטאַנען די גאַנצע צייט אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ, איינגעראָבן דעם בליק אין דר'ערד. ער האָט געלאָזן פאַלן איבער זיין קאָפּ אַלע שפּאָטערייען, וואָס מען האָט גע-זאָגט איבער אים, און געשוויגן. ער האָט געוואָלט וואָס שנעלער צוריק אַרויפקומען אין דער הויך אַרויף צו דער מאַשין, און ווידער זיין איינגעשפּאַנט אין דעם לעבן.

— זאָל דער אָנקל רחמנות-האָבן, ווען נישט אויף אים, איז אויף זיין ווייב און קינדער. — וואָס זענען זיי שולדיג, אַז ער רעדט נאַרישקייטן? ער וועט שוין נישט רעדן, ער וועט עס שוין געדענקען אויפן גאַנצן לעבן...

— „גאָרנישט צו טון".

מאַשאַ איז געשטאַנען אין אַ ווינקל און צוגעזען און צו-געהערט, ווי מען שפּאָט און מען באַליידיגט איר פאָטער. אירע בעקלעך האָבן געברענט און אירע הענטלעך האָבן געציטערט. צוערשט איז עס איר געווען אַ וואונדער, וואָס דער „פּאַ" לאָזט

זיך אַזוי, וואָס דער „פּאַ" שווייגט. דערנאָך האָט עס איר אָנ-געהויבן ווי צו טון. זי האָט געוואָלט וויינען, שרייען. זי האָט זיך איינגעהאַלטן. איינגערעדט זיך: זיי זענען גרויסע, ווייסן זיי וואָס צו טון. נאָר ווען זי האָט געהערט, ווי מען רופט איר פּאָטער „גאָרגל", איז זי אויפגעשפּרונגען פון איר ווינקל, וואו זי האָט זיך באַהאַלטן די גאַנצע צייט, און צוגעגאַנגען צום פּאָטער און אָנגעהאַלטן זיך ביי דער האַנט, און גרויסע טראָפּנס טרערן האָבן אַרויסגעשפּראָצט אויף די הערעלעך פון אירע אויגעלעך:

— קום, „פּאַ", אַהיים. זיי נישט דאָ, „פּאַ". זיי זענען שלעכטע מענטשן... זאָרג זיך נישט „פּאַ" — מיר וועלן שוין לעבן, מיר וועלן זיך שוין אַן עצה געבן... נעם נישט קיין געלט פון אים (זי וויזט אָן אויפן אָנקל מאָזעס). — דו ביסט אַ שלעכטער מענטש — זאָגט זי צום אָנקל — אַ ברוטאַל, אַ חיה, אַ הונט — דאָס ביסטו.

— מאַשאַ, געדענק אין גאָט, וואָס טוסטו? דעם אָנקל בעט-איבער, וואָס האָסטו געזאָגט?

— איך וויל נישט איבערבעטן דעם אָנקל. קום, פּאַ, אַהיים. קום, פּאַ. איך וויל נישט דו זאָלסט דאָ זיין.

— נעמט זי אַוועק. וואָרים... — האָט סעם געשריגן צו אהרנען און צו בערלען, און אָפּגעשטופּט זי פון אָנקל.

דער אָנקל מאָזעס האָט אויפגעהויבן זיינע ברעמען. עס האָבן זיך אַרויסגעוויזן זיינע פייכטע בלאָלעכע אויגן, ער האָט אַוועקגעלייגט די שער פון דער האַנט, פאַרלייגט די הענט זיך אויפן בויך און אָנגעקוקט דאָס מיידל, וואָס האָט געהאַלטן דעם פּאָטער ביי דער האַנט און אים אַוועקגעשלעפּט. ער האָט איינגעביסן זיינע אָפּגעגאָלטע ליפּן און געזאָגט ווי צו זיך:

— דאָס קעלבל געפעלט מיר!

אַז סעם האָט דערהערט דעם אָנקלס שטימע, האָט ער אָפּגעלאָזט דאָס מיידל. אַ מינוט האָט דער אָנקל געקוקט אויף דעם מיידל, און מאַשאַ האָט אים אָנגעקוקט. דער אָנקל האָט זיך געמיט איר צו קוקן גלייך אין די אויגן אַריין. דער אָנקל איז ערנסט געוואָרן, פאַרביסן די ליפּן און געזאָגט צו מאַשאַן:

— איך וואָלט געוואונטשן, אַז דו זאָלסט זיין מיין טאָכטער.

מאַשאַ האָט אים געקוקט אין פּנים אַריין. אויף די הער־לעך פון אירע הייטלעך זענען ווידער טראָפּן טרערן געהאָנגען, און זי האָט אים אָפּגעענטפערט:

— איך האָב דיך פיינט!

דער אָנקל האָט געשמייכלט. זיינע גרויסע פליישיגע ליפּן האָבן זיך אויפגעעפנט און ער האָט געוויזן זיינע געזונטע ווייסע ציין, אָנגענומען דאָס גאָלדענע קייטל פון זייגער און דער־מיט געבאָמבלט און אויסגערופן:

— סעם!

— יאָ, אָנקל, — איז דער יונג צוגעלאָפן.

— ווי האָט מען אים גערופן אינדערהיים? — האָט ער אָנגעוויזן אויף אהרנען.

— גאָרגל.

— נעם דעם גאָרגל אַרויף אין דער הויך און גיב אים אַרבעט. וועסט אים געבן פינף דאָלאַר מער אַ וואָך שכירות, פאַר דער טאָכטער, — אָנווייזנדיג אויף מאַשאַן.

דער פעטער בערל, אהרן, סעם און אַלע מענטשן אין געוועלב האָבן אויפגעעפנט זייערע אויגן און מיילער און אָנגע־קוקט דעם אָנקל, אויב ער מיינט עס ערנסט.

— זעסט, זעסט, דאַנק דעם אָנקל, גיב אַ קוש אין האַנט, — האָט דער פעטער געשריגן אויף מאַשאַן.

מאַשאַ האָט געקוקט אויפן פאָטער. וואָס וועט „פאַ" טון. זי האָט געזען ווי „פאַ" איז מיט פרייד אַרויפגעשפרונגען די טרעפּ צום ווערקשטעל, נאָך סעמען, און דער אָנקל האָט אים נאָכגעשריגן:

— גיי, גאָרגל, גיי.

פאַ האָט גאָרנישט אָפּגעענטפערט, נאָר צוגעשמייכלט.

דאָס מיידל איז פלינק אַרויסגעלאָפן פון געוועלב, און די טרערן האָבן זיך ווי ליכטיגע רונדיגע פערל געקייקלט איבער אירע צעגליטע בעקלעך.

7

אָנקל מאָזעס לעבן

אין דער לעצטער צייט האָט אָנקל מאָזעס זייער פיל געקלערט וועגן זיך, וועגן זיין לעבן, זיין פאַרגאַנגענהייט און זיין צוקונפט. אַ זאַך, צו וועלכער ער איז גאָרנישט געוואוינט געווען. און אויך איצט, נאָך מאַשאַס אַוועקגיין, האָט אָנקל מאָזעס זיך פאַרקלערט. דאָס קינד מאַשאַ האָט אויף אים געמאַכט אַ שטאַרקן איינדרוק.

קיין קינדהייט האָט אָנקל מאָזעס נישט געהאַט. אָנקל מאָזעס איז אויפגעצויגן געוואָרן ביים פאָטער, דעם קאַשע-מאַכער. דער פאָטער האָט געריבן קאַשע פאַר די פויערים, און זיינע קינדער אַליין האָבן געהונגערט. פון קליינערהייט אָן האָט ער געמוזט אַרבעטן און פאַרדינען פאַר זיך: שלעפן פעקלעך פון מאַרק אַהיים נאָך אַ בעלי-הביתטע, לויפן אין שעכט-הויז אַריין אַ הון שעכטן. און אין שעכט-הויז האָט ער זיך באַקאַנט מיט די קצבים-יונגען און שוין נישט אָפּגעטרעטן פון זיי. געהאָלפן בהמות בינדן. אַמאָל פון אַ געשאָכטן שעפּסל דאָס פעלכל אַראָפּגעצויגן. אַזוי האָט ער זיך פאַרדינט זיין שטיקל ברויט, ביז ער איז אויסגעוואָקסן אַליין פאַר זיך. קיינעם האָט ער נישט געהאַט און האָט נישט באַלאַנגט צו קיינעם. אַז ער האָט באַדאַרפט זיך שטעלן צו סאָלדאַטן און מורא געהאַט, אַז מען זאָל אים נישט פאַרשיקן, איז ער אַנטלאָפן פון שטעטל, געגנבעט די גרענעץ, און מיט אַן אָקסן-שיף איז ער דאָס וואַסער דורכגעפאָרן, אָן געלט, נאָר פאַר אַרבעט, וואָס ער האָט געהאָלפן די אָקסן פיטערן אויפן וועג. מיט אונטערגעשלאָגענע זייטן, וואָס די מאַטראָסן האָבן אים געשלאָגן איבערן וועג, און מיט צוויי רובל רוסיש געלט, האָט ער דעם באָדן באַטרעטן — און היינט איז ער מאָזעס מעלניק, דער פאַבריקאַנט פון דער „בויערי"-גאַס, פרעזידענט פון דער חברה „אנשי קוזמין", באַשעפטיגט האַלב קוזמין ביי דער אַרבעט, די

שענסטע יידן פון זיין שטאָט זענען ביי אים פּרעסערס, שטעפּערס, און זיי ציטערן פאַר אים און זיי חנפענען אים; אַ בעל-הבית פון הייזער, אין וועלכע די קוזמינער לאַנדסלייט וואוינען ביי זייער לעבן; אַ פּאָר בעטלעך טראָגן זיין נאָמען אין שפּי-טאָל „ביקור-חולים", אין וועלכן די קוזמינער יידן ליגן קראַנק, ווען זיי ווערן אַלט, און „מאָזעס מעלניק" פינקלט מיט גאָל-דענע בוכשטאַבן איבער דעם טויער פון „שער-רחמים", ביים אַריינגאַנג פון בית-עולם, אויף וועלכן די קוזמינער רוען נאָך זייער טויט.

אָבער וואָס האָט ער פון זיין לעבן? טייל מאָל דאַכט זיך אים, אַז אויך ער, ווי זיינע אַרבעטער, איז ווי דער פאָדים, וואָס איז איינגעפעדעמט אין דער נאָדל. די מאַשין לויפט און די נאָדל נייט. נייט, צי זי וויל יאָ, צי זי וויל נישט... אַלע אין אַמעריקע זענען איינגעפעדעמט אין דער נאָדל, און אויך ער. פון ערשטן טאָג אָן, צייט ער האָט די ערשטע פלאַשן ביר אָפּגעטראָגן פון שענק, אין וועלכן ער האָט געפונען אַרבעט דעם ערשטן טאָג פון זיין קומען, ביזן היינטיגן טאָג, שטעקט ער אין דער נאָדל, און ער האָט קיין איין מינוט צייט נישט גע-האַט זיך אָפּצושטעלן און איבערצוקלערן. די ענערגיע האָט אים געטריבן ווי אַ משוגענע מאַשין, און האָט אים אויף איין מינוט נישט אָפּגעלאָזט. גאַנצע נעכט איז ער געלעגן אויף זיין גע-לעגער און אויסגעאַרבעט פּלענער, געבויט זיך זיין קאַריערע.

פאַרשידן זענען געווען די געלעגערס, אויף וועלכע ער איז געלעגן אין זיין לעבן. אויף שמוציגע מאַטראַצן אין פינסטערע קעלערס; אויף בעסערע בעטן אין ליכטיגע שטובן — ער האָט אין אַלע בעטן פאַרבראַכט די נעכט נאָר מיט גע-דאַנקען וועגן ביזנעס-פּלענער: צוערשט ווי צו עפענען אַ רעסטאָראַן אין אַ ווינקל-גאַס. דעם רעסטאָראַן האָט ער אָנגעהאַלטן אַ פּאָר יאָר, די ערשטע צייט פון זיין קומען, בעפאָר ער האָט חתונה-געהאַט. דערנאָך האָט ער איבערגעטוישט דעם רעסטאָראַן אויף אַ געוועלב פון אויסבראַקירטע מענער-מלבושים, וואָס ער האָט אָפּגעקויפט פון גרויסע פאַבריקן און

געשיקט אויף דרום צו פֿאַרקויפֿן. פון דעם געוועלב איז אויסגעוואָקסן אַ שניידער-פֿאַבריק פון מענער-קליידער. שטענדיג איז דער קאָפּ געווען פֿאַרנומען מיט פּלענער וועגן דער צוקונפט. דערנאָך זענען אויסגעוואָקסן די פּלענער פון בויען הייזער. דאָס בויען הייזער איז געקומען איבער אים ווי אַ משוגעת. וואו ער האָט דערזען אַ ליידיגן פּלאַץ, האָט ער אים געוואָלט פֿאַרבויען מיט הויכע ביליגע וואוין-הייזער... ער האָט אָנגעהויבן צו בויען דווקא דענסטמאָל, ווען ער איז געווען צום ענגסטן אין געלט, דווקא דענסטמאָל, ווען ער האָט געהאַלטן פֿאַר אַ קריזיס, געשטאַנען פֿאַר אַ גרוב — דווקא דענסטמאָל האָט ער זיך גענומען אויסצופֿירן די גרעסטע אונטערנעמונגען. עס איז געווען ביי אים ווי אַ שפּיל, ווי אַ וועט — ווי ער וואָלט געוואָלט אַליין מעסטן זיינע אייגענע כּוחות.

נישט די באַדערפֿענישן האָבן אים געטריבן צו דעם אייביגן יאָגעניש נאָך געלט; אָנקל מאָזעס אַליין האָט געהאַט די קלענסטע באַדערפֿענישן. פֿאַר זיך האָט ער גאָרנישט געדאַרפֿט. עס איז אים נישט געווען קיין אונטערשיד, אין וואָס פֿאַראַ וואוינונג ער וואוינט, אין וואָס פֿאַראַ בעט ער שלאָפֿט. עס האָט זיך אים זייער אָפֿט פֿאַרבענקט נאָך איצט צו שלאָפֿן אין אַ קעלער, און ער האָט אייגנטלעך גאָר קיין הנאה נישט געהאַט פון דעם ליכטיגן צימער מיט דעם ווייכן בעט און מיט דעם דעליקאַטן געשניצטן מעבל, אין וועלכן ער האָט מורא געהאַט זיך ריכטיג אַוועקצוזעצן... און נאָך היינט פֿלעגט ער אָפֿט מיטאָג-צייט אַריבערגיין מיט זיינע אַרבעטער אינם ביליגן רעסטאָראַן און אַריינכאַפּן שטייענדיג, אין איילעניש, שטופּנדיג זיך, אַ סענדוויטש, אַ קאַרטאָפֿל, אַ טאַץ קאַווע, און נישט געוואָלט גיין מיט די ביזנעס-לייט עסן אין דעם ביזנעס-רעסטאָראַן, נישט דערפֿאַר, ווייל ער איז געווען קאַרג, נאָר דערפֿאַר, ווייל צו דעם אָרימען לעבן, אין וועלכן ער האָט אָפּגעלעבט די גרעסטע העלפֿט פון זיין לעבן, איז ער געווען מער צוגעוואוינט און האָט דערפֿון מער הנאה-געהאַט, ווי פון דעם רייכן לעבן. עס איז געווען עפּעס מער פון געלט, וואָס האָט אים אין די

קאַלטע ווינטערס אַזוי פּרי פון בעט אַרויסגעיאָגט, צו זיין דער ערשטער אין געוועלב און אָפּוואַרטן צו זען, צי די אַרבעטער קומען צו דער ריכטיגער צייט צו דער אַרבעט; מער פון געלט איז עס אויך געווען, וואָס האָט אים באַוואויגן אין די זומער־דיגע הייסע חדשים צו בלייבן אין שטאָט — און וויפל ער האָט נישט געליטן פון דער היץ, וועלכע האָט אַזוי שלעכט געווירקט אויף זיין פעטן קערפּער, האָט ער דאָך נישט געוואָלט אַוועק־פאָרן ערגעץ־וואו אין אַ זומער־פּלאַץ, נאָר איז געשטאַנען צווישן די פאַרשטויבטע מלבושים, שווער געאָטעמט און געקילט מיטן שטייפן הוט זיין פאַרשוויצט פנים, געווישט זיך דעם צעהיצטן, שיטער־באַוואָקסענעם קאָפּ מיט אַ טיכל און נישט געוואָלט זיך פאַרלאָזן אַפילו אויף סעמען, צו וועלכן ער האָט צוטרוי גע־האַט. עס איז געווען עפּעס מער פון געלט — עס איז געווען, ווי ער וואָלט פאַרשקלאַפט געוואָרן צו זיין אומדערשעפּטער ענערגיע, און די ענערגיע יאָגט אים ווי אַ נישט־גוטע קראַפט, און ער מוז בלינד אויספירן זיי באַפעלן, וואָס זי באַפעלט אים.

וואָרים אַנקל מאָזעס האָט נישט געהאַט פאַר וועמען צו אַרבעטן און וועמען זיין געלט איבערצולאָזן. אַנקל מאָזעס איז געווען אַן אַלמן. קינדער האָט ער יאָ געהאַט, נאָר נישט מיט זיין פרוי, מיט אַ פרוי פון אַן אַנדערן מאַן, און ער האָט נישט געוואוסט, אויב די קינדער זענען זיינע אָדער נישט... יעדנפאַלס האָט ער זיי נישט ליב־געהאַט.

עס איז אַזוי געווען: ווען אַנקל מאָזעס איז יונג געווען און האָט געוואָלט איבערגיין פון רעסטאָראַן צו אַ געוועלב מיט אויסבראַקירטע מענער־קליידער, האָט ער חתונה־געהאַט מיט אַ שותּפס אַ טאָכטער. דאָס חתונה־האָבן איז געווען אויסגערעכנט מער אויס געשעפטלעכע נוצן, ווי אויס ליבע. אַנקל מאָזעס האָט נישט געוואוסט אין זיינע יונגע יאָרן פון ליבע. ער איז געווען אַזוי פאַרנומען אין זיינע ביזנעס, אַז ער האָט קיין צייט נישט געהאַט אָפּצוגעבן אָדער אָפּצושטעלן זיך אויף אַזעלכע זאַכן... דאָס יונגע ווייבל, וועלכע איז געקומען פון גאַליציע און האָט געהאַט אַ סענטימענטאַלן געפיל, אַ שוואַכע און אַן איידעלע,

האָט אים דווקא יאָ ליב-געהאַט. נישט פּערזענלעך אים — יעדן איינעם, וואָס וואָלט מיט איר חתונה-געהאַט, וואָלט זי ליב-געהאַט, ווייל זי איז געבוירן געוואָרן ליב צו האָבן און צו פאַרגעטערן און זיין פאַרשקלאַפּט אונטער וועמען עס איז... זי האָט אַרויפגעקוקט צו אים ווי צו אַ גאָט, זי האָט דרך-ארץ געהאַט פאַר זיין ברייטן מענלעכן קאַרק, זי האָט מורא געהאַט פאַר זיין ערנסט פאַרזאָרגט געזיכט און האָט באַוואונדערט זיין ענערגיע און זיין טעטיגקייט. נאָר ער האָט זי נישט געזען. ער האָט זי געהאַלטן פאַר אַ זאַך... אָפּטמאָל איז זי געלעגן נעבן אים ביי נאַכט אויפן געלעגער און האָט געבענקט נאָך לאַסקעס, נאָך צערטלעכקייטן, צו טוליען זיך צו אים. זי האָט געבענקט נאָך גלעטן, פּיעשטשען זיך ווי אַ קינד, און ער איז געלעגן אומגעדרייט מיט זיין שווערן קערפּער צו דער וואַנט, און אָדער ער האָט הויך געשנאָרכעט, אָדער ער איז געווען פאַרנומען, קלערנדיג וועגן ביזנעס. שטענדיג איז זיין קאָפּ פול געווען מיט רעק, הויזן, וועסטן, קנעפּלעך, לייוונט, סחורה — שטענדיג האָט ער געטראַכט וועגן דעם, און גאָרנישט געזען אַרום זיך, און האָט פון אים די נאַטור פאַרלאַנגט דאָס איריגע, האָט ער עס אויסגעפירט גראָב, אָן סענטימענטן, ווי מען עסט-אָפּ אַ מיטאָג און מען ווישט זיך אָפּ די ליפּן און מען גייט-אַוועק פון טיש...
דאָס ווייבל האָט אָבער נישט געהאַט קיין פאַרלאַנג נאָך געשלעכטלעכעס לעבן, זי האָט געבענקט נאָך ליבע, נאָך לאַסקעס, נאָך וואַרימקייט... און דאָס האָט ער נישט געהאַט צו געבן און נישט געקאָנט געבן. ער האָט נישט פאַרשטאַנען, וואָס זי פאַרלאַנגט פון אים, און געוואונדערט זיך, פאַרוואָס זי האָט קיין קינדער נישט. און אַמאָל, אַז ער איז געווען ביי זיינעם אַ פריינט, אַן עלטערן מענטש, ביי אַ זילבערנער חתונה און געזען, ווי די קינדער פון זיין פריינט האָבן די עלטערן צוגעטראָגן אַ טאָרט מיט אָנגעצונדענע ליכטלעך, און געפריידט זיך מיט זיי, איז ער אַהיימגעקומען אַ בייזער און געברומט צום ווייב:
— פאַרוואָס האָסטו קיין קינדער נישט?... גיי צו אַ דאָקטאָר.
דאָס ווייבל האָט נישט געבענקט נאָך קינדער, זי האָט

געבענקט נאָך ליבע, און אין דעם דורשט נאָך ליבע איז זי אויסגעגאַנגען. זי איז וואָס אַ טאָג שוואַכער געוואָרן און קראַנ־קער. געוויס האָט ער אויף איר רחמנות געהאַט. ער האָט שוין קיין פאַרגעניגן נישט געהאַט פון זיין לעבן. אַז ער איז אויס־געגאַנגען מיט גוטע פריינט אַמאָל לעבן, פאַרברענגען ערגעץ־וואו אַן אָוונט, האָט ער זיך פאַרוואורפן געמאַכט, וואָס ער האָט זי איבערגעלאָזט אַליין אינדערהיים. ער האָט דאַן אַוועקגע־וואָרפן די געזעלשאַפט און איז אַהיימגעקומען, אָבער דעם ווייבל האָט ער גאָרנישט געקאָנט געבן. ער האָט נישט גע־וואוסט פאַרוואָס זי איז קראַנק, ער האָט זיך קיין עצה נישט געקאָנט געבן, פלעגט ער שרייען אויף איר:

— וואָס איז דיר? פאַרוואָס גייסטו נישט צו אַ דאָקטאָר? פאַרוואָס ביסטו קראַנק?

אַ פאָר יאָר פאַר איר טויט האָט ער שוין קיין ווייב נישט געהאַט — דאָס האָט אים געבראַכט, אַז ער זאָל מער קלערן וועגן דעם און אָנהייבן צו קוקן אויף פרויען... געפעלן איז אים אַ ווייבל פון אַ יידישן רעסטאָראַן, וואו ער פלעגט עסן מיטאָג. דאָס ווייבל איז געווען אַ ברונעטקע, מיט שאַרפע שוואַרצע ברעמען, געפעלן זענען אים די שוואַרצע הערעלעך, וואָס זענען געוואַקסן ווי פאות אויף אירע באַקן. אַמאָל האָט ער זי געזען הינטערן בופעט אין אַ ווייס קאַפטנדל און אַ שירץ, קלימפערנ־דיג מיט די שליסעלעך אין די הענט, און עפּעס באַפוילנדיג די קעלנערס, האָט זי אים דערמאָנט אָן אַ יידישע בעל־הביתטע אינדערהיים, האָט ער אָנגעהויבן מאַכן חנדעלעך צו איר, בעטן זי מיט אים אַרויסצוגיין. אַלע האָבן זיך פאַרוואונדערט אויף מאָזעס מעלניק, נאָר דאָס ווייבל איז זייער גוט געווען צו אים. דער מאַן אירער האָט יאָ געזען, נישט געזען — גע־מאַכט נישט וויסנדיג זיך. ער האָט געלעבט מיט איר אין גע־היים, און דאָס ווייבל האָט געהאַט יעדעס יאָר אויף זיין חשבון אַ קינד... ער האָט נישט געוואוסט, אויב דאָס זענען זיינע קינ־דער אָדער איר מאַנס... דער מאַן אירער פלעגט קומען ציען ביי אים געלט, שרעקן אים מיט סקאַנדאַלן, האָט אַנקל מאָזעס

געגעבן. די געשעפטן האָט ער פּאַרטרויט סעמען, און סעם האָט אים פון אַלע זאָרגן אַרויסגענומען. אַלעס שוין פאַר אים פאַר־זאָרגט.

זיין לעבן מיט אַן אַנדערער פרוי האָט זיין אייגענע שוואַ־כע פרוי איינגאַנצן רואינירט. און אין אַ קורצער צייט איז זי געשטאָרבן. אָנקל מאָזעס האָט אייגנטלעך קיין יורש נישט גע־האַט. די קינדער פון דעם רעסטאָראַן־ווייבל זענען אָפיציעל געווען דעם רעסטאָראַטאָרס, און ער איז גאָרנישט זיכער געווען, צי זענען זיי זיינע אייגענע... צען יאָר איז ער אַן אלמן גע־ווען. אַלע האָבן געזאָגט, אַז ער איז נאָך אַ יונגער מאַן, און שדכנים פלעגן אים די שוועלן אָפּשלאָגן. ער האָט נישט גע־קלערט פון נאָכאַמאָל חתונה־האָבן. ער האָט עס נישט באַדאַרפט. ער האָט אָנגעהאַלטן ווייטער זיינע געהיימע באַציאונגען מיט דעם רעסטאָראַטאָרס ווייבל, נאָר אַז ער איז נאָענט געקומען צו די פופציגער, האָט ער דערפילט אַ געוויסע איינזאַמקייט אָן אַ פאַמיליע. די ענערגיע צו ביזנעס האָט אָנגעהויבן אָביסל זיך אויסלעשן. ער האָט שוין קיין חשק נישט געהאַט נייע הייזער צו בויען אָדער נייע געשעפטן צו מאַכן. ער האָט אָנגע־הויבן באַנוגענען זיך מיט די אַלטע געשעפטן און אָנגעהויבן צו בענקען נאָך אַ היימישער וואַרימער שטוב; נאָך קינדער, וואָס זאָלן געהערן צו אים, מיט וועלכע ער זאָל אַמאָל אין אַ יום־טוב גיין דאַוונען אין שול אַריין, און זיך ווייזן פאַר פריינט... ער האָט געקלערט וועגן חתונה־האָבן, און געלאָזט זיך רעדן שידוכים.

די אַלע כלות, וואָס מען האָט אים גערעדט, זענען אים נישט געפעלן געוואָרן. עס זענען געווען ווייבער אלמנות, ווייבער גרושות, ווייבער מיט זין, ווייבער מיט טעכטער, ווייבער מיט געשעפטן, ווייבער מיט פאַבריקן. פון לאַנגוויילינקייט האָט ער אַראָפּגעבראַכט זיין אַלטן פאָטער פון דעם קליינעם שטעטל. אויסגעזוכט ביז צו אַ לעצטן פון דער משפחה און אַראָפּגע־בראַכט קיין אַמעריקע. די משפחה זיינע האָט ער אָבער נישט ליב־געהאַט, און געהאַט צו זיי טענות פאַר וואָס זיי טויגן

נאָר אַלע צו שניידעריי, נאָר צו דער מאַשין אָדער צום פּרעסן. קיין איין געבילדעטער מענטש איז נישט געווען צווישן זיי, אָדער איינער, וואָס זאָל זיין אומאָפּהענגיג, וואָס זאָל האָבן אַליין זיין קאַריערע געמאַכט, וועלכער זאָל זיין גלייך מיט אים, אַז ער זאָל קאָנען רעדן מיט אים. ער האָט פאַראַכטעט זייער פאַר-שקלאַפונג, וואָס ער האָט זיי אַליין פאַרשקלאַפט, ער האָט פאַר-אַכטעט דאָס חנפענען און בויגן זיך צו אים. ער האָט געוואָלט געפינען צווישן זיי אַ מענטש, אַ זעלבשטענדיגן, וועלכער זאָל רעדן צו אים ווי זיין גלייכן. דורכדעם וואָס מאַשאַ איז אַרויס פון ווינקל און איז אַרויפגעשפּרונגען אויף אים און גע-רופן אים: „חיה-הונט"... האָט זי אויף אים געמאַכט אַ שטאַרקן איינדרוק. צום ערשטן מאָל הערט ער, ווי מען זידלט אים. און ווער? אַ מיידל, אַ קינד, וואָס איר גורל איז אינגאַנצן אָפּהענ-גיג פון אים. זי וויל פון אים גאָרנישט — „זי האָט מיך פיינט", האָט ער אין זיך געלאַכט, „דערפאַר וואָס איך האָב באַליידיגט איר פאָטער", און ער האָט מקנא געווען אהרן מעלניק — אַ קינד, וואָס נעמט זיך אָן פאַר אים...

אַלעס וואָלט ער אַוועקגעגעבן אהרן מעלניקן פאַרן קינד, וואָס נעמט זיך אָן פאַר אים...

און אָנקל מאָזעס האָט זיך נאָך געהאַלטן פאַר אַ יונגן מאַן. אינערלעך, אין זיך, האָט ער נאָך גאָרנישט געפילט די אַלטקייט, וועלכע די פעטקייט פון זיין פנים און דער שווערער קערפּער זיינער האָבן אַזוי שענדלעך פאַרראַטן. ער האָט זיך נישט אָפּט געשפּיגלט, און איבריגנס, זענען די ענדערונגען אויף זיין געזיכט און קערפּער פאָרגעקומען אַזוי לאַנגזאַם, אַז ער האָט עס גאָרנישט באַמערקט, און עס האָט זיך אים געדאַכט, אַז זיין פנים האָט זיך אויך נישט געענדערט. אינערלעך אין זיך האָט ער אָבער געפילט נאָך די קראַפט גאָר אויפסניי אָנצופאַנגען. יעדער נייער געדאַנק האָט געוועקט אין אים נייע קוואַלן פון ענערגיע, און דער געדאַנק, וואָס איז אים איצט אַזוי פּלוצלינג און מיטאַמאָל איינגעפאַלן, האָט אים געגעבן אַ צינד-אָן און אויפגעוועקט אין אים אַ שטראָם לעבן.

„... מען דאַרף זי דערציִען, דערציִען פאַר זיך... זי זאָל זיין מיין קינד און זיך אָננעמען פאַר מיר אויך...״ און אַ נייער שטראָם ענערגיע האָט זיך אַריינגעגאָסן אין זיינע אָדערן...

און מיט דעם אימפּעט, ווי ער איז געוואוינט געווען אויס־צופירן פּלענער, ווען עס איז אים עפּעס איינגעפאַלן, איז ער געגאַנגען אויספירן דעם פּלאַן...

8

דער נייער פּרעזע

קוזמין האָט טריי געדינט „פּרעהן״. קוזמין איז געזעסן ביי דער אַרבעט און האָט געבייט רעק, הויזן, וועסטן, פאַר מענטשן, וואָס זיי האָבן נישט געוואוסט וואו זייער געביין גע־פינט זיך. גאַנץ קוזמין איז געזעסן ביים אָנקל מאָזעס אין דער־הויך אין שאַפּ. ר׳ יואל היים, דער דאָזאַר פון דער שול, און איטשע דער שוסטער־יונג, און זונדל, דער ווייבערשער שניידער, דער גרויסער פּראַנט און עלעגאַנט פון קוזמין, וואָס האָט אַמאָל באַצויבערט די הערצער פון די קוזמינער מיידלעך, און חיימשע דער פעלדשער, וואָס האָט די ווייבער געשטעלט באַנקעס — וואָס עס האָט זיך נאָר געטראָפן מיט אַ יידענע אין שטעטל, האָט ער איר געהייסן דאָס העמד אַראָפּלאָזן און געשטעלט איר באַנקעס... ביז אַמאָל זענען זיינע באַנקעס פאַרדעכטיג געוואָרן... און חיימשע האָט געקראָגן גוט אויסגעפּאַטשט פון אַ פּאָר שיינע בעלי־בתים. צוויי ציין פעלן אים פון דאַמאָלסדיגע פּעטש — היינט שטעלט ער שוין נישט קיין באַנקעס, נאָר זיצט ביים אָנקל מאָזעס אויפן „בוידים״ און נייט הויזן. אַלע נייען זיי הויזן. אָנקל מאָזעס האָט אויסגעגלייכט גאַנץ קוזמין. נישטאָ מער קיין שיינע בעלי־בתים, דאָזאָרעס מיט אָרימע בעלי־מלאכות, נישטאָ קיין תלמידי־חכמים מיט גראָבע־יונגען, נישטאָ קיין שוסטערס, יידן, וואָס שטעלן ווייבער באַנקעס... און יידן, וואָס קיצלען ווייבער אונטער די אָרעמס, ווען זיי ברענגען זיי אָנצו־

מעסטן די קליידער, — אַלע דינגען צו איין אָפּגאָס, אַלע טוען איין זאַך — נייען הויזן...

נאָר קוזמין וויל נאָך נישט שטאַרבן. ביים אַנקל מאָזעס אויפן „בוידים", ביי דער נאָדל לעבט ווידער דאָס אַלטע קוזמין אויף מיט אַלע זיינע מערקווירדיגקייטן. יעדער אַלטער שטיין, יעדעס אַלטע הויז און ווינקל ווערט מיט ליבע און בענקשאַפט דערמאָנט פון די געטרייע קינדער פון אַלטן קוזמין, וועלכע זיצן מיט די הויזן אין זייערע הענט און בענקען, און וואו וואו נישט וואו פאַלט אַ טרער, לאָזט זיך הערן אַ קרעכץ פון אַן אַלטן איינוואוינער פון קוזמין, וואָס האָט זיך דערמאָנט אין איר שיינקייט...

— אַנו, לייבל, וואָס שווייגסטו היינט? לאָמיר הערן דעם אַלטן חזנס קדושהלע.

און לייבל, וועלכער האָט ליב-געהאַט דאָס „ברעטל" פון עמוד זיין גאַנץ לעבן, און קיינמאָל אינדערהיים קיין גע-לעגנהייט נישט געהאַט צוצוקריגן זיך דערצו און אַרויסצואווייזן זיינע חזנישע פעאיגקייטן — ווייזט עס איצט אַרויס פאַר קוזמין, ביי דער נאָדל און ביי די הויזן.

דעם אַלטן חזנס נגון טראָגט-איבער קוזמין אין דער אַלטער שול אַריין, און עס דערמאָנט זיך זיי דער שיינער שבועותדיגער שבת, ווען יעדער בעל-הבית איז געזעסן אין זיין שיינער „שטאָט" מיטן טלית און גאָלדענער עטרה באַפּוצט, און געקוואָלן פונם חזנס נגונים, און היינט זיצט קוזמין מיט הויזן אין די הענט...

באַלד אָבער פאַרשווינדט די אַלטע שול, און דער שיין-פרימאָרגנדיגער שבת, און דאָס בענקשאַפט, און די ליבע נאָך קוזמין. עס בלייבן-איבער בלויז הויזן און נאָדל.

סעם באַווייזט זיך אין דער טיר פון שאָפּ און גיט אַ גע-שריי:

— נאַ, זעט, קוזמין זינגט! אַזוי איז גוט. איר וועט זיך דאָ אַ שוואַרץ יאָר אויסריכטן פון מיר. איך רוף באַלד אַרויף דעם אַנקל מאָזעס צו אייך.

און איין קוזמינער בעל־הבית שרעקט דעם צווייטן:

— שוויג, שוויג, דער „גובערנאַטאָר" איז דאָ.

סעמען רופט קוזמין „גובערנאַטאָר", און דעם אָנקל „קייסער".

און פאַרן גובערנאַטאָר האָט מען נאָך מער מורא, ווי פאַרן קייסער.

קוזמינער בעלי־בתים ווערן פאַרשטומט, דערשראָקן פאַר דעם קליינעם שגץ סעם, וואָס אינדערהיים איז ער געווען אַ קצב־יינגל, און דאָ איז ער דער „גובערנאַטאָר" פון קוזמין...

אָבער קוזמין האָט אַ גרויסן מליץ יושר. דאָס איז דער אַלטער מעלניק, אָנקל מאָזעס פאָטער, וועלכן דער זון האָט אַראָפּגעבראַכט קיין אַמעריקע. דער אַלטער דרייט זיך אום מיט דעם גאָלדענעם שטעקן, וואָס דער זון האָט אים געשאָנקען אַ מתנה, און דאָס שטייפע קאַפּעליושל, צו וועלכן ער איז נישט געוואוינט, פייניגט אים. פאַררוקט ער עס אָן אַ זייט. ער לאַנגווייליגט זיך דאָ אין אַמעריקע און בענקט נאָך דעם קאַשע־מילעכל, און פאַר לאַנגווייליגקייט האָט ער אָנגעהויבן צו טרינקען. אַ שנעפּסל האָט ער ליב־געהאַט נאָך פון דערהיים, נאָר דאָ אין אַמעריקע, וואו ער האָט זיך געקאָנט פאַרגינען און גוטע ברידער האָבן זיך שטענדיג געפונען, וואָס האָבן דעם אַלטן גע־וואָלט מכבד זיין, איז דער אַלטער שטענדיג שיכור געווען. קיין באַקאַנטע האָט ער נישט געהאַט. זיינע אַלע לאַנדסלייט האָבן געאַרבעט אין שאָפּ — האָט ער ליב־געהאַט אַרויפצוקומען אין שאָפּ און צו פאַרברענגען מיט זיי, און מיט זיי שמועסן וועגן קוזמין. אָפטמאָל האָט זיך דעם אַלטן אויך פאַרגלוסט צו נייען הויזן, געזען, אַז אַלע זיינע חברים פון קינדער־יאָרן, אַלע שיינע בעלי־בתים, פאַר וועלכע ער האָט אינדערהיים דרך־ארץ געהאַט, נייען ביים זון הויזן, פאַרוואָס זאָל ער נישט נייען? — פלעגט ער זיך אַרויפקומען אין שאָפּ, און מיטהעלפן נייען. דעם אָנקל מאָזעס איז אָבער נישט אָנגעשטאַנען, אַז זיין פאָטער זאָל זיצן אין שאָפּ. און אַז דער פאָטער איז אַרויפגע־קומען אין געווערקשטעל, האָט ער קוזמין געשטערט צו אַרבעטן,

ער האָט פאַרפירט שמועסן מיט די לאַנדסלייט פון דערהיים, פון אַלטע שררות, פון דאָרפס-געשעפטן, פון רב און חזן — און אָפטמאָל האָט זיך קוזמין אַזוי אַריינגעלאָזט אין די שמועסן פון דער-היים, אַז זיי האָבן זיך צעקריגט איבער אַ חזן אָדער אַ שוחט — און פאַרגעסן זיך, אַז זיי זענען שוין נישט קיין בעלי-בתים פון קוזמין... נאָר דאָס רעדן אַליין האָט זיי פאַרגעניגן פאַרשאַפט.

און דעם אַלטן האָט עס אַהין געצויגן צו דעם זונס שאָפּ. אַנקל מאָזעס האָט אָנגעזאָגט סעמען, אַז ער זאָל דעם פאָטער נישט אַרויפלאָזן אין שאָפּ אַריין, נאָר אַז דער אַלטער מעלניק האָט זיך אָנגעשיכורט, האָט ער קיינעם נישט געהאָרכט, פאַר קיינעם קיין מורא נישט געהאַט, סעמען געשלאָגן מיטן גאָלדענעם קאָפּ פון שטעקן.

— אַזאַ טויבן-כאַפּער איז דאָס. אַזאַ ימח-שמוניק, אַזאַ קצבי-יונג, ער וועט מיך נישט אַריינלאָזן. מיין זונס פּראַצע איז דאָס, און ער וועט מיך נישט אַריינלאָזן, — האָט ער אָוועקגעיאָגט סעמען מיטן שטעקל, און איז אַריין אין שאָפּ, מיטן קאַפּעליושל פאַר-דרייט אָן אַ זייט, און געפּאָכעט זיך מיטן רויטן טיכל. — אַרויס פון דאַנען, ימח-שמוניק, אַרויס, אַרויס, — האָט ער אַרויסגעטריבן סעמען פון שאָפּ.

קוזמין האָט זיך געפּריידט אויף דעם „גובערנאַטאָרס" מפּלה. הויך צו פרייען זיך, הויך צו לאַכן האָבן זיי מורא געהאַט, דער „גובערנאַטאָר" קאָן זיך אָפּרעכענען, האָבן זיי געשטופּט איינער דעם אַנדערן און געוואונקען מיט די אויגן.

— ווי האָט מען אים גערופן אינדערהיים? „אָכלאַף", העי, דו אָכלאַף איינער, — האָט דער אַלטער נאָכגעשריגן סעמען פון די טרעפּ אַראָפּ.—די מאַמע דיינע האָט דאָך געגנבעט גרויפּן ביי מיר אין געוועלבל. איך האָב דאָך זי אַמאָל אַליין געכאַפּט ביי דער האַנט, און דאָ אין אַמעריקע ביסטו געוואָרן אַ גאַנצער פּרעה — הע, אַז אויסגעריסן זאָלסטו ווערן מיט מיין זון, מיט אַמעריקע אינאיינעם.

קוזמין האָט זיך געפּרעגלט אין נחת, האָט געצויגן די אַקסלען און געשטופּט איינער דעם צווייטן:

— דו זעסט די מפּלה?

— אויף אַלע יידן-פֿיינט געזאָגט געוואָרן.

— די מאַמע זיינע האָט דאָך פֿלייש געגנבעט אין די יאַטקעס. ווי האָט מען זי דאָס גערופן? נעבכאַ האָט מען זי גערופן...

און מ'האָט זיך אָנגעהויבן צו דערמאָנען אין אַלטן קוזמין און אויסגראָבן מעשיות פֿון פּאַרצייטנס.

נאָר באַלד איז אַלעס פֿאַרשטומט געוואָרן. קוזמין איז פֿאַרצי-טערט געוואָרן, פֿאַרשטיינערט, פֿאַרגליווערט. קוזמין איז געוואָרן איין מאַשין, וואָס האָט געהאַלטן אַ נאָדל אין האַנט און האָט גענייט. אין געווערקשטעל האָט זיך באַוויזן אָנקל מאָזעס אַליין מיט דער גרויסער שער אין האַנט, אָן ראָק, נאָר די קייט פֿון זייגער האָט פֿאַרנומען די גאַנצע ברייט פֿון זיין דיקן בויך און האָט צוגעגעבן זיין פֿיגור אַ וויכטיגקייט. ער האָט נאָר געשוויגן, נאָר אויפגעעפֿנט די אויגן און זיך אַרומגעקוקט. קוזמין האָט געצויגן די קעפּ צו די הויזן און געניייט. אָנקל מאָזעס איז צוגעגאַנגען צום פֿאָטער און האָט אים אָנגענומען ביים אָרעם:

— טאַטע, קום-אַראָפּ.

— איך וויל נישט. וואָס ווילסטו מיר טון, וואָס? איך האָב נישט קיין מורא פֿאַר דיר, — האָט דער אַלטער מעלניק געשריגן און געקלאַפּט מיטן שטעקן מיט קוראַזש, וואָס ער האָט שטענדיג געקראָגן נאָך אַ שנעפּסל מאַכן.

— טאַטע, דו שטערסט זיי צו אַרבעטן. זיי באַדאַרפֿן צו זיין אַליין, קום-אַראָפּ מיט מיר, — האָט דער זון ווייך אָנגע-נומען דעם פֿאָטערס האַנט.

— איך וועל נישט גיין. איך האָב נישט קיין מורא פֿאַר דיר. וואָס ביסטו פֿאַראַ נייער פּרעה, וואָס פֿאַראַ קייסער? איך האָב פֿאַרן סאַמע נאַטשאַלניק נישט קיין מורא. איך האָב פֿאַר קיינעם נישט קיין מורא. איך באַדאַרף דיך נישט. וואָס האָסטו געוואָלט פֿון מיר? וואָס האָסטו מיך אַראָפּגעבראַכט? שיק מיך צוריק, איך וויל צוריקפֿאָרן אַהיים.

— דו וועסט צוריקפאָרן. וועסט צוריקפאָרן. קום-אַראָפּ, טאַטע, שטער זיי נישט.

— איך וועל נישט גיין, — האָט דער אַלטער געשריגן, — איך באַדאַרף דיך צו אַלדע שוואַרץ יאָר, — האָט זיך דער אַלטער צעקאָכט, — דיך מיט דיין גאַנץ אַמעריקע. צו דיר אויף קבורה-געלט וועל איך נישט אָנקומען. אָט-אָ דאָ האָב איך אָפּגעשפּאָרט פון מיין אייגענער פּראַצע.

ער נעמט-אַרויס אַ זעקל, וואָס הענגט אים אויף דער נאַקעטער ברוסט.

— אָ-דאָ האָב איך אויף קבורה-געלט, פון מיין אייגענער פּראַצע. פון דיר וויל איך נישט. שיק מיך צוריק. וואָס האַלט-סטו מיך דאָ, ווי פּרעה די יידן אין מצרים? שיק אונז צוריק, לאָז אונז אַרויס פון מצרים, איך וויל דאָ נישט זיין.

אַנקל מאָזעס האָט געטראַכט, וואָס צו טון. דעם פאָטער האָט ער זייער געאַכטעט. דאָס איז געווען ביי אים אַן ערן-זאַך. אָבער פאַרשעמט ווערן פאַר זיינע לאַנדסלייט, פאַר וועל-כע ער איז שטענדיג אַרויסגעקומען מיט זיין גאַנצער הער-שאַפט (דאָס איז געווען זיין קראַפט), האָט ער נישט געקאָנט. ער האָט זיך אָבער באַלד געפונען און געענדערט דעם טאָן:

— אַז דו ווילסט נישט גיין, דאַרף מען נישט. אַלל-רייט, בלייב דאָ מיט דיינע לאַנדסלייט, רעדט וועגן קוזמין, וועגן אַלטן שררה, דעם „מלך-אביון”, וואָס האָט פאַרמאָגט זיבעצן מיט אַ האַלבן דאָלאַר אַמעריקאַנער געלט. בלייב דאָ, בלייב דאָ, איך האָב גערן, אַז דו אַמוזירסט דיך, — און איז אַוועק פון פאָטער.

דער אַלטער האָט נאָכגעשריגן:

— וואָס פאַראַ פּרעה ביסטו געוואָרן? ווער ביסטו, ווער? דעם אַלטן מעלניקס זון. האָסט אַ פאָטער אַ שיכור. וואָס איז מיט דיר דער יחוס? — האָט דער פאָטער געזידלט דעם זון.

קוזמין האָט נישט געוואַגט צו הערן. אַנקל מאָזעס איז אַרומגעגאַנגען אַרום די ניי-מאַשינען און באַטראַכט די אַרבעט.

ער איז זייער ערנסט געווען און פאַרטראַכט. זיין ערנסטקייט האָט אַ שרעק אָנגעוואָרפן אויף די לאַנדסלייט, און עס האָט זיך זיי אַפילו נישט געגלוסט צו פרייען זיך פון דעם אַלטנס זידלערייען. אַז ער איז אָנגעקומען צו אַהרן מעלניקס טיש, איז ער געבליבן שטיין, אַריינגעשטעקט די הענט אין די קע־שענעס און אַ מינוט אים באַטראַכט:

— דו ווערסט איבערלאָזן סעמען דעם אַדרעס. איך וועל צו דיר זונטיג אַרויסקומען, — האָט דער אָנקל געזאָגט ווי פאַר זיך, אין איז אַוועקגעגאַנגען מיט אַ שמייכל אין זיך און צו־געגאַנגען צום פאָטער.

— נו, טאַטע, איצט ווערסטו שוין גיין מיט מיר? קום־אַראָפּ מיט מיר, טאַטע.

— איך וועל נישט גיין, — האָט דער אַלטער נאָכאַמאָל אָנגעהויבן צו שרייען, — וואָס פאַראַ פּרעה ביסטו געוואָרן אין אַמעריקע. איך האָב נישט קיין מורא פאַר דיר. נאַ, זע דעם פּרעה מלך מצרים... ווער ביסטו, ווער?

— אָלל־רייט, ווען דו ווילסט בלייבן, בלייב... — זאָגט ער צו זיך, — העי, סעם, נעם דעם אַדרעס פון דעם, ווי רופט מען אים, גאָרגל, איך וועל אַרויסגיין זונטיג זען מאַשען איך האָב גערן דאָס קעלבל, — זאָגט ער פאַר זיך, אַראָפּגייענדיג די טרעפּ.

דער אָנקל קומט צו מאַשען

6

אַהרן מעלניק איז געבליבן זיצן אַ צעטומלטער און דער־שראָקענער. דער אָנקל וועט אַרויסקומען צו אים זונטיג. דער אָנקל צו אים אין שטוב אַריין. דער אָנקל אַליין — צו אים אין שטוב?!

אַהרן מעלניק און זיין ווייב ראָזע האָבן אויסגעפּוצט דעם „פראָנט־צימער" צום פעטערס קומען. מען האָט אַרויס־

געשלעפּט דאָס גרויסע בעט, אין וועלכן „אַלע" זענען גע־שלאָפן און צעלייגט עס אין אַ ווינקל. דעם טיש פון קיך איבערגעטראָגן אין „פראָנט-צימער" אַריין, אויסגעשפּרייט מיט דעם פּסח-טישטוך. די פאָטאָגראַפיע פון אהרן מיט ראָזען אַלס חתן-כלה אונטער דער חופּה — פון איין זייט, די מחותנים — טאַטע-מאַמע פוןביידע זייטן; צוויי פרומע יידן מיט בערד און צוויי גוטע יידישע ווייבער מיט שייטלען — שיינע קוזמינער בעלי-בתים, וועלכע האָבן שוין געפונען זייער רו אויף דעם קוזמינער גוטן אָרט — אויפגעהאָנגען אויף דער צווייטער וואַנט. די דרשה-מתנות, וואָס האָבן זיך נאָך אויפגעהאַלטן אין דער פאַמיליע: דאָס בשמים-ביקסל, צוויי קליינע זילבערנע בעכערלעך און אליהו הנביאס גלעזערנעם כּוס אויסגעוואַשן, אויסגעפּוצט, אַז זיי זאָלן פינקלען, און אַוועקגעשטעלט אויפן שפּיגעלע. די קינדערלעך אָפּגעוואַשן, אויסגעצוואָגן די קעפּלעך, ווי אויף פּסח צום סדר. יום-טובדיג אָנצוטון פאַר אַלע איז אָבער נישט געווען. האָט איינס געהאַט אַ פּאָר גאַנצע שיך, האָט עס קיין קליידל נישט געהאַט. האָט דאָס אַנדערע אַ קליידל געהאַט, האָט עס אָבער קיין גאַנצע שיך נישט געהאַט. איז געבליבן, אַז מען זאָל צוויי „פאַרלייקענען". פאַרלייקענען נישט — נאָר באַהאַלטן, פאַרשטעקן, אַוועקשיקן פון שטוב אַרויס, דורך דער צייט, ווען דער אָנקל וועט אין שטוב זיין, און מיט די גוטע רעשטלעך פון זייער אָנטועכץ זאָל מען זיך באַנוצן פאַר די אַנדערע קינדער. דער גורל איז אויסגעפאַלן אויף צייליען. צייליע האָט נעבעך געמוזט די שטוב פאַרלאָזן און אירע נייע שיך האָבן באַשוכט איר יינגערע שוועסטערל גאָלדעלען. און צייליע האָט דווקא געוואָלט זיין ווען דער אָנקל וועט קומען. אין איר פאַנטאַזיע האָט זיך שוין אָפּגעשפּיגלט דאָס בילד, ווי זי וועט פאַרן אָנקל פאַרשפּילן אַ „קינאָ-שפּיל". און דער אָנקל, וועלכער איז אַזוי רייך, אַז אַלע קינאָס פון גאַנץ ניו-יאָרק און אַלע סאָדע-געוועלבער מוזן אַוודאי באַלאַנגען צו אים, און ווען ער וויל נאָר, קאָן ער אַריינקומען אין די קינאָס אָדער זיך אַוועקזעצן אין אַ סאָדע-

געוועלבל און עסן פֿאַרשידענע „געפּרווירנס", וואָס זיין האַרץ געלוּסט זיך נאָר, אַלע מינים „געפּרווירנס" (אַנדערש האָט זיך ציליע נישט געקאָנט פֿאָרשטעלן דעם אָנקל), ער גיט איר אַרויס אַזאַ קאַרט, וואָס ווי זי קומט נאָר און ווייזט די קאַרט, אַזוי עפֿענען זיך אַלע טירן פֿון די געוועלבלעך פֿאַר איר, און מען גיט איר אַלעס וואָס זי ווינטשט נאָר. זי האָט זיך געמוזט איצט פֿון דער גליקלעכער פֿאַנטאַזיע אָפּזאָגן און באַגנוגענען זיך נאָר מיט אַ בליק דורך אַ שפּאַרע אין שטוב אַריין, וואו דער אָנקל וועט זיצן (אַז מען וועט זי נאָר לאָזן).

אויך ראָזע האָט זיך דערמאָנט אָן אירע יונגע יאָרן. זי האָט געוואָלט דעם אָנקל געפֿעלן. זי איז געווען שטאָלץ אויף איר קינד מאַשען, וואָס אירס אַ קינד האָט אַזוי פֿיל חן געפֿונען אין די אויגן פֿון אָנקל — און וואָס דורך איר וועלן אַלע גליקלעך ווערן. איר קינדס חן איז געווען איר אייגענער. זי האָט אויסגעזוכט פֿון קאַסטן וואָס נאָר זי האָט געקאָנט געפֿינען, וואָס האָט זיך איר געדאַכט, אַז עס וועט פֿאַרשטעלן איר אָרימקייט אין די אויגן פֿון אָנקל. זי איז געווען אַ בעל־הביתטע פֿון דערהיים, אַ באַלעבאַטישע טאָכטער, און אַלס אַזעלכע האָט זי געוואָלט דערשיינען פֿאַרן אָנקל. זי האָט באַפּוצט און באַשיינט איר היים, אירע קינדער און זיך אַליין. שכנים האָבן פֿאַרשטאַנען די וויכטיגקייט פֿון דעם באַזוך, און האָבן געהאָלפֿן מיט אַלעם, וואָס זיי האָבן נאָר געקאָנט. זיי האָבן ראָזען אַרויסגעבאָרגט פֿון זייערע הייזער זייער אייגן אָרימקייט. איינע האָט געבאָרגט אַ שטיקל „געשליפֿענע" גלאָז, אַ חתונה־מתנה, אַוועקצושטעלן אויפֿן טיש, אַן אַנדערע — אַ סערוויס, אַ דריטע — אַ צוויי בייגע שטולן. וואָרים אַלע האָבן שוין געהערט פֿון דעם גרויסן גליק, וואָס האָט געטראָפֿן די מעלניקס, אַז דער אָנקל האָט זיי געהעכערט גאַנצע פֿינף דאָלאַר אַ וואָך צוליב אַ קינד, אַ מיידל, און דער אָנקל מאָזעס קומט אַליין זיי באַזוכן, — האָבן אַלע געוואָלט מיטהעלפֿן צו געווינען דאָס גרויסע גליק, דעם אָנקל מאָזעס גענאָד. אַהרן מעלניק האָט אָנגעקוקט זיין פֿרוי, זיינע קינדער, זיין היים. ער האָט זיינע אויגן נישט געגלויבט. קיינמאָל

נאָך אין אַמעריקע האָט ער נישט געזען זיין פרוי אַזאַ שיינע, אַזאַ אויסגעפּוצטע, זיינע קינדער אַזעלכע ריינע און זיין היים אַזאַ רייכע און אָנגענעמע. און ער איז דאַנקבאַר געווען דעם אָנקל מאָזעס פאַר דעם גליק. ער האָט שוין דעם אָנקל אַלעס מוחל געווען, מוחל געווען די פאַרשקלאַפונג און פאַרשעמטקייט. ער האָט נאָר געזען דאָס גוטס, וואָס דער אָנקל האָט אים געטון — ער האָט אים געהעכערט גאַנצע פינף דאָלאַר מער אַ וואָך — און אַז דער אָנקל אינטערעסירט זיך מיט זייגס אַ קינד, זיינס אַ קינד האָט געפונען ביי אים חסד, און דער אָנקל קומט אַליין צו אים אין שטוב אַריין. ער איז געוואָרן אַ הייסער אָנהענגער פון אָנקל, ער האָט נאָר געזען אין אים גוטס — און ער איז אים ווירקלעך דאַנקבאַר געווען פאַר דעם גליק, וואָס ער האָט אים געשאָנקען.

די „משפחה", דער ברודער בערל מיט דער שוועגערין זענען אויך געקומען דעם אָנקל אויפנעמען. די שוועגערין האָט זיך אויסגעפּוצט, ווי זי וואָלט אין טעאַטער געגאַנגען, אין אירע קינדערס יום-טוב. נאָר די מאָדערנע קליידער האָבן אַזוי קאָמיש אויסגעקוקט אויף איר. דער הוט מיט די גרויסע פעדערן און דאָס טרויעריגע מאַמעדיגע געזיכט! דער סוט געשניטן קורץ, און די קאַמאַשן מיט די הויכע אויסגעקרימטע אָפּצאַסן, וואָס די יידענע איז געגאַנגען אין זיי ווי אויף שטאָלצן — דאָס האָט אַזוי געשמעקט מיט טעאַטער, אַז עס איז געווען אַ רחמנות צו קוקן אויף דער יידענע. אַלע האָבן געהערט פון דעם גרויסן גליק, און אַלע האָבן זיך געוואָלט וואַרימען אין דער זון... מען האָט איצט שוין געחנפעט אי אַהרנען און אי זיין ווייב ראָזען. נאָר ראָזע און אַפילו אַהרן זענען נישט צופרידן געווען פון דעם באַזוך, וואָס די „משפחה" האָט פונקט איצט געפונען צייט צו מאַכן. עס האָט זיך זיי געדאַכט, אַז דער אָנקל געהערט שוין צו זיי, עס איז זייער אָנקל — איצט קומט די „משפחה" אַביסל לעקן פון דעם צוקער, האָט עס ביי זיי אויסגעקוקט ווי גנבה...

דער אָנקל האָט געלאָזט לאַנג אויף זיך וואַרטן. אַזוי ווי ער וואָלט זיי נישט געווען פאַרגונען דאָס גליק — האָט ער עס

געלאָזט זויער ווערן... די קינדער האָבן דערווייל די קליידלעך שמוציג געמאַכט, און די שכנטעס זענען מיד געוואָרן, די אויגן זיך אויסקוקנדיג אויפן אָנקל... איינער האָט געפרעגט דעם אַנדערן: וואו איז ער? אין די אויגן פון דער משפחה האָט זיך שוין באַוויזן דאָס פייערל פון נקמה. און די שווענערין גענענדל האָט שוין הויך געלאַכט, און גערוימט זיך מיטן מאַן אין אויער:

— אַז מער האָט ער נישט בעסערס צו טון, ווי נאָר אַהער צו קומען.

און ווי אויף צעזעצעניש די שונאים, איז דער אָנקל יאָ געקומען. אַריינגעפאַלן אין קיך מיט סעמען פלוצלינג. אָפּגעשטעלט זיך אין קיך און נישט געוואָלט ווייטער גיין, ווי ער וואָלט זיי נישט געוואָלט פאַרגינען דאָס פאַרגעניגן, אַז ער זאָל זען דאָס גרויסע צימער, האָט ער זיך אַוועקגעזעצט אויף דעם ערשטן בעסטן שטול, גישט דעם ראָק און נישט דעם הוט אויסגעטון, נאָר מיטן שטעקן אין האַנט האָט ער זיך אַרומגעקוקט אין קיך אויף די לאַנדסלייט, און געזאָגט ווי צו זיך:

— עס איז אָל-רייט דאָ, מיינע לאַנדסלייט וואוינען גאָר נישט שלעכט.

ער איז צופרידן געווען פון זיך, וואָס ער גיט זיינע לאַנדסלייט צו מאַכן אַ שיין לעבן, אַז זיי זאָלן זיך קאָנען וואוינען אָנשטענדיג און אָנטון זיך אָנשטענדיג און דאָס האָט אים גע־בראַכט אין אַ גוטן הומאָר. ער האָט אָנגעהויבן צו שמייכלען און אויפגעהויבן זיך און געגעבן אַ טריט אין „צימער" אַריין. דאָס צימער איז אים נאָך מער געפעלן געוואָרן, געזען די שיינע שטולן מיט דעם שיינעם טיש, וואָס איז געווען סערווירט מיט קוכען און פרוכטן. ער האָט אויסגעשטרעקט די האַנט צו די פרוכטן, און אַלע זענען דערפריידט געוואָרן, וואָס דער אָנקל גייט עסן. נאָר קיין פרוכטן האָט ער נישט גענומען. ער האָט באַטראַכט דאָס גלאָז און געזאָגט ווי צו זיך:

— „געשליפן גלאָז". עס איז אָל-רייט.

ער האָט זיך געהייסן ווייזן די קינדער. אהרן האָט אים געוויזן די קינדער. ער האָט זיי באַטראַכט.

— און וואו איז מאַשע?

נאָר מאַשע איז אין ערגעץ נישט געווען צו געפינען. זי האָט זיך ערגעץ פאַרשטעקט. דער טאַטע, די מאַמע און די גאַנצע משפחה זענען אַרומגעלאָפן זי זוכן. מען האָט נישט געוואוסט וואו זי איז. ענדלעך האָט מען זי געפונען ביי אַ שכנטע. דער פאָטער האָט זי געשלעפּט ביי דער האַנט, און דער פעטער בערל האָט איר נאָכגעשריגן:

— נאַריש מיידל, גיי־אַריין! וואָס טוסטו דאָ? — עס איז דאָך דאָ דער אָנקל...

— מאַשע, דו מאַכסט דאָך מיך אומגליקלעך, אויפן לעבן אומגליקלעך, — האָט זיך דער פאָטער געבעטן.

מאַשע איז געווען אָנגעטון אין איר נייעם קליידל, אין אַ ניי שירצל, מיט אירע לאַנגע צוויי שוואַרצע אויפגעצויגענע צעפּ... אירע בעקלעך האָבן געשלאָגן מיט פייער — זי האָט פאַרביסן אירע קליינע יונגע ליפּעלעך מיט אירע קליינע ווייסע ציין — און אומצופרידן געברומט.

לאַנג האָט זי דער אָנקל באַטראַכט און געשמייכלט:

— אַזוי, זי איז דאָס, וואָס האָט מיך גערופן „חיה".

— אַ נאַריש מיידל, זי ווייסט דען וואָס זי רעדט, — האָט דער פעטער בערל געפּרואווט פאַרענטפערן.

— נאָ, איך גלויב עס. נו, דערפאַר וואָס דו האָסט מיך גערופן „חיה", האָסטו שאָקאָלאַד. סעם! — האָט דער אָנקל גערופן סעמען.

סעם האָט שווייגנדיק דערלאַנגט אַ פּודלע שאָקאָלאַד דעם אָנקל. דער אָנקל האָט עס איר געגעבן.

— יאָ, דאָס האָסטו פאַר „חיה".

מאַשע האָט נישט גענומען.

— נעם, נעם, קינד, וואָס טוסטו? — האָבן איר אַלע צוגעשריגן.

מאַשע האָט צוגענומען דעם שאָקאָלאַד.

— עפּן־אויף, וועסטו עפּעס געפינען.

— עפּן־אויף, מאַשע, עפּן־אויף, — האָבן איר אַלע צוגעשריגן.

מאַשע האָט אויפגעעפנט דעם שאָקאָלאַד מיט ציטערדיגע הענט. פון דער פודלע איז אַרויסגעפאַלן איינינגע צען-דאָלאַר-שטיק און צירונג.

— די דאָלאַר-שטיקער איז פאַר דער מאַמע און די צירונג איז פאַר דיר — דערפאַר וואָס דו האָסט מיך גערופן „חיה״, — האָט דער אָנקל געזאָגט מיט אַ שמייכל.

מאַשע האָט אויפגעהויבן אירע פולע שוואַרצע אויגן, ווי קינדיש זיי זענען נאָך געווען — אַזוי זאַפטיג זענען זיי שוין געווען. און זי האָט זיי רוען געלאָזט אויפן אָנקל מאָזעס — אַ קאָקעטעריי איז געלעגן אין דעם בליק, וואָס האָט פאַרראַטן די צוקונפטיגע פרוי. פאַרהילט איז נאָך געווען די קאָקעטעריי מיט אַ הילע פון קינדישער פאַרשעמטקייט...

דעם אָנקל מאָזעס איז דער בליק געפעלן. ער האָט אין זיך געשמייכלט.

— דאַנק דעם אָנקל!

— גיב אַ קוש אין האַנט! — האָבן אַלע נאָכגעשריגן.

מאַשע האָט זיך פאַרלוירן. זי האָט געוואָלט טון וואָס אַלע האָבן געהייסן. דער אָנקל האָט זיך אָבער נישט געלאָזט קושן אין האַנט. דער אָנקל האָט זי אַרומגענומען ביים קאָפּ און איר געקושט אין די האָר. אַלע זענען גליקלעך געווען, אין פיל אויגן האָבן געגלאַנצט טרערן — און טאַטע-מאַמע זענען געווען אויפן זיבעטן הימל.

— איך קאָן אויך, איך קאָן אויך, — איז פלוצלינג ציליע געגעבן אַ פאַל-אַריין אין מיטן דער חתונה אַ האַלב-נאַקעטע און נישט אַן אָפּגעוואַשענע. דאָס קינד האָט צוגעקוקט די סצענע דורך דעם שפּאַלט פון דער קיך און איז געוואָרן אייפערזיכטיג און האָט זיך נישט געקאָנט איינהאַלטן.

— גאָט מיינער! — האָט זי די מוטער געכאַפּט און געוואָלט זי פאַרשטעקן:

אָבער דער אָנקל מאָזעס האָט זי שוין באַמערקט.

— ווער איז דאָס?

— גאָרנישט, אַ קינד, — האָט זיך אהרן פאַרענטפערט.

– און וואָס קאָנסטו? – האָט דער אָנקל געפרעגט.

– קינאָ שפילן, – האָט ציליע אַרויסגעוואונקען מיט אירע אויגעלעך און שמוציג פּנימל, אונטער דער מוטערס יום-טוב-דיגער קלייד.

– קינאָ שפּילן – דאָס איז שיין, קום, קום – יאָ, דאָ האָסטו...

אָבער די מוטער האָט שוין געהאַט פאַרשטעקט די אָרימ-קייט אין אַ ווינקל. די „אָרימקייט" האָט פון דאָרט אַרויס-געוויינט...

10

קוזמינער לאַנדסלייט

אַנקל מאָזעס שאָפּ איז געווען אוממעגלעך צו אָרגאַניזירן אין אַ יוניאָן-שאָפּ. וויפל די יידישע אַרבעטער-אָרגאַניזאַטאָרן האָבן נישט געפּרואווט צו יוניאָניזירן די לאַנדסלייט פון אָנקל מאָזעס שאָפּ, האָבן זיי זיך שטענדיג אָנגעשלאָגן ווי אין אַן אייזערנער וואַנט. די סיבה דערפון איז געווען, וואָס די באַציאונג צווישן אָנקל מאָזעס און זיינע לאַנדסלייט איז נישט געווען קיין ביזנעס-באַציאונג, נאָר אַ משפּחה-באַציאונג. אָנקל מאָזעס איז געווען פאַר די קוזמינער לאַנדסלייט ווי אַ הויפּט פון אַ משפּחה, ווי אַ רעגירער פון אַ קליין קעניגרייך. די קוזמינער לאַנדסלייט זענען שטאָלץ געווען מיט אָנקל מאָזעס פאַרמעגנס. אַז זיי זענען דורכ-געגאַנגען דורך אַ הויז, וואָס האָט געהערט צו אָנקל מאָזעס, האָבן זיי זיך דערמיט געגרויסט, ווי עס וואָלט געווען זייער הויז. אָנקל מאָזעס האָט זיך אַריינגעמישט אין זייערע פאַמיליען-סיכסוכים. זיי האָבן זיך געלאָדנט פאַר אים, און אָנקל מאָזעס האָט אַרויס-בעגעבן געריכטס-שפּרוכן איבער זיי, ווי אַ פאַרצייטיגער פּאַטריאַרך איבער זיינע משפּחה-אָנגעהעריגע. זיי זענען געווען געטריי אָנקל מאָזעס. האָט זיך געמאַכט אַמאָל, אַז איינער אַ לאַנדסמאַן האָט בעפּרואווט איבעררעדן די קוזמינער, זיי זאָלן זיך אָרגאַניזירן אין

אַ יוניע, האָט מען דאָס גלייך אָפּגעטראָגן צום אָנקל. די לאַנדסלייט האָבן עס אים פּאַרטרויט. איז דער אָנקל מאָזעס אַרויפגעקומען אין שאָפּ אַריין, אויסגעזוכט דעם „רעוואָלוציאָנער", אָפּגעשטעלט זיך נעבן אים און צום ערשטן אים לאַנג און גענוי באַטראַכט, אַזוי אַז עס איז פון יענעם דאָס חיות אַרויס.

— סעם, ווי האָט מען אים גערופן אינדערהיים? — פרעגט ער זיין גובערנאַטאָר, ווייזנדיג אויפן „רעוואָלוציאָנער", וואָס וויל אַ יוניע.

— משה גרויס, — ענטפערט סעם אָפּ קורץ.

— אַזוי, דאָס ביסטו משה גרויס. דאָס ווילסטו האָבן אַ יוניע ביי מיר. נישט ביי מיר, גוטער ברודער. ביי מיר אַרבעט מען נישט שבת, נישט יום-טוב. ביי מיר איז נישט קיין שאָפּ, וואָס מען זאָל דאָ אַריינלאָזן יוניע-לייט. ביי מיר זענען לאַנדסלייט, משפחה. וואָלט ביי מיר געווען אַרבעטער און אַ שאָפּ, וואָלט מען ביי מיר געווען געאַרבעט אין שבת און אין יום-טוב, אַפילו אין ראש השנה און יום-כפור, ווי אין יעדן יוניע-שאָפּ. איך באַדאַרף דאָס נישט, — ווייזט ער אויף זיין שאָפּ. — איך לייג געלט צו דערצו. איך האַלט נאָר דאָס אויף צוליב אייך, אַז מיינע לאַנדסלייט זאָלן קאָנען מאַכן אַ לעבן. וואָס וואָלט איר געטון אָן מיר? ווער האָט אייך געבראַכט אין אַמעריקע? צו וועמען זענט איר געקומען נאָך אַ שיפס-קאַרטע, נאָך געלט, אַז איר האָט באַדאַרפט אייערע משפחות אַהערברענגען? צו וועמען קומט איר, אַז איר זענט אין אַן אומגליק? אַז ס'ווערט ווער פון אייך חלילה קראַנק? — האָט אָנקל מאָזעס זיך צעשריגן הויך אויפן קול, אַז די לאַנדסלייט האָבן געציטערט. — צו וועמען קומט איר? אַלעס צום אָנקל מאָזעס, הע? איז עס אַזוי? און דער וויל ביי מיר איינפירן אַ יוניע. נישט ביי מיר, ברודער! קיינער וועט מיך נישט נויטן, אַז מען זאָל ביי מיר אַרבעטן אין שבת, אין יום-טוב. ביי מיר זענען קיין אַרבעטער נישט. ביי מיר זענען לאַנדסלייט. מיין משפחה מאַכט ביי מיר אַ לעבן, און איך אַרבעט אַזוי שווער ווי איר. איר זעט עס אַליין. און פאַר וועמען? פאַר מיר באַדאַרף איך עס נישט! אַלעס נאָר פאַר אייך, איך וועל

צושליסן מיין שאָפּ און זוכט אייך ערגעץ אַנדערש-וואו אַרבעט. אַז איר וועט באַדאַרפן אַ פּאָר דאָלאַר, וועל איך סיי-ווי-סיי געבן. האָט נישט קיין מורא, נאָר מער צו טון האָבן מיט דעם וויל איך נישט.

— וואָס רעדט דער אָנקל? וואָס מאַכט דער אָנקל זיך דערפון, וואָס אַ ליאַדע יונג זאָגט דאָרט? — הייבן זיך אָן די לאַנדסלייט בעטן ביים אָנקל מאָזעס.

— צוליב אים זאָלן מיר אַלע ליידן? — צעקאָכט זיך אַהרן-משה, דעם אָנקלס אַ משפחה. — אינדערהיים איז ער געווען אַ דאָרפס-גייער, געוואוינט געווען מיטן ווינט און וועטער, און דאָ איז ער אַ פּרעסער. לאָזט מיך נאָר צו צו אים, וועל איך אים דערלאַנגען אַ יוניע, — שרייט דער ייד מיט דער האַנט אויסגעשטרעקט.

— ש-ש-שטיי. ביי מיר שלאָגט מען נישט, — האַלט אים דער אָנקל מאָזעס איין. — נאָר ווען עס געפעלט נישט ביי מיר, דער קאָן זיך שאַפן ערגעץ אַנדערש-וואו בעסער. סעם, זע וואָס קומט אים און באַצאָל ביז איין גראָשן. און נאַ, דאָ האָסטו נאָך אַ פּאָר דאָלאַר מיט אויפן וועג.

אָנקל מאָזעס גוטסקייט האָט אַלעמען גערירט. אָנקל מאָזעס האָט געפאַנגען די הערצער פון די קוזמינער לאַנדסלייט מיט דער פרייער האַנט זיינער. ער האָט קיינמאָל קיין לאַנדסלייט נישט אָפּגעזאָגט. און דער „רעוואָלוציאָנער" אַליין איז גערירט געווען פון אָנקל מאָזעס רייד, און פון זיינע פּאָר דאָלאַר, און האָט חרטה געהאַט אויף זיינע ווערטער.

— בעט-איבער דעם אָנקל מאָזעס. די מינוט בעט-איבער דעם אָנקל מאָזעס, — האָבן די קוזמינער לאַנדסלייט געשריגן.

— קושן אין האַנט לאָז ער. קוש דעם אָנקל מאָזעס אין דער האַנט, — האָט אַהרן-משה, דער דאָרפס-גייער און דאָ דער פּרעסער, געשריגן אויף דעם „רעוואָלוציאָנער".

דער סוף איז געווען, אַז אָנקל מאָזעס האָט זיך נישט געלאָזט קושן אין דער האַנט. דעם לאַנדסמאַן האָט ער נישט אָפּגעזאָגט פון דער אַרבעט. דאַן, פּאַר זיין נאַרישקייט, האָט מען אים אַ צונאָמען געגעבן „דער יוניע-מאַן".

דאָס הייסט אָבער נישט, אַז מען האָט ביים אָנקל מאָזעס נישט געאַרבעט אין שבת. פאַרקערט, שבת איז אין געשעפט ביים אָנקל מאָזעס געווען דער מערסט פאַרנומענער טאָג. די פרומע לאַנדסלייט האָבן דעם טאָג טאַקע פאַרבראַכט אין שול, אינדערהיים מיט זייער משפחה. די נישט-פרומע לאַנדסלייט, דעם יונגן עלעמענט, האָט אָנקל מאָזעס איינגעלאַדן שבת, אַז זיי זאָלן קומען אין געשעפט אַריין העלפן פאַרקויפן אָדער אויסבעסערן, ווען מען דאַרף צופאַסן עפּעס פאַר אַ קונה. שבת איז געווען דער טאָג, וואָס מען האָט אַממייסטן געלייזט. און די לאַנדסלייט, דערפאַר וואָס זיי האָבן נישט געקראָגן באַצאָלט פאַר זייער אַרבעט, האָבן זיי די קליינינקייטן נישט געהאַלטן פאַר אַן אַרבעט, נאָר פאַר אַ געטריישאַפט צום אָנקל. דערפאַר אָבער שבת ביינאַכט פלעגן זיך די עלטערע לאַנדסלייט צונויפקומען ביי איינעם פון דער משפחה און פאַרברענגען דעם אָוונט מיט דערינערונגען וועגן קוזמין. מען האָט געשיקט נאָך ביר און מען האָט זיך אַמוזירט מיט אַלט-קוזמין.

מערסטן פון די קוזמינער לאַנדסלייט זענען דאָך געווען מענטשן, וואָס האָבן זיך דערצויגן אויף דער פרייער נאַטור. קוזמין אַליין איז געלעגן ביים ברעג פון דער ווייסל, איינגעטונקט צווישן פלוימען-ביימער און גרינסן. און אַז ס'איז געקומען פסח-צייט, האָבן זיך שוין געטראָגן אין דער קוזמינער לופט די לייכטע ווינטעלעך, וואָס האָבן געבלאָזן פון די פרייע פעלדער און האָבן יעדעס האַרץ יונג געמאַכט. עס זענען דאָך געווען צווישן די קוזמינער לאַנדסלייט אַזעלכע יידן, וואָס האָבן העלפט פון זייער לעבן פאַרבראַכט אין סעדער; פישערס, וואָס זענען געשוואומען איבער טייכן און סטאַוון, ווינטער אויפגעהאַקט דאָס אייז פון געפרוירענע יעזשערעס. יידן שווייגערס, וואָס האָבן אינדערהיים געהאַט צו טון מיט מעלקן קי, מיט מילך, מיט גרינסן, מיט אויבסט. און דאָ זענען זיי אַלע געווען אָפּגעשניטן פון דער נאַטור, פאַרבראַכט זייערע טעג אין אַ פאַרשטויבטן שאָפּ. צי די זון האָט געשיינט, צי אַ רעגן האָט געגאָסן, האָבן זיי גאָרנישט מער געזען, נאָר די פאַרביילויפנדיגע

באַן. זייער זעלטן האָט איינער פון די לאַנדסלייט די מעגלעכ־קייט געהאַט דעם הימל צו זען בייטאָג. און האָט אַ קוזמינער פלוצלינג אין אַ ווינטער־אָוונט אַנטדעקט די לבנה, וואָס האָט דורך אַ שפּאַרע הימל אַריינגעקוקט אויף אַ מינוט אין עסעקס־גאַס, איז עס ביי אים געווען אַזאַ חידוש, ווי אַ נייער לאַנדס־מאַן וואָלט פון קוזמין אַריבערגעקומען... האָט זיך די קוזמינער געבענקט, נישט ווייסנדיג אַליין נאָך וואָס זיי בענקען. זיי האָבן געבענקט נאָך דעם קוזמינער הימל, נאָך דער לבנה, נאָך פעל־דער און נאָך די קוזמינער סעדער, און ווען זיי זענען זיך צו־נויפגעקומען, האָט מען גענומען קוזמין אויפן טיש אַרויף. וואָרים קיין אַנדער לעבן האָבן זיי נישט געהאַט, נאָר דאָס לעבן, וואָס זיי האָבן הינטער זיך איבערגעלאָזט אין דער אַלטער היים.

אַנקל מאָזעס איז געווען אַ קוזמינער לאַנדסמאַן, און כאָטש ער איז געווען זייער באָס, זייער הערשער, זייער געוועלטיגער, איז ער געווען דערזעלבער לאַנדסמאַן וואָס זיי. זיין לעבן איז נישט אַנדערש געווען פון זייערס. זיין קינדהייט און זיין יוגנט און זיינע שיינע טעג האָט ער פאַרבראַכט אין קוזמין. זיינע שענסטע דערינערונגען זענען פון דעם קליינעם שטעטל. און פלעגט מען אים דערמאָנען אָן קוזמין, אָן אַ מענטשן, וועלכן ער האָט געקענט אין זיין יוגנט, אָדער אָן אַן אָרט און פּלאַץ, אויף וועלכן ער פלעגט זיך שפּילן מיט די קצבים־יונגען — האָט עס אים אַזוי גערירט, אַז עס האָבן זיך באַלד באַוויזן טרערן אין זיינע אויגן. ער פלעגט אָפטמאָל אַריינפאַלן צו די קוזמינער, ווען זיי האָבן פאַרבראַכט שבת אין אָוונט ביי אַ לאַנדסמאַן, און צוהערן זיך צו די קוזמינער מעשיות. נאָר ווען דער אַנקל מאָזעס פלעגט זיך באַווייזן, זענען די קוזמינער פאַרשטומט געוואָרן, מורא געהאַט אַ וואָרט אויסצורעדן, און האָבן געהאַלטן אין איין חנפענען און מכבד זיין דעם אַנקל און צוהערן זיך צו אים. ער האָט געפילט, אַז ער האָט פאַרטריבן די פריילעכקייט פון זיי מיט זיין אַריינקומען, האָט ער זיי פאַרלאָזט.

וואָס עלטער אַנקל מאָזעס איז געוואָרן, אַלץ מער האָט ער אָנגעהויבן צו בענקען נאָך קוזמין. עס האָט זיך אים געדוכט,

אַז ער איז נאָך אַ בחור, אַ יונגערמאַן, און האַלט נאָך ביי אַ שידוך-טון; ער איז אַוועקגעפאָרן אין דער פרעמד זיך אַרויפ-אַרבעטן און געלט מאַכן און איצט וועט ער אַהיימפאָרן נאָך קומען אַ רייכער בחור און וועט חתונה-האָבן מיט אַ פיין קומינער מיידל, אַרויסנעמען אַ קינד פון אַ באַלעבאַטיש הויז און חתונה-האָבן... זיין לעבן אין אַמעריקע איז ביי אים נישט געווען פאַררעכנט. ער האָט דאָ נישט חתונה-געהאַט, נישט געפירט קיין באַלעבאַטישקייט. דאָ האָט ער זיך אַרויפגעאַרבעט און געלט פאַרדינט. און איצט ערשט באַדאַרף ער חתונה-האָבן און פירן אָן אָנשטענדיג באַלעבאַטיש לעבן, ווי עס פאַסט פאַר אַ מאַן ווי ער איז, פאַרן אָנקל מאָזעס. די יאָרן זענען אָבער געלאָפן, און ער איז געווען פאַרנומען אין ביזנעס און פאַרגעסן זיך, און ווען ער האָט דערוואַכט, און איז שוין גרייט געווען אָנצוהייבן דאָס נייע לעבן, האָט ער איינגעזען, אַז צוריקפאָרן נאָך קומען איז ער שוין צו-אַלט...

מאַשע האָט צוריק באַלעבט זיינע האָפנונגען... פאַרלאָזט האָט ער זיך קיינמאָל נישט אין זיין לעבן אויף אַ צווייטן. צו קיינעם האָט ער קיין צוטרויען נישט געהאַט, נאָר צו זיך אַליין — און איצט אויף דער עלטער, ווען ער האָט באַדאַרפט ליבע און געטריישאַפט — זיך פאַרלאָזן אויף אַ פרעמדע, האָט ער מורא געהאַט — דאָך דאָס יונגע, קוים רייפע מיידל, וועלכעס האָט אים אַזוי שטאָלץ געקוקט אין די אויגן אַריין און געזידלט אים „חיה”, האָט ביי אים דערוועקט אַ געפיל פון אַכטונג, און דאָס געפיל פון אַכטונג האָט אָנקל מאָזעס נישט געהאַט צו קיינעם פון זיינע לאַנדסלייט, וואָס זענען געווען מיט אים אַ גאַנצן טאָג צוזאַמען.

מאַשען האָט ער געהאַלטן פאַר ס'זייניגע, פאַר עפּעס אַזעלכעס, וואָס באַלאַנגט צו אים. אַ טאָכטער פון זיינס אַ משפחה, וואָס אַרבעט ביי אים, וואָס מאַכט אַ לעבן פון אים — און וואָס זיין גורל איז אָפּהענגיק פון אים. און אַלע, וואָס מאַכן ביי אים אַ לעבן, האָט אָנקל מאָזעס געהאַלטן, באַלאַנגען צו אים, זיי מיט זייערע פרויען און זייערע קינדער. מאַשע איז אויסגעוואַקסן פאַר אים, ער באַדאַרף נאָר זען, אַז אָנשטאָט פיינט האָבן, זאָל

זי פאַרגעטערן דעם אָנקל מאָזעס. און פאַרגעטערן וועט זי אים, ווען ער וועט איר גוטס טון.

מאַשע איז זייער דערהויבן געוואָרן מיטאַמאָל אינדערהיים. צייט מען איז געוואויר געוואָרן, אַז דער אָנקל האָט צוליב איר געהעכערט דעם פאָטערס שכירות אויף גאַנצע פינף דאָלאַר אַ וואָך. די טאַטע־מאַמע האָבן פאַר איר אָנגעהויבן דרך־ארץ צו קריגן, ווי עס וואָלט אויף איר געפאַלן אַ שטראַל פון דער גרויסקייט און שטאַרקייט, וואָס באַקליידט ווי אַ זון דעם אָנקל מאָזעס אין די אויגן פון די לאַנדסלייט... מאַשע איז געוואָרן אין די אויגן פון דער משפחה ווי אַ וואונדער־קינד, וואָס באַצויבערט. מען האָט זי שוין נישט געלאָזט אַרבעטן אַזוי שווער, און די מאַמע האָט שוין מורא געהאַט צו שרייען אויף איר. זי איז עפּעס געוואָרן מיטאַמאָל ווי אַ יום־טוב־קינד. מאַשע האָט נישט פאַרשטאַנען, וואָס איז געשען.

11

אסתּר און אחשורוש

איינציגווייז האָט זיך דאָס געפיל פון אָנקל מאָזעס צו מאַשען פאַרענדערט... אָנגענומען אַן אַנדערן כאַראַקטער, ווי ער האָט צוערשט אין זינען געהאַט... מאַשע האָט זיך דערצויגן אונטער די זוניגע שטראַלן פון אָנקל מאָזעסעס חסד. דורך איר איז אויך איר פאָטער, מוטער, איר גאַנצע משפּחה דערהויבן געוואָרן. ווארים מאַשע איז געוואָרן דאָס ווינטש־פינגערל, דורך וועלכן מען קומט־אָן צו אָנקל מאָזעסעס האַרץ.

עס איז עפּעס געלעגן אין דעם קליינעם מיידל, וואָס האָט דעם אָנקל מאָזעס געמאַכט פאַרגעסן אָן אַלע זיינע ביזנעס און קאָפּ־דרייעניש און געבראַכט אים צו קלערן נאָר וועגן זיך. און דערפאַר האָט אָנקל מאָזעס אַזוי געצויגן צו דעם קינד. ער פלעגט ליגן ביינאַכט און נישט קאָנען שלאָפן, אין קאָפּ האָבן זיך אים געפּלאָנטערט געשעפן, קאָנקורענטן.

בעלי-חובות. ער האָט זיך פאַרגעוואָרפן: צו וואָס? פאַר וועמען? וואָס פאַרברענג איך מיין גאַנץ לעבן מיט זיי? קוים אָבער איז אים געקומען מאַשע אין זינען אַריין, איז אים ליכטיגער געוואָרן אין די אויגן. ער האָט זיך געזען אַ יונגער מאַן מיט לעבן, מיט אַ ווילן. ער האָט זיך געזען ביי זיך אינדערהיים, ביי אַ געדעקטן טיש, געבן אים זיצט די, וואָס האָט אים ליב, וואָס לעבט מיט אים און קלערט וועגן אים.

ער האָט שוין נישט געוואָלט, אַז זי זאָל זיין זיין קינד. ניין...
דעם פאָטער האָט ער אָנגעהויבן גוטס צו טון צוליב איר. געהעכערט אים שכירות און אַראָפּגענומען פון דעם שאָפּ און אַוועקגעשטעלט אים אַלס קאַסירער. צו מאַשען האָט ער געשיקט אַ מוזיק-לערער זי לערנען פּיאַנאָ שפּילן, געשיקט איר מתנות, און פלעגט יעדן שבת און זונטיג אַרויסקומען זי זען.

די ערשטע זאַך האָט ער געמאַכט, אַז דער פאָטער אירער זאָל זיך איבערציען אין אַ גרעסערע וואוינונג, און מאַשע זאָל זיך לערנען און פיל גיין שפּאַצירן. שבת און זונטיג איז ער אַרויסגעקומען צו אהרן מעלניק אויף באַזוך. צו דער פאַר־וואונדערונג פון אַלע זיינע מענטשן, האָט מען באַמערקט, ווי אָנקל מאָזעס האָט זיך אָנגעהויבן די לעצטע צייט צו פּוצן. וואָס דערוואַקסענער און רייפער מאַשע איז געוואָרן, אַלץ מער האָט אָנגעהויבן אָנקל מאָזעס די האָר זיך צו פאַרבן... אַכטונג גע־געבן שטענדיג צו זיין ראַזירט... צו קליידן זיך און מיט פאַרפומען צו שמעקן, אַזעלכע זאַכן, וואָס קיינער האָט בּיזאיצט נישט באַמערקט אין אָנקל מאָזעס. און דאָס פּייניגן זיך פון אָנקל מאָזעס, צוריק יונג צו ווערן, האָט ביי אַלעמען אַרויס־גערופן אַ רחמנות און אַ מיטלייד צו אים. הינטער זיין רוקן האָט מען שוין אָנגעהויבן צו לאַכן פון אים און ווערטלעך צו זאָגן איבער אים, אַ זאַך, וואָס איז קיינמאָל נישט געשען. אָבער אין אָנקל מאָזעסעס געגנוואַרט האָט מען דרך-ארץ געהאַט און נאָך זיך געמאַכט נישט זען און באַמערקן.

אָנקל מאָזעס האָט אָבער אויף גאָרנישט געקוקט. ער האָט אָנגעהויבן צו לעבן, ווי אין אַ פאַנטאַזיע, ווי אין אַ צווייטער

וועלט. עס איז געווען, ווי אַנקל מאָזעס האָט געלעבט אַ פאַרקערט לעבן. אין זיין יוגנט האָט ער זיך אָפּגעגעבן בלויז מיט ביזנעס און זיין האַרץ איז געווען טויט, ווי דאָס האַרץ פון אַן אַלטן מאַן. און אויף זיינע אַלטע טעג איז אַנקל מאָזעס יונג געוואָרן און האָט אָנגעהויבן צו לעבן צוריק זיין יוגנט, וואָס ער האָט פאַרלאָזן. אַנקל מאָזעס האָט שוין נישט געלעבט מיט זיינע געשעפטן, נישט מיט אויסבראַקירטע סחורות, מיטן פאַרלעגנעם לאַגער. ער האָט געלעבט מיט אַ יונג מיידל, וואָס האָלט אין וואַקסן און אַנטוויקלען זיך פון אַ קינד צו אַ פרוי. יעדע ענדערונג, וואָס איז פאָרגעקומען אין מאַשען, האָט ער באַמערקט... און אַז ער האָט זי געזען פון איין שבת צום אַנדערן, האָט ער זי גוט באַטראַכט, און איינגערעדט זיך, אַז אירע האָר זענען דורך דער וואָך געדיכטער געוואָרן, אירע ציין שאַרפער און שטאַרקער. ער האָט זיך געפריידט מיט דער אַנטוויקלונג פון איר פיגור, מיט דעם וואוקס פון איר הויך, מיט דעם פול ווערן פון איר קערפער... יעדן שבת האָט ער אין איר נייעס באַמערקט, אַנטדעקט אין איר אַ נייעם רייץ, וואָס אַנטוויקלט זיך.

ער איז בעסער געוואָרן צו זיינע מענטשן. זיינע אויגן זענען קלערער געוואָרן און אַרויסגעהויבן זיך פון דעם באַפאַלענעם פעטס פון זיין פנים. ער האָט געשמייכלט, און טאָמער האָט ווער נישט געטון זיין פליכט, אַזוי ווי עס באַדאַרף זיין, האָט ער אָנשטאָט בייזערן זיך, געשמייכלט. קיינער האָט נישט פאַרשטאַנען די ענדערונג, וואָס איז געוואָרן אין אים. כמעט אַלע האָבן געפילט און געוואוסט, אַז די סיבה דערפון איז מאַשע, און זיי האָבן אויסגענוצט מאַשען פאַר זייער טובה וועגן. אַזוי ווי אַמאָל האָבן די יידן באַנוצט אסתרן אויסצובעטן טובות ביי אחשורושן, האָבן די קוזמינער לאַנדסלייט אויסגענוצט מאַשען פאַר אַנקל מאָזעס. האָט אַ לאַנדסמאַן געדאַרפט האָבן אַ שיפסקאַרטע פאַר זיין משפחה, האָט מען געשיקט מאַשען צום אַנקל בעטן. האָט ווער באַדאַרפט אַ טאָכטער חתונה צו מאַכן, גאָלדענע ציין אין מויל זיך אַריינשטעלן, אַן אָפּעראַציע זיך צו מאַכן — פאַר אַלצדינג האָט מען געשיקט מאַשען צום

אָנקל בעטן. מאַשען האָט דער אָנקל קיינמאָל נישט אָפּגעזאָגט. קוים האָט זי זיך געוויזן פאַר אים, זענען זיינע אויגן קלערער געוואָרן, דאָס פּעטס פון זיין פּנים האָט זיך באַהאַלטן און איז צוריקגעקומען אויף זיין אָרט, און זיין גאַנץ אויסזען האָט דעמאָלט געקראָגן אַ מענטשלעכעס געשטאַלט, און מען האָט פאַרשטאַנען דאָס פּנים זיינס, וואָס איז אַן אַנדערש מאָל געווען אומפאַרשטענדלעך... האָט אַלץ מאַשע געפּועלט ביי אים, אַזוי ווי אסתּר ביי אחשורושן, האָבן איר טאַקע די קוזמינער לאַנדסלייט אַ נאָמען געגעבן אסתּר, אָנקל מאָזעס — אחשורוש, און אהרן מעלניק — מרדכי היהודי.

צוויי טויטע האָבן זיך געקליבן צו פאָרן אויף יענער וועלט. דאָס זענען געווען דעם אָנקלס פאָטער, דער אַלטער מעלניק, און דער פעטער בערל, וועלכע האָבן זיך געקליבן קיין קוזמין שטאַרבן. דער פעטער בערל האָט שוין נישט געהאַט וואָס צו טון אויף דער וועלט. ער האָט געפּילט, אַז זיין פּלאַץ, וואָס ער האָט זיך אָנגעגרייט אויף יענער וועלט, איז פאַרטיק געוואָרן פאַר אים. און די וועלט האָט אים אויך נישט מער געוואָלט. ער איז קראַנק געוואָרן, געשפּיגן מיט בלוט, און נישט געקאָנט מער אַרבעטן. און ער האָט אויך געהאַט פאַרלוירן זיינע פּענסיאָנאַט-געסט — די קינדער זיינע האָבן תּנועה-געהאַט. און מיטאַמאָל האָבן זיך טאַטע-מאַמע אַרומגעקוקט און דערזען זיך, אַז זיי זענען געבליבן אָן „קונים". עס איז נישטאָ, ווער עס זאָל דאָס הויז אויסהאַלטן.

דער פעטער בערל האָט געוואָלט דווקא אַהיימפאָרן. זיינע לעצטע טעג פאַרברענגען אין קוזמינער בית-המדרש, תּהלים זאָגן, און באַגראָבן צו ווערן אויפן קוזמינער בית-עולם.

דאָס ווייב אָבער האָט געטענהט, אַז איר „קוזמין" איז דאָרט — וואו אירע קינדער זענען. און נאָך הונדערט און צוואַנציג יאָר וויל זי ליגן דאָרט, וואו אירע קינדער וואוינען. האָבן זיך מאַן און ווייב געשיידט ביי זייער לעבן — דער פעטער בערל

איז צוריקגעפאָרן קיין קוזמין שטאַרבן, און די מוטער איז געבליבן דאָ, אין אַמעריקע.

לכבוד די „צוויי טויטע" זענען זיך אַלע קוזמינער לאַנדס-לייט צונויפגעקומען, אַ נאַכט איידער די שיף גייט-אָפּ, צום פעטער בערל, געזעגענען זיך מיט „די טויטע". די צוויי „טוי-טע", דער אַלטער מעלניק און דער פעטער בערל, זענען געזעסן פון אויבנאָן און געטרונקען „לחיים" צו די לאַנדסלייט, און די משפחה, די טעכטער מיט די איידימס מיט די אייניקלעך, האָבן זיך מיט זיי געזעגנט. זיי האָבן געוויינט, ווי מען באַוויינט טויטע. די לאַנדסלייט האָבן מחילה געבעטן ביי זיי.

— וואָס איז דער חילוק? אַלע וועלן מיר אַהיימפאָרן. אַלע וועלן מיר פאָרן וואוהין זיי פאָרן! — האָט זיך אָנגערופן אַ לאַנדסמאַן, אַן אַלטער ייד, וואָס האָט זיך אויך פאַרבענקט נאָכן קוזמינער גוטן אָרט.

— ר' בערל, גריסט זיי דאָרטן.

— אַז איר וועט זען דאָרטן „מיינע", ר' מרדכי, גריסט זיי...

— איר זאָלט זיך מיען פאַר אונז, — האָט אַ יידענע אָנגע-הויבן צו וויינען.

נאָר די „טויטע" אַליין זענען זייער פריילעך געווען. זיי האָבן גאָרנישט געפילט, אַז זיי פאָרן שטאַרבן. דעם פעטער בערלס אויגן האָבן געלויכטן, און ער האָט זיך אויסגעקעמט די באָרד. עס האָט זיך געדאַכט, ווי דער ייד קומט-צו צו דעם גליק, אויף וועלכן ער האָט געוואַרט זיין גאַנץ לעבן, אַז איצט גייט ער אָפּנעמען דעם שכר פאַר זיין גאַנצער האָרעוואַניע. און אַ רואיקייט און אַ שטילע פריילעכקייט האָט אַרויסגעזונגען פון אַלע זיינע באַוועגונגען.

דער אַלטער מעלניק איז אויך פריילעך געווען, און מיט יעדן געטרונקען לחיים און ווערטלעך גערעדט:

— אַז איך וועל זען דיין טאַטן, דעם אַלטן חיים, אויף יענער וועלט, וועט ער דאָך מיך פרעגן: וואָס מאַכט עפּעס מיין זון אין אַמעריקע? וועל איך אים ענטפערן: דיין זון פרעסט טרפות און איז מחלל שבת, דורך דעם וואַרפט עס דיך אַזוי

פון דער ערד אַרויס — וועט ער קומען צו דיר און וועט דיך צודישען ביינאַכט. וועסט אַ שוואַרץ יאָר זיך אויסריכטן — אוי, וועסטו זיך אַ שוואַרץ יאָר אויסריכטן!

האָבן אַלע לאַנדסלייט זיך צעלאַכט פונם „טויטן", וועלכער זאָגט ווערטלעך.

צו דער שיף זענען די לאַנדסלייט אַראָפּגעקומען באַגלייטן די טויטע, ווי צו אַן אמתער לוויה. די קינדער האָבן געוויינט, געפּאַלן דעם פאָטער אויפן האַלז און געבעטן מחילה:

— טאַטע, זיי אונז מוחל, טאָמער האָבן מיר דיך נישט באַהאַנדלט ריכטיג.

— טאַטע, מיר וועלן דיך קיינמאָל נישט פאַרגעסן. אַזוי לאַנג ווי דו וועסט לעבן, וועלן מיר דיר געלט שיקן.

— לאַנג וועל איך שוין נישט באַדאַרפן אייער געלט, — האָט דער פעטער בערל רואיג און גוטמוטיג געשמייכלט, — בלייבט געזונט, מיינע קינדער, און גערענקט אין גאָט.

און ער האָט אַוועקגערופן טשאַרלין, זיין בן-יחיד, אין אַ ווינקל, און געזאָגט צו אים אַזוי:

— איין זאַך פאַרלאַנג איך נאָר פון דיר. מילא, איך האָב אַנדערש געוואָלט — איך קאָן נישט העלפן. אָבער דאָס זאָג מיר צו, גיב דיין האַנט תקיעת-כף דערויף, אַז דו וועסט עס האַלטן: אַז ווען דו וועסט הערן, אַז עס איז שוין נאָך אַלעמען, וועסטו דעם קדיש אָפּהיטן. זאָג מיר צו, מיין זון...

אַלע לאַנדסלייט זענען געשטאַנען און האָבן צוגעזען די סצענע, אַלע האָבן געוואוסט, וואָס דער פאָטער פאַרלאַנגט איצט פון זיין קינד, און אַלע האָבן זיך דערמאָנט אָן זייערע אייגענע קינדער, ווי ווייט און פרעמד זייערע קינדער זענען פון זיי אין אַמעריקע. די לאַנדסלייט האָבן אָנגעהויבן צו קרעכצן. דאָ און דאָרט האָט ווער אַ טרער געווישט, און איינער האָט געברומט דעם צווייטן אין אויער אַריין:

— און מיינער איז בעסער? און דיינער איז בעסער?

טשאַרלי, וועלכער איז דורך די פּאָר יאָר אויסגעוואַקסן

אַ הויכער און אַ דאַרער בחור, מיט אַ פּאָר שטאַרקע הענט, מיט אַ שטאַרקער ביינערדיגער ברוסט, איז געשטאַנען אַ פאַרשטיינערטער. ער האָט פאַרשטאַנען, אַז דער פאָטער פאַרלאַנגט פון אים עפּעס הייליגעס און טייערס. ער האָט רחמנות געהאַט אויף אים און צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ. אָבער ער האָט קיין וואָרט נישט גערעדט, ער האָט דעם פאָטער גאָר נישט געקאָנט זאָגן. וואָרים ווירקלעך איז אים דער פאָטער געווען אַ פרעמדער. די מוטער האָט ער געליבט, ווייל די מוטער האָט זיך פאַר אים אָנגענומען און פלעגט אים באַשיצן געגן די שוועסטער. אָבער צום פאָטער מיט זיין לערנען און דאַווענען און פרומקייט — וואָס האָט ער געפילט צום פאָטער?

דערווייל זענען די איידימס געשטאַנען אין אַ ווינקל און האָבן זיך געסודעט, און האָבן זיך צונויפגעלייגט געלט, און דער עלטסטער איידים, דער גאַליציאַנער, האָט עס צוגעטראָגן בערלען:

— שווער, דאָס וועט איר האָבן אויף „נאָך הונדערט און צוואָנציג יאָר״, אַז מען וועט באַדאַרפן. זאָלט איר...

— אויף נאָך הונדערט און צוואָנציג יאָר באַדאַרף איך נישט; האָב איך מיר אַליין, גאָט צו דאַנקען, אָנגעגרייט פון מיין אַרבעט, — ווייזט דער פעטער בערל אויפן טאָרבעלע מיטן געלט, וואָס ער האָט אויפן האַרץ אָנגעבונדן, — נאָר ביז צו די הונדערט און צוואָנציג יאָר זאָלט איר מיך נישט פאַרלאָזן. לאַנג וועלן די הונדערט און צוואָנציג יאָר שוין נישט נעמען... איך פיל שוין... — שמייכלט דער פעטער בערל.

אַז עס איז געקומען זיך געזעגענען מיט דעם ווייב, האָט דאָס פאָרפאָלק ערשט פאַרשטאַנען, וואָס אַמעריקע איז געווען פאַר זיי. אַראָפּגעבראַכט האָבן זיי קיין אַמעריקע זייערע קינדער. די קינדער האָט אַמעריקע צוגענומען. און זיי שפּייט אַמע- ריקע אויס. וואַרפט זיי אַוועק, ווי אַן אומווירדיגע, אומניצלעכע שמאַטע. אַמעריקע האָט זיי צעטיילט אויף די אַלטע יאָרן. פון דער אַלטער מאַמע ציט זי נאָך אַ ביסל נוצן. דעם אַלטן טאַטן שיקט זי אַהיים שטאַרבן.

— דער טויט האָט אונז נישט געקאָנט צעשיידן, און אַמעריקע האָט אונז צעשיידט, — האָט די יידענע געשריגן און נישט פאַרשטאַנען, וואָס זי מיינט דערמיט, נאָר עפּעס געפילט אַ גרויסע קללה פאַר דעם לאַנד, וועלכעס האָט פון איר אַלעס אַוועקגענומען — אירע כּוחות, איר לעבן און אירע קינדער, און שפּייט־אויס דאָס, וואָס זי באַדאַרף נישט מער...

נאָר באַלד איז פריילעך געוואָרן ביי דער שיף. אָנקל מאָזעס איז אַראָפּגעקומען מיטן צווייטן „טויטן". דער אַלטער מעלניק איז טויט שיכּור געווען. אין דער האַנט האָט ער גע־האַלטן דאָס זעקל מיטן געלט, וואָס ער האָט זיך אָנגעזאַמלט אויף קבורה־געלט פון זיין אייגענער אַרבעט — געקלימפּערט מיטן געלט און געשריגן צום זון:

— איך באַדאַרף דיך שוין אויף אַלדע שוואַרצע יאָר, פּרעה מלאך מצרים, מיט דיין גאַנץ קעניגרייך אַמעריקע פון הודו ביז כּוש. אויף קבורה־געלט האָב איך אַליין מיר אָנגעזאַמלט, אויסגעאַרבעט, מיט מיינע אייגענע הענט אויסגעריבן אויפן קאַשע־מילעכל, און אויף וואָס און צו וואָס באַדאַרף איך דיך?...

— קום, בערל, קום־צוריק נאָך קוזמין, — האָט ער געריסן בערלען ביים אַרבל, — בלייב געזונט, פּרעה מלך מצרים, — האָט ער דעם זון צוגעשריגן, — און איר, לאַנדסלייט, עבדים היינו, גייט־צוריק צו פּרעה מלך מצרים אַרבעטן.

אַז די שיף איז אָפּגעגאַנגען מיט די „צוויי טויטע", זע־נען די לאַנדסלייט שטיין געבליבן און נאָכגעקוקט מיט בענקענדיגע בליקן, און נישט איינער האָט מקנא געווען די „טויטע", וואָס פאָרן רוען אויף קוזמינער גוטן אָרט, איידער צוריקצוגיין צו פּרעה מלך מצרים.

אַלע זענען טרויעריג געווען. אַפילו אָנקל מאָזעס איז טרוי־עריג געוואָרן און נאָכגעקוקט די אָפּגייענדיגע שיף מיט די „טויטע". יעדער לאַנדסמאַן האָט זיך דערמאָנט אָן זיין אייגענע ענדע, ווען ער וועט אַהיימפאָרן מיט דער שיף...

אָפּגערוקט פון אַלע זענען געשטאַנען מאַשע און טשאַרלי, די צוויי דערוואַקסענע קינדער, וואָס האָבן זיך דערצויגן שוין

דאָ אין אַמעריקע. זיי האָבן געפּאַסט איינער צו דעם אַנדערן. אין איין וואוקס, אַזוי ווי זיי וואָלטן צוזאַמען אַרויפגעשאָסן אין דער הויך מיט זייערע שטאָלצע און יונגע קעפּ. זייערע ביינערדיגע בריסט האָבן דערגרייכט איינס צום צווייטן. די צוויי יונגע מענטשן האָבן זיך צום ערשטן מאָל ביי דער „לוויה פון די אַלטע" באַגעגנט אַלס דערוואַקסענע. און די יוגנט האָט געצויגן איינס צום אַנדערן. זיי האָבן נישט געזען די אָפּגעפּאָרענע שיף מיט די „טויטע". זיי האָבן גערעדט עפּעס פּאַר זיך, און האָבן הויך געלאַכט, ווייזנדיג איינס ס'אַנדערע די ווייסע, יונגע, שטאַרקע ציין. די לאַנדסלייט האָבן דערהערט זייער לאַכן, האָבן זיך אומגעקוקט, און איינער האָט געזאָגט צום אַנדערן:

— נאַ, דאָ האָסטו „אַמעריקע"! זיי גייט דען עפּעס אָן? זיי ווייסן דען פון עפּעס? פאָרט אַ טאַטע אַהיים, שטייט ער מיט אַ מיידל און לאַכט.

— זיי זענען גאָר פון אַ גאַנץ אַנדערער וועלט, גאַנץ אַנדערע מענטשן, וואָס ווילסטו פון זיי? — האָט די משפּחה זיך געזאָגט.

צווייטער טייל

1

ער וועט האָבן קינדער

אָנקל מאָזעס איז אַריינגעקומען פרימאָרגן אין זיין געשעפט אַריין אַן אויסגעפוצטער אין אַ ווייסן שי-סו-אָנצוג, און פאַרשמעקט אַ האַלבן מאַגאַזין מיט רויזן-פאַרפום, וואָס האָט זיך געהערט פון אים פונדערווייטנס. זיינע געל-געפוצטע שיך האָבן געפינקלט פונדערווייטנס און אויסגעזאָגט מיט זייער קוויטשענדיגן קוויטש — ער גייט! זיין ברייט, דיק געזיכט האָט געגלאַנצט פון דעם ריינעם ראַזירן, ווי אַ חיה-פיש, וואָס מען האָט נאָר-וואָס פון ים אַרויסגעצויגן. ער האָט אַראָפּגעכאַפּט זיין שטייפן הויכן פּאַנאַמאַ-הוט און געווישט זיך דעם צעשוויצטן קאָפּ און הייסן אָפּגעקאָכטן קאַרק מיט אַ ווייס באַטיסטן טאַשן-טיכל. די מענטשן אין געשעפט האָבן זיך פאַר אימה געגעבן אַ כאַפּ-אַריין אין די ווינקעלעך, און געמאַכט זיך זיין פאַרנומען מיט פאַנאַנדערלייגן די אָנצוגן, די הויזן, די רעק. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט אין מיטן געוועלב, באַטראַכט די „משפחה", וואָס האָט געאַרבעט ביי אים. זיי האָט זיך געדוכט, אַז דער בליק געדויערט אַ יאָר. ער האָט געגעבן אַ וואונק מיט צוויי פינגער צו סעמען, צו וועלכן ער האָט אַממייסטן צוטרויען געהאַט, און געגעבן אַ פרעג:

— אַלעס אָלל-רייט?

— יאָ, אָנקל, — האָט ער אָפּגעענטפערט.

— וואָס טוט „קוזמין״? — האָט ער געוויזן מיטן פינגער אויפן בוידעם, מיינענדיג די לאַנדסלייט.

— זיי נייען ווינטער-רעק נומער 53.

— גוט, זע זיי זאָלן שניידן, קוזמין שוויצט און שלאָפט נאָר. זע צו מאַכן לייזעכץ. שנייד, ברודער, וויפל דו קאָנסט און מאַך לייזעכץ.

— אָלל-רייט, אָנקל.

— איך וועל נישט זיין אַ גאַנצן טאָג. סעם, גיב אַכטונג, אַלצדינג אָלל-רייט?

— יאָ, אָנקל.

אָנקל מאָזעס האָט געגעבן צו זיין קוזין אַ וואונק מיט די אויגן, ווי ער וואָלט אים געוואָלט פאַרגיטיגן, און ווידער געוואָרפן אַרום זיך אַ בליק.

— באָיס, זונטיג היינט, אַ הייסער זונטיג — שניידטס די איטאַליענער און די טשיינימענס — לייזעכץ מאַכטס, לייזעכץ, — און ער איז אַרויס פון סטאָר קוויטשנדיג מיט זיינע גרויסע גלאַנצנדיגע געלע שיך.

די משפחה האָט פריי אָפּגעאָטעמט, ווען זיי האָבן אים שוין אָנגעקוקט פון הינטן. זיי האָבן געוואַגט אַרויסצוגיין פון סטאָר און געזען, ווי דער אָנקל זעצט זיך אויף אויפן געדונגענעם אויטאָמאָביל, וואָס האָט געוואַרט אויף אים פאַר דער טיר, און אַ שמייכל האָט זיך באַוויזן אויף זייערע ליפּן...

אַלע האָבן געוואוסט, וואוהין דער „אָנקל״ פאָרט, און געוואָרפן הינטער-אַרום בליקן אויף סעמען, און געשטופּט איינער דעם אַנדערן, מאַכנדיג מיט די אויגן אויף סעמען:

— ער האָט געמיינט, אַז ער ירשנט אים שוין! — האָט איינער אַריינגעלאַכט אין די פויסט אַריין, ווייזנדיג מיטן פוס אויף סעמען.

— נאָר איינער, ער קאָן נאָך האָבן צוועלף קינדער. וואָס מיינסטו, ער קאָן נישט? ווי דער אַלטער פּעטריק אינדערהיים.

— האָסט געזען אַ קאַרק? — ברומט אַ צווייטער.

סעם האָט געפילט די בליקן הינטער זיך און פאַרשטאַנען דאָס לאַכן. ער האָט זיך אומגעקוקט אויף די יונגען. זיין בליק און זיין פנים האָבן אָנגענומען דעמזעלבן אָנשטעל, וואָס דעם אָנקלס. און ווירקלעך, ער איז ענלעך געווען צום אָנקל. שאַרפע אויגן, אַ שפּיציגע נאָז און אַ שטאַרקע מענלעכע קין. די יונגען האָבן זיך דערשראָקן פאַר אים און געמאַכט זיך רעדן וועגן ביזנעס.

ער האָט אויסגעשפּיגן און איז אַרויס פאַר דער טיר, נאָכקוקן דעם אָנקל, וועלכער איז שוין געווען לאַנג פאַרשוואונדן. ער האָט שאַרף פאַרביסן די ציין איבער די ליפּן, זיינע הענט האָבן זיך געביילט צו פויסטן, און אַ קללה איז צעקריצט געוואָרן צווישן זיינע שטאַרקע ווייסע ציין.

האָט ער דאָס צוליב דעם אַזוי געטריי געדינט דעם אָנקל, פון פערצן יאָר אָן, זייט ער האָט אים אַראָפּגעבראַכט פון דערהיים, צייט ער איז איבערגעבליבן אַ יתום נאָך דעם פאָטערס טויט? געווען איז ער דעם אָנקל אַ געטרייער הויז-הונט. דער אָנקל האָט אים צו אַלצדינג באַנוצט, געמאַכט אויס אים זיין לייב-שקלאַף, זיין שפּיר-הונט. ער האָט נאָכשפּיאָנירט ביי די לאַנדסלייט, ביי דער משפּחה, וואָס האָבן געאַרבעטביים אָנקל, און אויסגעפונען, ווער פון דער משפּחה איז געטריי דעם אָנקל און ווער נישט, און עס איבערגעגעבן דעם אָנקל. דער יונג האָט געטון פאַרן אָנקל זאַכן, פאַר וועלכע ער האָט געקאָנט אַריינפאַלן און פאַרפאַלן ווערן אויפן לעבן לאַנג. ווי דענסטמאָל, ווען מען האָט געכאַפּט די גנבהשע סחורה פון דער פינפטער עוועניו, וואָס ער האָט זי אַריינגעגראָבן אין קעלער, די רעק און די הויזן, אויף וועלכע דער אָנקל האָט אַרויפגענייט זיין פירמע — האָט דאָס סעם גענומען אויף זיך, און קוים מיט צרות וואָס מען האָט אים אַרויסגענומען פון „אומגליק". ווען עס האָט זיך נאָר עפּעס געמאַכט, האָט עס סעם גענומען אויף זיך. דענסטמאָל, ווען מען האָט פלוצים דעם „אָנקל" גערופן צום אויספאָרשונגס-ריכטער וועגן דער פוילישער שיקסע, וואָס דער אָנקל האָט זי טראָגעדיג געמאַכט, אָדער מען האָט געדאַרפט „אַדורכקומען" מיט דעם ווייבל פון דעם גאַליציאַנער

רעסטאָראַן, איר צאָלן חודש-געלט — אַלעס האָט סעם גענומען אויף זיך. ער האָט פאַרן אַנקל דאָס לעבן זיך איינגעשטעלט, און פאַרן אַנקל וואָלט ער נישט בלויז אין געפענגעניש געגאַנ־גען ווען מען וואָלט געדאַרפט, ער וואָלט אויך אַ מענטשן געהרגעט. און אַלעס האָט ער געטון דערפאַר, ווייל ער האָט געהאָפט אַמאָל אַליין צו פאַרנעמען דאָס אָרט פון „אַנקל".

די געטריישאַפט צום אַנקל איז נישט געווען אויס חניפה. עס איז געווען אַ פאַרגעטערונג צו דעם מענטשן, וועלכן ער האָט גענומען אַלס פאָרבילד, אַלס אידעאַל — צו וועמען ער וויל אַמאָל אַליין ענלעך זיין. אין דער פאַרגעטערונג צום אַנקל און געטריישאַפט צו אים איז געלעגן די געטריישאַפט צו זיך אַליין און צו זיין אייגענער צוקונפט — ווען ער וועט זיין דער „אַנקל". און מיטאַמאָל זאָל זיך פון דעם גאָרנישט אויסלאָזן! דער אַנקל גייט חתונה-האָבן מיט דעם „שנעק", מיט „אַהרן גאָרגלס" טאָכטער, וואָס האָט אים אַריינגעקראָגן אין די הענט אַריין. זי וועט האָבן מיט אים קינדער — איינס, צוויי, דריי, אַלעס וועט איבערגיין צו די קינדער. זי וועט שוין מאַכן, אַז זי זאָל האָבן קינדער. און ווען מען וועט דאַרפן, וועט זי אים קאָנען צושאַרן אַ פרעמדס אויך, אַבי זי זאָל די יורשטע זיין. און זי פאַרשטייט עס שוין היינט. איינציגווייז זעצט זי אַריין אין געשעפט „איר משפחה": אַ קלענערע שוועסטער — שוין אַ בוכהאַלטערין; דעם פאָטער אירן, אַהרן מעלניק, „גאָרגל" פון דערהיים — געמאַכט פאַר אַ קאַסירער. איז וואָס וועט פון אים, סעמען, ווערן? מען וועט אים נאָך אַמאָל אַרויסוואַרפן אויך.

סעם האָט זיך דערמאָנט אָן די געלעגנהייטן, וואָס ער האָט געהאַט געלט צו מאַכן ביים אַנקל. זיין קוזין מאָנעס, וועלכער איז אַמאָל אויך געווען ביים אַנקל, איידער סעם איז אָנגעקומען — דעם „אַנקלס" רעכטע האַנט — האָט אים געוואָרנט נישט איין מאָל:

— זע, סעם, פאַר מאָרגן זאָל גאָט זאָרגן; דו זאָרג פאַר היינט. וואָס דו האָסט אין באַנק, דאָס איז דיינס. דאָס איבריגע—

אַ נעכטיגער טאָג. דו קענסט נישט דעם „אָנקל". ער וועט זיך נעמען אַ יונגע מויד אויף דער עלטער. געדענק, וואָס איך זאָג דיר.

סעם האָט זיך דערמאָנט אָן די ווערטער פון מאַנעסן. מאַנעס איז עלטער פון אים און דערפאַרענער, און ער האָט אים נישט געוואָלט הערן. אַלץ זיך פאַרלאָזט אויפן אָנקל, געוואָלט אַלעס אַריינקריגן — און איצט האָט ער.

מען דאַרף אין אָוונט אַריינגיין צו מאַנעסן. ער, מיט זיינע אַדוואָקאַטן, מיט זיינע „טעמעני האָל"-ריכטער, וועט שוין אויסגעפינען עפּעס אַ פּלאַן. דעם אָנקל טאָר מען נישט דערלאָזן חתונה-האָבן מיט אַט דער שניידערשער טאָכטער, מיט דעם אַט אַהרן גאָרגל, וועלכער וועט דאָ ווערן דער מחותן, און דער דתן פון דער חתונה. אַז נישט — זענען אַלע אין דר'ערד; די גאַנצע משפחה איז אין געפאַר...

סעם האָט זיך גוט איבערגעלייגט, אויב ער זאָל דאָס טון. זיין געטריישאַפט צום אָנקל האָט אים נאָכנישט דערלאָזט דעם אָנקל שלעכטס צו טון. ער האָט אים צו-פיל פאַרגעטערט. ער האָט אים אַזוי ליב-געהאַט, אַז אַלע זיינע טאַטן זענען אים געפעלן. סעם האָט זיי פאַרשטאַנען, און ער האָט זיך געגרויסט מיט זיי. אַפילו זיין וועלן חתונה-האָבן מיט מאַשען איז סעמען אויך געפעלן און וואָרשיינלעך, ווען עס וואָלט נישט געגאַנגען געגן זיינע אינטערעסן, וואָלט ער דעם אָנקל דערצו געהאָלפן. סעמס אַמביציעס פאַר זיין צוקונפט זענען אָבער שוין רייף גע-וואָרן, און ער איז שוין געווען מעגלעך אויף אַזוי-פיל, אַז ער זאָל שוין קאָנען מקריב זיין זיינע סענטימענטן:

— כאַפּט אים די כאָלערע, דעם אַלטן. קינדער וועט ער האָבן! — האָט ער זיך געטראַכט, דענקנדיג אָן זיין אייגענער צוקונפט.

קיין כעס האָט ער נישט געפילט צום אָנקל. דעם כעס האָט ער געהאַט צום יונגן „שנעק", צו מאַשען. און צו איר פאָטער אַהרן מעלניק, וועלכע האָבן זיך אַריינגעגנבעט אין דער „משפחה". זיי האָט ער באַטראַכט פאַר קאָנקורענטן.

— איר, דעם „שנעק", דער כלה זיינער, דאַרף מען אַריינ־שיקן דאָס ווייבל פון רעסטאָראַן, דעם רעסטאָראַטאָרס טאָכטער מיט די פינף קינדער, וואָס דער „אַלטער" האָט איר אָנגעמאַכט. זאָל זי זיך אויסטענהן מיט דער כלה.

— אָך, וועט דאָס זיין אַ חתונה, ווען דאָס גאַליציאַנער ווייבל וועט אַריינקומען צו דער כלה אין טאָג פון דער חתונה! די כלה וועט זיין אָנגעטון צו דער חופה צו גיין, און די וועט פאָרשטעלן די קינדער פאַר איר:

— דו גייסט חתונה־האָבן מיט מיין מאַן, מיט דעם פאָטער פון מיינע קינדער!

אָך, וועט דאָס זיין אַ חתונה — האָט דער יונג נקמה גענומען אין זיינע געדאַנקען.

און דער „אָנקל"? דער אָנקל וועט זיין אָנגעטון אין אַ פראַק — ער וועט פאַרשעמט ווערן! ער האָט אַ מינוט רחמנות געהאַט אויפן אָנקל. ער האָט זיך איבערלייגט, אָבער זיין אייגענע צוקונפט האָט זיך ווידער געשטעלט פאַר זיינע אויגן. ער האָט זיך דערמאָנט אָן ראָזען, זיין אייגענע כלה, און דער יונג האָט פאַרביסן די שאַרפע ציין אויף זיינע ליפּן און געזאָגט צו זיך:

— כאַפּט אים דער שוואַרץ־יאָר; ער וועט קינדער האָבן, דער אַלטער!

מיט דעם נקמה־געפיל איז ער צוריק אַריין אין געשעפט. זיין פנים האָט אָנגענומען די שטרענגע באַפעלערישע מינע, וועלכע ער האָט זיך אויסגעלערנט פון „אָנקל". זיין קין איז געוואָרן שטאַרק, און אונטער דער לאַנגער פליישיגער נאָז האָט זיך פאַרצויגן די משפחהשע גרימאַסע, פאַר וועלכער די לאַנדס־לייט האָבן אַזוי מורא געהאַט. ער האָט געגעבן אַ ברום אונטער דער נאָז, נאָכמאַכנדיג דעם אָנקל:

— שניידן געלט, וויפל עס לאָזט זיך!

דער זונטיג האָט זיך שוין געהאַט אָנגעהויבן אין מעלניקס געשעפט.

2

מאַשע

עס איז עפּעס געשען מיט אָנקל מאָזעס, אַז אָנקל מאָזעס זאָל איבערלאָזן דאָס געשעפט אַליין אין זונטיג און אַרויספאָרן אויף אַ גאַנצן טאָג מיט אַ מיידל שפּאַצירן! און ווירקלעך, איז אָנקל מאָזעס אויף דער עלטער יונג געוואָרן און זיך גענומען צו אַזעלכע זאַכן, וואָס האָט אים לעכערלעך געמאַכט אין די אויגן פון אַלע זיינע באַקאַנטע און דערנידעריגט זיין ווירדע ביי די קוזמינער לאַנדסלייט. אָנקל מאָזעס האָט אָנגעהויבן פּראַנטעווען אויף דער עלטער, ווי אַ ביינצניאָריגער באָטשיק. אָנגעטון שמאָלע, קורצע הויזלעך, אַז עס זאָלן זיך אַרויסזען די ווייסע זאָקן. ער האָט אָנגעהויבן צו טראָגן הויכע, שמאָלע, שטייפע קראַגנס, וואָס האָבן אים געפּייניגט. אָנקל מאָזעס האָט זיך באַגאָסן מיט פּאַרפומען... ביים „גאַליציאַנער" אין רעסטאָראַן, וואו דער אָנקל האָט ליב-געהאַט צו עסן די פעטע געבראָטענע אונטערטייל-חלקים פון גענזלעך און קאַטשקעלעך — האָבן ביזנעס-לייט פון דער „בויערי" געקוקט אויף אים און געלאַכט אין די פויסטן. דער נייער פאַרקויפער, דער וואַרשעווער יונגערמאַנטשיק, וואָס האָט זיך ערשט-וואָס אויפגעעפנט אַ נייעם ציגאַרן-געשעפט אין שכנות מיטן אָנקל און איז שוין געווען באַקאַנט אין גאַנצער שכנותשאַפט פאַר אַ „וואַרשעווער", אַ ספּאָרט, אַ שטיפער — האָט אָפּגעטון דעם אָנקל אַ שפּיצל: ער האָט באַשטעלט ביי דער גאַליציאַנערין, ביי דעם ווייבל, וואָס האַלט דעם רעסטאָראַן — אַ דריי-עקנדיגע קנישע אין פאָרם פון „אַ האַרץ", און האָט אינמיטן אַריינגעקלאַפּט אַ קאָלירט בילדל פון אַ מיידל מיט רויטע בעקלעך, אָפּגעריסן פון אַ ביליג שאָקאָלאַד-קעסטל — און עס צוגעשיקט צום אָנקל. אָנקל מאָזעס האָט געזען און געהערט, ווי מען לאַכט אים אויס, פאַרשטאַנען דעם שפּאַס, זיין רויטער קאַרק איז אָנגעלאָפן מיט בלוט, אָבער ער האָט זיך נישט געקאָנט העלפן. ער האָט געמוזט קאָנקורירן מיט אַ יונגנמאַנטשיק, מיטן ביינצניאָריגן

טשאַרלי, וועלכער איז די לעצטע צייט געוואָרן זייער אָן אָפטער גאַסט ביי אהרן מעלניק און איז אויסגעאַנגען מיט מאַשען. אַנקל מאָזעס האָט זייער מורא געהאַט פאַר דעם ניינצניאָריגן סטודענט. ער האָט איבערהויפט מורא געקראָגן פאַר אַלע, וואָס זענען יינגער פון אים. נאָר זיין איינציגע טרייסט איז געווען, וואָס דער ניינצניאָריגער סטודענטל טראָגט אַ פּאָר אויסגעגעסענע הויזן מיט אויסגעטראָגענע קאָמאַשן, און שטאַרבט פאַר אַ סענט, און ער קאָן זיך אָנטון ווי דער לעצטער ספּאָרט. אַנקל מאָזעס האָט פאַרשטאַנען, ווי לעכערלעך ער איז אין דעם, און ווי אָרים עס איז זיין אויסזען געגן טשאַרלי, נאָר אַנקל מאָזעס האָט מלחמה געהאַלטן. ער האָט שוין געהאַט אַזוי פעסט אָפּגעמאַכט אין זיין געדאַנק חתונה צו האָבן מיט מאַשען, מיט דעם אַכצניאָריגן מיידל, וואָס ער אַליין האָט דערצויגן, חתונה צו האָבן און קינדער צו האָבן אויף דער עלטער, קיינעם נישט אויף להכעיס, נאָר פאַר זיך אַליין, פאַר זיין אייגענעם פאַרגעניגן אין לעבן. ער האָט זיך געהאַלטן אַזוי באַרעכטיגט דערצו, אַז ער האָט נישט פאַרשטאַנען דעם חוזק, וואָס מען מאַכט פון אים. דאָס פראַנטעווען זיך איז ביי אים געווען אַ מיטל צו געווינען דאָס נאַרישע האַרץ פון דעם יונגן מיידל. מילא, אַז זי וויל עס — דאַרף מען דאָס טון. און אין די קורצע שמאָלע הויזלעך מיטן ענגן צוגעצויגענעם ראָק אויף זיין דיקן בויך, מיט דער קורץ וואויל-יינגלשער פאַרשווירענער גזשיווקע, האָט אַנקל מאָזעס אָפּגעמאַכט ערנסטע געשעפטן, געדונגען זיך מיט סוחרים, פאַר-קויפט און געקויפט הייזער, בייגעוואוינט זיצונגען פון וואוילטעטיגע אינסטיטוציעס, געיאָגט מיט זיינע בליקן קוזמין צו דער אַרבעט, ווי ער וואָלט גאָרנישט באַמערקט קיין לעכערלעכעס אין זיין פראַנטעווען זיך, אין זיין יינגלשן אָנטון זיך, אין זיין פאַרבן און פודערן זיך די באַקן... און ער איז געווען דערזעלבער שטרענגער „אַנקל מאָזעס" אין זיינע האַלב-יינגלשע פאַרשטעלטע קליידער, ווי ער איז געווען אין זיין אַלטן טעגלעכן לעבן.

דריי יאָר האָט אַנקל מאָזעס מיט געדולד געוואַרט אויף דער פערצניאָריגער מאַשע, ביז זי וועט אויסוואַקסן, יעדע פאַר

טעג איז ער געקומען צו אהרן מעלניק באַטראַכטן זיין צוקונפטס-גליק, און געקוויקט זיך אין פאַרבאָרגענע זיסע פאַנטאַזיעס. ער האָט זי באַטראַכט, ווי מען באַטראַכט אַ וואַקסנדעס אייגנטום. אַז מאַשע איז אַלט געוואָרן זיבעצן מיט אַ האַלב יאָר, האָט זיך אָנקל מאָזעס גענומען אויסצופירן זיין פאַרלאַנג. ער איז איצט געפאָרן מאַשען אַרויסצונעמען — אַרויסצונעמען, נישט מער ווי ער האָט זי ביזאיצט אַרויסגענומען אַלס קינד, נאָר ווי אַ דערוואַקסענע, פאַרשטענדיגע מיידל, וועלכע פאַרשטייט דאָס גרויסע גליק, וואָס איר איז באַשערט.

ער האָט געשמייכלט צו זיך אַליין און עס איז אים גוט געוואָרן, דערמאָנענדיג זיך אָן מאַשען, ווען ער איז געפאָרן צו איר איצט אין דעם פרישן זומער-מאָרגן, וועלכער איז נאָך אָפּגעקילט געוועזן פון ביינאַכטיגן רעגן און האָט שוין געאָטעמט מיט דער שפּעטערדיגער פייכטער היץ. ער האָט זי געזען אין דעם ווייס-באַטיסטענעם קליידל, פון קאָפּ ביז צו די פיס, ווי עס שפּראָצט איר קערפּער אונטער דעם קליידל. זייט זי איז אויסגעוואַקסן, האָט דער „אָנקל" ליב-געהאַט מאַשען צו זען אין ווייסן. ווייס האָט אים דערמאָנט אָן עפּעס אָנגענעמעס. ער האָט זיך פאָרגעשטעלט נאָך דער חתונה — ווי זי ליגט אין קינפּעט, מיטן קינד, זיין קינד — און ער גייט-אַריין צו איר אַביסל אָנגעטרונקען, אויפגערוימט, און זי קוקט-אַרויס פון בעט אין ווייסן, און איר פּנים זעט-אויס ווי געפּייניגט. און זי קוקט אויף אים בעטנדיג זיך ביי אים רחמנותדיג. — ער איז צופרידן געוועזן דאָס צו דענקען, וואָרים זיין אינערלעכע באַהאַלטענע פרייד איז געוועזן מאַשען צו זען אין קינפּעט, און זי זאָל האָבן אַ געפּייניגט בלייך פּנים — דאָס האָט אים איר ווייס קליידל דערמאָנט, צוליב דעם האָט ער איר ווייסע קליידלעך געמאַכט מתּנות. ער האָט זי געבעטן היינט, זונטיג, זיך אָנצוטון אין ווייסן באַטיסטענעם קליידל, ער האָט אָפּגערעדט מיט איר אַרויסצופאָרן אויף אַ גאַנצן זונטיגדיגן טאָג אין אַ נאָענטן באָד-אָרט.

מאַשע האָט שוין געוואָרט אויף אים, און, ווי ער האָט איר אָנגעזאָגט, אין ווייסן. דורך די פּאָר יאָר, וואָס דער אָנקל האָט זיך אינטערעסירט מיט איר און זי אויפגעצויגן, איז זי צוגעוואוינט געוואָרן צו אים, ווי צו אַ פאָטער. זי האָט זיינע קאַפּריזן צוליב-געטון ווי אַ קינד, ווי אַ קלוג קינד טוט אָפטמאָל צוליב אַ צעלאָזענעם טאַטן. זי איז אויפגעצויגן געוואָרן דעם אָנקל צו הערכן און אַלצדינג צוליב-טון. איר פאָטער, איר מוטער, איר גאַנצע משפחה און אַלע לאַנדסלייט האָבן זי אַזוי געלערנט. און נישט נאָר געלערנט, נאָר אַלע האָבן דעם אָנקל געהאָרכט. און נישט בלויז צוליב-געטון זיינע קאַפּריזן, נאָר פאַרן אָנקל וואָלטן זיי אַלצדינג געטון, אַפילו ווען ער וואָלט געווען פאַרלאַנגט פון זיי זייער אינטימסטן אייגנטום — וואָלטן זיי אים אָוועקגעגעבן... זיי זענען איבערהויפּט גליקלעך געווען, ווען דער אָנקל האָט פון וועמען וואָס געוואָלט, ווען דער אָנקל האָט וועמען באַגליקט מיט באַפעלן אים. און ווען דער אָנקל האָט זיך אויסגעפּרעגט אויף וועמענס ווייב, אָדער דערוואַקסענע טאָכטער — איז יענער געהויבן געוואָרן אין די אויגן פון די לאַנדסלייט...

אַלע לאַנדסלייט האָבן מקנא געווען און נישט פאַרגונען אהרן מעלניקן דאָס גליק, וואָס דער אָנקל אינטערעסירט זיך מיט מאַשען, און צוליב דעם איז מאַשע געוואָרן דאָס ווינטש-פינגערל פון אָנקלס האַרץ. ווי אַ לאַנדסמאַן האָט עפּעס געהאַט אַ בקשה צום אָנקל — אַ טאָכטער חתונה צו מאַכן, אַ משפחה אַראָפּצונעמען, געלט אַהיימצושיקן — איז מען געקומען צו מאַשען, און וועמען ער האָט געוואָלט האָט אהרן מעלניק, איר פאָטער, צוגעזאָגט טובות. מען האָט געחנפעט אהרן מעלניקן ווי אַמאָל סעמען, און ראָזע, זיין ווייב, האָט באַשטימט דעם גורל פון די קוזמינער לאַנדסלייט, אַלץ צוליב דעם ווינטש-פינגערל מאַשע, וואָס האָט געפונען אַזאַ לייטזעליגקייט אין די אויגן פון דעם אָנקל.

מאַשע האָט זיך אויפגעצויגן אין דער אַטמאָספערע, און כאָטש זי האָט שוין אָנגעהויבן צו פאַרשטיין (מיטן געפיל האָט זי עס שוין לאַנג געשפּירט) די העסלעכע ראָלע, וואָס זי שפּילט,

דאָך האָט זי זיך נישט געקאָנט העלפן. טאַטע-מאַמע, די משפּחה און אַלע לאַנדסלייט האָבן עס געהאַלטן פאַר אַזאַ גרויס גליק, וואָס האָט איר געטראָפן, אַז זי האָט נישט געוואַגט קיין וואָרט צו רעדן אָדער אַנדערש צו טראַכטן, און ביז לעצטנס האָט זי עס ווירקלעך געהאַלטן פאַר אַ גליק. נאָר די לעצטע צייט, וואָס אַנטוויקלטער און עלטער זי איז געוואָרן, האָט זי אָנגעהויבן צו פילן, אַז זי וועט עפּעס באַדאַרפן צאָלן פאַר דעם גליק. עס איז איר נאָך נישט גאַנץ קלאָר געווען, וואָס אַזעלכעס וועט זי באַדאַרפן באַצאָלן, נאָר זי האָט זיך געהאַלטן פאַר אַ קרבן פאַר פאָטער-מוטער, פאַר אירע שוועסטער, פאַר איר משפּחה, פאַר אַלע לאַנדסלייט...

דאָס געפיל האָט אַרויפגעצויגן אַ קלייד פון טרויעריגקייט און שטילקייט אויף איר מיידלשן וועזן. און ווען זי איז געווען צוזאַמען מיט יונגע חברטעס און פריינט אויף אַ טיי, אויף אַ באַל, אָדער ביי פריינט, האָט מאַשע טיילמאַל נישט געקאָנט לאַכן אַזוי פיין און גליקלעך, ווי די אַנדערע אירע חברטאָרנס. עס האָט זיך איר געדאַכט, אַז עפּעס-וואָס שוועבט איבער איר, פרעמדס און טרויעריגס, און אַלע זעען דאָס; אַז איבער איר וויס אַטלעסן קליידל, וואָס איז שענער און רייכער פאַר אַלע אירע פריינדינס, שוועבט אַ פרעמדע, טונקעלע גאַזע, ווי מען הענגט-אַריבער איבער אַ טויטע כּלה... עס האָט זיך איר געדאַכט, אַז זי האָט שוין נישט קיין רעכט צו פרייען זיך און צו לאַכן אַזוי הויך און פריי — ווי די אַנדערע מיידלעך איר גלייכן...

און טיילמאָל, אין אַ מיטן נאַכט, ווען אַלע אין שטוב זענען פעסט און רואיג געשלאָפן, האָט זיך געהערט אַ וויינען, אַ שטיל, קלינגענדיג וויינען...

3

אַ חתן

איבער די טרעפּ האָבן זיך געהערט אָנקל מאָזעסעס קווי-טשענדיגע נייע גאַלע שיך, און זיין שטימע:

— מאַשע, פאַרטיג?

אין דער אָפענער טיר זענען געשטאַנען טאַטע־מאַמע. דער אַמאָליגער מאַשינען־שטעפער אַהרן מעלניק איז דיקלעך געוואָרן. ראָזע איז אויך דיקלעך און געזונטער געוואָרן.ביידע האָבן אויסגעזען פיל יינגער און געזונטער. אַהרן מעלניק האָט זיך געלאָזט וואַקסן אַ בערדל, אַ שוואַרץ בערדל, און ער האָט געקראָגן רויטע בעקלעך און אַ רויטן קאַרק פון ביר טרינקען. אַהרן איז געווען אָן ראָק, אין ווייסן געפרעסטן העמד, ערשט־וואָס אָפּגעגעסן פרישטיג, ראָזע אין זיידענעם אונטער־קלייד, און ביידע האָבן אַקעגנגעשמייכלט דעם אָנקל מיט פרייד:

— פאַרטיג, אָנקל, פאַרטיג!

דאָס מאַן און ווייב, אַזוי ווי זיי האָבן זיך געהאַסט איינס דאָס צווייטע אין אָרימקייט, אַזוי האָבן זיי זיך ליב־געקראָגן אין עשירות. אַזוי ווי זיי האָבן זיך געהאַלטן אין איין שילטן אין טרויעריגקייט, אַזוי האָבן זיי זיך געהאַלטן אין איין בענטשן איינס דאָס צווייטע אין פריידן. איינער האָט איבער דעם אַנדערן געזאָרגט. און נאָר „אַהרן־לעבן״ און „אַהרן־קרוין״ און „ראָזע — זאָלסט מיר געזונט זיין״ און „האָסט דאָך נישט געהאַט היינט אין מויל״ און נאָך אַזעלכע ליבשאַפטן. ביידע האָבן אָנגענומען דעם אָנקל אונטערן אָרעם און אַריינגעפירט אין שטוב אַריין.

מאַשע האָט זיך באַלד באַוויזן. אָ, זי איז דורך דער צייט ווירקלעך גרויס געוואָרן. דאָס קינד איז איר נאָך געלעגן אויפן פנים, דער מוטערס מילך אויף די ליפּן. אָבער איר פיגור און איר געשטאַלט האָבן געשלאָגן פון זיך מיט אַ דערפרישנדיגער יוגנט און רייפקייט. אירע שוואַרצע געדיכטע האָר זענען געווען צוזאַמענגענומען און פאַרבונדן אין צוויי געדיכטע צעפּ אין אַ שוואַרץ־זיידענעם באַנד. אין אַ ברייט־ראַנדיגן שטרויענעם קאַפּעליוש און אין ווייסן, ווי דער אָנקל האָט אָנגעזאָגט. אַ ווייס טיולן לאַנג קליידל מיט אַ ווייס־זיידענעם ברייטן באַנד האָט אַרומגענומען איר דינע יונגע פיגור. זיידענע ווייסע זאָקן און ווייסע הויכע שיך. דער אָנקל האָט זי אַרומגעכאַפּט מיט אַ בליק, ער האָט, ווי זיין געוואוינהייט איז געווען, ווען ער איז צופרידן

געווען, ביי ביזנעס, נאָס געמאַכט זיינע הענט און באַגלעט זיינע האָר — אַ געוואוינהייט, וואָס ער האָט נאָך מיטגעבראַכט פון דער־היים, פון זיינע קצבישע יאָרן, און קאָן זיך דערפון נישט אָפּגעוואוינען. און ער האָט אונטערגעברומט מיט אַ שמייכל: גוט!

— אָנקל־לעבן, אפשר עפּעס געניסן, עס שטייט אַלץ אויפן טיש, — האָט אַהרן מעלניק געזאָגט.

— נישטאָ קיין צייט. דער אויטאָ וואַרט.

— טאָמער דאָך, — אָפּגעקאָכט אַ היימישן באָרשט מיט סמעטענע, ספּעציעל פאַרן אָנקל, — האָט ראָזע איינגעלאַדן.

דער אָנקל האָט בייז אָנגעקוקט אַהרן מעלניקן.

— הערסט דאָך, נישטאָ קיין צייט. דער אויטאָ וואַרט, — האָט אַהרן געוויזן מיט דער האַנט צום ווייב.

— מאַשע, קום. מיר וועלן שוין עסן אויפן וועג.

מאַשע איז נאָכגעגאַנגען דעם אָנקל. טאַטע־מאַמע זענען אין טיר געשטאַנען. און נאָר געוואונטשן:

— אַמוזירט אייך גוט!

אָנקל האָט געמאַכט מיט דער האַנט.

— נו, מאַשע, ווי געפעלט דיר? — האָט דער אָנקל אָנגענומען מאַשעס האַנט, ווען דער אויטאָמאָביל האָט זיי געפירט איבער די גאַסן אויפן וועג אַרויס.

— זייער, — האָט דאָס מיידל אָפּגעענטפערט.

— איך וועל דיר געבן פיל פאַרגעניגן, — האָט דער אָנקל איר געפּאַטשט אויף דער האַנט.

מאַשע האָט אָנגעהויבן מורא צו האָבן פאַרן אָנקל. דאָס ערשטע מאָל האָט זי געהאַט אַזאַ געפיל צום אָנקל... זי האָט אים אָנגעקוקט. אַזוי ווי זי איז געזעסן איצט נעבן אים אין אויטאָ־מאָביל און געזען, ווי ברייט און גרויס ער איז, האָט זי זיך דער־שראָקן פאַר אים. עס איז איר נישט איינגעגאַנגען דאָס פאַרן מיטן אויטאָמאָביל. זי וואָלט געוואָלט אַרויסגיין, אַוועקגיין. דער אָנקל האָט זיך, דאַכט זיך איר, אויפגעפירט עפּעס מאָדנע. ער האָט זי פּלוצלינג אָנגענומען ביי דער האַנט און געקוקט איר אין די אויגן אַריין, און געזאָגט צו איר:

— האָרך, מאַשע, איך האָב דיך גערן. איך וויל, אַז דו זאָלסט מיך אויך גערן האָבן.

— געוויס האָב איך גערן דעם אָנקל.

— נו, נו, איך וויל, אַז דו זאָלסט מיך שטאַרק ליבן, שטאַרק ליבן. דעם אָנקל באַדאַרף מען שטאַרק, שטאַרק ליבן, — האָט זי דער אָנקל אָנגענומען ביי דער האַנט און געקוקט איר אין די אויגן אַריין.

מאַשע האָט אָנגעהויבן מורא צו קריגן. זי האָט געשמייכלט קינדיש:

— דו ביסט היינט אַזוי מאָדנע, אָנקל!

— מאָדנע? האַ, האַ, מאָדנע, — איך וועל דיר זאָגן היינט אַ וואָרט, אַזאַ וואָרט, פיל פיל האָבן געוואַרט אויף דעם וואָרט, — קיינעם נישט געזאָגט, און דיר וועל איך עס זאָגן.

מאַשע האָט מורא געהאַט צו פרעגן, וואָס פאַראַ וואָרט. זי האָט איבערהויפט עפעס מורא געהאַט צו רעדן, זי וואָלט נאָר געוואָלט אַרויס, אַרויס ווי אַמשנעלסטן.

— האָרך אויס, מאַשע, — ווערט פּלוצים דער אָנקל ערנסט און נעמט זי אָן ביי דער האַנט, — איך ווייס, דו ביסט אַ קלוג מיידל, און דו וועסט פאַרשטיין, דעם אָנקל באַדאַרף מען ליב־האָבן און אים האָרכן, און רעספּעקט האָבן פאַר אים, גרויס רעספּעקט, דו זעסט, ווי אַלע רעספּעקטירן דעם אָנקל — עס איז נישט אומזיסט, מיין קינד, נישט אומזיסט. דער אָנקל האָט ליב געהאָרכזאַמקייט, טון אַלצדינג, וואָס ער הייסט, דו הערסט — אַלצדינג,— דריקט ער זי פעסט ביי דער האַנט,— גאָר נישט אַקעגנ־רעדן און גאָר זיך נישט שפּאַרן. אַז דער אָנקל זאָגט, אַז היינט איז זונטיג — איז זונטיג, אַז דער אָנקל זאָגט, אַז היינט איז מאָנטיג — איז מאָנטיג, טאָג איז טאָג, נאַכט איז נאַכט, און דער עיקר — געהאָרכן, מיין קינד, טיף געהאָרכן, אַלצדינג געהאָרכן, פאַרשטאַנען, מאַשע?

— דו ביסט אַזוי לעכערלעך, אָנקל, — האָט מאַשע פּלוצים זיך צעלאַכט אים אין פּנים אַריין.

דער אָנקל האָט פאַרביסן די ליפּן, געשוויגן און געקלערט

אַ מינוט וואָס צו טון, ער האָט אָפּגעמאַכט ביי זיך איצט אָפּ־צוהאַקן דעם געשפּרעך — און איר צייט צו געבן, לאָזן אַריינ־דרינגען זיינע ווערטער טיף אין איר יונגן האַרץ. ער האָט געזען, אַז זיינע ווערטער האָבן געמאַכט אויף איר אַן איינדרוק.

עס איז געווען אַ יידישער האָטעל פאַר אַלל־רייטניקעס אין דער נאָענט פון דער שטאָט, וואו עס איז פאַרפאָרן דער אויטאָ־מאָביל מיט אָנקל מאָזעס און מאַשען. אויף דער וועראַנדע זענען געזעסן דיקע יידישע ווייבער, געפּודערט, אין באָד־קאָסטיומען, און האָבן געשפּילט אין קאָרטן. וואו נישט וואו האָט זיך ביי אַ קרענצל פרויען אויך באַוויזן אַ יונגערמאַן, אויך אין באָד־קאָסטיום, אויך אַזוי פעט און אָנגעטון, אַז מען האָט געמיינט, אַז ער איז אַ יידענע... די בעל־הביתטע פון האָטעל, די באַקאַנטע שדכנטע, מיסעס פליישמאַן, די אייגנטימערין פון האָטעל, איז זיי אַקעגנגעקומען. די געסט אויף דער וועראַנדע האָבן אַ מינוט אויפגעהערט צו שפּילן און מיט נייגיריגקייט גע־וואָרפן בליקן אויף דעם פּאָרל, וואָס איז אָנגעקומען. אַלע האָבן געקענט דעם אָנקל מאָזעס, ער איז געווען פון זייער אייגענער משפחה אין ביזנעס, און געוואוסט פון זיינע באַציאונגען צו מאַשען.

די ווייבער האָבן אים אַקעגן־געשריגן פון די טישלעך:

— מר. מעלניק, נישט געזען מיין מאַן?

— יעס, געזען.

— ער קומט־אַרויס?

— ער שוויצט אין שטאָט, מיסעס, — האָט דער אָנקל ברייט אָפּגעענטפערט.

מיסעס פליישמאַן האָט אָנגענומען מאַשען ביי דער האַנט און געשמייכלט איר אין פּנים אַריין, נישט וויסנדיג ווי זי צו באַגריסן.

— דאָס איז מיין כּלה, מיסעס פליישמאַן, — האָט דער אָנקל פאָרגעשטעלט מאַשען.

מאַשע איז בלייך געוואָרן און דערשראָקן, און נישט גע־פונען קיין כּוח אַ וואָרט צו רעדן.

ביי די טישלעך מיט די האַלב־נאַקעטע פרויען, וואו מען

האָט אין קאָרטן געשפּילט, איז אַרומגעגאַנגען אַ געמורמל ווי אין אַ בינשטאָק.

4

מאַנעס אַגיטאַטאָר

אָנקל מאָזעס האָט זיך גענומען אויף ערנסט אַ חתן צו ווערן. ער האָט באַפוילן אהרן מעלניק, אַז ער זאָל צוגרייטן גרויסע תּנאים און איינלאַדן אַלע קוזמינער לאַנדסלייט, — ביר און בראָנפן וויפל זיי ווילן אויף זיין חשבון. און ער אַליין, דער אָנקל, איז אַרומגעגאַנגען מעשה־חתן. עס איז געווען אַ פריידע און אַ לוסט צוצוזען, ווי ער פירט זיך אויף, ווי ער קויפט־איין די כּלה־מתּנות, און ווייזט זיי אַלעמען. די קוזמינער לאַנדסלייט האָבן זיך געפריידט מיט דעם, וואָס דער אָנקל איז אַ חתן געוואָרן, ווי מיט זייער אייגענער שמחה. זיי האָבן נאָר נישט פאַרגונען אהרנען דאָס גליק. און ווידער האָבן זיי זיך געטראַכט, גלייכער אַן אייגענער זאָל אַריינקומען אין „שמאַלץ־גרוב“, איידער אַ פרעמדער. מען קאָן גיכער אַ טובה באַקומען. און האָבן געחנפעט אהרנען מיט זיין ווייב, מיט זיינע קינדער, ווי דורך זיי וואָלט מען צוגעקומען צום העכסטן גליק.

דערווייל איז סעם, דער קוזין, נישט געשלאָפן. נאָך דעמזעלבן אָוונט, ווען דער אָנקל איז אַרויסגעפאָרן מיט מאַשען, איז סעם אַוועק צו זיין קוזין מאַנעס — מיט אים זיך מיישב צו זיין, וואָס צו טון צו פאַרהיטן דאָס אומגליק, אַז דער אָנקל זאָל נישט חתונה־האָבן.

מאַנעס, איינער פון גאַנץ קוזמין, האָט געפירט דאָ אין אַמעריקע דאָסזעלבע לעבן, ווי ער האָט געלעבט אינדערהיים. אינדערהיים איז מאַנעס געווען אַ וואוילער־יונג. ער האָט מלחמה געהאַלטן מיטן גאַנצן שטעטל, מיטן רב, מיטן נגיד, מיטן פּראָצענטניק, מיט אַלע זייערע מנהגים און פירונגען, און ער האָט געפירט זיין אייגן אַרט לעבן. מאַנעס האָט זיך איינ־

דערהיים געחברט מיט שקצים. דער איינציגער ייד, וואָס האָט געהאַלטן טויבן, האָט נישט געקאָנט פאַרטראָגן קיין עוולה, סיי געגן זיך אויך סיי געגן פרעמדע, און האָט זיך קיינמאָל נישט געקלאָגט פאַרן געריכט, נאָר ער האָט געהאַט זיין אייגענעם געריכט, ער איז געווען דער שופט און ער האָט באַצאָלט פאַר אומרעכט. גאַנץ קוזמין געדענקט נאָך דאָס שפּיצל, וואָס מאַנעס האָט אָפּגעטון יואל פּראָצענטניק.

ווען מאַנעס איז אַהיימגעקומען פון סאָלדאַטן, האָט ער געפונען, אַז דאָס שטעטל קוזמין איז געווען אינגאַנצן פאַר־שולדיגט צו יואל פּראָצענטניק, וועלכער איז געווען דער רייכ־סטער מענטש פון שטאָט. אַלע הייזער זענען געווען פאַרמשכּנט צו יואלן, אַלע כּלה־מתּנות, חתונה־געשאַנקען ליגן אין אַ גרויסן קאָמאָד ביי יואל פּראָצענטניק. דאָס שטעטל קרעכצט אונטערן שווערן יאָך פון צינזן, וואָס יואל פּראָצענטניק האָט אויף די איינוואוינער אַרויפגעלייגט. אַלע אַרבעטן פאַר אים און אַז יואל גייט־אַרום יעדן פרימאָרגן איבער די הייזער אויפמאָנען זיינע צינזן — פאַלט אָן אַ שרעק אויף די איינוואוינער. מאַנעס האָט נישט געקאָנט איבערטראָגן די עוולה. האָט ער זיך מישב גע־ווען מיטן „סטאַרשי סטראַזשניק”, וואָס צו טון. ביי יואלן האָט געדינט אַ מויד — האָט זי געוואוסט, וואו די אַלע משכּנות זענען באַהאַלטן. די מויד איז אָבער געווען געטריי יואלן און נישט געוואָלט אַרויסגעבן. האָט מאַנעס איר צוגעשאַרט אַ יונג פון זיינע יונגען פאַר אַ חתן. דעם חתן האָט מען צוגעזאָגט נדן, האָט ער אַרויסגעקראָגן פון דער מויד, אַז יואל האַלט די משכּנות פאַרשטעקט אין אַ גרויסן קאָמאָד און די שליסלען — אונטערן קישן. האָט ער אָפּגעמאַכט מיט דער מויד, אַז זי זאָל בייטאַכט די טיר עפענען איינדערשטיל. ביינאַכט איז מאַנעס צו־געפאָרן מיט אַ פור פאַר יואלס הויז, אַרויסגענומען מיט נאָך אַ יונג דעם גאַנצן קאָמאָד פון שטוב, אַרויפגעלייגט אויף דער פור און אַוועקגעפירט צום וואַסער. די וועקסלען האָט מאַנעס צוריקגעשיקט יעדן בעל־הבית אין שטוב אַריין. די אָרימע משכּנות, די זילבערנע לייכטער, חופּה־וקדושין־פינגערלעך,

אויפֿינגלעך, יעדן איינעם אָפּגעגעבן לויט דעם נאָמען, וואָס איז געשטאַנען אויפֿגעשריבן אויפֿן קוויטל, וואָס איז געהאָנגען ביי יעדן משכּון (יואל איז געווען אַן אַקוראַטנער מענטש). די גאָל-דענע זייגערס האָט דער „סטאַרשי סטראַזשניק" צוגענומען פֿאַר זיך און דאָס בעסטע געלט, וואָס האָט זיך געפֿונען אין שופֿלאָד, האָט מאַנעס צוגענומען פֿאַר זיך. דער מויד, וואָס האָט אויפֿ-געעפֿנט די טיר, האָט ער געגעבן אַ פּאָר הונדערט רובל נדן, חתונה-געמאַכט זי מיטן חתן, און דאָס גאַנצע שטעטל האָט זיך געפּריידט און געטאַנצט אויף דער חתונה.

דעם לײדיגן קאַמאָד האָט מאַנעס די צווייטע נאַכט גע-בראַכט צופֿירן צו יואלן און אים אַוועקגעשטעלט הינטער דער טיר.

אַזוי האָט מאַנעס אַמאָל באַפֿרייט גאַנץ קוזמין פֿון אונטער יואל פּראָצענטניקס שווערן יאָך. די קוזמינער לאַנדסלייט דער-ציילן נאָך ביז היינטיקן טאָג דעם נס פֿון דער באַפֿרייאונג און בענטשן אים די הענט.

אַז מאַנעס איז אַראָפּגעקומען קיין אַמעריקע (געמוזט אַנט-לויפֿן צוליב אַ גנבה), האָט ער לאַנג אין שאָפּ ביים אָנקל מאָזעס נישט געקאָנט איינזיצן. מאַנעס איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט זיך באַפֿרייט פֿון אָנקל מאָזעסעס שאָפּ און האָט דאָ אין אַמעריקע געפֿירט דאָסזעלבע לעבן, וואָס אינדער-היים. ער האָט באַלד דערכאַפּט די אַמעריקאַנער לופֿט און איינגעזען, אַז אויב ער זאָל לעבן לויטן געזעץ, וועט ער לאַנג נישט דערלעבן, און וואַרטן ביז עס וועלן אַנדערע, בעסערע געזעצן געמאַכט ווערן, קאָן ער דערווייל אַריינוואַקסן אין קבר אַריין. האָט זיך מאַנעס געזאָגט, אַז מען דאַרף זיך אַן עצה געבן. האָט ער באַלד איינגעזען, אַז אין אַמעריקע איז דער עיקר גוטע ברידער, אַ סך גוטע ברידער צו האָבן, און איינער זאָל דעם אַנדערן געבן אַ „געלעגנהייט". איז מאַנעס באַלד געוואָרן אַ מיטגליד פֿון אַ סך חברות, נאָר דער טעטיגסטער מיטגליד איז ער אין דער חברה צו קעמפֿן געגן „פּראָהיבישן". מאַנעס האָט שוין איריש-לייט פֿאַר גוטע ברידער. יידן האָט ער פֿיינט — וואוינען וואוינט ער צווישן די אירישע, נישט ווייט פֿון די

יאָטקעס. געוואָרן איז ער אַ קאָנטראַקטאָר ביי הייזער, האַלט אַ פּאָר פּוילישע שקצים מויערערס, מאָלערס און גוטע ברידער שאַרן-אונטער אַרבעט. מאַכט זיך אַ צרה, קומט מען צום עלטסטן אַליין. אַז נישט — איז צום פּאָליטישן „באָס" פון באַצירק. דער-פאַר, אַז עס קומט צו די וואַלן, איז מאַנעס „אָלל-רייט". דאָס גאַנצע פענסטער איז ביי מאַנעסן געווען באַהאָנגען מיט בילדער פון זיינע „מענטשן". מאַנעס לויפט-אַרום צו די לאַנדסלייט און אַגיטירט. מאַנעס גיט געלט. מאַנעס אַרבעט אויף אַלע כלים. אין דעם טאָג פון „וואַלן" טוט זיך מאַנעס אָן פּאַר אַן איירישמען אין אַ גרינעם קראַוואַט און שטעלט זיך אַוועק „היטן". נישט איינמאָל קומט-אויס צו איבערצייגן די געגנער מיט הענט-אַר-גומענטן. און אויף דעם איז מאַנעס דער בעסטער אַגיטאַטאָר. ווען מען דאַרף מאַנעסן, שלעפּט מען אים פון איין וואַל-באַצירק צום אַנדערן, אַז ער זאָל דיסקוטירן מיט די הענט. דער „באָס" פון באַצירק האָט אים אַ נאָמען געגעבן „אַגיטאַטאָר", אין קלוב פון די אַנטי-פּראָהיבישן אויף דעם עק גאַס, וואו עס זענען גע-האַנגען די בילדער פון אַלע געוועזענע באָסעס, איז מאַנעס באַ-רימט אַלס דער בעסטער אַגיטאַטאָר.

פאַרנאַכט שוין, אין דעם טאָג פון וואַלן, איידער די רעזולטאַטן זענען נאָך באַוואוסט, באַהענגט מאַנעס דאָס גאַנצע הויז זיינס מיט בעזימער, מיט גרויסע בעזימער, און ער און זיין ווייב און אַלע זיינע קינדער האַלטן גראַגערס אין די הענט און גרעגערן-אַרויס די אַנדערע פּאַרטיי...

דאָס יאָר איז מאַנעס „אָלל-רייט". דער גאַנצער באַצירק באַלאַנגט צו אים. דער ריכטער איז זיינער און דער באַצירק-קאָמיסאַר איז זיינער און אַלע „קאָפּס" זענען זיינע. די גאַנצע שטאָט איז זיינע. דורך דעם פילט זיך מאַנעס שטאַרק דאָס יאָר. און מאַנעס איז באַרימט ביי אַלע זיינע לאַנדסלייט. און ווען עמיצער פון די קוזמינער לאַנדסלייט האָט געהאַט עפּעס צו טון מיט פּאָליציי, אָדער מיט דעם ריכטער, איז מען גע-גאַנגען צו מאַנעסן, און מאַנעס האָט שוין געמאַכט אַזוי, אַז עס איז געווען „אָלל-רייט".

און ווירקלעך האָט מאַנעס פאַרמאָגט אַ געוויסן געפיל פאַר גערעכטיגקייט. ער האָט פון דער נאַטור נישט געקאָנט איבער־טראָגן קיין עוולה. די איינאָרדענונג פון דער וועלט, אין וועלכער ער האָט געלעבט, איז געווען אַזאַ, אַז נישט אַלע מאָל זענען די איינריכטונגען געגאַנגען האַנט אין האַנט מיט דער גע־רעכטיגקייט. און נישט אַלע מאָל איז געווען אַזוי לייכט צוצוקומען צום געזעץ און נישט אַלע מאָל איז דאָס געזעץ געווען גערעכט. דורך דעם האָט מאַנעס געפונען דעם וועג פון זיין פאַרטיי — צו שטיצן גוטע ברידער און אָנצונעמען זיך פאַר אַן אייגענעם — פאַר אַ פיל נענטערן און גלייכערן וועג צו גע־רעכטיגקייט — ווי דאָס טויטע וואָרט פון געזעץ. דורך דעם איז מאַנעס געווען אַן אמתער, געטרייער דינער צו זיין פאַרטיי, ווייל ער האָט זי געהאַלטן פאַר די בעסטע און גערעכטע. פאַרן ריכטער, דעם פירער פון זיין פאַרטיי, וואָס איז נאָך דערצו געווען אַ ייד און שטענדיג געגעבן מאַנעסן די האַנט, ווען מאַנעס האָט אים אָנגעטראָפן אין גאַס, און ער פלעגט אים זאָגן „העלאָו, אַגיטאַטאָר!" — פאַר דעם ריכטער וואָלט מאַנעס אַוועק־געגעבן דאָס לעבן. אין דעם ריכטער האָט מאַנעס געזען אַ פאַר־קערפערונג פון זיין אידעאַל. ריכטער גרינפעלד איז געווען זיין מענטש; אַז מען האָט עפּעס באַדאַרפט, איז ער צו אים אַהיים־געגאַנגען און זיך דורכגעשמועסט מיט אים. פאַר דעם ריכטער האָט מאַנעס נישט געהאַט קיין געהיימנישן. ער האָט אים געזאָגט דעם אמת, און יענער האָט אים געלערנט, ווי אַזוי ער זאָל זאָגן מאָרגן אין געריכט, זיך אויסטענהן פאַר אים.

ריכטער גרינפעלד איז געווען מאַנעסעס אידעאַל, און דורך דעם וואָס גרינפעלד איז נאָך געווען אַ ייד, און אַ גוטער ייד דערצו, וועלכער האָט יעדן שבת געדאַווענט — איז ער געווען מאַנעסעס שטאָלץ. און כאָטש מאַנעס אַליין איז נישט פרום געווען, דאָך איז עס אים געפעלן, וואָס אַ ריכטער גייט דאַווענען יעדן שבת און איז אַ מאַכער אין יידישע חברות. און דערפאַר וואָס אין אַמעריקע איז פאַראַן אַ יידישער ריכטער, וואָס אין אַמעריקע איז פאַראַן אַזאַ פאַרטיי, ווי זיינע, וואָס טוט

פֿאַר אַ גוטן ברודער אַלעס, — האָט מאַנעס ליב־געהאַט אַמעריקע — דאָס לעבן. אַמעריקע — מיין לאַנד — פֿלעגט מאַנעס מיט שטאָלץ טענהן צו די איריש־לייט. און מאַנעס איז געווען אַ גרויסער פּאַטריאָט פֿון אַמעריקע און פֿון ריכטער גרינפֿעלד. ביי אים אין שטוב איז געהאָנגען פֿון איין זייט וואַשינגטאָנס פּאָרטרעט, און פֿון דער אַנדערער זייט — ריכטער גרינפֿעלדס פּאָרטרעט. און, איז געקומען אַן אַמעריקאַנער יום־טוב, האָט מאַנעס אין פֿענסטער אַרויסגעהאָנגען אַ גרויסע אַמעריקאַנער פֿאָן, און פֿון איין זייט וואַשינגטאָנס פּאָרטרעט, און פֿון דער אַנדערער זייט — ריכטער גרינפֿעלדס פּאָרטרעט...

דורך דעם האָט מאַנעס פֿיינט־געהאַט די נייע פּאַרטיי, וואָס איז אויפֿגעשטאַנען, די סאָציאַליסטן. ערשטנס, וואָס זיי זענען נישט קיין פּאַטריאָטן און מאַכן־אָן צרות, און דאָס צווייטע, וואָס זיי אַגיטירן געגן דעם ריכטער. ער האָט זיי נישט פֿאַר־שטאַנען און נישט געוואוסט, וואָס זיי ווילן. די אַנדערע פּאַרטיי האָט ער פֿאַרשטאַנען. די רעפּובליקאַנער ווילן האָבן זייערע לייט, כדי זיי זאָלן זייערע לייט טון טובֿות. אָבער וואָס ווילן די סאָציאַליסטן? יושר? ווי ווייט קאָן מען גיין מיט יושר! און וואָס וועט שוין זיין, אַז עס וועלן זיין ערלעכע וואַלן, ווער וועט דערפֿון וואָס אַרויסקומען? „ווער וועט עפּעס דערפֿון האָבן?" פֿלעגט ער טענהן און זיין איבערצייגט אין זיינע רייד, „עס וועלן אַריינפֿאַלן נישט קיין פּאַסנדע מענטשן, עפּעס לאָפּעטוטעס. אַ ייד וועט האָבן צרות, וועט נישט זיין צו וועמען צו גיין, צו וועמען זיך צו ווענדן".

— האָסט געהערט, יושר ווילן זיי האָבן — ווער באַדאַרף האָבן דעם יושר, אַז דער יושר קאָן נישט העלפֿן, צו אַלדע שוואַרצע יאָר!

און צום „גוטן ברודער" מאַנעס האָט זיך סעם געווענדעט איצט, ווען דאָס אומגליק האָט זיך געטראָפֿן מיטן אָנקל. סעם איז אין אָונט אַוועק צו מאַנעסן. מאַנעסן האָט ער געטראָפֿן אין קלוב, דאָרט, וואו עס האָט זיך אויך געפֿונען דער פּאָרטרעט פֿון וואַשינגטאָן און פֿון ריכטער גרינפֿעלד. מאַנעס איז געווען

אַ הויכער, אַ דאַרער, מיט אַ גלאַט-פאַרקעמטן שייטל, ביי די פאות האָט זיך אים שוין געגרויט, און די קורצע געשוירענע וואָנסעלעך האָבן זיך אויך שוין געגרויט. מאָזעס האָט גלייך פאַרשטאַנען, אַז עס איז עפּעס. וואָרים, אַז סעם זאָל קומען צו אים — (סעם איז געווען אַ גרויסער פויגל, דעם אָנקלס רעכטע האַנט) — אַז סעם זאָל זיך פלוצלינג באַווייזן, מוז עפּעס זיין אינטערעסאַנטעס. און כאָטש מאָזעס האָט נישט געהאַלטן פון סעמען — ווייל סעם איז אַזוי געטריי דעם אָנקל, און לאָזט נישט פאַרדינען קיין „גוטן ברודער" — דאָך איז סעם געווען אַ צו-„וויכטיקער פויגל", אַז ער זאָל זיך נישט פרייען מיט זיין וויזיט.

— וואָס איז געשען? — האָט מאָזעס געפרעגט, ער האָט געוואוסט, אַז צו אים קומט מען נישט אַנדערש, סיידן מען האָט עפּעס אַן אומגליק.

— קום-אַרויס מיט מיר, וועלן מיר רעדן.

— דאָ קאָנסטו רעדן, ווי אינדערהיים. דאָ זענען אַלע מיינע גוטע ברידער. קאָנסט רעדן.

— דער אַלטער גייט דאָך חתונה-האָבן, — האָט סעם געזאָגט, זיך צורוקנדיג צו אים.

— ווער, דער אָנקל? — האָט מאָזעס געפרעגט אויפגערעגט.

— יאָ, מיט אהרן מעלניקס קליינער מויד.

— ער וועט האָבן קינדער, דער אַלטער, — האָט מאָזעס געזאָגט, בלייך אויפן פּנים.

— וואָס, קראַנק איז ער דען, דער אַלטער?

אין אָנקל זענען אַלע געווען פאַראינטערעסירט, אַלע לאַנדסלייט, משפחה נישט משפחה — דער אָנקל איז געווען אַ היימישע זאַך, ווי אַ קעניג ביי אַ פאָלק, אָדער אַ פאָטער ביי קינדער. אַלע זענען זיי שטאָלץ געווען מיט זיין פאַרמעגן, אַלע האָבן עפּעס געהאָפט אויפן אָנקל.

— ליגסטו דאָך אין דר'ערד, איך האָב דיר שטענדיג געזאָגט: זע, וואָס דו טוסט? זאָג מיר, האָסטו זיך עפּעס אָנגעגרייט?

— איך בין אים געטריי געווען ווי אַ הונט, נישט קיין גראָשן קיין אייגענעם, נישט פאַרגונען אויסצוגעבן אַ סענט — איך האָב אים געדינט ווי אַ געטרייער הונט — איצט וואָס? זי וועט מיר נאָך הייסן גיין אויך — וואָס בין איך ביי איר, ווער בין איך! — האָט זיך דער גרויסער סעם צעוויינט פאַר מאַנעסן.

מאַנעס האָט געהאַט אַ ווייך האַרץ. ער האָט נישט בלויז רחמנות-געהאַט אויפן יונג. ער האָט אויך איינגעזען די גאַנצע גערעכטיגקייט פון דעם יונג, וואָס וויל נישט, אַז דער אָנקל זאָל חתונה-האָבן, כּדי די ירושה נישט צו פאַרלירן. און דער-פאַר איז ער געווען דעם אָנקל געטריי און ערלעך אים גע-דינט. מאַנעס האָט געפילט אַ באַדערפעניש דעם יונג צו העלפן:

— ער האָט דאָך, דוכט זיך, געהאַט צו טון מיט אַ ווייבל?

— ער האָט פון איר דריי, פיר קינדער, וועלכע ער האַלט-אויף.

— און וואָס שווייגסטו, נאַר, פיר מיך נאָר אַהין צו דער יידענע. ער וועט שוין נישט חתונה-האָבן, דער אַלטער.

— מאַנעס, טו אים נישט קיין שלעכטס, עס איז אַ רחמנות אויפן אַלטן, — האָט סעם געזאָגט אַרויסגייענדיק.

— וואָס הייסט איך וועל אים טון שלעכטס, ער איז דאָך מיין אָנקל אויך, און עפּעס אַן אַלטער מאַן, — האָט מאַנעס אָפּגעענטפערט מיט אַ באַליידיגונג.

5

אָנקל מאָזעס זעט אַלעס פאָראויס

אָנקל מאָזעס האָט אָבער אַלעס פאָראויסגעזען, און ווי אַ געניטער סוחר האָט ער ליב-געהאַט, איידער ער גייט אָפּטון אַ „ביזנעס“, זאָל ער זיך מיט אַלעמען פאַרזיכערן, אַז קיינע איבעראַשונגען, קיינע ענטוישונגען זאָלן זיך מיט אים נישט

טרעפן. איידער אַנקל מאָזעס האָט זיך געקליבן אַ חתן ווערן מיט מאַשען, איז ער אַוועק צום מאַן פון ווייבל, מיט וועלכער ער האָט קינדער געהאַט, און איז דורכגעקומען מיט אים.

— וואָס ווילסטו, זאָג?

דער ווייבלס מאַן איז געווען אַ קליין, נידעריג, שוואַרץ, ברוין יידל. אַ שוואַרץ-האָריג באַוואָקסענער, דאָס פנים, די הענט, דער האַלז — אַלצדינג וואָס מען האָט ביי אים אַרויסגעזען, איז געווען באַוואָקסן מיט האָר. פון די האָר האָבן אַרויסגעבלישטשעט צוויי שוואַרצע אויגעלעך, ווי צוויי שוואַרצע מייזלעך. ער איז געווען ביים ווייבל אונטערן פאַנטאָפל. דאָס ווייבל האָט געפירט אַ רעסטאָראַן. אַביסל לעמבערגער שנאַפּס, זיסן, היימיש-געמאַכטן, מיט פעטע לעבערלעך צו פאַרבייסן האָט מען געקריגן אין רעסטאָראַן. און דערפאַר וואָס דאָס ווייבל איז געווען אַ חנעוו-דיגע, מיט אַ פּאָר חן-גריבעלעך, וואָס האָבן זיך געשפּיגלט אין אירע פעטע בעקלעך, האָט זי געצויגן צו זיך עלטערע לייט. די ביזנעס-לייט האָבן אויף איר געזאָגט, אַז זי איז אַזוי באַטעמט, ווי דער פעטער הינטערשטער טייל גענזלעך און קאַטשקעלעך, וואָס מען קריגט ביי איר... דאָס ווייבל איז געווען די פירערין פון די ביזנעס, און דער מאַן האָט איר אַרויסגעהאָלפן. זיין אַרויסהעלפן אין רעסטאָראַן איז באַשטאַנען אין דעם, וואָס ער האָט איינגערעדט אַ פּאָר ביזנעס-לייט, וואָס האָבן געהאַט אַ נעטערן צוטריט, אַז זיי האָבן אַן אָנטייל אין די קינדערלעך, וואָס זיין ווייב האָט... און האָט אויפגעמאָנט געלט דערפאַר. און אַזוי ווי ער האָט נישט געהאַט מער פון דריי קינדער — זענען זיינע קליענטן געווען באַגרענעצט און זיינע איינקונפטן זענען געווען קליין... אוןווירקלעך האָט ער נישט געוואוסט, צו וועמען זיינע דריי קינדער, וואָס ער האָט פון זיין ווייבל, באַלאַנגען: צו אים, צי צום אָנקל מאָזעס, אָדער צו אַן אַנדערן ביזנעס-מאַן. דאָס האָט אים אָבער נישט געשטערט צו זיין אַ געטרייער פאָטער צו די קינדער, צו זאָרגן פאַר זייער רעלי-גיעזע דערציאונג, צו גיין מיט זיי אין שול אַריין דאַווענען — וועלכעס ער אַליין האָט געלערנט מיט זיי.

— מיסטער מעלניק, וואָס הייסט וויפיל איך וויל? — עס זענען דען מיינע קינדער? עס זענען דאָך אייערע קינדער!

— נו, נו, — האָט אים דער אָנקל געקיצלט מיט אַ פינגער, — דו האָסט אויך אַ חלק אין זיי.

— מיסטער מעלניק, עס זענען אייערע קינדער, — האָט אים דער ייד פאַרזיכערט ערנסט. — אדרבה, פרעגט גיטלען (דאָס ווייבל האָט געהייסן גיטל), אדרבה, פרעגט זי.

— אַז איך ווייס נישט וועלכעס איז מיין, וועלכעס איז דיין, און וועלכעס איז דעם ביזנעס-מאַנס פון „דילענסי"-גאַס, — לאַכט דער אָנקל.

— מיסטער מעלניק, זי איז געווען אייער ווייב מער פאַר אַלעמענס, גלויבט מיר, — פאַרזיכערט אים דער יונגערמאַן.

דאָס האָט נאָר דער יונגערמאַן אַזוי געזאָגט, כּדי פון אָנקל וואָס מער געלט אַרויסצוקוועטשן. אין האַרצן אָבער איז ער געווען איבערצייגט, אַז די קינדער זענען זיינע, יענע — דעם אָנקל און דעם צווייטן סוחר, — נאָרט נאָר דאָס ווייבל אָפּ, זי רעדט זיי איין, ווייל מען דאַרף דאָס צום „געשעפט".

— און וואָס וועט זיין, אַז איך וועל דיך מאַכן פאַר אַן אויפמאָנער איבער די הייזער אין „עסעקס"-גאַס, וועט זיין אַלל-רייט?

דער יונגערמאַן האָט געוואָלט צופאַלן צום אָנקל, כאַפּן דעם אָנקלס האַנט און קושן; זיין גרעסטע אַמביציע אין לעבן איז געווען צו ווערן אַן אינקאַסענט פון אָרימע הייזער. שטענדיג אונטערגעדריקט, ליגנדיג אונטער דעם ווייבלס פּאַנטאָפל — האָט דער שוואַרץ-האָריגער יידל געחלומט אַליין צו ווערן אַ הערשער, צו געוועלטיגן איבער אַנדערע. און אַזוי ווי זיינע אַמביציעס זענען נישט ווייטער געגאַנגען פון עסעקס-גאַס, וואו ער האָט געוואוינט — דורך דעם האָט ער געחלומט צו ווערן אַ מושל איבער די איינוואוינער, אַריינצוקומען אין אַ שטוב אַריין און צו באַפעלן: „דירה-געלט, אָדער זיך אַרויסציען", אַרויסצוואַרפן פאַמיליעס פון זייערע היימען, צו ווערן אַ שטרענגער מאַנער, אַז גאַנץ „עסעקס"-גאַס זאָל ציטערן פאַר אים. דאָך מיטאַמאָל

איינצושטימען אויפֿן אָנקלס פֿאָרשלאָג האָט ער מורא געהאַט, כּדי ער זאָל דערנאָך קיין פֿאַרדרוס נישט האָבן, אַז ער האָט צו ווייניג גענומען, האָט ער צוגעלייגט מיט אַ פֿאַרשעמט מינעלע:

— מיט הונדערט דאָלאַר באַר (מער האָט אים דאָס האַרץ נישט געלאָזט).

— מיט נאָך אַ הונדערטער, — האָט דער אָנקל צוגעשמייכלט.

דער יידל האָט ווידער פֿאַרדרוס געהאַט, פֿאַרוואָס האָט ער נישט געזאָגט צווייהונדערט, אָדער גאָר פֿינפֿהונדערט — און עס האָט אים געביסן. האָט ער אין אַ ווײַלע אַרום ווידער צוגעלייגט:

— מיט אַ מתּנה פֿאַר מיר.

— וואָס פֿאַראַ מתּנה ווילסטו?

— אַ גאָלדענעם זייגער מיט... מיט... — קלערט דער יידל וואָס זאָל ער זאָגן, — מיט נאָך אַ פֿינפֿאונצוואָנציגער טאַש-געלט.

— דעם גאָלדענעם זייגער קריגסטו, די פֿינפֿאונצוואָנציג דאָלאַר נישט — קיין איין סענט נישט מער — שרייב-אונטער דעם פּאַפּיר, אַז די קינדער זענען דיינע, און דו האָסט גאָרנישט צו מיר.

— שוין, שוין, מיסטער מעלניק-לעבן, — האָט דער שוואַרץ-האָריגער ייד צוריקגעכאַפּט, מורא געהאַט, אַז דער אָנקל זאָל נישט חרטה קריגן, און איז צופֿרידן געווען, וואָס ער האָט פֿון אָנקל אַלעס אַרויסגעקריגן, וואָס עס האָט זיך נאָר געלאָזט, און ער וועט מער קיין פֿאַרדרוס נישט האָבן. דער אָנקל אָבער, וועלכער האָט פֿאַרשטאַנען יענעמס געדאַנק, האָט דערנאָך חרטה געהאַט, וואָס ער האָט אים דעם פֿינפֿאונצוואָנציגער נישט נאָכגעגעבן — כּדי יענער זאָל זיך פֿייניגן, אַז ער האָט געקאָנט נאָכמער אַרויסקריגן...

— גיטל-לעבן, — האָט דער מאַן אַריינגעשריגן אין רעסטאָראַן, — קום נאָר אַריין.

גיטל, וועלכע האָט געבאָמבלט מיט אירע פֿערלדיגע אויריינגלעך אין די אויערן, מיט די האַלב-צעלאָזענע שוואַרצע האָר, איז אַריינגעקומען מיט אַ קאָקעטיש מינעלע, וועלכעס האָט זיך באַהאַלטן אין די חנעוודיגע גריבעלעך.

— פנחס־לעבן, האָסט מיך גערופן, — האָט דאָס ווייבל אויס־געזונגען, דערזעענדיג דעם אָנקל.

— מיסטער מעלניק גייט דאָך חתונה־האָבן, ווינטש אים מזל־טוב, גיטל־לעבן, — האָט דער מאַן געזאָגט.

גיטל־לעבן, וועלכע האָט געוואוסט פון די אונטערהאַנדלונגען מיטן מאַן, האָט זיך געמאַכט, ווי זי ווייסט פון גאָרנישט.

— וואָס גייט עס מיך אָן, וואָס מיסטער מעלניק גייט חתונה־האָבן ?

— און איך ווער דאָך ביי מיסטער מעלניק אַ מאָנער פון די עספעקס־גאַס־הייזער, — דאַנק מיסטער מעלניק, גיטל־לעבן.

אַז גיטל־לעבן האָט דאָס דערהערט, האָט זי זיך צעוויינט.

דער מאַן האָט זיך אַרויסגעמאַכט, איבערגעלאָזט זי מיטן אָנקל, אַז זיי זאָלן זיך געזעגענען. דער אָנקל האָט איר אָנגעזאָגט, אַז פון היינט אָן זאָל זי זיין געטריי דעם מאַן אירן און אויפ־פירן זיך ווי אַ יידישע טאָכטער באַדאַרף זיך אויפפירן, און זי זאָל נישט וויינען. נאָך דער חתונה וועט ער זי אויך געדענקען. און אַז דער מאַן איז אַריינגעקומען, האָט ער שוין געפונען זיין ווייב אַ באַרואיגטע. דער אָנקל האָט דעם מאַן אויך אַריינגערופן אין אַ ווינקל און אים אָנגעזאָגט, אַז ער זאָל זי גוט באַהאַנדלען און אָפּהיטן זי — און זיי ביידע, דער מאַן מיטן ווייבל, האָבן אים געוואונטשן אַלדאָס־גוטס, אַז ער זאָל גליקלעך זיין און דער־לעבן נחת מיט דעם נייעם יונגן ווייבל...

— זי זאָל האָבן ביי דיר אַ בעסער מזל, ווי איך — מאָזעס־לעבן, — האָט זיך דאָס ווייבל צעוויינט.

אַז מאַנעס מיט סעמען, דעם קוזין, זענען דערנאָך גע־קומען צו דעם ווייבל פאַרקלאָגן, אַז דער אָנקל גייט חתונה־האָבן, האָבן זיי געפונען דאָס פּאָרל, דעם מאַן מיטן ווייבל, גאָרנישט פאַרוואונדערט, אדרבה, זיי האָבן זיך נאָך געפריידט.

— פאַרוואָס זאָל ער נישט חתונה־האָבן ? האָט זיך דער מאַן אָפּגערופן, — און וואָס גייט אונז אָן, אַז דער אָנקל האָט חתונה ?

— ער איז דאָך נאָך אַ יונגערמאַנטשיקל, פּאַרוואָס זאָל ער נישט חתונה־האָבן? — האָט דאָס ווייבל צוגעלייגט, ווי אַ מבינטע...

האָבן זיי ביידע, מאָגעס און סעם, פאַרשטאַנען, אַז דער אָנקל איז שוין דאָ פריער געווען פון זיי, און האָט אַלצדינג שוין פאַרריכט — האָבן זיי געשוויגן.

— סעם, האַק־אָפּ, אַלצדינג האַק־אָפּ, וויש־אָפּ דאָס מויל און מאַך אַ שווייג, זעסט דאָך, עס איז פאַרפאַלן, — האָט אים גע־ראָטן מאָגעס.

— מאַך זיך, ווי דו ווייסט פון גאָרנישט, און אַז דו וועסט עס דערהערן, פריי זיך דערמיט. פריי זיך זייער, ווינטש דעם פעטער מזל־טוב און ווער גוט מיט אהרנען און מיט דער גאַנצער משפחה פון דעם ווייבל, חנפע זיי, רים זיי, לעק זיי, אַלצדינג, ביסט ביי זיי אין די הענט, גוטער ברודער, — האָט אים מאָגעס געלערנט.

סעם האָט געוואוסט אַליין, וואָס צו טון. געוויס האָט ער באַשטימט אַזוי צו טון. איז דען געווען אַן אַנדערע עצה? אָבער אין האַרצן האָט ער זיך אַנדערש געטראַכט. ער אַליין איז אַרויסגעקומען פון דער משפחה מעלניק — איז געווען דעם אָנקלס אַ קוזין, און נישט בחינם האָט ער זיך גענומען דעם אָנקל פאַר אַן אידעאַל און האָט אים אין אַלצדינג נאָכ־געטון.

ניין, ער האָט זיך נישט געקאָנט אַזוי לייכט אָפּזאָגן פון זיינע אַמביציעס דעם אָנקל צו ירשנען און אַליין אַמאָל צו פאַרנעמען דעם אָנקלס שטעל — און ער איז גרייט געווען אויף אַלצדינג, פאַר גאָרנישט זיך אָפּצושטעלן, נאָר דעם שידוך נישט צולאָזן.

אַלעס פאָראויסגעזען, אַלעס פאַרריכט, אַז קיין איבעראַשונגען זאָלן זיך נישט טרעפן, האָט אָנקל מאָזעס באַפוילן אהרן מעלניקן די תנאים אָנצוגרייטן. אַ סך געענזגס, און ביר, און שנאַפּס אויף זיין חשבון. די קוזמינער לאַנדסלייט האָבן עס טאַקע געהאַלטן פאַר אַ קוזמינער גליק, וואָס דער אָנקל נעמט אַ פּראָסט אָרים

מיידל פון זיינע לאַנדסלייט פאַר אַ כלה, און אַלע האָבן זיך דורך דעם געפילט געהויבן און געהאַלטן זיך פאַר מחותנים.

אויף די תנאים האָט דער אָנקל געלאָזט וויסן די קוזמינער לאַנדסלייט, אַז די חופה וועט ער שטעלן אין אַן אייגענער קוזמינער שול, וועלכע ער וועט קויפן פאַר די קוזמינער לאַנדסלייט. די קוזמינער לאַנדסלייט האָבן געוואָלט אים קושן די הענט, און זענען אים דאַנקבאַר געווען, וואָס ער האָט זיי איינגעלאַדן אויף די תנאים, און וואָס ער גייט פאַר זיי קויפן אַ שול. זיי האָבן אים באַוואונטשן דעם קאָפּ מיט ברכות און געשפּיגלט זיך און געפריידט זיך מיט זיין גליק און עשירות. זיי האָבן אים פאַרגליכן צו אַלע אבות — איינער צו יעקב אבינו, אַז פון אים וועלן אַרויסקומען די שבטים. און אַן אַנדערער — צו משה רבינו, וואָס ער קויפט זיי אַ שול, און האָבן שוין אַ נאָמען געזוכט פאַר דער שול, און זי אָנגערופן אויפן אָנקלס נאָמען: „אוהל משה אנשי קוזמין". און דער אָנקל איז אַרומגעגאַנגען אַ צעשוויצטער, אַ גליקלעכער און אַ גוטער, און געזאָגט:

— עסט, טרינקט, קוזמינער לאַנדסלייט, פריידט זיך, פריידט זיך, עס איז ביי מיר אַ שמחה הייַנט...

6

טשאַרלי

טשאַרלי, דעם פעטער בערלס זון, האָט נאָכן פאָטערס אַהיימפאָרן געוואוינט מיט דער מאַמען און מיט די עלטערע שוועסטער. טשאַרלי איז געווען ביי טאָג אין „קאָלעדזש" און פאַרטאָג האָט ער אַלס צייטונגס-טרעגער אַרומגעטראָגן צייטונגען צו די שכנים. די שוועסטער האָט געאַרבעט ביי היט און די מאַמע האָט געקאָכט, געוואַשן און געהאַלטן די שטוב פאַר זיי. די יידענע, ווי אָרים זי איז נישט געווען, האָט דאָך געזען מיט אַלע מעגלעכקייטן דורכצוזעצן, אַז טשאַרלי זאָל קאָנען גיין ווייטער אין אוניווערזיטעט. מיט דערזעלבער אויפּאָפּפערונג פון אונזערע

פרומע מאַמעס פאַר זייערע לערן-קינדער אין בית-המדרש האָט זיך די יידענע געאָפּפערט פאַר טשאַרלין. אינדערהיים וואָלט אפשר איר גרעסטער אידעאַל געווען צו זען טשאַרלין אַ רב: דאָ איז איר אידעאַל געווען צו זען טשאַרלין אַ געענדיגטן אַדוואָקאַט. אַז עס איז געקומען צו באַצאָלן פאַר טשאַרלין איינ-טריט-געלט, פלעגט די יידענע וועלטן דורכזעצן: צו קרובים גע-לאָפן, צו באַקאַנטע, אָפּגעשלאָגן די טירן פון אָנקל, און אַז מען האָט גאָר באַדאַרפט — האָט די יידענע אַהיימגענומען פון אַ קליינעם „קאָנטראַקטאָר" צו נייען הויזן, אָדער איז געגאַנגען אַליין אין אַ קליינעם שאָפּ און האָט אַ פּאָר וואָכן געשטעפּט אויף דער מאַשין. איר איז נישט געגאַנגען אַזוי פיל וועגן טשאַרליס קאַריערע, ווי פאַר דער תורה אַליין. טשאַרליס לערנען איז ביי איר געווען, ווי ביי אונזערע אַלטע מאַמעס, אַ לוין פאַר איר פאַרפינסטערט וואָכעדיג לעבן. זי האָט זיך געטרייסט מיט איר קינדס געלערנטקייט, און העכער זיך געהאַלטן פון אַלע לאַנדסלייט. און אַפילו איר שוואָגער אַהרן מעלניקס גרויס גליק (וואָס דער אָנקל גייט חתונה-האָבן פאַר מאַשען) האָט איר נישט געקאָנט אימפּאָנירן געגן דעם, וואָס איר טשאַרלי גייט אין אוניווערזיטעט. און אָפּט אין דער משפּחה, ווען מען האָט מקנא געווען אהרנען דאָס גרויסע גליק, וואָס האָט אים געטראָפן מיט מאַשען — פלעגט זי מיט אַ גלייכגילטיגער אָבער געחויבענער מינע זאָגן:

— ווער עס זוכט עשירות, און ווער עס זוכט געלערנטקייט. איך גיב נאָכנישט אַוועק מיין קינדס קאָליש (קאָלעדזש) פאַר דעם גאַנצן אָנקלס פאַרמעגן.

— איר וועט האָבן אַ גאָלדענע שטול אין גן-עדן דערפאַר, — האָט איר אַ „משפּחה" אָפּגעענטפערט.

— יאָ אַ גאָלדענע שטול, נישט אַ גאָלדענע שטול: וואָרים וואָס איז דען די גאַנצע וועלט? אויף דער וועלט דאַרף מען אויך זיין אַ מענטש — נישט בלויז אַ שניידער, — האָט די יידענע „געשטאָכן" די גאַנצע משפּחה דערפאַר, וואָס זיי זענען געוואָרן דאָ אין אַמעריקע אַלע שניידערס.

מאַשע פלעגט זיך אָפּט באַגעגענען מיט טשאַרלין די

ערשטע צייט נאָך דעם פעטערס אַוועקפאָרן. טשאַרלי פלעגט אַרויפקומען צום פעטער אהרן און פלעגט אָפט אַרויסגיין מיט מאַשען אויף אונטערנעמונגען, צו געמיינזאַמע פריינט, אויף לעקציעס, אָדער אַמאָל אין טעאַטער, ווען ס'איז געווען געלט. מאַשע האָט ליב־געהאַט צו קוקן אויף טשאַרלין, ווי עס שניידט זיך אים אַ פּאָר וואָנסעס און ווי די באַקן ווערן באַוואַקסן מיט שמאָלע, קוים שפּראָצנדיגע באַקן־בערד, ווי פּאות. זי האָט ליב־געהאַט אים צו הערן רעדן וועגן ביכער, וואָס ער האָט געלעזן, וועגן זיין סטודיום, וועגן סאָציאַליזם, מיט וועלכן ער האָט זיך שוין דאַן אינטערעסירט, און טשאַרלי רעדט דאַכט זיך אַזוי קלוג — נאָר ווען די מיידלעך הייבן־אָן צו מאַכן פון אים דאָס געלעכטער, ווערט ער רויט און ווייסט נישט וואָס צו ענטפערן. זי האָט ליב־געהאַט צו זען דערנסטמאָל, ווי טשאַרלי שטייט אין פאַרלעגנהייט, און צילי, איר חברטע, לאַכט־אויס זיינע וואָנסעס, וואָס וואַקסן אים נישט אויפן ריכטיקן אָרט — און טשאַרלי שטייט מיט די גרויסע לאַנגע הענט, איז רויט, און שמייכלט פאַרשעמט.

— האָב אַ זאָרג, אַז ער וועט גרויס ווערן, וועט ער זיך גאָלן די וואָנסעס, — האָט אים אַ פריינדין אַרויסגענומען פון פאַרלעגנהייט.

— טשאַרלי, גאָל נישט די וואָנסעס, — האָט זיך ביי אים מאַשע געבעטן. — אַך, ווען איך וואָלט געווען אַ ייִנגל, וואָלט איך מיר געלאָזט וואַקסן אָט אַזעלכע גרויסע וואָנסעס — נישט ווי דיינע, וואָס זעען־אויס ווי מיט סאַזע אָפּגעשמירט.

די מיידלעך צעלאַכן זיך, און טשאַרלי, דער קלוגער, געבילדעטער טשאַרלי, מיט דעם פאַראַכטענעם קראַגן פון העמד, וואָס מען זעט אָן דער מאַמעס לאַטע, וואָס זי האָט נעכטן ביינאַכט אַרויפגענייט, שטייט אַ פאַרשעמטער.

דער אָנקל האָט געזען, אַז טשאַרלי קומט צו־אָפט אַריין צו מאַשען, האָט ער געגעבן אַ יואונק צו איר פאָטער אהרן:

— הערן אהרן, איך האָב גאָרנישט געגן דעם, וואָס זי גייט שפּאַצירן מיט טשאַרלין. נישט מער, היט איר, אהרן, היט!

— וואָס רעדט דער אָנקל, דאָס קינד גייט־אויס נאָכן אָנקל, — האָט אהרן אים פאַרזיכערט.

און מיטאַמאָל האָט טשאַרלי אויפגעהערט אַריינצוקומען. „פּאַ“ זאָגט, אַז טשאַרלי האָט זיך אַריינגעלאָזט אין פּאָליטיק — ער איז געוואָרן אַ „סאָשעליסט“, און רעדט אין גאַס אויף די עקן. און „פּאַ“ זאָגט, אַז סאָציאַליזם איז נישט קיין גוטע „פּאָליטיקס“, ווייל זיי האָבן קיינמאָל נישט קיין געלעגנהייט אויסגעוויילט צו ווערן. ווען שוין יאָ פּאָליטיקס, האָט זיך טשאַרלי געדאַרפט אָפּגעבן מיט די דעמאָקראַטן, זאָגט „פּאַ“, אָדער מיט די רעפּובליקאַנער, וואָלט ער כאָטש דערפאַר גע-קאָנט דעם קאָלעדזש באַצאָלן און דערנאָך געהאַט אויסזיכט אויף אַ גוטע שטעלע. אָבער ביי די „סאָשעליסטן“ קאָן טשאַרלי קיין שאַנס נישט האָבן, ווייל זיי וועלן קיינמאָל נישט געווינען די וואַלן.

טשאַרלי האָט זיך נישט געוויזן, און מאַשע האָט נישט געקלערט וועגן אים. נאָר זייט מאַשע איז אַ כּלה געוואָרן, ווילט זיך איר טרעפן מיט טשאַרלין. זי האָט אַ ביסל מורא פאַר אים. מורא? ניין. אָבער שעמען טוט זי זיך דאָך. דאָס האָט זי צוריקגעהאַלטן אויפצוזוכן טשאַרלין; אָבער וואָס האָט זי זיך אייגנטלעך צו שעמען? און זי וואָלט זיך אַזוי דאָך געוואָלט זען מיט אים... איר דאַכט זיך, אַז זי האָט אים עפּעס זייער וויכטיגעס וואָס צו זאָגן, כאָטש זי קאָן זיך נישט דערמאָנען, וואָס זי האָט אים אַזעלכעס צו זאָגן.

און איינמאָל, אין אַ פרימאָרגן, האָט זיך מאַשע אויפגעכאַפּט נאָך אַ נאַכט נישט שלאָפן און עס האָט זיך איר געדאַכט, אַז זי האָט זיך שוין נישט פאַר קיינעם וואָס צו שעמען, אַפילו פאַר טשאַרלין אויך נישט. זי וועט דאָך סיי-ווי-סיי אין אַ פּאָר וואָכן אַרום שטאַרבן. פאַרוואָס האָט זיך איר געדאַכט, אַז זי וועט שטאַרבן — האָט זי נישט געוואוסט. נאָר עס האָט זיך איר אויסגעוויזן, אַז עפּעס וואָס וועט געשען מיט איר — און איז באַלד פרימאָרגנס אַוועק צו דער מומען. זי האָט געוואוסט, אַז זי וועט טרעפן טשאַרלין אינדערהיים, וואָרים נאָך דער אַרבעט ביינאַכט, צעטיילנדיג די צייטונגען צו די אָפּנעמערס שלאָפט טשאַרלי אין שפּעטן טאָג אַריין. עס האָט זיך איר געוואָלט

טשאַרלין אַרויסנעמען אויף שפּאַציר איבער די „פינפטע עוועניו״ אין צענטראַל-פּאַרק — ווי זיי פּלעגן עס אָפט טון פּאַר יאָרן, איידער זי איז נאָך אַ כּלה געווען, ווען טשאַרלי איז צו זיי אַריינגעגאַנגען. עס איז איר טשעקאָווע געווען צו זען, צי ביי טשאַרלין זענען שוין די וואָנסעס מער אויסגעוואָקסן, און צי ער גאָלט זיי — ווי ער האָט איר אַמאָל אין שפּאַס פאַרשפּראָכן. און שעמען האָט זי זיך אויך נישט וואָס — טשאַרלי ווייסט דאָך נישט, אַז זי וועט סיי-ווי-סיי נישט חתונה-האָבן, ער ווייסט נישט, אַז זי וועט באַלד שטאַרבן...

7

טשאַרלי מעלניק.

מאַשע האָט געפונען טשאַרלין שלאָפנדיג, די מומע האָט זי אויפגענומען מיט איבערראַשונג.

— טשאַרלי, טשאַרלי, גיב נאָר אַ קוק, ווער עס איז דאָ.

טשאַרלי איז אַרויסגעקראָכן פון צווייטן צימער מיט אַ צעשויבערטן קאָפּ האָר, אין וועלכן עס האָבן געשטעקט פעדערן. די שוואַרץ-פייערדיגע אויגן זענען געווען ברייט אויפגעריסן. מאַשע האָט רעכט געהאַט, די וואָנסעס האָט טשאַרלי נישט גע-גאָלט, — זיי זענען געווען אַזוי קליין און דין, אַז עס איז אייגנטלעך נאָך נישט געווען וואָס צו גאָלן. נאָר דערפאַר וואָס די יונגע הערעלעך זענען געווען סאַזע-שוואַרץ — האָבן זיי געגעבן זיין קינדיש-ייִנגליש פּנים אַן אויסזען, ווי פון אַ פאַרשטעלטן, פון אַ טשאַרלי-טשאַפּלין. טשאַרלי איז פאַרשעמט געוואָרן, דערזעענדיג פּלוצים מאַשען. זיין ייִנגליש פּנים איז באַגאָסן געוואָרן מיט בלוט, און זיין גאַנץ נאַקעט לייב, אויף וויפל עס האָט זיך אַרויס-געוויזן פון די קליידער, איז באַגאָסן געוואָרן מיט בלוט — און אַרויסגעוויזן האָט זיך זיין יונגער קערפּער פון זיינע קליידער אַ גרויס שטיק. אַ מינוט האָט טשאַרלי נישט געוואוסט וואָס צו טון פאַר איבערראַשונג און איז געבליבן אַזוי שטיין מיט זיינע

נאַקעטע פיס און נאַקעטע הענט, ביז די מאַמע האָט אים דערמאָנט, אין וואָס פאַר אַ הולך ער געפינט זיך:

— טשאַרלי, וואָס טוסטו?

איז טשאַרלי פאַרשוואונדן אין דעם צווייטן צימער און מאַשע האָט געלאַכט. די מוטער האָט אים פאַרענטפערט:

— עס איז דען אויסצוהאַלטן פון די היצן? מען וואָלט נאַקעט אויך אַרומגעגאַנגען.

די מוטער האָט אַריינדערלאַנגט טשאַרלין דאָס העמד מיט די הויזן, וואָס האָבן זיך געטריקנט אויפן פייער-לייטער, וואָרים טשאַרלי האָט זיי פריער אויסגעוואַשן, ווען ער איז אַהיימגעקומען פון דער נאַכט-אַרבעט.

— איך בין געקומען אַרויסנעמען טשאַרלין פאַר אַ שפּאַציר אין פּאַרק אַריין, — זאָגט מאַשע.

— פּאָרט ליבער נאָך קוני-איילאַנד, און באָדט זיך אויס אין ים — עס איז דאָך אַזוי שטיקנד. איך יאָג אים שטענדיג נאָך קוני-איילאַנד, נאָר ער איז אַזאַ פוילער, מאַשע, ליגט אַ גאַנצן טאָג אין שטוב, איבער די ביכער, — דערציילט די מאַמע.

— די מאַמע האָט רעכט, טשאַרלי. מיר פאָרן נאָך קוני-איילאַנד, אויפן וועג וועל איך אָפּטרעטן אַהיים נאָך מיין באָד-קאָסטיום. נעם דיינעם, טשאַרלי.

טשאַרלי איז איצט אַרויסגעקומען פון דער צווייטער שטוב אַן אויסגעפּוצטער, אין אַ פרישן געוואַשענעם העמד מיט די אויסגעוואַשענע הויזן, וועלכע זענען נאָך נישט געווען אין גאַנצן טרוקן. די הויזן האָבן זיך געקלעפּט און פון די שוואַרצע האָר האָבן געראונען גרויסע טראָפּנס וואַסער איבערן פּנים, פון דעם וואָס טשאַרלי האָט געהאַלטן דעם קאָפּ אונטערן קראַן.

— איך בין געקומען דיך אַרויסנעמען נאָך קוני-איילאַנד פאַר אַ שווים, — זאָגט מאַשע, — נעם דיין באָד-קאָסטיום.

טשאַרלי האָט נישט אַרויסגעוויזן קיין גרויסן חשק. ער האָט געשמייכלט און געזאָגט. אַז ער דאַרף עפּעס באַזאָרגן אין שטאָט, און האָט קיין צייט נישט. מאַשע איז געבליבן קאַלט אָפּגעגאָסן פון זיין אַנטוואָרט, און זי האָט זיך שוין געקליבן

אַוועקצוגיין. די מומע וואונדערט זיך, וואָס מאַשע טוט אין אַזעלכע היצן אין שטאָט און פּאַרט נישט אַרויס אויף זומער-פּלאַץ, און איז געגאַנגען טרעפן, אַז עס איז אַוודאי איבער דעם אויס-שטייער, וואָס זי באַדאַרף זיך מאַכן, וואָרים זי האָט געהערט, אַז מאַשע גייט באַלד חתונה-האָבן.

— מען האָט דאָך מיר געזאָגט, אַז עס האַלט שוין גאָר נאָענט דערביי. נו, זאָל עס דיר זיין מיט מזל.

מאַשע האָט נישט אָפּגעענטפערט. זי איז רויט געוואָרן און געשוויגן. נאָר פּלוצים האָט זי זיך אָנגערופן, ווי מיט אַן עקשנות, קוקנדיג אויף טשאַרלין:

— עס איז דאָ אין שטאָט אַזוי פיל צו טון פאַר דער חתונה, און דער אָנקל... — נאָר וואָס דער אָנקל, האָט זי נישט געענדיגט. זי איז רויט געוואָרן און אָפּגעהאַקט אינמיטן. און אָנשטאָט עקשנות אָדער גדלות, וואָס דאָס וואָרט „דער אָנקל" האָט געזאָלט אַרויסרופן, האָט עס אַרויסגערופן עפּעס מיטלייד צו איר.

טשאַרלי האָט רחמנות געקראָגן אויף איר — און עס האָט אים באַנג-געטון, וואָס ער איז אַזוי קאַלט צו איר, האָט ער זיך אָנגערופן צו דער מוטער:

— דו האָסט רעכט, אָלד-טשאַפּ, — האָט ער געקלאַפּט די מוטער אויף די פּלייצעס, — עס איז הייס, קום, מאַשע, איך גיי דיך אַרויסנעמען פאַר אַ שווים.

— זעסט, מאַשע, ווי מיין זון רופט מיך. אַלטע שקאַפּ, אינדערהיים רופט מען אַזוי אַ פערד, אין אַמעריקע רופט מען די מאַמע אַזוי.

— אָ, דו אַלטער נאַר, — האָט טשאַרלי אויפגעהויבן די מוטער אויף די הענט און זי אַרומגעטראָגן איבער דער שטוב.

— לאָז מיך אַראָפּ, געדענק אין גאָט, לאָז מיך אַראָפּ, וועסט מיר עפּעס שלעכטס טון, — האָט זיך די יידענע געבעטן.

— נישט פריער, ביז דו וועסט נאָר זאָגן „אָלד-טשאַפּ", נישט שקאַפּ, נאָר טשאַפּ, טשאַפּ.

— וואָס איז דער הלוק טשאַפּ, שקאַפּ! לאָז זיין טשאַפּ, אַבי

לאָז מיך אַראָפּ, וועסט מיר נאָך חלילה עפּעס שלעכטס טון.

— און איצט דעם „סאַלוט“. נישט פריער, ביז דו וועסט אָפּ־זאָגן דעם „סאַלוט“.

— „אי פּלעדזש אַלידזשענס טו מאַי פלעג“ (איך שווער געטריישאַפט צו מיין פאָן), — האָט די יידענע קוים אַרויסגע־שטאַמלט די ווערטער, וואָס טשאַרלי האָט זי געלערנט, ווען ער איז אַ קינד געווען און אין שול געגאַנגען.

— אָט אַזוי, און איצט גיי־אַראָפּ „אָלד־טשאַפּ“, — האָט טשאַר־לי פאָרזיכטיק די מוטער אַראָפּגעזעצט פון זיינע פּלייצעס אויף אַ שטול אַרויף.

— זעסט, מאַשע, ווי מיין זון באַהאַנדלט מיך, — האָט די יידענע זיך באַקלאָגט, — אַ ליאַדע־וואָס, זעצט ער מיך אַרויף אויפן אַקסל — איך האָב דען כוח צו אים?

— נו, איצט קום, מאַשע, וואָס מאַכסטו? — האָט טשאַרלי זיך אָנגערופן צו מאַשען, ווי ער וואָלט זי פּלוצלינג דערזען.

די מומע האָט געוואוינט אין „האַרלעם“, אויף איינער פון די אָרימע יידישע גאַסן. אַז זיי זענען אַרויס אין גאַס, האָבן זיי ערשט דערפילט די היץ. עס איז געווען איינער פון יענע טעג אין ניו־יאָרק, ווען די היץ צעלייגט זיך איבער דער שטאָט פון פרימאָרגן אָן, אַ לאַנגווייליגע און אַ פייכטע, אָן אַ האָפענונג אויף אַן אָפּרו אין לעבן. פון פרימאָרגן אָן ווערט עפּעס דאָס לעבן אַזוי לאַנגווייליג. פון די אָפענע פענסטער קוקן־אַרויס שמוציגע בעט־געוואַנד, און אויף די פייער־לייטערס טריקענען זיך שטיקלעך וועש; אויף די פענסטער — פאַרדאַרטע טעפּלעך מיט נעכטיגן עסן. און איבער די טרעפּלעך פון די הייזער, אויף די שוועלן, ביז טיף אין גאַס אַריין, וואַלגערן זיך אַרום, ווי אַרויסגעוואָרפענע שמאַטעס, ווי אַרויסגעוואָרפן צעבראָכן מעבל, פרויען און קינדער. האַלב־נאַקעטע, האָבן זיי זיך געגליטשט איבער די טרעפּלעך פון די הייזער, אויף די טראָטואַרן אַרויס. די מוטערס האָבן געפרואווט אָפּצונאַרן די קינדער מיט פּעניס, וועלכע די קינדער האָבן יעדן אויגנבליק פאַרוואַנדלט אין „לאַלאַ־פּאַפּס“ (צוקערלעך). די „לאַלאַ פּאַפּס“ זענען צעגאַנגען אין זייערע

הענטעלעך און באַשמירט זייערע געזיכטער, און די ווייס-געפּרעסטע העמדלעך, די מוטערס אַרבעט פון ביינאַכט, האָבן געקלעפּט זיך פון דעם צעגאָסענעם צוקער. די קינדער זענען אָפּגעשפּרונגען פון דעם ברייענדיגן טראָטואַר, וועלכער איז אָנגעוואָרימט געוואָרן פון דער היץ, און געזוכט רעטונג אויף דעם ברייטן גאַס-וועג. אַלעס איז געפאָרן, ווער אויף רעדלעך, ווער אויף אַן אַלטן קאַסטן, ווער אין אַ הערינג-טון, און ווער ס׳האָט דערפּאַקט אַן אַלטן ראָד פון אַ וואָגן און האָט דערויף איינגעלאַדעט אַלע זיינע פריינט פון גאַס פאַר אַ „רייד" איבער דער גאַס. און דער שמוץ פון די בּישט-געקערטע גאַסן האָט זיך אויפגעהויבן פון דער באַוועגונג און געלייגט זיך אויף די געזיכטער און הענט, אויף די שטיינער און פענסטער פון דער גאַס, ביז עס האָט דערגרייכט אויף די נאַקעטע בריסטן פון די מוטערס, וועלכע האָבן דעם שמוץ פון גאַס איינגעקאָרמעט אין זייערע קינדער אינאיינעם מיט זייער מילך...

טשאַרלי מיט מאַשען האָבן שטום דורכשפּאַצירט די גאַס און מיט גרויס מי זיך געמאַכט אַ וועג דורך די קינדער. וואָס עס האָט זיך געדאַכט, אַז זיי זענען געבוירן געוואָרן מיט רעד-לעך אויף די פיס, צווישן די פערד און פראַכט-וועגן, וואָס זענען אַדורכגעפאָרן איבער דער גאַס, מען האָט קיין וואָרט נישט גע-קאָנט הערן איינער פון צווייטן פון שטויב און גערויש און פון דער היץ, וועלכע, האָט זיך געדאַכט, איז אויך אַזוי רוישנד און שרייענדיג, אַזוי ווי זי וואָלט געווען דורכגעפאָרן די ניו-יאָרקער גאַסן אויף קינדישע אייזערנע רעדלעך... נאָר וואָס ווייטער זיי זענען געקומען אין גאַס אַרויף, אַלץ שטילער איז די גאַס גע-וואָרן, אַלץ ריינער און אָנגענעמער די הייזער, און באַלד איז דער רויש אינגאַנצן פאַרשוואונדן. זיי זענען אָנגעקומען פון דער זעלבער גאַס, וואָס ציט זיך צום פּאַרק ביי דער פינפטער עוועניו.

די הייזער, וועלכע זענען געשטאַנען געגנאיבער דעם פּאַרק, זענען געווען פאַרהילט אין שאָטן פוןביימער, גרויסע פענסטער האָבן אַרויסגעקוקט אין גאַס אַריין, נאָר די פענסטער זענען געווען בלינד, פאַרמאַכט, באַצויגן מיט טונקל-גרינע פאַר-

האַנגען, אַרום די הייזער איז געווען קיל און שטיל — נאָר אין די הייזער האָט קיינער נישט געוואוינט, און זיי זענען געווען פאַרשלאָסן אויפן גאַנצן זומער...

לאַנג זענען זיי געגאַנגען איבער דער גאַס, וואָס האָט זיך געצויגן געגנאיבער דעם פּאַרק. דאָ איז געווען אָנגענעם צו גיין. די גאַס איז געווען געהילט אין דעם בלעטערנדיגן באַוועגלעכן שאָטן, וואָס די גרויסע ביימער האָבן געוועבט איבערן טראָטואַר. עס איז שטיל געווען אין דער גאַס. אַ יום-טובדיגע שטילקייט האָט געהערשט, וואָס די ביימער און גרינס האָבן פאַרשפּרייט אַרום זיך, קיין לעבעדיגער הויך האָט זיך נישט געהערט פון די הייזער, טיר און פענסטער זענען געווען פאַרמאַכט און פאַרשלאָסן — אַזוי האָבן זיך געצויגן פאַרשלאָסענע פּלעצער איבער גאַסן ווייט, געגנאיבער דעם געזונטסטן צענטראַל-פּאַרק — און קיין לעבעדיגער נפש האָט דערפון קיין נוצן געהאַט...

טשאַרלי האָט זיך אָנגערופן מיט אַ שמייכל:

— די הייזער זענען דאָך אַ שרייענדיגער באַווייז פון דער אומגערעכטיגקייט פון אונזער אָרדענונג, אין וועלכער מיר לעבן. מיר זעען דאָס טאָג-טעגלעך, — מיליאָנען מענטשן זעען דעם שרייענדן באַווייז, און מיר שווייגן.

— איך פאַרשטיי דיך נישט, טשאַרלי, — זאָגט מאָשע.

— שטעל דיר פאָר, עס וואָלט ווער אַריינגעקומען אין אַ שטאָט אַריין און וואָלט אויפגעקויפט דאָס גאַנצע ברויט פון שטאָט און דאַן עס פאַרשלאָסן אין גרויסע שפּייכלערס פאַר זיך. אָדער ער וואָלט אָפּגעקויפט אַלע ברונעמס פון שטאָט און פאַרשלאָסן זיי פאַר זיך, — די מענטשן וואָלטן דאָך אַזאַ איינעם פאַרשטיינט. פאַרוואָס זענען הייזער, פּלעצער בעסער פאַר ברויט און וואַסער? די שטאָט באַזיצט געוויסע געזונטע פּלעצער געגנאיבער דעם „ריווער סייד", און די געזונטע שיינע פּלעצער האָבן רייכע מענטשן אָפּגעקויפט פאַר זיך און פאַרבויט מיט רייכע פּאַלאַצן, און פאַרשלאָסן זיי איבערן זומער, ווען די מענטשן נויטיגן זיך אַממערסטן אין אַזעלכע פּלעצער, און זענען אַוועקגעפאָרן. נישט זיי האָבן עפּעס דערפון, נישט קיינער האָט

עפּעס דערפון. און דאָס זענען מענטשן טאָג-איין טאָג-אויס, טויזנטער און טויזנטער מענטשן זעען דאָס, — און מען שווייגט. איך גלויב, אַז דאָס איז נאָר מעגלעך אין אַמעריקע.

— זענען דען אין אַנדערע לענדער נישטאָ קיין רייכע מענטשן, וואָס האָבן גרויסע פּאַלאַצן?

— יאָ, נאָר אין אַנדערע לענדער, גלויב איך, איך ווייס נישט, נאָר איך גלויב אַזוי, האָט דאָס אייגנטום-רעכט אַ געוויסע באַגרענעצונג. די מאַכט פון גאָלד איז באַגרענעצט אויף געוויסע רעכט. דאָרט וואו עס רירט נישט אָן די אינטערעסן פון כּלל. דאָ אין אַמעריקע האָט דאָס גאָלד אַן אומבאַגרענעצטעס רעכט. אַלצדינג מעגסטו קויפן פאַר גאָלד. און דער בעסטער באַווייז דערפאַר זענען אָט די פּאַלאַצן, — נישט די פּאַלאַצן, נאָר די פּלעצער, אויף וועלכע זיי שטייען, — די פּלעצער, וועלכע וואָלטן אין אַנדערע לענדער געווען געהערט צום פאָלק — צו אַלעמען, ווערנד דאָ, אין אַמעריקע, פאַרקויפט מען עס פאַר געלט צו איינצלנע. דאָס איז דאָס רעכט פון די פאַרשלאָסענע ברונעמס. און דאָס איז אַזוי כאַראַקטעריסטיש אַמעריקאַניש.

— פאַרוואָס?

— אַמעריקאַניש — הייסט דעמאָקראַטיש. די דעמאָקראַטיע איז, נאָך מיין מיינונג נאָך, דער גרעסטער פיינט, וואָס איז אויפגעשטאַנען אויף דער מענטשהייט, זינט די וועלט עקזיסטירט, וואָרים דעמאָקראַטיע, אַזוי ווי זי ווערט פאַרשטאַנען דאָ ביי אונז אין אַמעריקע, גיט אַ רעכט יעדן איינצלנעם צו פאַרשקלאַפן פאַר זיין אייגנטום אומבאַגרענעצטע גיטער, סיי אין טויטן מאַטעריאַל און סיי אין אינדיווידועלע לעבעדיגע ווילנס. די דעמאָקראַטיע איז דער צאַר — אינקאָגניטאָ. אָבער בעסער ווען מיר דאָס אָנרופן אַנאָנימער צאַר. מ׳האָט אַראָפּגענומען דעם צאַרס קרוין פון קאָפּ פון אַן אינדיווידום, און זי באַשטימט פאַר די, וואָס זענען אַממערסטן פעאיג צו רויבעריי און פאַרברעכנס. און דורך דעם איז דער צאַר אין אַמעריקע צעבראָקלט אויף פיל קליינע צאַרעלעך. ווער עס איז פעאיג, דער פאַרכאַפּט אַ גרעסערן שטיק צאַר... דעמאָקראַטיע אָן באַגרענעצטע רעכט

אויף אייגנטום — איז אַ גאַלאָפּעריי, אַ וועט אויף הערשאַפט. טאַקע אַ דעמאָקראַטישער וועט, מען שטעלט קיין באַגרענעצונג נישט, קיין ראַסן-אונטערשיד, ווער עס האָט נאָר אין קאָן אַריינצוגעבן: כיטרעקייט, פאַרברעכערישע פעאיגקייטן — דער קאָן אָנטיילנעמען אין וועט. דורך דעם איז דאָ דער צאַר פיל געפערלעכער, און ס׳איז אים פיל שווערער צו באַקעמפן ווי אין רוסלאַנד, ווייל דאָ ווערט יעדעס מאָל דאָס צאַרנטום געשטאַרקט דורך נייע פרישע בלוט-כוחות, וואָס ער קריגט. ער ווערט באַזעצט יעדעס מאָל פון שטאַרקערע ענערגישע מענער, און ווערט באַשיצט פון זיין מאַיעסטעט, זיין הייליגקייט, דעם אָפּגאָט דעמאָקראַטיע.

— איך פאַרשטיי דיך נישט אינגאַנצן, טשאַרלי, נאָר פון אַלע דיינע רייד דערפיל איך, אַז דו האָסט שטאַרק פיינט די רייכע. מוז דען יעדער רייכער זיין אַ שלעכטער מענטש, קאָן מען נישט זיין אַ רייכער און אַ גוטער אויך, — האָט מאַשע געזאָגט, ווי זי וואָלט זיך געוואָלט פאַרענטפערן פאַר דעם, וואָס זי אַליין באַלאַנגט שוין אויך צו יענעם קלאַס.

— יאָ, מאַשע, האָסט רעכט, איך בין זיך מודה, אַז איך האָב אינסטינקטיוו פיינט יעדן רייכן. דעם גוטן נאָך מער ווי דעם שלעכטן. וואָרים רייכקייט אַליין פאַר זיך איז אַ געמיינהייט, רייכקייט איז אַ באַווייז פון פאַרברעכן, פון רויבעריי, — עס איז נישט קיין אונטערשיד, אויף וואָס פאַראַ וועג דו קריגסט עס, נאָר, אַז דו האָסט מער, וויפל דו באַדאַרפסט, באַרויבסטו אַנדערע — און דאָס איז געמיין. און נישט נאָר בלויז צוליב דעם — נאָר אויך צוליב אַ גאַנץ אַנדערער זאַך: איך מיין, אַז אַ רייכער מענטש איז אַ מיאוסער מענטש, ער קאָן נישט האָבן קיין שיינע געפילן. איך ווייס נישט פאַרוואָס איך קלער אַזוי, פילייכט איז מיין דערציאונג שולדיג, — די אָרימקייט, אין וועלכער מיר האָבן געלעבט — נאָר איך האָב אינסטינקטיוו פיינט אַ רייכן.

— דו זאָגסט נאָר אַזוי, ווייל דו ביסט נישט רייך — אָבער ווען מען גיט דיר געלט...

— איך האָב וועגן דעם געקלערט, איך האָב מיר געפּרואווט פאָרשטעלן אין מיין פאַנטאַזיע — ווען מען קומט צו מיר און

מען גיט מיר געלט, אָדער איך ווער מיטאַמאָל רייך: שיינע פּאַלאַצן, פערד, זומער-וואוינונגען, רייזן, — איך קאָן אויסהעלפן אונזער חברה פון „פרעמדע”, — איך וועל דיר שפּעטער דערציילן פון אונזער חברה, — ניין, איך וואָלט נישט געוואָלט, מיר דאַכט זיך, אַז די אַלע געפילן, וואָס מען קאָן האָבן דורך דער מעגלעכ-קייט פון געלט, די אַלע פאַרשידנאַרטיגסטע געפילן און מעגלעכ-קייטן קאָנען נישט קומען צו דעם געפיל, וואָס מען האָט, ווען מען איז אַן אָרימאַן, צו מיין געפיל. וואָס איך האָב, ווען איך וואוין אין אונזער גאַס און איך זע די אָרימע מענטשן, די פרויען, די קינדער, — צו דעם געפיל, וואָס איך האָב, וואָס איך טראַכט אַזוי וועגן רייכע, — מיר איז גוט, איך בין אַן אָרימער, איך וואָלט געוואָלט שטענדיג זיין אָרים, — אָט אַזוי זיין, ווי איך בין איצט.

מאַשע האָט געשוויגן. ביז איצט איז דער געשפּרעך געווען אַזוי זיך. עס האָט זיך מאַשען געדאַכט, אַז ער וויל זיך ווייזן פאַר איר מיט זיין געלערנטקייט — דורך דעם רעדט ער אַזוי. אָבער די לעצטע ווערטער האָבן זי פלוצלינג אָנגערירט. עס האָט זיך איר געדאַכט, אַז ער מיינט זי, און ער פילט אַזוי ווי ער מיינט — און די ווערטער האָבן איר געבראַכט צו קלערן אויך, ווען זי איז געווען אַ קינד, און פון „האָפּקינס סטריט”.

— איצט פאַרשטיי איך שוין.

— וואָס פאַרשטייסטו?

— איצט פאַרשטיי איך, פאַרוואָס דו האָסט מיך פיינט — איך ווייס, דו האָסט מיך פיינט, און דיין מאַמע האָט מיך פיינט, און אַלע האָבן מיך פיינט. אַלע אָרימע האָבן מיך פיינט, צייט איך בין אַ כלה געוואָרן פאַרן אָנקל.

מאַשע האָט אויפגעהויבן אירע גרויסע אויגן און געלאָזט זיי הענגען אויף טשאַרלין. אירע אויגן זענען געווען לענגלעכע און גרויסע, דער שניט פון אַ גוטער קוואַליטעט שפּאַנישע טרויבן, און אויך אַזוי פול ווי אַ וויינטרויב. דער ווייס-אַפּל איז געווען העל-העל — לויכטנדיג, און זי האָט געשמייכלט, געשמייכלט ווי אַ קינד, נאָר טשאַרלי האָט געמיינט, אַז אָט אין אַ מינוט צעוויינט

זי זיך, און דער גאַנצער זאַפּט פון די ווייַנטרויב-אויגן וועט זיך צעגיסן, ער האָט מורא געהאַט, אַז די ווייַנטרויב-אויגן זאָלן זיך צעגיסן — האָט ער אויך געזאָגט מיט דעמזעלבן שמייכל:

— דאָס איז נישט דיין שולד, איך ווייס עס.

די ווערטער האָבן מאַשען געבראַכט צו קלערן וועגן זיך און איר גאַנצער סיטואַציע — מער ווי פון אַלע זייַנע רייד. זי האָט זיך פאַרטיפט אין אירע געדאַנקען, איז שטיל געווען איבערן גאַנצן וועג, כאָטש אירע אויגן האָבן אויף איין מינוט נישט אויפגעהערט צו שמייכלען און צו גלאַנצן, אַזוי ווי זיי וואָלטן געוואָלט טשאַרלין אונטערהאַלטן קאָמפּאַניע, אָנשטאָט אירע רייד.

8

קוני-איילאַנד

אין קוני-איילאַנד, ביים זאַמד-ברעג, האָט טשאַרלי פאַרגעסן אין דעם ערנסטן געשפּרעך, וואָס ער האָט געפירט מיט מאַשען, און איז געוואָרן אַן „אַמעריקאַן באָי". קוים איז ער אַריינגעקומען אין באָד-קאָסטיום און זיינע נאַקעטע הענט און פיס האָבן דערפילט די לופט פון ים, האָט עס אים געטראָגן ווי אַ ווינט. ער האָט אומגעדולדיג געוואַרט אויף מאַשען, וועלכע האָט געדאַרפט אַרויסקומען פון דער פרויען-אָפּטיילונג. דער זאַמד-ברעג איז געווען באַלייגט מיט מענטשן, און עס האָט זיך אויסגעוויזן, אַז ער איז אַ פאַרטזעצונג פון ים, און אָפּטמאָל האָט ער קאָנקורירט מיטן ים — די מענטשן אויפן ברעג האָבן אויסגעזען, ווי מער און פילער פון ים. נאָר דער ים מיט די מענטשן האָט טשאַרלין נישט געשטערט. טשאַרלי האָט זיך שטענדיג גוט געפילט צווישן דער מענגע. ער האָט ליב-געהאַט די מאַסן און דעם רעש פון זיי — און די פאַרשידענע קאָלירטע מאַסע מענטשן, וואָס האָבן פאַרטרונקען דעם ברעג פון ים, האָבן אין אים דערוועקט אַ פרייד און אַ לעבנס-לוסט. די האַלב-

באַקעטע ווייבער מיט רויט-בלויע און קאָלירטע קאָפּ-בעדעקנס, און די גאַנץ נאַקעטע קינדער, וואָס זענען אַרומגעלאָפן מיט פריידן-געשרייען און מיט עסן אין די הענט — די רוענדע פאַמיליעס אַרום די קינדער האָבן אים דערמאָנט, ווי ער וואָלט זיך געווען געפונען אויף אַ „פּיקניק" פון אַ פרייהייטס-יום-טוב, די מענטשן וואָלטן זיך צוזאַמענגענומען צו פייערן אַ גרויסן יום-טוב, אַלע זענען נאַקעט, אַלע עסן און באָדן זיך, וואַשן זיך און שווימען — און אַלעס מעג מען אויף דעם יום-טוב.

ער האָט זיך געפריידט אינאיינעם מיט דער גרויסער מענגע מענטשן. ער האָט ליב-געהאַט צוצוזען, ווי מענטשן האָבן פאַר-גניגן. קיינמאָל נאָך האָט ער נישט געזען אַ מאַסע מענטשן זאָלן האָבן פאַרגעניגן צוזאַמען און פרייען זיך צוזאַמען. שטענדיג האָט ער געזען, ווי מענטשן אַרבעטן צוזאַמען, ווי מענטשן ליידן צוזאַמען, טרויערן און וויטאָגן צוזאַמען. דאָ — די גרויסע ברייטע מענגע מענטשן, האַלב-נאַקעטע, מענער מיט פרויען צוזאַמען, אויסגעמישט מיט די קינדער, — עסן צוזאַמען, באָדן זיך צוזאַמען, פרייען און לאַכן און שפּילן זיך צוזאַמען — און אַלע האָבן פאַר-גניגן. דאָס האָט אים אָנגעשטעקט, עס האָט געוועקט זיין לעבנס-לוסט און זיין יוגנט. ער האָט פלינק געוואָלט זיין אין מיטן דער פרייד, מיטשפּילן און מיטפרייען זיך מיט אַלע, און געוואָלט וואָס אַמשנעלסטן אין וואַסער אַריין, אויסמישן זיך צווישן דער פרייענדער לוסטיגער מענגע, וואָס זייערע פריידנס-געשרייען ברומען-אַרויס פון ים — און דאָ זעט מען נישט מאַשען...

ס'האָט זיך אים געדאַכט, אַז ער איז פאַרליבט אין מאַשען; ס'האָט זיך אים געדאַכט, אַז ער איז געקומען מיט מאַשען אויף דעם „פּיקניק", אויף דעם יום-טוב פון פרייהייט און נאַ-קעטקייט, און ער וויל וואָס אַמשנעלסטן נעמען אָנטייל אין דעם יום-טוב.

דערווייל האָט אים מאַשע אַרומגעזוכט צווישן די מאַסן. טשאַרלי האָט נישט באַמערקט, ווי פאַרציקט פון דער פרייד פון די מענטשן, איז ער געגאַנגען פון איין משפחה צו אַן אַנ-דערער און צוגעזען, ווי זיי עסן — מענער און ווייבער און קינדער-

עסן צוזאַמען נאָקעטערהייט און וואַרפן־אָן דאָס עסן אַרום זיך, און ער האָט מיט פרייד צוגעזען, ווי מענער און ווייבער און קינדער טוליען זיך און וואַלגערן זיך לייב ־אָן לייב אין זאַמד — און מאַשע איז אים נאָכגעגאַנגען צווישן דער מענגע, ביז זי האָט אים קוים דערכאַפּט ביי דער האַנט:

— וואו ביסטו? איך זוך דאָך דיך אַרום!

— אָ, מאַשע, קום, קום פלינקער! — און ער האָט געכאַפּט דאָס מיידל ביי דער האַנט און געפלויגן מיט איר אין וואַסער אַריין.

אַ כוואַליע פון ים איז זיי געקומען אַנטקעגנצושווימען און זי האָט געטראָגן אין אירע פאַלדן אַ מענגע מיט מענטשן־לייבער און וואַסער־לייב, און אָפּגעגאָסן טשאַרלין מיט מאַשען מיט ים־וואַסער און מענטשן־לייבער. עס האָט געדויערט אַ ווײַלע, ביז די צוויי, האַלטנדיג זיך ביי די הענט, האָבן געקאָנט זיך אַרויסכאַפּן פון וואַסער און אַרויסקריגן זיך פון דער מענטשן־מאַסע באַגאָסענע און אָפּגערונענע; אַ נאַסער האָט טשאַרלי אַרויס־געלאַכט פון וואַסער.

— אָ, מאַשע, — און געכאַפּט זי ביי דער האַנט און ווייטער זי געצויגן אין ים אַריין.

אַ צווייטע כוואַליע איז אָנגעקומען און האָט די צוויי יונגע מענטשן צוזאַמענגעוואָרפן, איינגעקנאָטן אין לייב אין אַנ־דערן. מאַשע האָט געפילט אויף זיך טשאַרליס יונג־ביינערדיגן האַרטן קערפּער, זיינע שטאַרקע יונגע הענט אַרום אירע בריסטן, און צווישן זיינע נאַקעטע הענט און אירע בריסטן איז גאָרנישט געווען — נאָר עס האָט גערונען וואַסער — און טשאַרלי האָט געפילט, ווי מאַשעס לייכטער קערפּער לייגט זיך אויף אים. און עס איז אים אָנגענעם געווען — ווי דאָס קאַלטע מיידל־לייב, באַקליידט אין נאַסן, ווייכן, לייגט זיך אויף אים. ער האָט זי געצויגן ביי דער האַנט טיפער אין וואַסער אַריין, — מאַשע האָט מורא געקראָגן, געשריגן פאַר פרייד און פאַר שרעק און אָנ־געהאָנגען זיך מיט ביידע הענט אויף טשאַרליס יונגן שטאַרקן האַלז. טשאַרלי האָט זי געהאַלטן מיט ביידע הענט און דאָס וואַסער האָט אים מיטגעהאָלפן. ער האָט געזען ווי איר יונגער

שטאַרקער קערפּער שניידט זיך אַרויס מיט אַ נאַסער וואַסער־ליניע פון איר קלעפּנדיק באַד־קליידל, דער שוואַרצער נאַסער זיידענער שטאָף האָט אָנגענומען דיזעלבע ליניע, וואָס עס האָט איר קערפּער. ער איז געפּאַלן אויף איר קערפּער און ער האָט בולט געמאַכט יעדן דעטייל פון איר ייִנג־מיידלישן לייב, ס׳האָט אַרויסגעקוקט יעדע ליניע, אירע יונגע אָפּשפּרינגנדיקע בריסטן האָבן זיך ווי צוויי שטאַרק־האַרטע באַרנעס אַרויסגעשניטן פון איר נאַס קליידל, און איר רונדיקער שטאַרקער בויך האָט זיך אַרויסגעשניטן ווי אַן איידעלער פּאָרצעלאַן ־טעלער פון איר נאַסן קאָסטיום, — ער האָט ליב־געהאַט צו זען די ליניעס פון איר קערפּער, און גערן געהאַט צו פילן דאָס שלאָנגי־דיקע לעבן און איינגעהאַלטענעם ווילן, וואָס שלומערט אין דעם קאַלטן האַרטן, וואָס ער האַלט אויף זיינע הענט — נאָר לאַנג טראַכטן און באַטראַכטן האָט ער נישט געקאָנט — דער ים האָט זיך געשפּילט מיט זיי, און די לויפנדיקע פרישע כוואַליעס האָבן געבראַכט דעם קאַלטן סוד פון טיפן ווייטן ים צו זיי — יעדעס מאָל האָבן זיי דערפילט צווישן זיך אַ דריטן קערפּער, דעם קאַלטן פרישן געהיימנישפולן קערפּער פון טיפן ווייטן ים — וואָס איז געווען ווי דער קערפּער פון אַן אומבאַקאַנטער פרעמדער פרוי. זיי האָבן זיך געשראָקן פאַר דעם פרעמדן קערפּער — און אַרומגענומען זיך און געטוליעט זיך איינס צום צווייטן, און דער קאַלטער פרעמדער וואַסער־לייב האָט זיך געטוליעט צו זיי, גע־וואָלט זיך אַנוואַרימען אין זייערע יונגע לייבער און מיט־זיין מיט זיי אין זייער פאַרבאָרגענעם געהיימניש, און פאַרשטעלן זיי פון פרעמדע מענטשנס אויגן...

9

ביים זאַמד־ברעג

זיי זענען ביידע געלעגן אויפן זאַמד, און איין זון האָט זיי ביידן באַדעקט. נאָך קיינמאָל זענען זיי נישט אַזוי נאָענט

געווען צוזאַמען. און זיי האָבן נישט געוואוסט, אַז מענטשן, יונגע מענטשן, מעגן ליגן אַזוי צוזאַמען אַן זינד און אַן שעם...
די זון האָט זיי ביידע צוזאַמען געוואַרימט, און זיי זענען ביידע אָנגעשטעקט געוואָרן פון דער פרייד און צופרידנקייט, וואָס האָט געהערשט צווישן די מענגע נאַקעטע גליקלעכע מענטשן אויפן זאַמד-ברעג. זיי האָבן נישט געקלערט, אַז זיי זענען יונג, און זיי האָבן נישט געוואוסט ביידע, אַז זיי האָבן זיך ליב, נאָר זענען גליקלעך געווען, וואָס די זון וואַרימט זיי און וואַרימט אַלעמען אויפן ברעג. עס האָט זיך זיי געדאַכט, ווי די גאַנצע פאַרשידנפאַרביקע מענגע, וואָס פאַרטרינקען דעם ווייטן ברעג פון ים, מיט די נאַקעטע הענט און פאַרשידנקאָלירטע באַדעקנס אויף די קעפּ — זענען איין משפחה — די גאַנצע וועלט איז איין משפחה געוואָרן און זיי געפינען זיך צווישן דער משפחה.
— איך האָב ליב צו זען די מענגע אין פרייד, — האָט טשאַרלי געזאָגט צו מאַשען, — איך האָב ליב צו זען, ווי אַלע פרייען זיך, און זיין מיט זיי אין דער פרייד. עס זענען דאָ אַזעלכע, וואָס האָבן נישט ליב קוני-איילאַנד, ווייל קוני-איילאַנד איז דער פּלאַץ פון די רויע מאַסן. זיי פאַרשמוצן דעם ים מיט די רעשטלעך פון עסן און באַלייגן דעם ברעג מיט זייערע אומ-בעלומפערטע מיאוסע קערפּערס — און מיר דוכט זיך, אַז פרייד און צופרידנהייט און גליקלעכקייט קאָן מען נאָר האָבן מיט אַ מענגע, מיט אַ גרויסער רויער מאַסע אינאיינעם. מיר וואָלט לאַנגווייליג געווען צו האָבן פרייד און פאַרגעניגן אַליין. מיר וואָלט לאַנגווייליג געווען צו זיין איינער אַ גליקלעכער, אָדער צו זיין מיט בלויז גליקלעכע, מיט אויסדערוויילטע, וואָס האָבן די מעגלעכקייט צו האָבן פאַרגעניגן. פאַרגעניגן קאָן מען נאָר האָבן אָט דאָ, ווען מ'זעט, ווי די גרויסע ברייטע מאַסן האָבן פאַרגעניגן. עס דוכט זיך דאַן, אַז עס איז גאָרנישט מער דאָ קיין שלעכטס און קיין ליידן אויף דער וועלט; אַז דאָס פאַרגעניגן איז אויסגעשפּרייט פאַר אַלעמען. דאַכט זיך, אָט דאָ קאָן מען טיף און שטאַרק הנאה האָבן פון פאַרגעניגן. דאָס פאַרגעניגן באַשאַפט אינערלכע און אמתע פרייד, — מען ווערט אָנגעשטעקט מיט דער אַלגעמיינער פרייד.

מאַשע האָט געקוקט אויף אים. זי האָט ליב־געהאַט צו הערן אים רעדן. טשאַרלי האָט נישט געקאָנט רעדן רואיג, טשאַרלי האָט געקאָנט נאָר רעדן מיט באַגייסטערונג, מיט פלאַמענדיגע אויגן און מיט מאַכן מיט די הענט — עס איז געווען ווי ער וואָלט איבערגענומען פון פאָטער, דעם פרומען חסיד, די רעליגיעזע באַגייסטערונג, און האָט ער זי נישט געהאַט אויף וואָס אויסצולאָדן, האָט ער זי אויסגעגאָסן אויף זיינע איבערצייגונגען. און די איינגעבוירענע באַגייסטערונג און התלהבות פון זיין פרומען טאַטן האָט אַפילו די אַמעריקאַנער שול נישט געקאָנט ביי טשאַרלין אויסלעשן.

— קוק זיך אַרום, מאַשע, — האָט טשאַרלי געשפרונגען פאַר פרייד, — זע ווי גרויס, ווי ווייט, ווי לאַנג עס ציט זיך אויס די מענגע — טויזנטער און הונדערט־טויזנטער — זע, אַלע זענען גליקלעך, אַלע פרייען זיך — איך האָב ליב די מאַסן; אַז איך בין אין אַזאַ ים מיט מענטשן, דאַכט זיך מיר, איך וואָלט אויף אַלעם פעאיג געווען, אויף גרויסע זאַכן. עס זענען דאָ דעמאָקראַטן, סאָציאַליסטן אַפילו, וועלכע ליבן נישט די גרויסע מענגע, די מאַסע איז פאַר זיי צו־גראָב, אומקולטורעל — און זי באַליידיגט זייערע עסטעטישע געפילן. אָפטמאָל איז מיר אויסגעקומען צו הערן פון מיינע קאַמעראַדן, אַז זיי פילן זיך איינזאַם אין דער מאַסע. זיי פאַרשטייען נישט, די נאַראָנים, די אידעע פון אַ מענגע. זיי מיינען, אַז די מאַסע איז אַ צוזאַמענהאַנג נאָר פון פיל איינצלנע, גראָבע, אומוויסנדיגע איינצלנע. זיי ווייסן נישט, אַז די מאַסע איז אַ קערפער, אַ נשמה, אַ באַשעפעניש פאַר זיך אַליין — מיט איר אייגענער אינדיווידואַליטעט. אַז איך געפין זיך אין אַ מענגע, איז ווי איך וואָלט זיך געפונען אין דער אומענדלעכקייט, אין דער געהיימניש פון אונזער עקזיסטענץ, וואָס אַלס איינצלנער קאָן מען עס נישט דערגיין און פילן. מאַשע, דו ווייסט, וואָס אַ מאַסע איז? אַ מאַסע איז דאָס גרויסע אייביגע לעבן, וואָס איז געווען פאַר אונז און וועט זיין נאָך אונז. מיר וועלן שטאַרבן, יעדער איינצלנער וועט שטאַרבן, די מאַסע וועט לעבן, זי האָט אייביג געלעבט, אין

אַלע דורות, אין אַלע פאָרמען. מיר דאַכט זיך, אַז גאָט האָט צוערשט באַשאַפן נישט דעם איינצלנעם, נאָר די מענגע; אַז איך געפין זיך צוזאַמען אין אַזאַ ים מיט מענטשן, בין איך זיכער, מיר דאַכט זיך, אַז איך האָב זיך אויפגעלעזט — איך בין אַ טייל פון דעם גרויסן אייביגן.

מאַשע איז שטיל געווען און האָט אים אָנגעקוקט פאַרוואונדערט און פרעמד. פיל פון זיינע ווערטער האָט זי נישט פאַרשטאַנען, און זי האָט איבערהויפט קיינמאָל קיינעם נישט געהערט אַזוי רעדן. נאָר נאָכמער פון די רייד איז איר פרעמד פאָרגעקומען טשאַרלי אַליין. דורך דעם יאָר, וואָס זי איז אַ כלה מיטן אָנקל און זי האָט טשאַרלין נישט געזען — דערקענט זי אים נישט. טשאַרלי פלעגט שטענדיג שעמעוודיג שווייגן אין דער געזעלשאַפט פון די מיידלעך. די מיידלעך האָבן פון אים חוזק געמאַכט. און ער האָט אָפּגעענטפערט מיט אומגעלומפּערטקייט, זיינע וויצן האָבן קיינמאָל נישט אויסגעקומען — וואָס איז עס געוואָרן מיט טשאַרלין? וואו איז ער געווען דורך דער צייט? וואָס האָט ער געטון? זי האָט זיך אָנגעהויבן צו זשעניִרן פאַר אים, ווייל זי קאָן אַזוי נישט רעדן, ווי ער; און ס'האָט זי אַרומגענומען אַ געוויסע שטאָלצקייט אויף אים, און זי האָט אים גערן געהאַט, וואָס ער רעדט אַזוי.

טשאַרלין האָט עס נישט אויסגעמאַכט אויב מאַשע פאַרשטייט אים יאָ אָדער נישט. ער האָט מער גערעדט פאַר זיך, ווי פאַר איר. איבריגנס האָט ער געמיינט, אַז אַלע דענקען אַזוי ווי ער, און אַלע טראָגן זיך אַרום מיט די געדאַנקען, וואָס ער. טשאַרלי איז געווען פון יענער וואַקסנדער יוגנט אין אַמעריקע, וואָס איר גלויבן אין אידעאַליזם איז נאָך אַזוי יונג און פריש, אַז עס שמעקט פון איר דער טוי פון וואַקסן. ווי אַלצדינג אין אַמעריקע איז אָנגעזאַפּט מיט ענערגיע פון אַ יונגער שפּראָצנדער פרוכט, אַזוי איז אויך דער אַמעריקאַנער אידעאַליזם, דאָרט וואו ער ווייזט זיך אַרויס, יונג און פול מיט גלויבן. מיט סקעפּטיציזם און ספקות איז ער נאָך נישט באַפלעקט. ער ווייסט נישט פון זוכעניש און מיסטישער פאַרבאָרגעניש. נאָר דער גאַנצער

אידעאַליזם איז אָנגעווענדעט אויף פּראַקטישעס און ווערט גע־
טריבן פון אַן ענערגישן, אָפּטימיסטישן, לעבנס־לוסטיגן שטראָם
פון אַ יונגן שפּראָצנדן שטאַם. דערזעלבער ענערגישער שטראָם
פון דער יונגער שפּראָצנדער קראַפט, וואָס בויט די הימל־קראַצער
און וואַרפט מיילן־לאַנגע בריקן איבער טאָלן און טייכן —
טרייבט אויך די דענקנדע קראַפט פון אַמעריקע צו פּראַקטישן
און נוצלעכן אידעאַליזם... טשאַרלי האָט באַלאַנגט צו אַן ענגן
קרייז פון יידישער שטודירנדער יוגנט, וועלכע האָט נישט גע־
לערנט פאַר קאַריערע, נאָר געווען אַרומגענומען פון אָט דעם
יונגן אַמעריקאַנער אידעאַליזם. דער געדאַנקען־גאַנג זייערער איז
נישט אַרויסגעגאַנגען פון די גרענעצן פון היינטיגן, וועלטלעכן
לעבן, האָט זיך נישט פאַרבלאָנדזשעט אין קיין אַנדערע וועלטן
און האָט געזוכט אַ פּראַקטישן ענטפער אויף אַלע פּראָבלעמען.

טשאַרלי האָט זיך אויך געהאַט באַקענט מיט אַ גרופּע
רוסיש־יידישע אינטעליגענטן, וועלכע זענען דאָ טעטיג געווען
אין דער אַרבעטער־באַוועגונג. פון זיי האָט ער געהערט פון דער
אַרבעטער־באַוועגונג אין רוסלאַנד, פון דער רעוואָלוציע, פון דעם
רוסישן אידעאַליזם — פון סיביר, פון טורמע. רוסלאַנד, די
רעוואָלוציע, איז ביי אים געווען ווי אַ פאַרצויבערטע לעגענדע,
ווי אַ הייליגקייט, אַן ארץ־ישראל, און די רוסיש־יידישע אינטעליגענץ
איז ביי אים געווען ווי אַ הייליגע. ער איז שטאָלץ געווען, וואָס
ער קומט פון רוסלאַנד, פון לאַנד פון רעוואָלוציע און אידעאַליזם,
וואָס ער איז דאָרט געבוירן געוואָרן. און ער האָט זיך מיט
זיין גאַנצער אומשולדיגער יוגנט־קראַפט אַריינגעוואָרפן אין דער
באַוועגונג דאָ. און געדענקנדיג און פילנדיג דאָס לעבן פון די
יידישע עמיגראַנטן, האָט עס ביי אים געוועקט דעם פּראָטעסט,
זיין פּראָטעסט פון אַ געזונטן גלייכבאַרעכטיגטן, דערצויגענעם
יינגל, געגן דערנידריגטן לעבן פון זיינע עלטערן. און פילייכט
איז אין דעם שולדיג געווען זיין פאָטערס רעליגיעזע פרומקייט,
וואָס ער האָט נישט געזוכט, ווי טויזנטער, טויזנטער זיינס גלייכן,
זיין אייגענע פערזענלעכע פאַרבעסערונג פון זיין לאַגע, נאָר ער
האָט זיין גאַנצע ענערגיע, גלויבן און האָפענונגען אַוועקגעשאָנקען

דער פּאַרטיי, וועלכע, ווי ער האָט געגלויבט, וועט אַלעמענס לאַגע פאַרבעסערן און פאַרלייכטערן.

מיט זיינע איין-און-צוואַנציג יאָר איז טשאַרלי נאָך געווען די אומשולד אַליין, און זיין באַציאונג צו מאַשען איז געווען ווי ס'רוב פון אַמעריקאַנער דערצויגענער יוגנט צו מיידלעך — אַ באַציאונג פון אַ קאַמעראַד אַ „באָי" צו אַ קאַמעראַד אַ „גירל". זיין יונגער קערפּער, וועלכער איז פון שול אָן געוואָרן אויסגימנאַסטיקירט און געהאַלטן זיך אין איין ברעכן און באַוועגן, איז געווען צו-ניכטער פאַר קערפּערלעכער ליידנשאַפט. ער האָט נישט קיין צייט געהאַט צו זאַמלען זיין ענערגיע פאַר לוסט, וואָרים זיין ענערגיע איז יעדעס מאָל אָנגעווענדעט געוואָרן אויף באַוועגונגען און ברעכן זיך, אויף שפּרינגען און באַל כאַפּן. קיין מיידלשער קערפּער האָט ביי אים גאָרנישט קיין באַזונדערעס דערוועקט. ער האָט זיך געבאָדן מיט מאַשען, געפילט איר קערפּער אויף זיך, געלעגן איצט נעבן איר אין דער זון אויפן זאַמד, געזען די ליניען פון איר יוגנט, וואָס שניידן זיך אַרויס פון איר באָד-קלייד און ער האָט גערעדט צו איר ווי צו אַ פריינט אַ יינגל, און ער האָט זי פאַר אַזעלכע געהאַלטן. ער האָט געשטיפט מיט איר, אָנגערירט די דעליקאַטסטע טיילן פון איר קערפּער, און עס האָט ביי אים קיין זינדיגע געפילן נישט דערוועקט. ער האָט זי געריסן ביים האַנט און געשלעפּט זי ביים אָרעם איבערן זאַמד, וואו די זון האָט זייביידן באַגאָסן מיט ליכט און וואַרימקייט.

— קום, מאַשע, וועלן מיר זיך לאָזן אין דעם ים פון מענטשן — קוק, — זעסט, ווי גרויס דער ים מענטשן איז — קום, איך האָב ליב צו טראָגן זיך אין אַ ים מענטשן.

און ווירקלעך, איז דער גאַנצער ברעג פון ים, ווי ווייט דאָס אויג האָט נאָר געקאָנט פאַרכאַפּן, אָנגעפילט געווען מיט נאַסע, באַרוויסע און נאַקעטע מענטשן. לייבער, לייבער און לייבער. דאָס ביסעלע קליידער, סיי מענלעך, סיי ווייבלעך, האָט זיך פאַרלוירן אין די נאַקעטע הענט, העלזער, בריסטן, פיס און רוקנס. עס איז געווען, ווי דער ים וואָלט אַרויסגעוואָרפן פון זיך כוואַליעס מיט מענטשן-לייבער: ווייבער, מענער, קינדער,

יינגלעך און מיידלעך, אַלע אויסגעמישט, צוזאַמענגעפּאָרט, צוזאַמענ־געקנאָטן.

מאַשע און טשאַרלי, יונג און נאַקעט, מיט נאַקעטע פיס און נאַקעטע הענט, זענען געגאַנגען צווישן די האַלב־נאַקעטע לייבער; עס איז געווען, ווי די גאַנצע וועלט וואָלט זיך צונויפגעקומען צום ברעג פון ים, אַראָפּגעוואָרפן פון זיך די זינדיגע באַפלעקטע קליידער און געמאַכט אַ נאַקעטע שטאָט. עס האָט נאָר געשטערט אין דער ים־נאַקעטקייט דאָס רעשטל אָנ־טועכץ, וואָס די מענטשן האָבן געמוזט טראָגן פאַר „אָנשטענדיג־קייט"... אַזוי זענען זיי ביידע געגאַנגען האַנט אין האַנט, און זייערע נאַקעטע שטיקער לייבער האָבן זיך אָנגערירט און געריבן אָן פרעמדע, אָן אומבאַקאַנטע. מען האָט מיטאַמאָל דערפילט דעם טעם פון אַ פרעמדן לייב. עס האָט זיך געדאַכט, אַז אַ גרויסער משיח איז געקומען און האָט אַלע פאַרבאָטן אויפגעלייזט, אַלעס מעג מען און די גאַנצע וועלט מישט זיך אויס איינער מיטן צווייטן...

טשאַרלי האָט געהאַט דאָס באַדערפעניש צו רעדן. די אַל־געמיינע פרייד האָט אים אָנגעשטעקט — און ווער עס וואָלט נעבן אים געגאַנגען, מיט דעם וואָלט ער זיך מיט זיינע געפילן גע־טיילט.

— קוק, מאַשע, קוק, ווי ווייט און ברייט עס איז דער ים מענטשן. זע, די גאַנצע וועלט איז זיך צוזאַמענגעקומען. כ'האָב ליב די ניו־יאָרקער מאַסע. אַז מען זעט אַ ניו־יאָרקער מאַסע, זעט מען די גאַנצע וועלט פאַר זיך. אין אַלעמענס אויגן ליגט אַ בענקשאַפט פון אַ יוגנט, פון אַ קינדהייט, וואָס זיי האָבן ערגעץ אַנדערש־וואו, אין אַן אַנדער לאַנד איבערגעלעבט. דאָס איז ניו־יאָרק. מיר אַלע זענען ניו־יאָרקער. איך, דו, — די אַלע, וואָס ליגן דאָ — מיר אַלע האָבן אונזער קינדהייט פאַרבראַכט ערגעץ אַנדערש־וואו. און אַ ניו־יאָרקער צו זיין הייסט, צו האָבן אין די אויגן אַ בענקשאַפט צו אַן אַנדער וואַסער, פעלד און זון. יעדער איינער פון אָט די האָט זיך אויפגעצויגן אין אַן אַנדער לאַנד. פילע קומען דאָ פון די ברייטע סטעפּעס פון רוסלאַנד און פילע, וועלכע

געדענקען דעם ליכטיגן הימל פון איטאַליע, פון די רייך-קאָלירטע און בילדערישע פעלדער פון אונגאַרן און גאַליציען, פּוילן, וועלכע געדענקען די אַראַבישע ווסטע, און אַזעלכע, וועלכע האָבן זיך אויפגעצויגן אויף די באַמאָלטע רייז-פעלדער פון כינע און יאַפּאַן, און ווער אויף די הויכע בערג צווישן שפּאַניען און קי, און אַזעלכע, וועלכע האָבן נאָך געזען דאָס קליינע יידישע שטעטל מיט די פאַרשנייטע דעכער אין ווינטער. — דו געדענקסט מאַשע, אונזער שטעטל קומען אין ווינטער? איך געדענק עס, ווי אין אַ חלום: די קליינע שול, מיט אַ פענדעלע פון דאַך אַראָפּ, אַן אויסגעדרייט פענדעלע. דער טאַטע האָט מיך געפירט אין שול אַריין, אויף די פּלייצעס האָט ער מיך געשלעפּט, און איך האָב געהאַלטן אַ סדור מיט אַן עפּל אין דער האַנט. און אויף דער שול איז געווען אַ פענדעלע. און מיר אַלע דאָ ליגן נאַקעט ביי איין ברעג פון קוני-איילאַנד.

מאַשע איז טרויעריג געוואָרן און פאַרקלערט. טשאַרליס ווערטער האָבן זי געבראַכט צו קלערן וועגן איר לאַגע. זי האָט זיך אויך דערמאָנט אָן קוזמין און האָט געזען איר קינדהייט, ווי אין אַ חלום, ווי זי ציט זיך אויף ביים זיידן. זי האָט געדענקט אָן אַלטן יידן, וואָס האָט איר געגעבן לעקעכלעך, און דערנאָך האָט זי אַלעס פאַרגעסן און ווידער זיך דערמאָנט אָן „האָפּקינס סטריט", ווי זי לויפט צום קצב, ער זאָל איר באָרגן פליש. „פאַ אַרבעט". — און דערנאָך דעם אָנקל און איר לאַגע איצט. זי איז טרויעריג געוואָרן און האָט אויפגעהויבן אירע שוואַרץ-געדיכטע ברעמען און אירע פולע ווייטרויבן-אויגן צו טשאַרלין:

— און דו וואָלסט נישט געוואָלט זיין געבוירן אין אַמעריקע?

— ניין, — האָט טשאַרלי געענטפערט, — איך בין גליקלעך, וואָס איך בין אַ ניו-יאָרקער, אַ פרעמד-געבוירענער, מיט בענקשאַפט נאָך רוסלאַנד, ווי אַלע דאָ אין דער פרעמד געבוירן. און מיר אַלע דאָ אין דער פרעמד וועלן מאַכן אַמעריקע אַ שיינע, אַ פרייע, אַ גרויסע אַמעריקע. יעדער איינער וועט ברענגען דאָס

שיינע פון זיין לאַנד און וועט עס געבן צו אַמעריקע. זיי ברענגען דאָס מיט אויף די שיפן פון זייערע לענדער. די איטאַליענער, די רוסן און די טשעכן מיט די אונגאַרן, און די סקאַנדינאַווער מיט די אַראַבער — אַלע, אַלע ברענגען מיט דאָס שענסטע פון זייער לאַנד, די בענקשאַפט פון זייער קינדהייט, און וועלן דאָס אַוועקגעבן אַמעריקע. איינער ברענגט זיין שיינהייט, זיין קונסט, זיין גלויבן, אַנדערע זייער גלייכעס דענקען, זייער ערלעכקייט. אַלעס שענסטע און בעסטע פון דער גאַנצער וועלט — אַלעס וועט זיך צוזאַמענלייגן, אין מיר אַלע וועלן זיין דאָס גרויסע, דאָס פרייע, דאָס נייע אַמעריקע!

— און וואָס וועסטו געבן, טשאַרלי, אַמעריקע? — האָט מאַשע לאַכנדיג געפרעגט.

— וואָס איך וועל געבן? איך וועל געבן דאָס, וואָס אַלע קינדער פון יידן, וואָס קומען פון רוסלאַנד. אָ, מיר זענען זייער פיל שולדיג אַמעריקע, און מיר דאַרפן איר פיל געבן. אַמעריקע האָט אונז אַלעס געגעבן, אונז אַנדערש געמאַכט פון אונזערע עלטערן, פיל זענען מיר שולדיג אַמעריקע פאַר דער פרייהייט, וואָס זי האָט אונז געשאָנקען. און מיר וועלן איר געבן דאָס, וואָס די יידן האָבן געגעבן רוסלאַנד, — אונזער רעוואָלוציאָנערן גייסט, אונזער אייביגן פראָטעסט, אונזער אומצופרידנהייט. מיר זענען פאַרפליכטעט אַנדערש צו זיין ווי אונזערע עלטערן. אונזערע עלטערן זענען אַראָפּגעקומען, זענען זיי געוואָרן שקלאַפן אין אַמעריקע, און מיר מוזן זיי באַפרייען. מיר אַלע זענען קינדער פון שקלאַפן. זענען אונזערע עלטערן נישט געווען קיין שקלאַפן? מיין טאַטע, דיין טאַטע. און האָט דיך דיין טאַטע נישט אַוועקגעגעבן צו זיין ברויט-געבער, ווי מען גיט-אָפּ אַ שקלאַפן-קינד?

— הער-אויף, הער-אויף, וואָרים איך'ל... — האָט מאַשע געזאָגט און איז רויט געוואָרן. אירע פולע וויינטרויבן-אויגן זענען פול געוואָרן מיט פערל-טרערן. נאָר ביי זיך האָט זי שוין באַשלאָסן טשאַרלין נישט צו לאָזן זען, אַז עס האָט איר עפּעס אָנגערירט, און אויסצולאַכן די גאַנצע זאַך. האָט זי זיך אָפּגערופן:

— האָסט עפּעס געלט, טשאַרלי?

— איך מיין אַרום אַ דאָלאַר. — ער האָט שוין גענוי גע־וואוסט די סומע געלט, וויפיל ער באַזיצט, נאָר געמאַכט מעשה־רייכער.

— און איך אַ האַלבן. דאָס וועט גענוגן.

— אויף וואָס?

— איך וויל האָבן אַ „וואויל־טאָג", מיר זענען דאָך אין קוני־איילאַנד.

— דאָס איז רעכט, — שרייט־אויס טשאַרלי.

— נו, גיי דיך אָנטון, איך אויך. מיר וועלן זיך טרעפן אין דרויסן.

און ער איז פלינק אַוועק.

טשאַרלי האָט ערשט איצט זיך דערמאָנט, וואָס ער האָט געזאָגט, און איז געבליבן שטיין אַ פאַרשעמטער, מער פון איר שמייכל, איידער פון די אומגעלומפּערטע רייד, וואָס ער האָט אַזוי אומגעשיקט אַרויסגערעדט.

10

„טויזנט און איין נאַכט"

נאָכן באָדן האָבן זיך ביידע געפילט פריש און פול מיט ענערגיע. זיי זענען גרייט געווען אויף אַלצדינג. טשאַרלי האָט זיך צוריקגעהאַלטן פאַרלייגן, עס איז אים געווען אומבאַקוועם פון דעם, וואָס ער האָט דערמאָנט מאַשען פון אָנקל.

מאַשע האָט אים באַלד אָבער געמאַכט אָן אַלצדינג פאַר־געסן. מיט אַ ווייכער שטים, מיט מיידלישער ווייבלעכקייט, מיט וועלכער עס איז שוין פול געווען איר גאַנץ וועזן, האָט זי זיך אָפּגערופן:

— דו, טשאַרלי, גיב מיר צו האַלטן דאָס טראַמוויי־געלט, אַז מיר זאָלן האָבן מיט וואָס אַהיימצופאָרן. פאַרן איבריגן וועלן מיר זיך לאָזן וואויל־גיין.

דאָס זאָגנדיג, האָט זי אַראָפּגענומען פון איר געלט

אַ „קוואָדער״ און קאָקעטיש איינגעבונדן אין טיכל — שמייכלענדיג צו טשאַרלין, די איבעריגע האָט זי אַריינגעשטעקט טשאַרלין:

— נאַ, צושטייער.

— וואָס ווילסטו זען?

— אַלעס, — איך וויל האָבן אַן אמתן וואויל-טאָג.

— אָלל-רייט, קום! און הונגעריג ביסטו נישט? — איך וועל דיר זאָגן דעם אמת — איך בין זייער הונגעריג, — האָט טשאַרלי געזאָגט אין פאַרלעגנהייט.

— איך אויך, — האָט מאַשע געלאַכט. — נאָר מיט עקאָנאָמיע. איך וויל האָבן פאָן.

— וואָס?

— געבראָטענע ניסלעך.

טשאַרלי איז אָבער געווען פאַר מער סאָלידעס, און האָט פאָרגעשלאָגן וואורשטלעך. עס איז געבליבן אי דאָס ערשטע, אי דאָס צווייטע, וואָס זיי האָבן ביידע געגעסן אויף דער גאַס, שטופנדיג זיך צווישן דעם טייל מענטשן, וואָס האָט געשטראָמט איבער די טראָטואַרן, און געלאַכט זיך אין פנים אַריין.

דאָס ערשטע, וואָס זיי האָבן געטראָפן, זענען געווען „די זיבן וואונדער פון דער וועלט״. מען האָט געוויזן אַ קו מיט צוויי קעפּ, געבראַכט פון אינדיען; אַ צונויפגעוואָקסענעם צווילינג (מיידלעך), געבראַכט פון כינע, און צוויי קליינע ליליפּוטן: איינער אַ יאַפּאַנעזער, דעם צווייטן אַ נעגער; דאָס דיקסטע מיידל פון דער וועלט, וואָס האָט געוואויגן העכער פינף הונדערט פונט; אַ מאַן מיט אַ פּנים פון אַ לייב, אַ יונג מיידל מיט גראָע האָר; אַ נעגער-פרוי, וואָס קריכט ווי אַ בער, און אַ ווילדן אינדיאַנער, וואָס אַ קאַפּיטאַן האָט ערשט אַנטדעקט.

זיי האָבן באַצאָלט צו פינף סענט און אָנגעקוקט „די זיבן וואונדער פון דער וועלט״, וואָס מ'האָט געבראַכט פאַר זיי פון אַלע עקן פון דער וועלט. וואו די נאַטור באַשאַפט עפּעס אויסטערלישעס, מעג עס זיין אויף די פאַרבאָרגענע ווייטסטע אינזלען, געפינט מען עס אויס און מען ברענגט עס נאָך קוני-איילאַנד און מען ווייזט עס פאַר פינף סענט. עס האָט זיך זיי

גערדאַכט, אַז קוני-איילאַנד איז דער צענטער פון דער וועלט. אין אַן אַנדער אָרט האָט מען פאַרשפּראָכן צו ווייזן די כּישוף-מאַכעריי פון עגיפּטן, געטריבן פון כּאַליף פון מצרים, און אַלס צייכן, אַז מען זאָגט אמת, האָט דער גרויסער טונקעלער כּאַליף פון מצרים געהאַלטן אַ כינעזיש ייִנגל — ער האָט אים געלייגט שלאָפן אויף אַ בעזים, און האָט אים געמאַכט רוען אין דער לופטן, און האָט אים געהויבן אין דער הויך, נאָר אַלצדינג, וואָס דער כּאַליף פון מצרים האָט געהאַט צו ווייזן, האָט ער גע-וויזן אין דרויסן, בחינם, פאַר אַלע מענטשן. די, וועלכע האָבן באַצאָלט אַ ניקל און זענען אַריינגעגאַנגען — האָבן אינעווייניג שוין גאָרנישט געזען.

פאַר נאָך פינף סענט האָבן זיי זיך געפונען אין כינע, און געזען די שלאָפנדע כינעזישע פּרינצעסין מיט אירע קליינע צונויפגעקוועטשטע פיסלעך, מיט די גאָלדענע פאַנטאָפעלעך אויף די פיסלעך. און פאַר נאָך אַ ניקל האָבן זיי זיך געפונען אין אַלאַדינס כּישוף-לאָמפּ, וואו דער גרויסער שטאַרקער אַלאַדין (דער אָפּגעבריטעטער אַראַבער מיט די אויערינגלעך אין אויער, מיט די רויטע שטאַרקע ליפּן), איז אויפגעשטאַנען פאַר זיי פון זייערע קינדער-חלומות, פון די ביכלעך אַרויס, איז ער לעבעדיג געוואָרן. אָט שטייט ער פאַר זיי אַלאַדין פון „טויזנט און איין נאַכט“, רייבט דעם כּישוף-לאָמפּ און עס באַווייזט זיך אין דער לופט אַ טיש געדעקט מיט גאָלדענע און זילבערנע כּלים. אַלאַדין נעמט אַ קרוג אין האַנט אַריין און גיסט פון אים ווייַן אַרויס; אַלאַדין רייבט דעם כּישוף-לאָמפּ און עס קומט-צופליען אַ ווייסע טויב, אַ דינערין פון דעם לאָמפּ, און שטעלט זיך אויף זיינע פּלייצעס, און רוימט אים איין אַ סוד אין אויער אַריין, אַ שליחות פון אַ געהיימער, פאַרכּישופטער וועלט.

זיי זענען געגאַנגען פון איין כּישוף-פּאַלאַץ צום צווייטן. עס האָבן זיך פאַר זיי אויפגעעפנט די געהיימנישן פון אינדיע, די פאַרבאָרגענישן פון מצרים און די סודות פון דער ווייטער פאַרכּישופטער אַראַביע. עס האָט זיך זיי געדאַכט, אַז זיי לעבן אין דער צייט פון „טויזנט און איין נאַכט“, ווען דער וועג

נאָך אינדיע איז נאָך נישט געפונען געוואָרן, און זיי זעען זיך אין די פאַרכישופטע לענדער פון אַלטן אָריענט. זיי האָבן געזען די טעמפלען פון כינע, און די טענץ פון אינדיע, און די פּרינצן פון אינדיע האָבן זיי נביאות געזאָגט וועגן דעם גורל פון זייער צוקונפט, און די אַלאַדינס פון אַראַביע האָבן זיי אַמוזירט מיט דער קונסט פון זייערע צויבערייען. און איבעראַל האָט זיך געפונען דער פּראַכט און גלאַנץ פון דעם פאַרבאָרגענעם אַלטן אָריענט.

אַז זיי זענען אַרויסגעקומען פון די כישוף־פּאַלאַצן, האָבן זיי זיך ביידע געפילט ווי שיכור. זיי האָבן זיך אויפגעזעצט אויף צוויי פערד, באַקליידעט מיט רייכע מאַנטלען, ווי די פערד פון אַן אַראַבישן אָנפירער. גרויסע טייערע שטיינער, בריליאַנטן, און רויטע שמאַראַגדן, און סאַפּיר־שטיינער, און אַנדערע טייערע שטיינער, רויב פון געפאַנגענע פּרינצעסינס און פון אין מלחמה געפאַלענע כאַליפן, זענען געהאָנגען אויף די פערד, און פון אַ טייערער אַראַבישער בלוט־ראַסע זענען די פערד געקומען, פון די ברייט ציטערנדע נאָז־לעכער האָט געשלאָגן אַ רויך און פון איידל־דעליקאַטן מויל־שניט האָט געשלאָגן אַ שוים, און אַ פּרינץ מיט אַ פּרינצעסין זיצן האַנט אין האַנט אויף די פערד, מאַשע און טשאַרלי, און פאַר זיי אַנדערע פּרינצעסינס, און אויף דעם רייך־באַפּוצטן קאָטש זיצן איידל־קעניגלעכע קינדער, און זיי פאָרן אויף די פערד, יאָגן איינס דאָס אַנדערע און קאָנען זיך קיינמאָל נישט כאַפּן. וואוהין רייטן די פּרינצן? אין לאַנד פון חלום, אין דער אייביגער פרייד, אין יוגנט אַריין.

אַ מינוט די רייזע. פון האָלץ זענען די פערד. אַ ראָד־שפּאַן דער מהלך. אָבער וואָס איז דער חילוק? די ווירקלעכקייט — אַ מינוט, אייביג — דער חלום.

און באַלד זיצן זיי אין אַ פלי־קאָרב. עס הויבט זיך דער קאָרב אין דער לופטן, העכער און העכער. עס אַנטפּלעקט זיך פאַר זיי דער גרויסער הימל, קוני־אײַלאַנד מיט די מיליאָנען מענטשן, דער ים מיט מענטשן און דער ים מיט וואַסער אונטער זייערע פיס.

זיי הויבן זיך העכער — פּלוצים פאַלן זיי מיט אימפּעט אַריין אין אַ טיפן טאָל, מיטן קאָפּ אַראָפּ אין אַן אונטער-גרונט, אַ וואַסער אונטער זייערע פיס — דער טויט פאַר די אויגן, און ווייטער שווימסטו אין דער הויך, דו פליסט העכער, העכער, פאַרגעסן דאָס לעבן, פאַרגעסן די וועלט.

און שיכּור פון כּישוף געפינען זיי זיך באַלד אין געלב-פיאָלעטן וואָלקן, וואָס הילט-איין די וואונדער-שטאָט ווי אין אַ פאַנטאַסטישן חלום. קוני-איילאַנד האָט זיך אָנגעצונדן. עס פליסן טייכן ליכט פון די הייזער, פון די טורעמס און דעכער אַראָפּ, ווי שטראָמען וואַסער. עס דרייען זיך די רעדער מיט ליכט איבער די טורעמס, פליען-אַוועק פון די הייזער, שווימען-אַריין אין דער לופט, און עס דאַכט זיך, אַז איבער דער וועלט האָט זיך דער הימל נעענטער אַראָפּגערוקט, און עס האָט זיך באַוויזן דאָס שיינענדע ליכט פון די שטערן מיט די קאָמעטן. קוני-איילאַנד איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ חלום, ווי אַ לע-גענדאַרע שטאָט, פון די קינדער-ביכלעך אַרויס. די קינדער-יאָרן זענען צוריק אויפגעשטאַנען לעבעדיג, און אַלעס איז אויף דער וואָר געקומען. אַלע מעשיות זענען ריכטיג געוואָרן, און מענטשן, גרויסע מענטשן, לעבן ווי קינדער, האָבן לעבעדיג געמאַכט אַ קינדער-שטאָט פון די מעשה-ביכלעך אַרויס, און לעבן אין איר. איבער קוני-איילאַנד הענגט אַ גאָלדענער רויטלעכער נעפּל, און אַלע לעבן אין דעם נעפּל, גייען און וואַקלען זיך ווי שיכּור, ווי זיי וואָלטן געלעבט אין אַ חלום. פון די געוועלבער אַרויס גיסן זיך טייכן ליכט, רויט, געלב. עס זענען געמאַכט די געוועלבער, ווי גרויסע קינדער-הייזלעך, און פאַר די געוועלבער שטייען גרויס-געשניטענע ליאַלקעס און האַלטן טראָמפּייטן אין די הענט, און שפּילן. אַ הויכע ליאַלקע-דאַמע, אָנגעטון ווי אַ קעניגין אין גאָלד און זילבער, שטייט פאַר דער פּופּען-מוזיק מיט אַ שטעקן אין האַנט, און זי איז די קאַפּעל-מייסטערין. אַנדערע ליאַלקעס זיצן זיך אויף פּופּען-פערד און רייטן, און מענטשן דרייען זיך צווישן זיי. די מענטשן זענען אויך ליאַלקעס, נאָר שיכּורלעך גייען זיי פון איין ליכטיג געוועלב אין אַנדערן, נעמען

זיך וואָס זיי ווילן, עסן, טרינקען, און שפּילן, און טאַנצן, — דאָס ליכט גיסט זיך וואָס ווייטער אין גאַס אַריין, די גאַנצע גאַס ווערט באַגאָסן פון ליכט, און אַלעס ווערט פאַרשטעלט, און עס דאַכט זיך, אַז מען לעבט אין גאָר אַ קינדערשער וועלט, אין דער כּישוף-וועלט פון די קינדער-יאָרן, אַלע, אַלע, די גאַנצע וועלט זענען צוריק קינדער געוואָרן — גרויסע קינדער. מיר אַלע שפּילן זיך ווי קינדער, און מיר אַלע געפינען זיך אין דער קינדער-וועלט, וואָס הייסט קוני-איילאַנד.

אַז זיי זענען געזעסן אין וואַגאָן צוריק אַהיימצופאָרן, האָבן זיי זיך ביידע ווי אויפגעוואַכט פון חלום, וואָס זיי האָבן געלעבט — ווידער זענען זיי זיך פאַרגעקומען פרעמד. זי האָט געפילט אַ שנור אויפן האַלז, וואָס עס האָט איר ווער פאַרוואָרפן, און טשאַרלין האָט זיך געדאַכט, אַז ער האָט גערעדט אַ גאַנצן טאָג נאַרישקייטן. און צו וואָס? און פאַר וועמען? נאָר דאָך האָבן זיי ביידע געפילט, ווי עפּעס האָבן זיי דורכגעלעבט צוזאַמען, עפּעס אַזעלכעס, וואָס האָט זיי אויף אַ מינוט זייער נאָענט צונויפגעבראַכט צוזאַמען, און דאָס וואָס איז געשען, קאָן שוין נישט אָפּגעווישט ווערן — אַ דערינערונג פון אַן אָנגענעמען חלום האָט פאַרוועבט זייערע מידע מוחות. זיי און דער גאַנצער וואַגאָן מענטשן האָבן געכאַפּט אַ לעצטן בליק אויף קוני-איילאַנד. פונדערווייטנס האָט זיך געוויזן דער אינזל, ווי אַן אויסטערלישע דערשיינונג פון דער נאַטור, ווי אַ וואונדער. הויכע פייערדיגע רעדער האָבן זיך געדרייט אין דער לופטן, און זיי האָבן זיך געהאַלטן אין הלל ווי דורך אַ נס. שטאָלץ און אומגעווינלעך שיין און ווי גאָרנישט פון דער וועלט האָבן זיך געוויזן די פייער-ברענענדיגע טורעמס פון די פייער-ברענענדיגע הייזער, און זיי האָבן אויסגעזען, ווי קופּאָלן און טורעמס פון הייליגע געטלעכע טעמפּלען, וועלכע זענען פון הימל אַראָפּגעפאַלן. עס האָבן אויסגעזען די רעדער, און די ברענענדיגע גאַסן אין דער לופטן, און די ברענענדיגע שפּיצן פון די טורמעס, ווי טעמפּלען געטלעכע, ווי אַ „מעקאַ", ווי אַ ירושלים, און זיי האָבן געצויגן צו זיך מיט זייער מאַיעסטעטישן וואונדערלעכן הייליגן גלאַנץ און יעדער

איינער האָט אין האַרצן געבענטשט און געדאַנקט די הייליגע וואונדער-שטאָט קוני-איילאַנד, וואָס ברענגט פרייד, זעליגקייט און שפּילערײַ צו מיליאָנען.

11

די כלה וויל נישט

מאַשעס עלטערן זענען אומרואיג געוואָרן אינדערהיים, וואָס מאַשע איז אַוועק אין קוני-איילאַנד און מען זעט זי נישט. עס איז שוין געווען שפּעטלעך אויך, אָוונט-צייט, דער טיש איז געדעקט געווען, די געשליפענע גלאָזוואַרג, וואָס אַהרנס ווייב האָט זיך אָנגעקויפט אין שטוב, צייט עס איז איר גוט געגאַנגען, האָט געפינקלט פון גלעזער-שענקל אַרויס, און מאַשעס מוטער ראָזע איז געזעסן ביים געדעקטן טיש אַן אומגעדולדיגע, אַמאָל געקלימפּערט מיט אַ גאָפּל, אַמאָל אַוועקגעשאַרט אַ טעלער, און געקלאַפּט מיט די ליפּן:

— נאַ דיר אַ קוני-איילאַנד.

אַהרן, וועלכער איז געווען אָן אַ ראָק, איז געשטאַנען ביים אָפענעם פענסטער און אַרויסגעקוקט אומגעדולדיג אויף מאַשען. דאָס קלאַפּן פון ווייבס ליפּן האָט אים דענערווירט, וואָרים כאָטש עס איז נישט געווען קיין אויסערגעוויינלעכעס אין מאַשעס זוימען זיך, דאָך האָט זיי מאַשעס פאַרשפּעטיגן אויפגע-רעגט. וואָס פאַרא קלייניגקייט עס האָט זיך נישט געטראָפן מיט מאַשען, האָט זיי באַלד באַאומרואיגט, ווי מען באַאומרואיגט זיך שטענדיג וועגן אַ גרויסן אוצר. האָט אַהרן אָפּגעבויגן דעם קאָפּ פון פענסטער און געברומט:

— ראָזע, לאָז מיך שוין גיין, ראָזע.

די איבעריגע קינדער זענען נישט געווען אין שטוב, גע-ווען געהאַט אַרויסגעפאָרן אויף זומער-וואוינונגען. נאָר טאַטע-מאַמע זענען איבערגעבליבן מיט מאַשען, צוליב דעם אויסשטייער. עס האָט טאַקע געהאַלטן קורץ פאַר מאַשעס חתונה. אין אַזעלכע

פֿאַלן זענען טאַטע־מאַמע מער באַאומרואיגט וועגן דער כּלה — און דאָ איז דאָך די כּלה געווען מאַשע.

— וואו איז זי געגאַנגען, ראָזע? — איז שוין אַהרן געוואָרן אויך אומרואיג.

— וואו, איך האָב דיר געזאָגט, נאָך קוני־איילאַנד; זי האָט געוואָלט זיך אויסבאָדן.

— און מיט וועמען איז זי דאָס געגאַנגען אין קוני־איילאַנד, ראָזע?

— וואָס פרעגסטו מיך? דו ווייסט נישט? זי האָט דאָך אָנגעקלונגען, זי גייט מיט טשאַרלין אין קוני־איילאַנד זיך באָדן.

— מיט טשאַרלין, האַ? ראָזע, מיט טשאַרלין איז זי געגאַנגען אין קוני־איילאַנד. און דער אָנקל האָט מיר אָנגעקלונגען, אַז ער קומט באַלד אַריין מיט דער מאַשין זי אַרויסנעמען. דער אָנקל האָט מיך היינט געפרעגט אַמאָל צען אויף איר. גיי זאָג אים, אַז זי איז געגאַנגען מיט טשאַרלין אין קוני־איילאַנד. גיי זאָג אים מיט טשאַרלין. איצט וועט ער באַלד אַריינקומען, זי „אַרויסנעמען" מיטן אויטאָמאָביל, און זי וועט נישט זיין, איז געגאַנגען מיט טשאַרלין אין קוני־איילאַנד — האַ, ראָזע, שיין זעסטו אויס, האַ?

— וואָס בין איך שולדיג? איך האָב זי דען געזען? אויפגעכאַפּט זיך אינדערפֿרי און איז אַוועק. וואָס האָב איך געזאָלט טון?

— גיי זאָג דעם תּירוץ דעם אָנקל. גיי זאָג אים, ער וועט דאָ באַלד זיין, וועסטו דאָס אים זאָגן.

— אַהרן, וואָס שרעקסטו מיך, אַהרן?

נאָר אַהרן האָט זיך באַלד אויך דערשראָקן פֿאַר דער שרעק, וואָס ער האָט אָנגעוואָרפֿן, האָט ער זיך געפּרוווט אַרויסנעמען פֿון דער שרעק.

— ראָזע, לאָז מיך אָפּ, ראָזע. דאָס קינד איז זיך געגאַנגען באָדן, וועט באַלד צוריקקומען — וואָס מאַכסטו חתונות?

— איך מאַך חתונות? — דו מאַכסט חתונות!

— ראָזע, לאָז מיך אָפּ, ראָזע.

נאָר באַלד זענען זיי באַפרייט געוואָרן פון דער שרעק, וועלכע זיי האָבן איינס אויפס אַנדערע אָנגעוואָרפן. אין שטוב איז געקומען אַריינצולויפן מאַשע. טאַטע-מאַמע האָבן פריי אָפּגע-אָטעמט. אין אירע אויגן איז געווען אַ גלאַנץ פון טרערן און כּעס. זי האָט זיך אַ מינוט אָפּגעשטעלט אין מיטן שטוב און אָנגעקוקט טאַטע-מאַמע מיט אַ רחמנות און וויינענדיגן בליק. דאַן איז זי אַרויס אין אַ הויכן געוויין און איז שנעל אַריין צו זיך אין שטוב אַריין.

— ראָזע, וואָס איז דאָס? — האָט אַהרן געפרעגט.

— איך ווייס, וואָס דאָס איז? וואָס פרעגסטו מיך? קום-אַריין צו איר.

טאַטע-מאַמע זענען צו צו מאַשעס צימער, האָבן אָבער געפונען די טיר פאַרשלאָסן. דער טאַטע האָט זיך געבעטן הינטער דער טיר.

— מאַשע-לעבן, וואָס איז דיר? זאָג מיר, ביסט חלילה קראַנק? אפשר שיקן נאָך אַ דאָקטאָר?

— מיר פאַלן דאָך פון לעבן, מאַשע; וואָס איז דיר, מאַשע? — האָט זיך די מאַמע געבעטן.

מאַשע איז אָבער שטום געבליבן הינטער דער פאַרשלאָסענער טיר.

— און וואָס וועט איצט זיין, ראָזע? — האָט דער מאַן געפרעגט, ווי דאָס ווייב וואָלט נאָר אַליין אין דעם אומגליק שולדיג געווען.

— איך וועל אַהין גיין, צו די שנאָרערס, און די אויגן זיי אויסדראַפּען, דער מאַמען מיטן זון, וואָס האָבן זיי צו אונז, וואָס פאַרגינען זיי אונז נישט אונזער שטיקל אָרים גליק? — האָט ראָזע געזאָגט, מיינענדיג טשאַרלין מיט זיין מוטער.

— אָבער הער-אויף, הער שוין אויף! — שרייט דער טאַטע. — מאַשע, מאַשע-לעבן, שרעק אונז נישט; דו שרעקסט דאָך אונז, — האָט זיך דער טאַטע געבעטן הינטער דער טיר.

פון מאַשען איז קיין ענטוואָרט נישט געקומען.

— און וואָס וועט איצט זיין? דער אָנקל וועט דאָך באַלד קומען. ער האָט אָנגעקלונגען, אַז ער קומט מיט דעם אויטאָ דיך אַרויסנעמען.

דאָ האָט זיך פּלוצים מאַשעס טיר אויפגעפּראַלט. און דאָס מיידל מיט ברייט אויפגעריסענע אויגן האָט געשריגן צו טאַטע-מאַמע:

— איך וועל נישט חתונה-האָבן מיטן אָנקל, איך וועל נישט, איך וועל נישט!...

טאַטע-מאַמע האָבן זיך אָנגעקוקט. ווי דער אומגליק אַליין וואָלט מיטן דונער אַריינגעקומען.

— וואָס רעדסטו? וואָס זאָגסטו? מאַשעלע, וואָס טוט זיך מיט דיר?

— איך וויל נישט, איך וויל נישט! — האָט מאַשע גע-טופּעט מיט די פיס.

— שאַ, שטיל. ווי איז מיר. דער אָנקל וועט דאָך באַלד אַריינקומען.

מאַשע האָט צוגעקלאַפּט די טיר פון איר צימער, הינטער די עלטערן.

— איז וואָס וועט איצט זיין? ראָזע, איך ווער דאָך משוגע, איך ווער דאָך משוגע, איך גיי דאָך פון זינען אַראָפּ! — אהרן האָט מיטאַמאָל דערזען די גרוב פון אָרימקייט, פון וועלכער ער האָט זיך אַרויסגעקריגן, און די געפאַר ווידער אין איר אַריינ-צופאַלן. ער האָט זיך צוריק געזען אַ מאַשין-שטעפּער — ער האָט פאַרצווייפלט.

נאָר ווי אימער אין אַזאַ פאַל, ווען אהרן האָט זיך פאַר-לוירן, האָט אויך איצט ראָזע גענומען די לאַגע אין אירע הענט אַריין:

— אהרן, גיי אַוועק. זעץ זיך צום טיש עסן. דער אָנקל וועט באַלד אָנקומען... — האָט זי געזאָגט מיט אַ באַפעלנדיקן טאָן.

אהרן האָט געפאָלגט, זיך אַוועקגעזעצט ביים טיש און גענומען ברעכן די הענט:

— וואָס וועט איצט זיין, וואָס?

— אהרן, הער־אויף, דער אָנקל וועט אָנקומען — ער דאַרף גאָרנישט וויסן. ער דאַרף גאָרנישט אָנזען.

אהרן האָט איינגעזען, אַז דאָס ווייב האָט רעכט. האָט ער אויפגעהערט און געפּרוּווט רואיג זיצן.

— וואָס איז דען געשען? גאָרנישט איז געשען. געפאָרן מיטן יונג נאָך קוני־איילאַנד, האָט זיך איר דער קאָפּ פאַרדרייט. זי וועט איבערשלאָפן די נאַכט, וועט זי זיך אויסניכטערן.

אהרן האָט איינגעזען, אַז דאָס ווייב האָט רעכט, איז ער שוין גאָר רואיג געוואָרן.

און אַז דער אָנקל איז אַריינגעקומען, האָט ער געטראָפן די צוויי זיצן ביים טיש און עסן זיך געמיטלעך.

— וואו איז מאַשע? — האָט דער אָנקל געפרעגט, נאָך זייענדיג ביי דער טיר. איידער ער האָט נאָך „גוט־אָוונט" געזאָגט, האָט ער דערזען, אַז מאַשע איז נישטאָ ביים טיש.

— האַלאָו, מאָזעס! (צייט דער אָנקל איז אַ חתן געוואָרן, האָט אים ראָזע אויפגעהערט צו טיטולירן מיט „אָנקל", נאָר גערופן אים ביים בלויזן נאָמען „מאָזעס", ווי עס פּאַסט זיך מער פאַר אַ חתן־בחור). האַלאָו, מאָזעס, — האָט זיך ראָזע אָפּגערופן, מאַשע האָט קאָפּ־שמערצן, האָט זי זיך אַביסל צוגעלייגט ביי זיך אין צימער. — און איידער דער אָנקל האָט נאָך צייט געהאַט זיך אָוועקצוזעצן האָט זי שוין אַריינגערופן אין צווייטן צימער:

— מאַשע, מאַשע, זע נאָר, ווער עס איז דאָ!

— וואו איז זי געווען, וואָס דער קאָפּ טוט איר וויי? — האָט דער אָנקל געפרעגט.

אהרן איז בלייך געוואָרן און דערשראָקן, ווי יעדעס מאָל, ווען עס מאַכט זיך אים עפּעס נישט גלאַט, ווערט ער באַלד צעמישט און פאַרלירט זיך. ראָזע אָבער האָט זיך נישט פאַרלוירן:

— זי איז געווען אין קוני־איילאַנד זיך אויסבאָדן, אַזעלכע היצן, אַהיימגעקומען אַ ברוגזע. מאָזעס, — האָט זי געוואונקען מיט די אויגן צום אָנקל, „זאָל ער צוגיין זי אַרויסרופן; וועמען זי וועט אָפּזאָגן, אָבער אים..." — האָט די יידענע קאָקעטיש צוגעוואונקען.

אהרן איז נאָך בלייכער געוואָרן, געשראָקן זיך. ראָזע האָט אים באַרואיגט מיט אַ וואונק. דער אָנקל איז ווייטער געבליבן זיצן ביים טיש, גלייכגילטיג, געזאָגט ווי פאַר זיך:

— אַז זי וויל זיך ברוגזן, זאָל זי זיך ברוגזן. — אַרויסגענומען אַ דיקע ציגאַר פון גאָלדענעם ציגאַרן-טאַש, איינע צוגעוואָרפן אהרנען, די אַנדערע אָפּגעביסן, אויסגעשפּיגן, און געקייט זי אין מויל און געפרעגט אהרנען:

— וואָס מיינסטו, דער נייער וואָס איך האָב אָנגעשטעלט פאַר די הייזער דאון-טאַון, ווי רופט מען אים דאָרט, יודל דער רעסטאָראַטאָר, ער וועט זיין „אָלל-רייט"?

— איך ווייס נישט, וואָס דער אָנקל דאַרף נייע מענטשן. אויף פרעמדע מענטשן איז זיך קיינמאָל נישט צו פאַרלאָזן, — האָט זיך אהרן אָפּגערופן מיט מער דרייסטקייט.

— אויף פרעמדע מענטשן איז זיך נישט צו פאַרלאָזן, האַ, אהרן, — האָט דער אָנקל געזאָגט גלייכגילטיג, אויפגעהויבן זיך, צוגעגאַנגען צום שפּיגל, איינגעשפּיגלט זיך. ער האָט ווי זיין געוואוינהייט איז געווען, אַרויפגעשפּיגן אויף דער האַנט און געגלעט זיך די וויים-גרויע האָר, וואָס זענען זייער שטאַרק געוואָקסן ביים קאַרק און זיך נאָך געשוואַרצט ביי די וואָרצלען.

— מאָזעס-לעבן, וועסט מיר אפשר צוליב-טון און פאַרזוכן פון מיינע מילכיגע קרעפּלעך; איך האָב זיי ספּעציעל געמאַכט פאַר דיר, — האָט זיך אָנגערופן ראָזע, וועלכע האָט צייט מאָזעס איז אַ חתן געוואָרן געפונען מער דרייסטקייט צום אָנקל, געדוצט אים, וואָס אהרן האָט באין-אופן נישט געקאָנט ברענגען איבער זיך.

דער אָנקל האָט אָבער נישט געענטפערט, צוגעגאַנגען צו דער טיר פון מאַשעס צימער, אָנגעקלאַפּט און געזאָגט מיט אַ באַפעלערישן טאָן:

— העי, קינד, קום-אַרויס, די מאַשין וואַרט.

אהרן איז ווידער בלייך געוואָרן, ווי די וואַנט, נאָר ראָזע האָט אים באַרואיגט מיט בליקן.

עס זעט אויס, אַז דעם אָנקלס שטימע האָט אויך מאַשע נישט געקאָנט ביישטיין. באַלד האָט זיך די טיר געעפנט, און

מאַשע איז אַרויס, אַ בלייכע. זי איז געגאַנגען מיט פּאַמעלעכדיגע טריט, איז צוגעגאַנגען צום אָנקל און געבליבן שטיין.

דער אָנקל האָט איר אויפגעהויבן דעם קאָפּ מיט זיינע קורצע פעטע פינגער און זי אָנגעקוקט.

— וואָס איז די מעשה מיט דיר?

מאַשע האָט פּלוצלינג געלאָזט הענגען אירע אויגן אויפן אָנקל. אירע אויגן זענען גרויס געווען, גרעסער ווי געוויינלעך, און גרויסע טרערן האָבן אָנגעפילט דעם גאַנצן חלל פון אויג. זי האָט געקוקט דעם אָנקל אין פּנים אַריין און געזאָגט:

— מוז איך חתונה-האָבן מיט דיר, אָנקל? איך קאָן נישט, איך קאָן נישט, — און די פולע זאַפטיגע טרערן האָבן אויסגערונען פון די אויגן און געפּערלט זיך פון די אויגן-הערלעך אַראָפּ אויף די באַקן.

דער אָנקל איז בלייך געוואָרן און איז געבליבן אָן ענטפער.

— מאַשע-לעבן, וואָס טוסטו?

— מאַשע, מאַשע, — האָבן פאָטער און מוטער אָנגעהויבן שרייען.

— הערט-אויף! — האָט דער אָנקל זיי איינגעשטילט מיט אַ שאַרפן פאַראַכטנדיגן בליק.

— אַלע-רייט, גיי שלאָפן, — האָט ער געזאָגט צו מאַשען און איז אַרויסגעגאַנגען, אָן צו שענקען אַ בליק די דערשראָקענע טאַטע-מאַמע.

12

דער טייוול נעמט אים

דער אָנקל איז געקומען שפּעט אין ביזנעס. ער איז געווען ערנסט געשטימט און גענומען זיך נאָכקוקן די באַשטעלונגען. ער האָט אָפּגעשראָקן מענטשן מיט זיין אָנגעכמורעטן בליק און שווער אָטעמען. ער האָט געהאַלטן אין איין אויספרעגן די

מענטשן, און זיך אַרויסגעוויזן נישט פאַרטרויענדיג. זיין „אַדיו-טאַנט" סעם איז נישט אָפּגעטראָטן פון זיין זייט. איז אים עפּעס נישט געפעלן, האָט ער פאָרוואורפן געמאַכט סעמען. גערעדט האָט ער צו סעמען און געקוקט האָט ער אָבער אויף דעם שולדיגן און דאָס איז גענוג געווען, אַז עס זאָל פון יענעם דאָס חיות אַרויס.

ער איז אַרויף צו די שניידער אויף דעם אויבערשטן שטאָק. עס איז געווען שטילע צייט, און דער אָנקל האָט געלאָזן שניידן פאַרן לאַגער, כּדי די אָרימע לאַנדסלייט זאָלן האָבן פון וואָס אַ לעבן צו מאַכן, און ווי יעדעס מאָל, ווען דער אָנקל פלעגט לאָזן שניידן פאַרן לאַגער, איז ער אַרומגעגאַנגען אָנגעלאָדן און אַלע האָבן מורא געהאַט פאַר אים. נאָר צייט דער אָנקל איז אַ חתן געוואָרן, האָט ער זיך אָנגעהויבן צו שאַנעווען און איז נישט אַריינגעקומען אין שאָפּ אין די הייסע טעג, — דורכדעם האָט מען זיך נישט געריכט אויף אים.

די שניידערס האָבן טאַקע געמיינט, אַז דער אָנקל איז נישטאָ. און סעם, זייט דער אָנקל איז אַ חתן געוואָרן, האָט אויך געגעבן אַ מאַך מיט דער האַנט און איז נישט געווען מער אַזוי געטריי דעם אָנקל. דורכדעם האָבן זיי זיך דערלויבט צו באַלאַמוטשען. עס איז אויך געווען איינער פון די הייסטע טעג. די היץ איז געווען אוממעגלעך איבערצוטראָגן אין דעם נידריגן לאַנגן שאָפּ, וועלכער איז געווען איבערגעמאַכט פון אַ בוידעם אויף אַ ווערקשטעל. דער צינענער דאַך, וועלכער איז באַקעט גע-לעגן איבער די קעפּ פון די אַרבעטער, האָט געבראָטן פון דער אָנגעוואַרימטער היץ. איבערן גאַנצן לאַנגן שאָפּ האָט זיך געהערט אַ זיס-חלשותדיגער געשמאַק פון גאַז, וואָס האָט גערונען פון די גומענע רערן, מיט וועלכע די פּלעט-אייזנס פון די פּרעסערס זענען געווען פאַרבונדן. די פּרעסערס זענען געשטאַנען האַלב-נאַקעטע און האָבן מיט זייערע אָנגעהיצטע אייזנס געפּרעסט די נייע וואָלענע שטאָפן. די פּאַרע פון די גענעצטע שטאָפן האָט פייכט גע-מאַכט די לופט און געוואָרפן אַ מידקייט. די מידקייט איז געקראָכן אין די ביינער און איינגעשלעפערט דעם מאַרך. אַלעמען האָט

זיך געוואָלט שלאָפן — פון גאַז־געשטאַנק און פון שווייס־געשטאַנק. פיל האָבן נישט געקאָנט ביישטיין דעם יצר־הרע פון שלאָף און זענען געפאַלן אויף די שמוציגע מאַשינען און געכאַפּט אַ דרעמל. אַנדערע, די שטיק־נייערס, האָבן אויפגעהאַלטן זייער וואַכעדיגקייט מיט אַ זמרל. יעקל דעם חזנס האָט זיך דערמאָנט אָן אַלטן, אַלטן נגון פון ראש־השנה־מוסף, וואָס דער אַלטער חזן האָט געזונגען אין קוזמינער שול — און אַ סך האָבן זיך אויפגעכאַפּט פון שלאָף צוליב דעם נגון און דערמאָנט זיך אָן ראש־השנה אין קוזמין. דער נגון האָט אַרויסגערופן זיסע דערינערונגען, פון פיש און ציבעלעס, פון תהלים זאָגן, פון גרינעם פעלד און קאַלטן וואַסער ביי תשליך, און נאָך אַ סך זיסע זכרונות פון דערהיים, מיט דעם היימישן הימל, פון אַלטן קוזמינער בית־עולם מיט דעם תשעה־באב־געשמאַק, און פון ראַזשינקע־ווײַן און שבת־פאַרנאַכטלעך־מקוה־גיין, און עס האָט זיך אָנגעהויבן בענקען. דאָס בענקעניש האָט זיי מוט געגעבן צו קעמפן געגן די זיס־נודנעדיגע גאַז־שטאָפן און פייכטן לופט־רויך און אויפהאַלטן זייער ענערגיע. מיט אַ מאָל האָט זיך שלמהלע דאַרפסגייער צעלאָזט איבער דער מאַשין — אָנגעהויבן צו יאָגן די מאַשין מיט די פיס — די לאַנדסלייט האָבן עס גערופן „מנחה־דאַווגען". ער כאַפּט־אַריין אַ מנחה. און חיים אָקס האָט זיך אָנגערופן:

— הער נאָר דו, גאָרגל, וואָס צעלאָזט דו זיך צו „מנחה" אויפן קול ?...

עס איז אַוועק אַ שמועס פון דערהיים. קוזמין האָט אויפ־געלעבט מיט אַלע זיינע דערפער, וועגן, שענקען און פיש־סאַ־זשעלקעס. עס האָט אויפגעלעבט דער אַלטער רבי פון קוזמין, און ר' לייבושל דיין, און דער אַלטער חזן, און אַלע געסלעך און ווינקעלעך פון קוזמין. פון קוזמינער בית־עולם זענען אויפ־געשטאַנען די טויטע, וועלכע רוען אין טיפן גראָז אונטער די מצבות און זייערע נשמות האָבן געשוועבט צווישן די פרעס־אייזנס, אויף קאַפּאָטעס און ניי־געשניטענע הויזן. זיי האָבן נישט געהערט, די קוזמינער, דעם אָנקלס קומען. זיי האָבן נישט געזען דעם אַדיוטאַנט סעם — זיי האָבן געלעבט אין אַלטן קוזמין,

אין די פאַרנאַכטן צווישן מנחה און מעריב, אין קוזמינער בית-המדרש.

— העי, קוזמין, וואָס איז דער מער?! — האָט סעם אויסגעשריגן. — נו, יאָ, דער אָנקל לאָזט שניידן „אויף לאַגער”, כדי די שנאָרערס זאָלן האָבן וואָס צו פרעסן, האָבן זיי רעכט! וואָס טויג זיי אַרבעטן, מען דאַרף סיי-ווי-סיי נישט די אַרבעט. אַז דער אָנקל וואָלט מיך געהאָרכט —

נאָר דער אָנקל האָט אים איינגעשטילט מיט אַ באַוועגונג פון די הענט און געקוקט אויף קוזמין.

עס זענען אַלץ געווען יידן, וואָס ער האָט געקענט פון זיין יוגנט. מיט אַ טייל פון זיי האָט ער פאַרבראַכט אין איין חדר, אַרומגעלאָפן אין גאַס, אַהיימגעטראָגן שטעלן פון די אויבס-סוחרים פון מאַרק, און דערפאַר געקריגן פאַרפוילטע אויבס. פיל פון זיי האָט ער געקענט, ווען זיי האָבן געלעבט אין נגידות און עשירות און ער האָט נישט געוואַגט זיך צו גלייכן צו זיי. ער האָט זיי אַלעמען געקענט — און איצט זענען זיי אַלע זיינע משרתים און האָבן מורא פאַר אים, און זענען שטיל געוואָרן, ווען ער איז אַריינגעקומען. אים האָט זיך מיטאַמאָל אַליין פאַרגלוסט צו הערן דערציילן פון קוזמין — אַלטע מעשיות, ווען ער איז אַ קינד געווען, און עס האָט זיך אים געדאַכט, אַז קיין אַנדער לעבן האָט ער נישט געהאַט, נאָר דאָס לעבן פון זיין קינדהייט, וועגן וועלכן זיי דערציילן דאָ.

— דערציילט, ר׳ שלמה, דערציילט ווייטער פון קוזמין, — האָט זיך אָנגערופן דער אָנקל, נאָך אַ לאַנגן באַטראַכטן זיך.

אָבער ר׳ שלמה איז שטיל געבליבן, די לאַנדסלייט זענען נישט געוואוינט געווען צו רעדן מיטן אָנקל גלאַט אַזוי, ווי מיט זייערס אַ גלייכן. זיי האָבן געבויגן טיף די קעפּ איבער די רעק און הויזן, וואָס זיי האָבן געניית, און פאַררוישט דעם שאָפּ מיט דעם קלאַפּן פון די מאַשינען. און די פרעסערס האָבן געזעצט מיט די פרעס-אייזנס, פון וועלכע עס האָט זיך געהערט דער רינענדער גאַז.

דער אָנקל איז טרויעריג געוואָרן. אַ מינוט איז אים דאָס

אַלץ נישט פאַרשטענדלעך געווען. צו וואָס האָט ער דאָ אָט די שיינע בעלי-בתים פון קוזמין אין דעם שטיקנדן שאָפּ, איינ-געשפּאַנט ביי דער נאָדל. צו וואָס און פאַר וועמען יאָגט ער זיי און זיך, און מאַטערט זיי ביי דער לאַנגווייליגער אַרבעט. אַ מינוט האָט ער געקלערט. אפשר וואָלט גאָר בעסער געווען צו באַ-פרייען קוזמין און אַליין אַהיימצופאָרן צוריק אין קליינעם שטעטל, און ווערן דער גרעסטער נגיד, מיט שבת, מיט יום-טוב — מיט צווי גרויסע בולאָנעס, ווי ר׳ יצחק דער אָקסן-סוחר, זיין בעל-הבית, האָט געהאַט, און צו לעבן דאָס אַלטע יידישע לעבן, וואָס ער האָט געקענט פון זיין קינדהייט.

— און איר געדענקט נאָך, ר׳ שלמה, דעם אַלטן ר׳ יצחק? איר געדענקט זיינע שבתים? אַהיימגעקומען פרייטיק מיט צוויי בולאָנעס, איר געדענקט? — האָט זיך דער אָנקל אָנגערופן מיט באַוואַסערטע אויגן.

די יידן האָבן מורא געהאַט צו געדענקען דעם אַלטן ר׳ יצחק פון דער צייט, ווען דער „אָנקל" איז ביי אים געווען אַ שמייס-יונג. נאָר דעם אָנקלס ווערטער האָבן זיי טיף גערירט, און אַן אומבאַגרענעצטע ליבע האָט זיי אַרומגענומען פאַר זייער וואוילטעטער, וועלכער שעמט זיך נישט מיט זיי און דערמאָנט זיך אין דעם אַלטן ליבן קוזמין, נאָך וועלכן אַלע בענקען.

— ווער געדענקט דאָס נישט דעם אַלטן ר׳ יצחק, אַ ייד אַ מכניס-אורח געווען, אוודאי אין גן-עדן... — האָט זיך דער אַלטער אָנגערופן.

— אוודאי אין גן-עדן. האַ, ר׳ שלמה, — האָט דער אָנקל זיך פאַרקלערט וועגן גן-עדן- און גיהנום-זאַכן, וועגן וועלכע ער האָט אינגאַנצן פאַרגעסן... עס האָט זיך אים געדאַכט, אַז ער האָט זיין גאַנץ לעבן פאַרשפּילט און נישט אָנגעגרייט זיך קיין גן-עדן — און אפשר איז איצט צייט אָנצוהייבן לעבן פאַרן גן-עדן: צו בויען אַ גרויסע שול. אַלע קוזמינער לאַנדסלייט זאָלן זיצן אין שול און דאַווענען, און ער זאָל זיך דעם גאַנצן טאָג אָפּגעבן מיט צדקה-זאַכן. פאַר דער וועלט איז ער שוין צו-אַלט — צו שפּעט אָנגעהויבן. זאָל כאָטש זיין אַ צווייטע וועלט. און אפשר

האָבן די אַלטע יידן רעכט, — עס איז גאָר נישטאָ קיין די-וועלט, נאָר דאָס ריכטיגע לעבן איז ערשט אויף דער צווייטער וועלט...

איין מינוט האָבן געדויערט די אַלע געדאַנקען, וועלכע זענען אַזוי פּלוצים דורכגעלאָפן דעם אָנקל אין קאָפּ; איין מינוט נאָר האָט געדויערט דאָס אָפּזאָגן זיך פון דער וועלט, פון מאַשען, פון די אַלע אַנטציקנדע גענוסן, מיט וועלכע ער האָט זיך געפּייניגט אין לאַנגען וואַרטן, — באַלד איז אַלעס ווידער אין אים לעבעדיג געוואָרן. ער האָט זיך פּלוצים אויפגעהויבן, דאָס פּנים האָט באַקומען די מינע, פאַר וועלכער אַלע האָבן געציטערט, די אויגן שטאַר-אומבאַוועגלעך, גלייכגילטיג, מיט דעם פאַראַכטענדן שמייכל אויף די ליפּן, און געזאָגט צו סעמען:

— די אַרבעט מוז פאַרטיג ווערן ביז דעם ערשטן. געדענק — באַלטימאָר. מיר מוזן צושטעלן די סחורה. — און אָן צו שענקען אַ בליק די לאַנדסלייט, איז ער צוריק-אַראָפּ אין זיין ביוראָ, גענומען זיך איינגראָבן אין די בריוו, אין די באַשטעלונגען, אין די ביכער, נאָר דער קאָפּ איז נישט געשטאַנען צו קיין זאַך. וויפל ער האָט זיך נישט געפּרואווט פאַרינטערעסירן מיט די ביזנעס — עס איז אים נישט געלונגען. אַהיימגיין האָט ער נישט געוואָלט, די היים איז אים געווען לאַנגווייליג, און ער האָט מורא געהאַט פאַר איר. צום בעסטן וואָלט ער איצט אַריין צו מאַשען, זי אַרויסגענומען מיט אַ מאַשין ערגעץ-וואו אויף אַ זומער-פּלאַץ און געשטאַנען מיט איר איבער נאַכט, אַנטציקט זיך מיט איר פיגור, מיט איר לאַכן, מיט איר אינגאַנצן און געלעבט אין די זיסע פאַרציקטע האָפענונגען, וועלכע האָבן אָנגעפילט זיין לעבן און זיינע חלומות דורך דער צייט, וואָס ער האָט געוואַרט אויף איר... די אַנטציקונגען האָבן נאָך נישט אויפגעהערט ביז איצט. און ער האָט זיך גאַרנישט געשראָקן פאַר אירע רייד, ער האָט געוואוסט, אַז ווען ער וויל, קאָן ער אַלעס אויספירן, צי זי וויל יאָ, צי זי וויל נישט. ער דאַרף נאָר איין וואונק געבן. נאָר ער האָט זיך עפּעס אָנגעהויבן צו שרעקן פיל מער פאַר זיך אַליין, אינעווייניג האָט זיך באַהאַלטן אין אים אַ חשד, וואָס זאָגט אים, אַז ער איז שוין צו אַלט אָנצוהייבן אַ ניי לעבן, אַז דאָס לעבן, וואָס ער וויל,

וועט ער נישט קריגן. ער וועט עס נישט קאָנען קויפן נישט מיט זיין געלט און נישט מיט זיין מאַכט... ער האָט דעם גע־דאַנק נישט געוואָלט צולאָזן צו זיך און געקעמפט געגן אים, און עפּעס ווי זיך אַליין צו איבערצייגן, אַז ער באַזיצט נאָך די קראַפט אָנצוהייבן אַ נייַ לעבן — האָט אים אַרומגעכאַפּט אַ פּאַסיע צו טון עפּעס אַ שלעכטע זאַך — צו אָפּפערן מאַשען. עס האָט זיך אים געגלוסט צוצופאָרן מיט דער מאַשין נאָך מאַשען, זי אַרויס־צונעמען, איבערבלייבן מיט איר ערגעץ־וואו איבער נאַכט, צעברעכן זי, צעטרעטן זי — און נישט חתונה־האָבן מיט איר. געבן איר פאַר דערפאַר — געלט, נדן, און נישט חתונה־האָבן מיט איר. ער האָט געוואוסט, אַז ער קאָן עס אויספירן, אַז עס וועט אים קיינער גאָרנישט טון דערפאַר, עס קאָן אים קיינער גאָרנישט טון.

אין זיין פאַנטאַזיע האָט ער שוין געזען מאַשען אַ צעבראָכענע. זיצט אינדערהיים אַ קלאָגנדע, זי, דער טאַטע, די מאַמע, קומען און בעטן זיך ביי אים... אומגליקלעך גע־מאַכט דאָס קינד... און ער — געלט וועל איך געבן, נאָר חתונה־האָבן וועל איך נישט. — ער האָט זיך געקוויקט מיט דעם נקמה־געפיל.

ער וואָלט עס אויסגעפירט אויך. נאָר אינעווייניג אין האַרצן האָט אים ווער געזאָגט, אַז דאָס איז נישט דער ריכ־טיגער וועג. אַ פאַטערלעך געפיל, וואָס האָט זיך אַריינגעגנבעט אין זיין האַרץ און איינגעפלאַנצט געוואָרן צו מאַשען דורך דער צייט, וואָס ער האָט זיך מיט איר אָפּגעגעבן, האָט געגן דעם פּראָטעסטירט. און דאַן האָט ער טיף געפילט, אַז נישט דאָס וויל ער פון מאַשען, אַז ווען ער וואָלט נאָר דאָס געוואָלט — זי נאָר צו באַזיצן — וואָלט ער שוין דאָס לאַנג געהאַט. די גאַנצע זאַך, וואָס ער האָט אַזוי לאַנג געוואַרט אויף מאַשען און זיך מיט איר אַזוי פיל אָפּגעגעבן — איז געווען דערפאַר, וואָס ער האָט געוואָלט — אַז זי זאָל וועלן. זי זאָל אַליין וועלן — נישט דערפאַר ווייל דער אָנקל וויל. ער האָט געוואָלט, אַז זי זאָל אים ליב־האָבן, גוט ליב־האָבן און וועלן אַזוי חתונה־האָבן, ווי ער. אויף דעם האָט ער געוואַרט. דאָס איז געווען זיין גאַנצע האָפענונג די

לעצטע יאָרן — דורך דער גאַנצער צייט, וואָס ער האָט זיך אָפּגעגעבן מיט איר. ער האָט דאָס געזען אין זיין פאַנטאַזיע. יעדן טאָג און געקוויקט זיך מיט דעם — זי ווערט זיין ווייב. זי ווערט שוואַך, בלייך, און ער האָט רחמנות אויף איר, זי ליגט אין קינפּעט, פון אים אין קינפּעט. אַ בלייכע קוקט זי אויף אים מיט אירע גרויסע טרערן־אויגן, און ער האָט רחמנות אויף איר. אויף דעם האָט ער געוואַרט, און דאָס וועט שוין נישט זיין. אַלעס וועט זיין: חתונה־האָבן, קינדער האָבן, נאָר דאָס ווען — אַז זי אַליין זאָל וועלן — דאָס וועט נישט זיין. דאָס האָט ער געכטן אין איר בליק, אין איר פאַרוויינטן בליק, אַזוי טיף געזען. און פאַרוואָס זאָל עס נישט זיין? פאַרוואָס קאָן עס נישט זיין מער? אויף דעם האָט ער געהאָפט, פאַר דעם האָט ער געהאָפט, פאַר דעם האָט זיך געלויבט דאָס לאַנגע וואַרטן.

ער איז בייז געוואָרן. ווידער האָט די פאַסיע געברענט אין אים. אַז דאָס קאָן נישט זיין, זאָל גאָרנישט זיין. צעטרעטן זי. צעברעכן און אַוועקפאָרן. אַ נקמה־געפיל האָט געברענט אין אים. נישט איינמאָל צעברעכן, נאָר יעדן טאָג. חתונה־האָבן מיט איר, צי זי וויל, צי זי וויל נישט. נאָר צוערשט מוז זי קומען זיך בעטן. דערנידריגן זיך, בעטן זיך ביי אים. אויף די פיס בעטן. קושן די הענט און בעטן זיך: האָב חתונה מיט מיר. אָ, איך וועל זי שוין ברענגען אויף די קניען פאַר מיר. און קינדער מוז זי האָבן. צי זי וויל יאָ, צי זי וויל נישט — אין קינפּעט ליגן פון אָנקל. און האַלטן זי ווי אַ הונט. ווי אַ הינטעלע אָנגעבונדן ביי מיר, ביים בעט, זי זאָל וואַרטן אויף מיר אין בעט אַ האַלבע נאַכט — און איך מיט אַנדערע ווייבער. אָ, זי וועט זיך אויסריכטן ביי מיר.

— צי זי וויל יאָ, צי זי וויל נישט — קינדער מוז זי האָבן.

אין דעם איז ווער צוגעגאַנגען צו אים. ער האָט אויפגעהויבן זיינע ברעמען און געזען מאַשעס פאָטער, אַהרן, שטייט פאַר אים אַ בלייכער, אַ דערשראָקענער, קוקט זיך אַרום אויף אַלע פיר זייטן, אויב קיינער הערט נישט.

— אָנקל, ס'איז געווען אַ טעות. דאָס מיידל האָט דערנאָך געוויינט אַ גאַנצע נאַכט. זי ווייסט נישט, וואָס עס איז געווען מיט איר.

דער אָנקל האָט געוואוסט, אַז דער ייִד זאָגט ליגן. ער זאָגט עס דערפאַר, ווייל ער האָט מורא פאַר זיין שטיקל ברויט. נאָר דאָך איז עס אים אָנגענעם צו הערן. האָט ער זיך פאַרטיפט אין די בריוו, געלאָזט אַהרנען רעדן, און געמאַכט זיך נישט הערן.

— אין אַ פּאָר טעג אַרום, זי וועט זיך גוט אויסניכטערן, זאָל דער אָנקל אַריינקומען, אַלעס וועט זיך אויפקלערן.

— לאָז-אָפּ, מער זאָל קיין רייד נישט זיין. האָב נישט קיין מורא, איך וועל דיך נישט אַרויסזעצן. איך בין נישט דער מענטש דאָס צו טון, — פאַרלויפיג נישט, ביז דו וועסט נישט קריגן קיין באַשעפטיקונג. נאָר פאַרשטייסט דאָך, אַז אויסהאַלטן דיך מיט דיין הויז, ווי ביז איצט, קאָן קיין רייד נישט זיין. מאַשע איז מיר איצט גאָרנישט, זי האָט מיך נישט ליב. איך האָב גאָרנישט צו איר, איך ווינטש איר אַלעס גוטס, און אַז דו וועסט דאַרפן נדן פאַר איר — פּליעז, ווי יעדן מיין לאַנדס-מאַן. איך בין נישט דער מענטש דאָס צו טון, — נאָר פאַרשטייסט דאָך, אַז עקסטראַ אויסגאַבן קאָן איך נישט מאַכן. ווילסטו ביי מיר בלייבן — וועסטו דאַרפן צוריק אַרויפגיין אין שאָפּ אַריין, אַז נישט וועל איך דיר געבן גוטע רעקאָמענדאַציעס.

— אָנקל, וואָס רעדט דער אָנקל! עס איז דאָך גאָרנישט געשען. דאָס מיידל וועט דאָך פאַרשעמט ווערן — וואָס רעדט דער אָנקל!

דעם אָנקל האָט עס זיס געשמעקט. ער האָט אַ מינוט אָפּגעבויגן דעם בריוו און אָנגעקוקט אַהרנען.

— סעם!

סעם איז געקומען צו לויפן.

— ווי האָט מען אים גערופן אינדערהיים? — פרעגט ער, חייזנדיג אויף אַהרנען.

סעם איז שטיין געבליבן, געצווייפלט אַ מינוט:

— דאַכט זיך „גאָרגל”.

- גאָרגל איז אָלל-רייט! — ער האָט זיך אויפגעהויבן און איז אַרויסגעגאַנגען אָן אַ בליק צו שענקען אַהרנען.

— סעם, די סחורה מוז אָפּגעשיקט ווערן נאָך באַלטימאָר ביז דעם ערשטן, געהערט?

— יעס, אָנקל.

דער אָנקל איז אַרויסגעקומען אויף דער גאַס. ער האָט נישט געוואוסט, וואָס מיט זיך צו טון. די פּאַסיע האָט נאָך אין אים געברענט, און זיך וועלנדיג קילן, איז ער אַוועק צום „ווייבל" (אַ זאַך, וואָס ער האָט נישט געטון, זייט ער איז מיט איר מאַן דורכגעקומען וועגן די קינדער). געגומען דאָס ווייבל אין אַ באַזונדערן צימער אַריין, און אַוועקגעזעצט זיך מיט איר עסן געבראָטענע קאַטשקעלעך און טרינקען שנאַפּס. איר מאַן, דער קאָלעקטאָר פון זיינע הייזער, האָט זיי געמוזט באַדינען, טראָגן די גוטע זאַכן אין שטיבל אַריין. דער אָנקל האָט געלאָזט זיך פון אים די קאַמאַשן אַראָפּציען און גערופן אים „גאַליציאַנער שמענדריק". דער אָנקל האָט זיך אָנגעשיכורט (אַ זאַך, וואָס האָט זיך זעלטן געטראָפן מיט אים) און איז איבערגעבליבן ביים „ווייבל" איבערנאַכט...

13

מאָשע טרעפט זיך מיטן אָנקל

— וואָס וועט איצט זיין, ראָזע, וואָס? — האָט אַהרן מעלניק געוויינט.

אינדערהיים איז געווען תשעה-באב. די שטובן נישט צוגערוימט אַ פּאָר טעג. מען האָט נישט געגעסן, נישט געשלאָפן. די איבעריגע קינדער זענען געקומען צופאָרן פון דער זומער-וואוינונג. דאָס שוועסטערל צילי, וועלכע האָט קליינערהייט, ווען אַהרן האָט נאָך געוואוינט אין „האָפּקינס"-גאַס, געשפּילט „שטיקער", איז איצט שוין געווען אַ דערוואַקסענע פריילין, גע-גאַנגען אין שול און האָט שוין געהאַט אַמביציעס צו ווערן אַ כלה. זי האָט אַממערסטן אָנגעברויעט און געוויינט, אַז די

שוועסטער גייט זיי אומגליקלעך מאַכן. די איבעריגע קינדער, וועלכע האָבן זיך שוין דערצויגן אין וואוילטאָג, נאָר האָבן נאָך ווי אין חלום געדענקט די אָרימקייט פון „האָפּקינס"-סטריט, האָבן מער געפילט, ווי פאַרשטאַנען דאָס אומגליק. זיי האָבן נישט געוויינט, נאָר זענען אַרומגעגאַנגען קינדיש-פאַרזאָרגט און ערנסט. און די קינדישע פאַרזאָרגטקייט האָט מער געווירקט אויף מאַשען, ווי דעם פאָטערס טרערן. לאהלע, די יינגסטע שוועסטערל, וועלכע האָט פון קליינערהייט אָן געהאַט די געוואוינהייט צו שפּילן די „אַמעריקאַנערין", און האָט געהאַלטן אין איין פאַרריכטן דאָס ענגליש אין שטוב, זי האָט נאָר געקוקט מיט אירע קינדישע אויגן אויף מאַשען. מאַשע איז געווען איר אידעאַל, און זי האָט נישט גע- וואוסט, וואָס צו זאָגן. זי האָט געפילט, אַז מאַשע טוט אַזוי — מוז עס אַזוי זיין.

און דער פאָטער, אהרן, איז אַרומגעגאַנגען פאַרלוירן און שוואַך, אַזוי ווי זיינע קינדער, מיט אַ פאַרבונדענעם קאָפּ, און האָט זיך געהאַלטן אין איין ברעכן די הענט:

— וואָס וועט איצט זיין, וואָס?

אַ שרעק האָט אַרומגעכאַפּט דעם ייד פאַר דער אָרימקייט, וואָס שטייט אים פאָר. ער האָט גאָרנישט געהאַט אין זיין לעבן, קיין גלויבן אין זיך, קיין ענערגיע, נאָר די גונסט פון אָנקל, וועלכע ער האָט געקויפט מיט זיין טאָכטערס גליק — און די גונסט שטייט אין געפאַר, זיין גאַנצע פּרנסה, זיין לעבן, זיין ברויט און דירה. ער האָט זיך געזען זינקען אין דעם אָפּגרונט, פון וועלכן ער האָט זיך אַרויסגעקראָגן. דער ייד האָט פאַרלוירן פון וואָג, וואָס ער האָט צוגענומען דורך דער צייט, וואָס אים איז גוט געגאַנגען — דער ייד האָט אָנגעהויבן אויסצוזען, ווי אין די אַמאָליגע יאָרן, ווען ער האָט געאַרבעט ביים אָנקל אין שאָפּ.

נאָר די מוטער, ראָזע, האָט זיך נישט אונטערגעגעבן. צו- ערשט האָט זי געלאַכט פון דער גאַנצער געשיכטע: די מויד האָט זיך דעם קאָפּ פאַרדרייט, זי וועט זיך אויסשלאָפן, וועט זי ניכטער ווערן. אָבער אַז זי האָט געזען, אַז די מויד האָט זיך אויסגעשלאָפן און איז נישט ניכטער געוואָרן — האָט זי געטענהט

צו מאַשען, אַז זי האָט שוין קיין רעכט נישט חרטה צו האָבן.

— איצט גייסטו חרטה־האָבן? צו־שפּעט, מיין טאָכטער. האָסט אים אַרומגעפירט ביי דער נאָז פיר יאָר. ער האָט פאַרשפּילט זיין לעבן איבער דיר; ער וואָלט געקאָנט חתונה־האָבן מיט דעם שענסטן און בעסטן מיידל, נישט מיט אַזאַ שנאָרערין ווי דו, פאַר וועלכער ער האָט אַ קליידל געקויפט — איצט גייסטו חרטה־האָבן? איצט, ווען ער האָט זיך געלאָזט קאָסטן אַזוי פיל געלט פאַר דיר, און געוואַרט אויף דיר אַזוי לאַנג, האָסטו נאָך דערנאָך חרטה? צו־שפּעט, מיין טאָכטער, צו־שפּעט. האָסט באַדאַרפט חרטה־האָבן, ווען ער האָט דעם ערשטן דאָלאַר זיך געלאָזט קאָסטן אויף דיר, ווען דו ביסט נאָך אַ קליינע געווען, איידער ער האָט דיין טאַטן אַ שטעלע געגעבן — אויף „האָפּקינס“־גאַס. אויף „האָפּקינס“־גאַס האָסטו באַדאַרפט חרטה־האָבן, נישט איצט.

— אוי, ראָזע, עס איז שוין סיי־ווי־סיי צו־שפּעט. דער אָנקל וויל מער נישט הערן און געדענקען דערפון.

מאַשע האָט איינגעזען, אַז די מאַמע האָט רעכט. נאָר דאָך האָט זי זיך נישט געפילט שולדיג. עס איז אַלצדינג געוואָרן אַזוי אָן איר וויסן. זי האָט נישט געוואוסט, ווען זי איז אַ קינד געווען, וואָס עס הייסט חתונה. ערשט איצט האָט זי עס דערפילט. און פאַרוואָס זי האָט זיך אַממערסטן געשראָקן איז געווען — וואָס זי וועט שטענדיג, שטענדיג שוין זיין מיטן אָנקל צוזאַמען... גיין שטענדיג מיטן אָנקל. זי האָט דעם אָנקל נישט פיינט־געהאַט, און זי איז אים זייער דאַנקבאַר געווען, — נאָר עס איז געווען לאַנגווייליג מיטן אָנקל. און זי האָט זיך געשראָקן פאַר לאַנגווייליגקייט.

— און וואָס בין איך שולדיג, מאַמע? איך בין נישט שולדיג.

— ווער דען איז שולדיג? איך בין שולדיג? אויף מיר האָט ער זיך געלאָזט געלט קאָסטן? מיך האָט ער געשיקט אין „הייסקול“? פאַר מיר האָט ער געהאַלטן מוזיק־לערערס? איבער דיר האָט ער רואינירט זיין לעבן. ער וואָלט געקאָנט קריגן דעם בעסטן שדוך, אַן ערשט־קלאַסיגע אַמעריקאַנער דאַמע. ווען

נאָר ער וואָלט געוואָלט. ער האָט אָבער נישט חתונה-געהאַט, געוואַרט אויף דיר — וואָס מיינסטו, דו האָסט אים דעם קאָפּ פאַרדרייט, און איצט ווילסטו נישט? מיט וועמען שפּילסטו זיך? וואָס מיינסטו, ער איז דיין גלייכן? דו ווייסט, ווער דער אָנקל איז, דו ווייסט?

מאַשע האָט נישט פאַרשטאַנען, וואָס די מאַמע מיינט. זי האָט נישט פאַרשטאַנען, פאַרוואָס זי האָט דעם אָנקל דעם קאָפּ פאַרדרייט. זי האָט נישט פאַרשטאַנען, וואָס זי האָט געטון אַזעלכעס דעם אָנקל, פאַרוואָס דער אָנקל דאַרף אַזוי בייז זיין. עס האָט זיך איר געדאַכט, אַז די „מאַ" און „פּאַ" קענען גאָרנישט דעם אָנקל; אַז זי וועט אַהינגיין און וועט אים אַלעס זאָגן. און דער אָנקל וועט אַלעס באַלד גוט מאַכן, — ווי ער טוט יעדעס מאָל, ווען עס איז עפּעס אַ צרה.

— איך וועל אַהינגיין צום אָנקל, איך וועל אים אַלעס זאָגן, איר וועט זען, דער אָנקל וועט ווידער גוט ווערן, — האָט מאַשע געזאָגט.

— שוין צו-שפּעט, צו-שפּעט, ער וויל נישט הערן און געדענקען מער, — האָט אהרן געוויינט.

— וואָס צו-שפּעט? עס איז גאָרנישט צו-שפּעט! — האָט ראָזע געשריגן אויפן מאַן. — וואָס פאַרקלאָגסטו מיר דעם קאָפּ? נאָר איינער, — האָט זי געקנייפּט דעם מאַן, — לאָז זי זיך נאָר זען מיטן אָנקל, ער וועט איר שוין די נאַרישקייט אַרויסשלאָגן פון קאָפּ. גיי, קלינג-אָן אין טעלעפאָן, רוף-אָפּ דעם אָנקל! — האָט זי געשריגן אויפן מאַן, — וואָס שטייסטו ווי אַ ליימענער גולם?

אהרן האָט געפאָלגט דאָס ווייב. ער האָט איינגעזען, אַז זי האָט רעכט, ווי תמיד. ער איז צוגעלאָפן צום טעלעפאָן מיט האַרץ-קלאַפּעניש.

דער אָנקל האָט געלאָזט לאַנג וואַרטן אויף זיך ביים טעלעפאָן. צוערשט געלאָזט זאָגן, אַז ער איז פאַרנומען, אַז ער איז נישטאָ, און אַז מען איז אים געגאַנגען זוכן, נאָר דערנאָך, זעט-אויס, האָט ער זיך אַליין נישט געקאָנט באַרואיגן און גע-לאָזט רופן צום טעלעפאָן מאַשען. אַז ער האָט דערהערט מאַשעס

שטימע דורכן טעלעפאָן, איז ער ווייכער געוואָרן. ער האָט זיך אָפּגערעדט מיט איר, אַז זי זאָל קומען זעקס פאַרנאַכט אין געשעפט, פון וואַנען ער וועט זי אַרויסנעמען אין אַ שטילן פּלאַץ, וואו זיי וועלן קאָנען האָבן אַ שמועס צוזאַמען.

אַרום זעקס אַ זייגער פאַרנאַכט איז מאַשע צוגעגאַנגען צום אָנקלס געוועלב. זי איז געווען אָנגעטון אין איר ענגליש-געשניטענעם ציגל-קאָלירענדיגן הערבסט-קאָסטיום; אויפן קאָפּ — דעם ברייטן טונקעלן פּילצענעם הוט, וואָס איז דאַן נאָר-וואָס מאָדע געוואָרן. זי האָט נישט געוואַרט אויפן אָנקל פאַר דער טיר, ווי זי פלעגט עס אימער טון, נאָר איז גלייך אַריינגעגאַנגען אין געשעפט אַריין. סעם איז איר אַקעגנגעלאָפן, זי פריינטלעך באַגריסט, און איז געלאָפן אָנזאָגן דעם אָנקל. דער אָנקל איז געווען פאַרנומען מיט אַ רייזנדן אין זיין פּריוואַט-ביוראָ, וואָס איז געווען אין אַן אָפּגעצוימטן ווינקל פון גרויסן געוועלב, אין וועלכן עס איז געשטאַנען די קאַסע און וואו עס איז געזעסן דער בוכהאַלטער. דער אָנקל האָט זיך נישט געלאָזט שטערן, געהייסן סעמען, ער זאָל מאַשען איינהאַלטן אַ מינוט, ער וועט באַלד אַרויסקומען, און ער האָט אַרויסגעקלאַפּט דורך די שויבן פון ביוראָ מיט זיינע פינגער: „האַלאָ, מאַשע, איך בין פאַרטיג אין אַ מינוט”. סעם האָט שוין דערשמעקט, אַז עס איז עפּעס-וואָס פאָרגעקומען צווישן דעם אָנקל און מאַשען, און געטראַכט זיך, אַז ווי עס זאָל נישט זיין, איז גוט אָפּצוהיטן מאַנעס דעם קוזינס עצה, וואָס ער האָט אים געראַטן: „חנפע דיך צו צו מאַשען, ביסט איצט ביי איר אין די הענט”. מאַשע איז אים געפעלן, זייט דער אָנקל האָט געצויגן זיין אויפמערקזאַמקייט אויף איר. און סעם האָט באַנוצט יעדע געלעגנהייט, וואָס עס האָט זיך אים געמאַכט, צו באַקענען זיך מיט מאַשען, אַרויסצואווייזן איר פאַרערונג. אויך איצט האָט סעם געהאַלטן אין איין רימען איר קאָסטיום, וועלכן דער אָנקל האָט געקויפט אַ מוסטער, און צוגעגעבן, אַז ווען אַן אָפּנעמער פון אַ גרויסן געוועלב אין טשיקאַגאָ וואָלט זי געזען אין דעם קאָסטיום, וואָלט ער, סעם, געקאָנט מאַכן אַ פּאָר שיינע דאָלאַר. ער וואָלט געווען אָנגענומען די באַשטעלונג און וואָלט

אים געווען פאַרקויפט צו זיינס אַ פריינט, אַ פאַבריקאַנט פון פרויען-קליידער, און נאָך האָט ער צוגעגעבן, אַז ווען ער האָט זי מאַשען פאַר אַ „מאָדעל" — עס רעדט זיך נאָר אַזוי — וואָלט ער באַלד אַוועק פון אָנקל און אַליין געוואָרן אַ פאַבריקאַנט פון פרויען-קליידער, ווייל וואָס מאַשע טוט-אָן, זעט-אויס אויף איר מיט „דיגניטי" (דאָס איז געווען דער גרעסטער קאָמפּלימענט, וואָס סעם האָט געקאָנט זאָגן צו אַ דאַמע). נאָר לאַנג פרייען זיך האָט אים דער אָנקל נישט געלאָזט. דער אָנקל איז באַלד אַרויסגעקומען פון זיין פריוואַט-ביוראָ, געוואָרפן עפּעס אַ בליק אויף סעמען, קיין וואָרט נישט גערעדט, נאָר פאַרקנייטשט דעם שטערן, און אָן אַ וואָרט צו זאָגן אויך צו מאַשען, האָט ער זי אָנגענומען אונטערן אָרעם און איז מיט איר אַרויס פון געשעפט.

אַז זיי זענען אַרויסגעקומען אין גאַס אַרויס, האָט זיך מאַשע אָנגערופן אויף ענגליש:

— אָנקל, דו ביזט זייער בייז אויף מיר?

דער אָנקל האָט איר גאָרנישט געענטפערט. נאָר האַלטנדיג זי פעסט אונטערן אָרעם, איז ער מיט איר געגאַנגען אויפן טראָטואַר, קעמפנדיג שווער געגן דעם שטראָם מענטשן, וואָס האָט זיך געגאָסן פון אַלע ווינקעלעך, פון אַלע געשעפטן אויף דער גאַס אַרויס, און געאיילט זיך צו דער הויך-באַן. עס איז געווען די שעה, ווען די געשעפטן שליסן זיך, און די גאַסן זענען פינסטער געווען פון מענטשן. זיי האָבן איבערן וועג נישט געקאָנט קיין וואָרט רעדן. דער אָנקל האָט זי געצויגן מיט זיך.

— וואוהין גייען מיר, אָנקל? — האָט מאַשע געפרעגט.

— ווילסטו נישט עסן מיט מיר? — האָט דער אָנקל געזאָגט, אָן צו קוקן איר אין פּנים אַריין.

— געוויס, איך וויל.

— טאָ קום.

זיי זענען אַריין אין אַ שמאָל געסל. דאָרט האָט זי דער אָנקל אַריינגעפירט אין אַ באַקאַנטן אונגאַרישן רעסטאָראַן. דער ווירט האָט דערקענט דעם אָנקל, זיי געגעבן אַ פּלאַץ אין

אַ ווינקל, אַז מען זאָל זיי נישט שטערן. דער אָנקל האָט באַשטעלט עסן און אונגאַרישן וויין.

ביים עסן איז דער אָנקל נאָך אַלץ ערנסט געבליבן, געשוויגן, זעלטן ווען געקוקט אויף מאַשען, געווען פאַרקלערט. כאָטש געגעסן האָט ער מיט אַפּעטיט און פיל וויין געטרונקען. און פון צייט צו צייט אויפגעפאָדערט מאַשען צו טרינקען.

— אָנקל, מאַך ווידער, אַז עס זאָל גוט זיין. דו קאָנסט עס שטענדיג אַזוי גוט מאַכן, — האָט זיך מאַשע פּלוצים אָנגערופן, אַרויפלייגנדיג איר מיידלשע האַנט אויפן אָנקלס האַנט.

— וואָס זאָל איך גוט מאַכן?

— דו ווייסט. ביי אונז איז אַזוי שלעכט איצט, — פּאַפּאַ וויינט, מאַמאַ וויינט.

— פאַרוואָס וויינען זיי? — האָט דער אָנקל געפרעגט וואונדערנדיג זיך. — האָט עפּעס פּאַסירט?

— האָבן מורא, אַז דו זאָלסט „פּאַ" נישט אָפּזאָגן פון דער שטעלע.

— פאַרוואָס זאָל איך „פּאַ" אָפּזאָגן פון דער שטעלע?

— דו ווייסט פאַרוואָס... — האָט מאַשע געזאָגט פאַרשעמט. געשוויגן אַ מינוט, פּלוצים אויפגעהויבן אירע גרויסע אויגן און געקוקט פריי און קינדיש דעם אָנקל אין פּנים אַריין, און געזאָגט מיט אַ קינדערישער, אָבער זיכערער שטימע:

— איך ליב דיך, אָנקל. איך ליב דיך זייער. איך ליב דיך, מער ווי מיין „פּאַ" און מער ווי מיין „מאַ". אפשר ביסטו צו אַנדערע שלעכט, צו מיר ביסטו שטענדיג געווען גוט, שטענדיג זייער גוט. און איך וועל דיך שטענדיג ליב־האָבן, קיינמאָל נישט לאָזן קיין שלעכט וואָרט רעדן אויף דיר, איך ליב דיך. דו ביסט מיין טייערער, טייערער אָנקל.

— שווייג, מאַשע, שווייג, — האָט דער אָנקל געברומט ווי פאַר זיך, — טרינק וויין, טרינק, איך בעט דיך.

— איך קאָן נישט, — האָט מאַשע צוגענומען דאָס גלאָז פון אירע ליפּן און האָט עס באַלד אַוועקגעשטעלט. — האָרך־אויס, אָנקל, — האָט זי זיך אָנגערופן, און איז צום ערשטן מאָל רויט

געוואָרן, רעדנדיג מיטן אַנקל, און אירע אויגן האָבן אָנגעהויבן שיינען מיט אַ נאַסן גלאַנץ, — איך האָב נישט געוואוסט ביז איצט, וואָס עס הייסט חתונה-האָבן. איצט ווייס איך. און איך דענק... און איך דענק, אַז אונז חתונה-האָבן — איז נישט גוט... עס וועט נישט גוט זיין... איך וויל זיין מיט דיר אינדערהיים, ווי אַ טאָכטער. איך וועל דיך ליב-האָבן, ווי מיין טייערן, טייערן אַנקל — נישט ווי דו ווילסט. דענקסטו נישט אַזוי?

דער אַנקל האָט געשוויגן, געטרונקען דעם ווייַן שווער, און אויפגעמונטערט מאַשען.

— טרינק, מאַשע, איך בעט דיך, טרינק.

— נישט, אַנקל, נישט, — האָט מאַשע געזאָגט און אַוועק-גענומען דאָס גלאָז פון אַנקל און נישט געלאָזט אים טרינקען, — איך ליב נישט, ווי דו טרינקסט היינט. איך ליב נישט — נישט, נישט, ענטפער מיר, איך בעט דיך, ענטפער. פאַרוואָס רעדסטו נישט מיט מיר היינט?

דער אַנקל האָט זי אָנגעקוקט און געשמייכלט גוט און מיט ליבע צו איר.

— ליבסטו נישט, הייסט עס, דעם אַנקל, מאַשע? איך בין צו-אַלט פאַר דיר, וואָס? איך פאַס דיר נישט. יעס, מאַשע, — האָט דער אַנקל געלאַכט און געמאַכט מאַשען אויך צו לאַכן און פון דעם גאַנצן געשפּרעך איז עפּעס גאָרנישט געוואָרן.

— אָ, אַנקל, אַן אַלטער מאַן, רעד נישט אַזוי, איך האָב דיך ליב, מיין גוטער אַנקל. איך וועל שטענדיג זיין מיט דיר, איך וועל וואוינען מיט דיר אין דעם נייעם הויז, וואָס דו האָסט באַנייט. איך ליב דיך. דו ביסט אַ טייערער אַלטער אַנקל.

דער אַנקל האָט צוגערופן דעם קעלנער און באַצאָלט. אַרויסגעקומען, האָט ער זיך אָנגערופן צו מאַשען:

— דו ווילסט גיין מיט מיר?

— אומעטום, אַנקל.

ער האָט צוגערופן אַן אויטאָמאָביל און געהייסן זיך פירן האַרלעם וועסט.

— איך וויל דיר ווייזן די נייע מעבל, דער טאַפּעצירער

האָט שוין אַלץ אויפגעפרישט. אַלץ איז שוין פאַרטיג. איך וויל, אַז דו זאָלסט זען.

מאַשע איז טרויעריג געוואָרן און געשוויגן. פּלוצים האָט זי זיך ווידער אָנגערופן:

— אָנקל, פאַרוואָס ענטפערסטו מיר נישט?

— וואָס?

— דאָס, וואָס איך האָב געזאָגט דיר —

— וואָס, וואָס?

— גלויבסטו נישט, אַז עס איז בעסער פאַר אונז, אַז דו זאָלסט בלייבן מיין אָנקל, מיין גוטער „פאַ", און איך דיין טאָכטער — איידער מיר זאָל חתונה־האָבן?

— עס איז „אָל־רייט", מאַשע, שוויג, שוויג, — און זיי זענען שוין שטיל געבליבן איבערן גאַנצן וועג נאָך האַרלעם.

14

דאָס בלויע צימער

דער אָנקל האָט אַריינגעפירט מאַשען אין דעם הויז אַריין, וואָס ער האָט אויסגעריכט אויף צו וואוינען נאָך דער חתונה. דאָס הויז איז שוין געווען אינגאַנצן איינגעריכטעט, דאָס מעבל האָט נאָך פריש געשמעקט מיט לאַק, די פאָרהאַנגען זענען שוין געהאָנגען, און דאָס גאַנצע הויז האָט געוואַרט אויף די איינ־וואוינער. דער אָנקל האָט ליכטיג געמאַכט אין אַלע צימערן און עס האָבן אָנגעהויבן צו פינקלען די געשליפענע גלאָזוואַרג, די וואַזאָנען, די פאָרצעלייענע הינט און קעץ, מיט וועלכע אַלע צימערן זענען פול געווען. דער אָנקל האָט אַרומגעפירט מאַשען פון איין צימער אין אַנדערן. די צימערן זענען געווען רייך אויסמעבלירט, לויט דעם געשמאַק פון אַן „אָל־רייטניק", היימיש וואַרים, מיט אַ סך מעבל, און זייער פיל אָנגעשטעלטע קליינינקייטן. דאָס „שיינע" צימער האָט געמאַכט דעם איינדרוק, ווי אַ קראָם פון עלעקטרישע לאָמפּן און פאָרצעלייענע הינט, און דער אָנקל האָט יעדעס מאָל איבערראַשט מאַשען מיט אַ נייעם ליכט־עפעקט.

דאָ האָט אַ קאַץ אַרויסגעשטאַרט אַ פּאָר געלע לייכטנדע אויגן. באַלד האָט זיך אַ הענגל וויינטרויבן פון אַ שראַנק אַראָפּ אָנגע־הויבן צו לייכטן, און באַלד אַן אַנדער שטיק גלאָזוואַרג. מען האָט געזען, אַז דער אָנקל האָט זיך זייער אָפּגעגעבן מיט דעם אויסמעבלירן די צימערן און האָט אין זיי אַריינגעלייגט זיין ליבע און זיין פאַנטאַזיע. נאָר אַממערסטן האָט געטראָגן שפּורן פון זיין אויפמערקזאַמקייט דער שלאָף־צימער. דאָס שלאָף־צימער איז געווען איינגעאָרדנט מיט דער צערטלעכקייט פון אַ גראָבן מענטשן. אַלצדינג אין צימער איז געווען בלוי, די ווענט באַמאָלט מיט בליגע לאַנדשאַפטן, וועלדער און טייכן, באָדענ־דיגע פרויען, טאַנצנדע פּעען, און דער באַלקן, ווי אַ נאַכט־הימל מיט שטערן. אַ בלויער פּראַנצויזישער גרויסער דיוואַן האָט צוגע־דעקט דאָס גאַנצע צימער. דאָס בעט איז געשטאַנען אויף אַ פּיעדעסטאַל, באַהאַנגען מיט אַ בלויער זיידענער חופּה, נאָר דאָס ליכט האָט נישט אויסגעהאַלטן דעם סטיל. דאָס ליכט איז אויך דאָ געווען ווי אין „שיינעם" צימער, פאַרשידנפאַרביג, רויט, בלוי, העל, און דאָס האָט צעשטערט די האַרמאָניע פון צימער. דער אָנקל האָט געגעבן אַ דריק אין אַ קנאָפּ, און אַן עלעקטרישע פּיאַנאָלאַ, וועלכע איז געשטאַנען אין אַ צווייטן צימער און איז געווען באַהעפטעט מיט דעם שלאָף־צימער, — האָט פּלוצלינג אָנגעהויבן צו שפּילן.

דער אָנקל האָט זיך אַמלענגסטן אָפּגעשטעלט אין שלאָף־צימער און גענומען זיך זייער זאָרגפעלטיג באַטראַכטן דאָס בעט, מיט אַלע איינצלהייטן. מאַשע איז רויט געוואָרן, און דאָס האַרץ האָט איר אָנגעהויבן צו קלאַפּן. זי האָט געוואָלט וואָס שנעלער אַרויס פון דעם צימער. דאָס צימער מיט דעם בעט אויף דעם פּיעדעסטאַל האָט זי אָן עפּעס דערמאָנט און אַרויסגערופן ביי איר אַנגסט, אַ הייסע אַנגסט — ווי מ'וואָלט אַ צום טויט־פאַר־אורטיילטן געוויזן דעם עשאַפאָט, אויף וועלכן עס וועט ווערן אויסגעפירט זיין טויט־אורטייל... און דאָך האָט אַ געהיימע קראַפט זי געצויגן צו קוקן אויף דעם בעט. דאָס צימער איז איר פאָרגעקומען אַזוי ווי אַלט־באַקאַנט, ווי זי וואָלט עס אַמאָל

אין חלום געזען, און זי האָט געפילט אַ געוויסע משפּחהדיגע נאָענטקייט צו דעם צימער, און צו דעם בעט, ווי אַ קראַנקער צום טויט... זי האָט זיך געשראָקן פאַר דעם געדאַנק, און פּרו־בירט אַרויסגיין פון צימער. דער אָנקל אָבער איז געבליבן זיצן אויפן ראַנד פון בעט און זי אַרויסגערופן:

— וואו לויפסטו, מאַשע? בלייב דאָ, ווי געפעלט עס דיר דאָ?

—אָ, שיין, — האָט מאַשע אָפּגעענטפערט, קוקנדיג ערגעץ אָן אַ זייט.

— שיין, וואָס? — האָט דער אָנקל געלאַכט, געגעבן אַ דריק אַ קנאָפּ אין וואַנט, און דאָס גאַנצע צימער איז באַגאָסן געוואָרן מיט בלוט־רויט ליכט, וואָס האָט די בלויע פאַרבן פון צימער געמאַכט געל, און דאָס גאַנצע צימער האָט מיטאַמאָל אָנגענומען אַ קאָליר ווי נישט פון דער וועלט. אַלץ איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין עפּעס געהיימנישפולעס, די מעבל, די פאַרבן פון די ווענט, און דער אָנקל, ווי אַ פּעטע געלע חיה, איז געזעסן אויפן בעט...

נאָר דאָס ליכט האָט נישט לאַנג געדויערט. באַלד האָט דער אָנקל געגעבן אַ דריק אַן אַנדער קנעפּל, און דאָס צימער איז באַגאָסן געוואָרן מיט אַ בלוי ליכט, אַ ווייס ליכט. דער אָנקל האָט גערן געהאַט די ליכט־עפעקטן און ער האָט באַזאָרגט דאָס שלאָף־צימער מיט פאַרשידענע ליכט־קאָמבינאַציעס. און די עלעקטרישע פּיאַנאָלאַ האָט געהיימנישפול געשפּילט אַ ביליגן וואַלצער פון אַ צווייטן צימער אַרויס...

— נו, ווי געפעלט דיר דאָס, מאַשע?

— אָ, שיין!

— וואָס קומט אָבער אַרויס, אַז דו האָסט מיך ליב נאָר ווי אַן אַלטן גוטן אָנקל — נישט מער ווי אַן „אָלד גוד אָנקל”. ווי האָסטו געזאָגט מאַשע? ווי אַן „אָלד גוד אָנקל”.

— כ׳בעט דיך, רעד נישט אַזוי, אָנקל, איך האָב נישט ליב, ווי דו רעדסט.

— האָרך־אויס, מאַשע, — איז דער אָנקל פּלוצים ערנסט געוואָרן. — איך מוז מיט דיר רעדן אָפן. דו ביסט שוין מער קיין

קינד נישט. דו פאַרשטייסט, וואָס איך מיין. קיין גוטער אַלטער אָנקל וויל איך נישט זיין, איך האָב קיין חשק נישט, איך וויל עס נישט.

מאַשע איז שטיל געבליבן, האָט געבויגן דעם קאָפּ צו דער ערד.

— גוט, איך בין צופרידן, וואָס עס איז איצט אַרויסגעקומען און נישט שפּעטער, — האָט דער אָנקל ווייטער גערעדט, — איצט וועט צום וויינינגסטנס קיין צרות נישט זיין. דאָס הויז קאָן איך פאַרדינגען, אָדער אפשר עפּעס אַנדערש טון דערמיט.

— ביסט בייז אויף מיר, אָנקל? — האָט מאַשע געפרעגט.

— בייז? פאַרוואָס זאָל איך זיין בייז? פאַר דעם געלט, וואָס דו האָסט מיר אָפּגעקאָסט? אָ, אָ, מיינע לאַנדסלייט קאָסטן מיר אַזוי פיל. ניין, איך בין נישט בייז, איך בין נישט גוט. און אפשר האָסטו שוין וועמען, דאַרף מען חתונה-מאַכן, שיק דעם פאָטער צו מיר. וואָס איך טו פאַר אַלע מיינע לאַנדסלייט, וועל איך טון פאַר דיר אויך. און איך ווינטש דיר גליק, מאַשע. דער יונגערמאַן, ווען ער איז פּעאיג צו עפּעס, קאָן ער קומען צו מיר, אפשר וועל איך עפּעס קאָנען טון פאַר אים.

מאַשע האָט אויפגעהויבן אירע גרויסע אויגן אויפן אָנקל. זי איז געווען צוגעוואוינט צו אים, ווי אַ קינד צו אַ פאָטער, און די שפּראַך, וואָס ער האָט גערעדט איצט, האָט זי קיינמאָל פון אים נישט געהערט, און זי האָט מורא געקראָגן פאַר אים. דאָך איז זי געווען צוגעוואוינט צו אים און געפּיעסטשעט זיך צו אים, ווי אַ קינד צו אַ גרויסן, פאַר וועלכן עס האָט מורא:

— טייערער אָנקל, איך בעט דיך, רעד נישט אַזוי. איך ווייס נישט, וואָס איך זאָל טון. איך בין אַ נאַריש מיידל. דו האָסט רעכט, דו האָסט אַזוי פיל גוטס געטון מיט מיר, מיט מיין פּאַ, מיט מיין מאַ, — און איך בין אַזוי שלעכט, אַזוי נאַריש. „מאַי גוד, גוד אָנקל“ — און זי האָט באַהאַלטן איר קאָפּ אין זיין האַלז, און הייסע טרערן און אַ קינדישער קוש, וואָס זענען געקומען פון אימה און אומבאַהאָלפנקייט, האָבן געוואַרימט דעם אָנקלס אַלטע האַרטע הויט.

אַ מינוט האָט עס אים גוט געטון, און ער האָט זיך געלאָזט קושן. נאָר באַלד האָט זיין אינערלעכער מענלעכער שטאָלץ פּראָטעסטירט געגן די אומשולדיגע קינדישע קושן. ער האָט זי געוואָלט אַרומנעמען און קושן אין מויל אַריין, ווי אַ מאַן אַ ווייב, נאָר אירע טרערן האָבן אים צוריקגעהאַלטן דערפון, ווייל די טרערן האָבן זי קינדיש געמאַכט, און ער האָט באַגערט צו קושן די פרוי אין איר... האָט ער זי אַראָפּגענומען פון זיך און אָפּגערוקט זי:

— דו פאַרגעסט זיך, מאַשע, דו ביסט שוין מער נישט קיין קינד. דו ביסט אַ דערוואַקסן מיידל.

מאַשע איז רויט געוואָרן, פאַרשעמט, אירע טרערן זענען געבליבן הענגען אין מיטן אירע אויגן, און זי האָט געקוקט מיט נאַסע אויגן אויפן אָנקל און נישט געוואוסט, וואָס צו טון.

— ווילסט אַהיימגיין? — האָט דער אָנקל זי געפרעגט.

— יאָ, — האָט מאַשע געשאָקלט מיטן קאָפּ.

דער אָנקל האָט אויסגעלאָשן דאָס ליכט, זייער זאָרגפעלטיג פאַרשלאָסן די טירן פון הויז, אויף מאַשען האָט ער זיך נישט אַרומגעקוקט, ווי זי וואָלט דאָ נישט געווען. אויפן וועג, איידער ער האָט זי אַראָפּגעלאָזט פאַר איר הויז, האָט ער געזאָגט צו איר.

— זאָרג דיך נישט, מאַשע, אַלץ וואָס איך וועל קאָנען טון פאַר דיר, וועל איך טון, ווי פאַר אַלע מיינע לאַנדסלייט און משפּחה, — און ער איז אַוועקגעפאָרן.

אינדערהיים האָבן „פּאַ" און „מאַ" געוואַרט מיט אַנגסט אויף מאַשען. נאָר מאַשע האָט זיי גאָרנישט געענטפערט אויף זייערע פרעגנדע בליקן, און איז אַריין צו זיך אין צימער.

אהרן האָט עפּעס נאָכגעשריגן און געוואָלט פרעגן, נאָר דאָס ווייב האָט אים געצופּט ביים אַרבל און געבראָמט צו אים:

— לאָז זי גיין, היינט פרעג זי נישט.

אהרן האָט איינגעזען, אַז דאָס ווייב האָט רעכט, ווי תמיד.

מאַשע איז געלעגן אַ גאַנצע נאַכט. דורך דער נאַכט איז

איר קלאָר געוואָרן, אַז זי האָט נישט מער קיין רעכט אויף קיין גליק, אַז זי איז אויפגעצויגן געוואָרן מיט אַ שנור אויפן האַלז, אַז מען האָט זי פאַרקויפט, ווען זי איז נאָך אַ קינד געווען, פאַר דער באַקוועמלעכקייט פון „פּאַ און „מאַ" און פון איר גאַנצער משפחה. זי האָט זיך דערמאָנט אָן „האָפּקינס"-סטריט, איידער דער אָנקל האָט זיך פּאַר זיי אָנגענומען, ווי זי איז געווען די „קליינע מאַמע" פון הויז. זי האָט געשמייכלט, דערמאָנענדיג זיך, ווי זי האָט אָפּגענאַרט דעם קרעמער און דעם קצב מיט דעם צויבער-וואָרט: „פּאַ" אַרבעט שוין. זי האָט זיך דערמאָנט, ווי זי האָט דעם טאַטן אַהיימגעשלעפּט, ווען ער איז אַנטלאָפן פון דער מאַמען, און נאָך אַזעלכע ענלעכע סצענעס. און זי האָט איינגעזען, אַז זי האָט נאָך ביז איצט נישט אויפגעהערט צו שפּילן די ראָלע פון „דער קליינער מאַמע". און זי טאָר די ראָלע שוין מער פון זיך נישט אַראָפּוואַרפן.

זי האָט געזען דעם „עשאַפּאָט" — דאָס שלאָף-צימער מיט דעם בלויען, רויטן, געלן ליכט — און פּילייכט איז עס געווען דער עשאַפּאָט, די תּליה, וואָס האָט זי געצויגן צו זיך... זי האָט זיך געשראָקן פאַר דעם בלויען שלאָף-צימער, און עס האָט זי געצויגן צום בלויען שלאָף-צימער. זי האָט שוין איין מינוט נישט געקאָנט אויפהערן צו קלערן וועגן דעם בלויען צימער. עס האָט זי גע-צויגן מיט דערזעלבער קראַפט, ווי עס ציט דעם קראַנקן צום טויט. צומאָרגנס האָט זי, צו אַלעמענס איבעראַשונג, געזאָגט דעם פאָטער, אַז ער זאָל רעדן מיט דעם אָנקל, אַז זי באַדויערט אירע רייד, און —

אָבער דער אָנקל האָט זיך נישט געלאָזט רעדן. ער האָט נישט געוואָלט הערן און געדענקען מער דערפון. אהרן מעלניק מיטן ווייב זענען געקומען בעטן זיך ביי אים, אַז ער זאָל רחמנות האָבן אויף זייער יונג קינד, און ער זאָל נישט צעברעכן איר יונג לעבן, — אָבער דער אָנקל האָט נאָר געוואָלט, אַז מאַשע זאָל קומען צו אים אַליין און אים זאָגן, וואָס זי האָט צו זאָגן. און דערנאָך וועט ער זען, וואָס ער האָט צו טון. און צוגעגעבן האָט ער:

— איך בעט אייך, — טוט מיר אַ טובה און נויט זי נישט צו טון זאַכן, וואָס זי וויל נישט, פאַר אייער שטיקל ברויט.

מאַשע האָט געפילט די באַליידיגונג, וואָס דער אָנקל חיל פון איר, אַז זי אַליין זאָל זיך קומען בעטן ביי אים. דורך די פּאָר טעג איז יעדעס געפיל פון אַכטונג און טאָכטערלעכער ליבע, וואָס איז געוואָרן איינגעפלאַנצט אין איר האַרץ צו אים דורך דער גאַנצער צייט, וואָס ער האָט זיך אינטערעסירט מיט איר, אויסגעריסן געוואָרן ביי איר. זי האָט שוין מער גאָרנישט געפילט צו אים, נאָר פאַראַכטונג און עקל. זי האָט אָבער נישט געקאָנט ביישטיין די בעטנדע שנאָרנדיגע בליקן פון איר „פּאַ" און „מאַ", פון אירע ברידערלעך און שוועסטערלעך, וועלכע האָבן געקוקט אויף איר, ווי שטומע באַשעפענישן: טו עס פאַר אונז. זי איז געוועזן „די קליינע מאַמע" און נישט קיין כּוח געהאַט ווידערצושטיין די געפילן פון איר מוטערלעכקייט, וואָס זי האָט גענומען אויף זיך פון קליינערהייט אָן.

זי האָט זיך דורך דער צייט געזען מיט טשאַרלין. נישט דערפאַר, וואָס זי האָט דערוואַרט צו הערן פון אים אַ וואָרט, וואָס זאָל איר כּוח געבן אויסצוהאַלטן דעם קאַמף. נאָר זי האָט געוואָלט זען, אפשר וועט איר זיין אָנבליק מער קראַפט און האָפענונג געבן. זי האָט זיך אָפּגערעדט מיט אים צו טרעפן און ווידער האָבן זיי אַ גאַנצן טאָג דורכשפּאַצירט די „פיפטע עוועניו" און „סענטראַל פּאַרק", און טשאַרלי האָט ווידער געהאַלטן אין איין רעדן פון גרויסע זאַכן, וועגן באַפרייען די וועלט, און וועגן דעם תּכלית פון לעבן, און דערציילט איר פון זיינע פּלענער צו אָרגאַניזירן אַ סטרייק ביים אָנקל. אָבער פאַר איר אַליין, פאַר איר לעבן, פאַר אירע אייגענע אינטערעסן, האָט ער קיין וואָרט נישט געהאַט. ווי דענסטמאָל, האָט זיך טשאַרלי אינטערעסירט מיט דער גאַנצער וועלט, נאָר נישט מיט איר. אויך דאָס מאָל האָט טשאַרלי זי נישט געזען. שוין האָט זי אים געוואָלט פון אַלצדינג דערציילן און בעטן אים, אַז ער זאָל איר העלפן שטאַרק זיין, זי זאָל כּוח האָבן ווידער אָנצוהייבן דאָס לעבן אויף אייגענער אחריות, אויף אייגענער רעכנונג, ער זאָל איר

העלפן שטעלן זיך אויף די פיס. אָבער טשאַרלי איז געווען פאַרנומען מיט אַזעלכע גרויסע וועלט־זאַכן, אַז זי האָט נישט געוואוסט, ווי זי הייבט־אָן רעדן מיט אים וועגן זיך, וועגן איר קליינעם לעבן. עס האָט זיך איר געדאַכט, אַז פאַר טשאַרלין איז דאָס צו־קליין, ער זאָל זיך מיט אַזעלכע „פּריוואַטע זאַכן" אָפּגעבן.

זי איז אַהיימגעקומען פון טשאַרלין נאָך מער פאַרלאָזט און איינזאַם, ווי זי איז געגאַנגען צו אים. קיין וואָרט וועגן זיך האָט זי מיט אים נישט גערעדט, און טשאַרלין איז עס גאָר־נישט איינגעפאַלן. זי האָט געפּרוואווט אַמאָל אַליין שטעלן זיך אויף די פיס. געגאַנגען זוכן אַ שטעלע, נאָך אַן אַנאָנס פון אַ צייטונג — איז אינדערהיים געווען תּשעה־באב, און די שטומע בליקן פון די קליינע שוועסטערלעך און דעם טאַטנס ציטערן. און וואָס איז דער חילוק, — שוין לאַנג איז די שנור אויפן האַלז אַרויפגעצויגן. זי איז געבוירן געוואָרן מיט דער שנור אויפן האַלז.

זי איז געגאַנגען צום אָנקל. זי האָט מער נישט געפילט צו אים ווי עקל און פאַראַכטונג — דאָך איז זי געגאַנגען. זי האָט קלאָר געוואוסט און געפילט די באַדייטונג פון דעם גאַנג, די רעזולטאַטן דערפון, און זי האָט געזען דאָס בלויע שלאָף־צימער מיט דעם בעט אויפן פּיעדעסטאַל... און אפשר איז עס געווען דאָס בלויע צימער און דאָס בעט אויפן פּיעדעסטאַל, וואָס האָט זי געבראַכט צו פאַרבויגן אַלע באַליידיגונגען און אַלע געפילן און גיין אַליין צום אָנקל זיך בעטן, אַז ער זאָל חתונה־האָבן מיט איר. עס איז געווען, ווי דאָס בלויע צימער וואָלט איר כּישוף אָנגעטון. יאָ, זי האָט געבענקט נאָך דעם בלויען צימער, אין דער שטיל, אין געהיים. טיף אין זיך האָט זי געבענקט נאָך דעם בלויען צימער מיט אַלע זיינע סודותדיגע ליכט־עפעקטן... איר פאַנטאַזיע האָט זיך צעשפּילט אַרום דעם בלויען צימער און געמאָלט איר פאַרשידענע שרעקלעכע בילדער. און דאָס בלויע צימער האָט געצויגן צו זיך, ווי דער טויט דעם קראַנקן...

דער אָנקל האָט זי, ווי דאָס ערשטע מאָל, גענומען אין אונגאַרישן רעסטאָראַן. ער האָט פון אַלצדינג גערעדט, נאָר נישט וועגן דעם, צו וואָס מאַשע איז געקומען. ער האָט איר אַפילו נישט געהאָלפן מיט קיין וואָרט. ער האָט געוואָלט האָבן די גאַנצע באַלוינונג, אַז זי זאָל זיך טאַקע בעטן ביי אים, און דערמאָנען מיטן גאַנצן מויל, צו וואָס זי איז געקומען. די באַלוינונג האָט ער געקראָגן, ווען זיי זענען ווידער געווען אין דער נייער וואוינונג, און ער האָט זי ווידער אַריינגעבראַכט אין בלויען צימער. דער אָנקל האָט זיך אַוועקגעזעצט אויפן בעט ווי אַ תליון אויפן קלאָץ, און געזאָגט:

— נו, דאָ קאָנסטו מיר זאָגן, וואָס דו האָסט מיר צו זאָגן.

— אָנקל, איך בין גרייט חתונה צו האָבן מיט דיר, — האָט מאַשע געזאָגט.

— בין איך שוין נישט מער צו־אַלט פאַר דיר?

— אָנקל —

— איך וויל וויסן אָפּענע ווערטער, אַ קלאָרע סיטואַציע. פאַרוואָס האָסטו פריער נישט געוואָלט, און איצט ווילסטו יאָ? איז עס דערפאַר, ווייל דיין „פּאַ" האָט דיך גענויט דערצו? זאָג מיר.

— אָבער, אָנקל, פאַרוואָס רעדסטו אַזוי צו מיר?

— איך וויל עס וויסן. עס מוז דאָך זיין אַ „רעזאָן" (אַ אורזאַך), פאַרוואָס איצט ווילסטו יאָ מיט מיר חתונה-האָבן און פריער האָסטו נישט געוואָלט?

— דער „רעזאָן", איז, ווייל — איך ליב דיך! - האָט מאַשע געזאָגט פאַרשעמט.

— ווי וואָס ליבסטו מיך, ווי אַן „אָלד גוד אָנקל" אָדער ווי אַ מאַן, מיט וועלכן מען וויל חתונה-האָבן?

מאַשע האָט אויפגעהויבן אירע גרויסע אויגן צו אים און געזאָגט:

— פאַרוואָס פרעגסטו מיך אַזעלכע פראַגן? דו ווייסט עס אַליין.

— איך ווייס עס שוין גאָרנישט אַליין. פריער האָסטו מיך אַנדערש געליבט.

— פריער בין איך אַ קינד געווען, — האָט מאַשע געענטפערט אין דער שטיל.

— און איצט ?

מאַשע האָט געקוקט אויף אים און דערקענט אין אים דעם אַלטן „אָנקל". זי האָט זיך דערמאָנט די סצענע, ווען זי איז אַ קינד געווען און ער האָט פאַרשעמט איר פאָטער אין אירע אויגן. און ווי דענסטמאָל האָט זי זיך געוואָלט אויפהויבן און שרייען אים אין פנים אַריין „חיה, הונט", נאָר אַ געפיל פון נקמה אין זיך אַליין האָט זי געצווינגען צו שטיין און אויסצוהאַלטן די אינקוויזיציע. זי האָט געשוויגן.

— און וואָס איצט ? — האָט דער אָנקל נאָך אַמאָל געפרעגט.

— וואָס איצט ?

— און ווי אַזוי האָסטו מיך איצט ליב ?

— איצט האָב איך דיך ליב, ווי אַ מאַן, מיט וועלכן מען וויל חתונה־האָבן ! — האָט זי געקוקט גלייך דעם אָנקל אין פנים אַריין.

— ווי אַ מאַן, — האָט דער אָנקל איר נאָכגערעדט. ער איז צוגעגאַנגען, זי אַרומגענומען און טיף געקושט זי אין מויל אַריין...

מאַשע איז אַוועקגעגאַנגען פון אָנקל, און זי האָט געהאַט דאָס געפיל, אַז איצט מעג זי שוין אַלץ טון. און זי איז טאַקע געווען פעאיג אויף אַלצדינג...

דריטער טייל

1

מאַן און ווייב

מאַשע האָט געטראָגן (עס איז שוין געווען צוויי יאָר נאָך דער חתונה). און אָנקל מאָזעס האָט געציטערט איבער איר, ווי מען ציטערט איבער אַ קליין שוואַך קינד. ער האָט נישט געקאָנט איינזיצן אין געשעפט, און יעדער פערטל שעה האָט ער זיך געלאָזט פאַרבינדן מיט דער היים, און געפרעגט דורכן טעלעפאָן אויף מאַשען און אָנגעזאָגט: „מאַשע-לעבן, כ׳בעט דיך, באַוועג זיך נישט". געהערט, אַז אַלץ איז גוט אינדערהיים, האָט ער זיך באַרואיגט און איז אַרויף צו די שניידערס, און שפּאַס געמאַכט מיט די לאַנדסלייט:

— נו, שלמהלע, וואָס שווייגסטו, זינג-אָפּ דיין קדושהלע.

עס האָט זיך באַמערקט אַ וואונדערלעכע ענדערונג אין זיין כאַראַקטער פון טאָג צו טאָג, זייט דער אָנקל האָט חתונה-געהאַט. נישט נאָר איז זיין באַציאונג צו מענטשן געוואָרן אַן אַנדערע, נאָר אַפילו דאָס אויסערלעכע זיינס האָט זיך געענדערט. דאָס געזיכט זיינס האָט אָנגענומען אַן אָנבליק מער פון מענטשלעכן געשטאַלט. עפּעס ווייכעס און אומבאַהאָלפענעס האָט זיך אַריינגעגנבעט צווישן די פעטע פאַלדן פון אַרום זיין מויל און די טיף-איינגעזונקענע אויגן — דאָס פּנים האָט שוין מער

נישט געשראָקן. ווי אַ ווייכע ווייבלעכע האַנט וואָלט ליבע איינגעקנעטן אין די קנייטשן פון זיין פּנים, און צערטלעכקייט איינגעהויכט אין זיי, צערטלעכעס פון איר וועזן. און עס איז געווען אַזוי, ווי ער וואָלט בייטאָג פאַרשפּרייט אַרום זיך די ליבע און ווייכקייט, וואָס ער האָט פון ערגעץ אַ געהיימען קוואַל איינגעזאַפּט. אָנקל מאָזעס האָט געשמייכלט, געשמייכלט צו זיינע מענטשן. אָנקל מאָזעס איז געוואָרן פריינטלעכער, און וואָס אַ טאָג האָט מען פאַרלוירן פאַר אים די אימה און דעם רעספּעקט, און אויפגעהערט זיך צו שרעקן פאַר אים.

נאָר מער פון אַלץ האָט זיך געפילט די ענדערונג אין אָנקל מאָזעס, זייט מאַשע האָט אָנגעהויבן צו טראָגן. פון ערשטן טאָג אָן האָט מען עס באַלד געוואוסט אין געוועלב, ביי די שניידערס אויבן און ביי אַלע לאַנדסלייט, און געוואוסט האָט מען עס דורך אָנקל מאָזעס׳ האַלטן זיך. דורך זיין אומרואיגקייט, דורך זיין יעדעס מאָל אָנקלינגען אַהיים און דורך זיין גוט שמייכעלע, און מען האָט אָנגעהויבן צו לאַכן פון אים הינטער דעם רוקן, און גערוימט זיך אין די אויערן פאַרשידענע סודות, און געוואָרפן בליקן אין געהיים אויף סעמען.

נאָר אויף סעמען האָט מען מורא געהאַט צו קוקן, עס איז געווען, ווי סעם וואָלט איבערגענומען אין זיינע הענט אַריין די לייצעס, וועלכע אָנקל מאָזעס האָט אָפּגעלאָזט. אָנקל מאָזעס האָט זיך וואָס אַמאָל מער פאַרלאָזט אויף סעמען אין די ביזנעס. סעם איז נישט בלויז געוואָרן דער אינעווייניגסטער פאַרוואַלטער, נאָר ער האָט איינציגווייז איבערגענומען די באַשטעלונגען פון דרויסן. סעם האָט דורכגעקוקט די באַשטעלונגען. סעם האָט אַרויס-געשיקט די רייזנדע איבערן לאַנד, און ביסלעכווייז איז סעם געוואָרן דער ריכטיגער „באָס” אין געוועלב און מורא האָט מען געקראָגן פאַר סעמען, מער ווי פאַרן אָנקל.

אָנקל מאָזעס האָט זיך די לעצטע צייט אָנגעהויבן צו אינטערעסירן מיט אַזעלכע זאַכן, וואָס גיבן נישט קיין פּרעס-טיזש אַ ביזנעס-מאַן, פאַר וועלכן מען זאָל דרך-ארץ האָבן. אָנקל מאָזעס איז געוואָרן רעליגיעז, אינטערעסירט זיך מיט דער

שול פון די לאַנדסלייט, און דאָס וואָס ער האָט נישט געהאַלטן צו דער חתונה, האָט ער איצט געוואָלט אויספירן, — קויפן די קוזמינער לאַנדסלייט אַן אייגענע שול. ביז איצט איז ער נאָך געווען דער „פּרעזידענט" פון די קוזמינער לאַנדסלייט אויפן פּאַפּיר. זייט נאָך דער חתונה האָט זיך אָנקל מאָזעס אָנגעהויבן אינטערעסירן מיט דער חברה, און אַריינגעלייגט זיינע גאַנצע ביזנעס-פעאיגקייטן און אויסגענוצט זיינע ביזנעס-דערפאַרונגען פאַרן „וואויל פון דער חברה". אָנקל מאָזעס האָט געקויפט פאַר דער חברה אַ נייעם פּלאַץ פאַר אַ בית-עולם און האַלב דערפון גלייך פאַרקויפט אַן אַנדערער חברה, און דערפון אַזוי פיל געלט פאַרדינט, אַז די קוזמינער האָבן געקראָגן זייער בית-עולם כמעט בחינם. איצט נוצט ער אויס זיינע גאַנצע סוחרישע פעאיגקייטן אַרויסצוקריגן אַ שול פאַר דער חברה. ער האָט שוין דורך אַ ביזנעס-שווינדל געקראָגן אַ פּלאַץ אויף אַ שול כמעט בחינם און איצט האַנדלט ער אונטער אַ טויש צו מאַכן אויף אַ הויז. אָנקל מאָזעס וועט קריגן אַ שול פאַר די לאַנדסלייט, און זייט אָנקל מאָזעס אינטערעסירט זיך מיט די קוזמינער, איז זייער חברה געוואַקסן, רייך געוואָרן און האָט שוין איינגעשלונגען אַ פּאָר אַנדערע קלענערע חברהלעך, זיינע פאַרדינסטן פאַר קהלשע אָנגעלעגנהייטן האָבן אים באַלד באַרימט געמאַכט איבער די גרענעצן אַרויס פון קוזמינער לאַנדסמאַנשאַפט. אַנדערע אַנשטאַלטן פּרואוון פאַראינטערעסירן אָנקל מאָזעס אין גרעסערע אונטערנעמונגען פאַר טובת-הכלל. אָנקל מאָזעס איז שוין „וויים-טשערמאַן" פון אַ מושב-זקנים, אַ קאַסירער פון אַ תלמוד-תורה און אַ דירעקטאָר פון אַ קליינעם האָספּיטאַל — און זיין באַרימטקייט אַלס פילאַנטראָפּ און כלל-מענטש וואַקסט אין שטאָט.

זעלבסטפאַרשטענדלעך, האָט אָנקל מאָזעס אָפּגעשניטן יעדע באַציאונג מיט יענעם ווייבל, וועלכע האָט געהאַט פּרעטענזיעס צו אים וועגן קינדער. אָנקל מאָזעס האָט ליב-געקראָגן זיין היים און זיין ווייבל, און איז געוואָרן אַ מאָראַלישער מענטש. ער האָט ליב-געהאַט די ריינקייט פון זיין שטוב, און נישט געקאָנט פאַרשטיין, ווי אַזוי האָט ער געקאָנט אַמאָל אַנדערש לעבן. ווען ער

דערמאָנט זיך זיין אַמאָליגעס לעבן, שאָקלט ער זיך אָפּ דערפון און האַלט עס פאַר אַ שלעכטן חלום. אָנקל מאָזעס האָט געפּריידיגט מאָראַל צווישן זיינע מענטשן, זיינע לאַנדסלייט. מיט דער צייט איז ער געוואָרן אַ שופט און אַ פּאַטריאַרך צווישן זיינע לאַנדסלייט. די לאַנדסלייט האָבן אים פאַרטרויט זאַכן וועגן זייער אינטימען לעבן, און געפרעגט אים עצות. אָנקל מאָזעס איז אויפגעבראַכט געוואָרן איבער געשעעניש, גערופן דעם שולדיגן און מוסר געזאָגט, שלום געמאַכט צווישן מאַן און ווייב, און אָנגעזאָגט, אַז אַזעלכעס זאָל מער נישט געשעען. נישט אַלע מאָל אָבער האָט ער געקאָנט קוקן דעם ווייבל, וועלכן ער האָט מוסר געזאָגט, — אין די אויגן אַריין...

אָנקל מאָזעס איז פרי אַהיימגעקומען פון די ביזנעס. ער האָט נישט געקאָנט איינזיצן אין געשעפט, זייט מאַשע איז אַריין אין די הויכע חדשים. אַהיימגעקומען, האָט ער געטראָפן אהרנען מיט ראָזען, וועלכע זענען דורך דער צייט פון מאַשעס טראָגן געוואָרן גאַנצע באַלעבאַטים אין שטוב.

עס איז געווען אַ וואונדער, ווי דעם דערשלאָגענעם יידנס באַציאונגען צום אַלמעכטיגן אָנקל האָבן זיך געענדערט, זייט זיין טאָכטער האָט פאַר אים חתונה-געהאַט. נישט נאָר האָט דער אַמאָליגער „מענטש" פאַרלוירן די אימה און רעספּעקט פאַרן באַלעבאָס, נאָר אהרן האָט זיך באַלד געהאַלטן מער באַלעבאָס אין שטוב ביים אָנקל, ווי דער אָנקל אַליין. און פון ראָזען איז דאָך אָפּגערעדט. זייט איר מאַשעלע האָט חתונה-געהאַט פאַרן אָנקל, און זייט איר מאַשעלע איז נאָך געקומען אין אַנדערע „אומשטענדן", איז נישט בלויז זי האָט זיך געהאַלטן די באַלעבאָסטע פון שטוב, נאָר זי האָט זיך אָנגעהויבן צו מישן אין די ביזנעס, און איז געוואָרן אַ זייער אָנגעזעענע קראַפט אין דעם דיפּלאָמאַטישן קאָרפּוס פון אָנקל מאָזעסעס ביזנעס. נאָך האָט אָנקל מאָזעס נישט קיין צייט געהאַט זיך אַוועקצוזעצן און אויס-פרעגן זיך אויף מאַשען, איז ראָזע שוין צוגעטראָטן צו איר

באַליבטער טעמע, מיט וועלכער זי האָט אַרומגעפּלאָגט דעם אָנקל די לעצטע צייט:

— איז ווידער דאָ געווען דער שנאָרער, דער גאַליציאַנער אַכבראָש. ער האָט זיך געפרעגט אויף דיר, מאָזעס, איך פאַרשטיי נישט, פאַרוואָס קומט אים דאָס, אַז ער זאָל זיין דער אינקאַסענט? וואָס, חתונה־געהאַט מיט אים האָסטו? צי האָסטו מיט אים אַ שידוך געטון, וואָס דו מוזסט זיך האַלטן מיט אים.

— שוויגער, לאָזט מיך אָפּ. וואָס מאַכט מאַשעלע? האָט זי עפּעס געגעסן? איז דאָ געווען דר. גאָלדשטיין? איך וויל, ער זאָל יעדן טאָג אַריינקומען, איר הערט, שוויגער, יעדן טאָג.

— שווער, — רופט ער צו אהרנען, — גיט אים אַ קלונג־אָן, דעם דאָקטאָר.

— וואָס דאַרף מען דעם דאָקטאָר דאָ? זיי נישט משוגע, מאָזעס, מאַשע איז אָלל־רייט, מאַטער זי נישט מיט דאָקטוירים. דר. גאָלדשטיין וועט שוין קומען, ווען מען וועט אים באַדאַרפן.

— ניין, איך וויל יעדן טאָג זאָל ער קומען, — האָט דער אָנקל געזאָגט מער פאַר זיך, און איז אויף די שפּיץ נעגל אַרויפגעגאַנגען אויף די טרעפּ, וואו דאָס שלאָף־צימער איז געווען.

נאָר באַלד איז ער געבליבן שטיין פאַר די טרעפּ מיט אַ פרייענדער מינע, און געקוואָלן פאַר שרעק און פרייד:

— פּאַמעלעך, מאַשע, איך בעט דיך, לויף נישט, — האָט דער אָנקל געזאָגט אומרואיק און נישט ווילנדיק פאַרשפּרייט די הענט — ווי ער וואָלט געוואָלט גרייט זיין אויף יעדע סיבה.

פון די טרעפּ אַראָפּ איז אַראָפּגעקומען מאַשע. זי איז נישט געווען פאַרזיכטיג, ווי דער אָנקל האָט געוואָלט. זי האָט נישט געענטפערט אויף זיין פרעגנדיגן בליק. זי האָט אים נישט אָנגעקוקט — זי איז ווייטער געגאַנגען, און איז אַריין צו אירע עלטערן אין עס־צימער.

אָנקל מאָזעס איז איר נאָכגעגאַנגען און געשלונגען פאַר זיך די ווערטער:

— מאַשע־לעבן, ווי פילסטו זיך היינט? איך האָב געהייסן רופן דעם דר. גאָלדשטיין.

— מען באַדאַרף נישט דעם דאָקטאָר. טאַטע, זעץ דיך אַוועק.

— מאַשע-לעבן, וואָס אַרט עס דיך?

— איך בעט דיך, פּייניג מיך נישט, — און זי האָט אָנגעקוקט איר מאַן. — זעץ דיך אַוועק, — און דער אָנקל האָט זיך אַוועקגעזעצט.

מאַשע האָט זיך אויך געענדערט דורך דער צייט פון איר חתונה. עס איז געווען, ווי דער אָנקל האָט אויסגעזויגן פון איר די מיידלשע צערטלעכקייט און איינגעהויכט אין איר פון זיין מענלעכער ברוטאַליטעט, און דאָס האָט מען אָנגעזען אין ביידנס געזיכט. איז דעם אָנקלס פּנים באַשטראַלט געוואָרן מיט אַ מענטש-לעכער אומבאַהאָלפנקייט, איז פון מאַשעס געזיכט דורך דער צייט פון איר חתונה אויסגעלאָשן געוואָרן איר מיידלשע צער-טלעכקייט. זי איז שטאַרקער געוואָרן און פולער, ווי אַ רייפע שטאַרקע פרוכט, כאָטש אירע אויגן האָבן אויסגעדריקט אַ בליק פון שרעק, ווי זי וואָלט פאַר עפּעס מורא געהאַט, וואָס שאַפט זיך אין איר — נאָר איר פּנים האָט אויסגעדריקט די גרייטקייט זיך צו באַשיצן. איר הויכע שטאַרקע פיגור און איר בליק האָבן אויסגעדריקט הערשאַפט.

און דאָס טראָגן האָט נאָך מער צוגעגעבן און פאַרשטאַרקט דעם איינדרוק פון איר געביטערישער הערשאַפט, וואָס זי האָט פאַרשפּרייט אַרום זיך, ווי אַ טראָגנדע הערשנדע מאַמע — וואָס ווייסט, אַז זי ברענגט לעבנס אויף דער וועלט.

אָנקל מאָזעס האָט געהאַט צו איר אַן אָפּשיי און אַ דרך-ארץ, ווי מען האָט צו עפּעס אומפאַרשטענדלעכעס, רעליגיעזעס, מיסטערישעס. נישט בלויז האָט אים אַרומגענומען עפּעס אַן אומ-פאַרשטענדלעך צערטלעך געפיל צו זיין אייגן בלוט און פלייש, צו זיין צווייטן איך, וואָס ליגט אין די טיפע פאַרבאָרגענישן ביי דעם מיידל — און זי האַלט עס אין זיך און שענקט דעם לעבן, נאָר אַ רעליגיעז מיסטישע אימה פאַר דעם, וואָס טוט זיך מיט מאַשען איצט, פאַר דעם אומפאַרשטענדלעכן און אומבאַוואוסטן, וואָס וועבט זיך אין איר, וואָס גאָט טוט מיט איר דאָס וואונדער און באַשאַפט דורך איר אַ לעבן...

דאָס האָט אים שוואַך געמאַכט און אונטערטעניג געמאַכט צו אירע פיס. דאָס און נאָך עפּעס.

אָנקל מאָזעס האָט געהאַט אַ גרויס בענקשאַפט נאָך ריינקייט, זייט ער האָט חתונה־געהאַט פאַר מאַשען. פּונקט אַזוי ווי ער וואָלט זיך אָפּגעוואַשן פון אַלע מיאוסע געפילן, וואָס איז ביי אים איבערגעבליבן פון זיין פריערדיג לעבן. און מאַשע, די יונגע אומשולדיגע מאַשע, וועלכע ער האָט דערצויגן ביי זיך און מיט איר חתונה־געהאַט, מאַשע איז געוועזן ביי אים דער סימבאָל פון ריינקייט. ביי איר האָט ער זיך גערייניגט פון זיין גאַנצן מיאוסן און זינדיגן לעבן. נישט נאָר זי אַליין, איר צימער, אין וועלכן זי האָט געוואוינט, די זאַכן, וואָס זי האָט באַרירט, די קליידער, וואָס זי האָט געטראָגן, — האָבן אין אים געוועקט אַ געפיל פון ריינקייט. די באַרירונג מיט ריינקייט האָט אים אָנגעשטעקט, און ער איז געטריבן געוואָרן צו זויבערקייט — און געבענקט נאָך איר. און דאָס האָט אים אונטערטעניג געמאַכט, שוואַך געמאַכט און מענטשלעך געמאַכט...

נאָר מאַשע האָט זיך אויך צו עפּעס אָנגערירט — און די פאָלגן זענען געווען גאַנץ אַנדערע...

2

מאַשעס מעטאַמאָרפאָזע

יעדע באַרירונג און מיט געוואָלט געבראַכטע צערטלעכקייט האָט צוערשט אַרויסגערופן ביי איר עקל און דערנאָך גלייכ־גילטיגקייט.

זי האָט געטון, וואָס מען פאַרלאַנגט פון איר, ווייל עס האָט זיך איר געדאַכט, אַז ווען זי איז געגאַנגען צום אָנקל און באַשטאַנען חתונה צו האָבן מיט אים איז זי איינגעגאַנגען אויף אַלעס. און זי האָט זיך געהאַלטן פאַר אַ קרבן. איז אין אָנהייב פון איר חתונה געלעגן אַ שטילע ליידנדע שיין אויף איר — די שיין פון אַ קרבן, וואָס האָט זי איידל און שיין

געמאַכט, האָט דער אַנקל איינציגוויז די היילִיגע שיין אויף איר פאַרשוועכט, אויסגעלאָשן.

ער האָט אויפגעוועקט אין איר אַ רייץ, אָבער דר. גאָלד־שטיינס עלעקטרישע מאַשינען, וועלכע האָבן געוואַרימט און אויפגעפרישט אַנקל מאָזעסעס איינגעשלאָפן בּלוט, — (וואָס דער אַנקל האָט גענומען אין געהיים) — זענען נישט בכוח געווען יונג צו מאַכן דעם אַנקל. האָט ער געוועקט זי פון איר מיידלשן חלום און איז נישט אימשטאַנד געווען צו שאַפן פאַר איר אַן אַנדערן, אַ וואָרן חלום... זי איז געווען ווי אַ געבעטענע כּלה צו דער חתונה — און קיין חתן איז נישט געווען... ווי אַ יונגער פרישער שפּראָצלינג, איבער וועלכן מען פאַרדעקט אַ גלעזערנע באַנע, מען פּיטערט די ערד פון שפּראָצלינג, מען וואַרימט די וואָרצלען, אָבער די צווייגן איינגעצוימט אין אַ גלאָז...

מיט יעדער באַרירונג אירער, מיט יעדער צערטלעכקייט, האָט זי אים איידעלער און שענער געמאַכט, האָט זי אין אים איינגעפּלאַנצט נייע בענקענישן צום לעבן, און זי אַליין איז העסלעכער און גראָבער געוואָרן. ווי אַ פּרעה אַ נאַקעטער, וואָס באָדט זיך בּיינאַכט אין קינדער־בלוט, האָט זיך דער אַנקל בייטאָג אַרומגעדרייט אַ גוטער, אַ שיינענדער און אַ שמייכלנדער, בעסער צו גאָט און צו לייט. זיין האַרץ, גענערט מיט קינדער־בלוט, וואָס ער האָט געטרונקען בּיינאַכט, איז ווייכער געוואָרן, פילנדער און מענטשלעכער... אַזוי האָט מאַשע געקאָרמעט יעדע נאַכט מיט איר מיידלשער אומשולד און איידעלער יונגקייט טראָפּנווייז אַ פרעמדן אַלטן פאַרדאַרטן דאָרן. דער דאָרן האָט אָנגעהויבן צו בליען, און אַליין איז זי געוואָרן פאַרטריקנט...

די ערשטע צייט האָט זי זיך געשעמט. זי האָט געמיינט, אַז אַלע ווייסן, אַז אַלע זעען אירע מיידלשע פאַרבאָרגענישן, וואָס דער אַנקל האָט אַנטפּלעקט, און עס ליגט נאַקעט אָפן פאַר דער גאַנצער וועלט — האָט זי זיך באַהאַלטן אויף גאַנצע טעג אין שטוב, אָפּגעשלאָסן זיך פון מענטשן, געשעמט זיך צו קוקן אין שפּיגל אַריין, איר אייגן פּנים צו זען, איר אייגענע שוועסטער צו זען.

דערנאָך האָט זי אַרומגענומען אַ בענקעניש נאָך אירע מיידלשע יאָרן. זי האָט זיך ליב־געהאַט אָנצוטון ווי אַ מיידל, אַזוי ווי ווען זי איז נאָך געווען אין שול, און דערמאָנען זיך יעדע קליינינקייט, וואָס עס האָט פּאַסירט מיט איר, ווען זי איז נאָך געווען אַ מיידל. די געשפּרעכן מיט אירע חברטעס, דאָס שפּילן זיך מיט טשאַרלין, און דאָס אויסלאַכן אים — יעדע קליינינקייט האָט אַרויסגערופן ביי איר אַזוי פיל אָנגענעמע דערינערונגען. זי פלעגט זיך איינשליסן אויף גאַנצע טעג, אַרויס־נעמען אירע שול־ביכער און שול־העפטן, וועלכע זי האָט באַ־האַלטן אַלס אָנדענקען, אַלטע בריוו, וואָס זי האָט אַמאָל געקראָגן פון חברטעס, געבורטס־טאָג־געשאַנקען, אָנדענקען און אַנדערע אומ־שולדיגע שפּילערייען, און דערמיט אויסגעפילט אירע פּוסטע בענקענדיגע טעג.

אָפטמאָל האָט זי געקלערט וועגן טשאַרלין, און פּרובירט זיך פאָרשטעלן אין איר פאַנטאַזיע, וואָס עס וואָלט געווען, ווען זי וואָלט נישט חתונה־געהאַט מיטן אָנקל. אַ גאַנץ אַנדער לעבן. זי האָט זיך געזען אַלס אַרבעטער־מיידל. זי איז אַ סטענאָגראַפערין און אַרבעט אַכט שעה אַ טאָג אין אַן אָפיס און העלפט טשאַרלין, ער זאָל קאָנען ענדיגן „קאָלעדזש״. און יעדן פאַרנאַכט וואַרט ער זי אָפּ פאַרן אָפיס, און זיי גייען ביידע עסן אין אַ ביליגן „לאָנטש־רום״, גייען צוזאַמען אויף אַ פאָרשטעלונג אָדער אויף אַ פאָרלעזונג אָדער צוזאַמען אין ביבליאָטעק אַריין. אָפטמאָל, ווען זי וויל זיך עפּעס קויפן, טרעפן זיי זיך שבת נאָכמיטאָג פאַר דער טיר פון אַ גרויסן מאַגאַזין. זי האָט אָפּגענומען דעם קאָנווערט מיטן געהאַלט, קלייבן זיי אויס אַ קאָסטיום פאַר איר, טשאַרלי מוז זאָגן, אויב עס געפעלט אים, און זי טוט גלייך דעם קאָסטיום אָן און טשאַרלי דעם נייעם קראַוואַט און זיי גייען צוזאַמען אויף אַ „מאַטינע״...

דערנאָך איז איר דאָס לעבן לאַנגווייליג געוואָרן. ביי־טאָג, ווען דער אָנקל איז נישט געווען, האָט זי געקאָנט אויספילן אירע טעג מיט חלומות — אין די אָוונטן איז איר לאַנגווייליג געווען. עס האָבן איר דערעסן די פאַרצעלייענע הינט און קעץ

און דאָס נאַרישע געשליפענע גלאָז, וואָס האָט געפינקלט פון אַלע ווינקלען און וואָס איז שטום געווען, האָט גאָרנישט גע־קאָנט זאָגן, און איז אַלע טאָג ענלעך געווען, און קיינמאָל זיך נישט געענדערט. אַלע אָוונט דיזעלבע צימערן, דיזעלבע לאָמפּן און דער „אָנקל", דאָסזעלבע שמייכלען מיטן זעלבן „מאַשאַ דיער, דאַרלינג". די לאַנגווייליגקייט מיט דעם אַלטן אָנקל איז געווען נישט צו דערטראָגן. זי האָט געקראָגן קאָפּ־שמערצן יעדן אָוונט פאַר לאַנגווייליגקייט, ווי מען קריגט פון אַ שלעכטן ריח... יעדן אָוונט דאָסזעלבע: דאָס נאַרישע עסן, צו וואָס און צו ווען — טיילמאָל קינאָ, אָפטמאָל דיזעלבע אָן פרייד און אָן לוסט טאַטע־מאַמע, וואָס פייניגן זי מיט איבערטריבענער גוטסקייט און אונטערטעניגקייט. די מאַמע טרייבט פּאָליטיק וועגן די אָנ־געשטעלטע אין געשעפט און וועגן די לאַנדסלייט אין דער משפחה, און דער אָנקל זאָגט גראָבע וויצן מיטן טאַטן. און דאַן די פאַרשעמטע און שמאַכטנדע נעכט, פאַרשעמט דורך מיט רפואות געטריבענעם רייץ און באַליידיגט דורך אָן־כוחותדיגער תאווה — ווי זי איז געוואָרן דערוואַרימט מיט די אָן־ביינערדיגע שטראַלן פון אַ פּראָסט שטיק גלאָז, און זי איז געווען ווי אַ יונגער שטאַרקער אָקס, וואָס ווערט געפיטערט מיט פּאַפּירענעם גראָז...

אָפטמאָל איז אַריינגעקומען אין די אָוונטן סעם. שוין לאַנג האָט ער זי פאַרפאָלגט מיט זיינע שטום־רעדנדיגע בליקן. און אַז דאָס לעבן איז איר געוואָרן לאַנגווייליג, האָט זי זיך אָנגעהויבן צוצוקוקן צו די שטום שנאָרנדיגע בליקן. דאָס פּנים איז געווען דאָסזעלבע, ווי דעם אָנקלס, נאָר יינגער און קרעפטיגער, די באָזלעכער האָבן נאָך געציטערט, און די אונטערשטע ליפּ האָט געציטערט פאַר שטאַרקייט און פרישקייט. געווען איז ער, דער אָנקל — נאָר יינגער און ברוטאַלער, און גערעדט אַ סך און גע־לאַכט אַ סך אין די אָוונטן, און האָט געוויזן זיינע שטאַרקע ווייסע ציין, וואָס האָבן אַרויסגעקוקט פון די באַקעטע ליפּן. און האָט זי זיך אָפטמאָל געוואָלט פאַרגעסן, האָט זי זיך פאַרגעשטעלט דעם יינגערן און ברוטאַלערן אָנקל...

סעם האָט אויסגעפירט דעם קוזין מאַנעסעס עצה: „מאַך

דיך צו צו דעם יונגן ווייבל; וואָס דו האָסט נישט געקאָנט דערגרייכן ביים אַלטן, וועסטו דערגרייכן דורך איר...״ און ווי ער האָט נאָר געהאַט אַ געלעגנהייט, האָט ער איר אַרויסגעוויזן אויפמערקזאַמקייט. צוערשט אויס איבערגערעכנטקייט פאַר די ביזנעס. נאָר אַז ער האָט זיך אָנגעהויבן צוצוקוקן צו איר, צו איר שטילקייט און צו איר ליידנדן שווייגן, האָט עס ביי אים עפּעס גערירט. ער האָט זיך פאַרליבט אין איר, און צוליב איר אָפּגעלאָזט דעם שידוך, וואָס ער האָט געטון אויך פאַר אַ ביזנעס-קאַריערע. דאָס געפיל צו איר האָט אים דיקטירט, ווי זיך צו האַלטן. ער האָט געשוויגן, נישט געוואַגט מיט קיין וואָרט אָדער מיט קיין באַוועגונג צו באַליידיגן זי אָדער געבן אָנצוהערן פון זיינע געפילן. ער איז אָפּטמאָל געווען מיט איר אַליין, זי אָפּט אַהיימגעפירט פון געשעפט, פאַרבראַכט מיט איר אין די אָוונטן, ווען דער אָנקל איז געווען פאַרנומען מיט זיינע זיצונגען אין פאַרשידענע חברות. ער האָט איר פאַרטרויט זיינע פּלענער און עצות, געפרעגט ביי איר וועגן זיין שידוך. דאָס האָט זי נענטער געמאַכט צו אים. און סעם איז איר געוואָרן אַן אמתער, איבערגעגעבענער פריינט. זיין געפיל צו איר איז אַזוי שטאַרק געוואָרן, אַז דער יונג איז גרייט געווען אַלצדינג צו טון פאַר איר. ער האָט צוליב איר אָנגעהויבן זיך אַנדערש אויפצופירן, אָנשטענדיגער און שענער. ער האָט זיך פאַר איר געוואָלט אויספּיינען און נישט געוואוסט מיט וואָס, האָט ער אָנגעהויבן צו גיין אין אַ דייטשן טעמפּל דאַוונען, געמיינט, ער וועט דערמיט מאַשען געפעלן. געלערנט זיך ענגליש שרייבן, און אַפילו גענומען ביכער צום לעזן. אין זיין קליידן זיך האָט ער זיך אויך געענדערט. און צו איר האָט ער אַרויסגעוויזן אַ שטילע, איבערגעגעבענע געטריישאַפט, און די געטריישאַפט האָט אים איידעלער און שענער געמאַכט...

3

ווען אַ מענטש ווערט געבוירן

אין הויז איז געווען שטיל. די דינסטן זענען געגאַנגען אויף די שפּיץ פינגער, ווי אַ טויטער וואָלט געווען אין שטוב; נאָר פון אַ ווייט-ווייט צימער, וואָס איז געלעגן אין אַ ווינקל פון הויז, האָט זיך געהערט אַ באַוועגונג, אַ פאַרשטיקטע באַוועגונג. אַ טיר האָט זיך אויפגעמאַכט און צוגעמאַכט. אַ כּלי האָט געקלימפּערט. אַן ערנסטער באַפעל אין אַ שטילן טאָן, און טריט, טריט אויף די פינגער.

אין זאַל, וועלכער איז געווען זעלטן באַנוצט, און וואו די קאַלטקייט פון אומבאַוואוינטקייט האָט אומהיימלעך געמאַכט, האָט זיך דער אָנקל אַרומגעדרייט, געביסן זיך די נעגל פון אומגעדולדיגקייט, און דאָס פּנים איז בלייך געווען און אויסגעמאַטערט פון אַ פּאָר נעכט נישט שלאָפן. זיינע אויגן האָבן געשטראַלט פאַר שרעק און האָפענונג. ער האָט געביסן די פינגער און געמורמלט פאַר זיך:

— טאַטע, מאַמע — גאָט — העלף מיר. — איך וועל אַלץ טון, אַלץ, אַלץ, אַלץ, — נאָר העלף מיר — לאָז זי נישט פּייניגן, טאַטע — לאָז זי נישט, עס איז דאָך אַ רחמנות — אוי-אוי-אוי.

אין צווייטן צימער האָבן זיך געהערט טריט און עס איז ווער דורכגעלאָפן, דער אָנקל איז אַרויס.

— וואָס הערט מען, שוויגער? — וואָס?

— גאָט העלפט אונז, משה, גאָט העלפט אונז — שווייג. דער דאָקטאָר איז דאָרטן.

— אוי, גאָט, האָב רחמנות! — טאַטע, מאַמע, איינציגער.

אין איין מינוט איז דורכגעגאַנגען זיין לעבן פאַר אים. ער האָט זיך דערמאָנט אַלצדינג, וואָס ער האָט געטון, און עס האָט זיך אים געדאַכט, אַז עס שטייט ווער הינטער אים און לאָזט אים נישט צוקומען צו אַ תּכלית אין לעבן. לאָזט אים נישט ווערן דאָס, וואָס ער וויל. ערשט איצט זעט ער דאָס, ער האָט נישט געוואוסט דערפון.

ער האָט געבענקט נאָך אַ בעסערן לעבן דורך דער גאַנ־צער צייט, וואָס ער האָט זיך געשטעלט אויף די פיס, נאָר עס האָט ווער נישט צוגעלאָזט דאָס לעבן. און איצט, אַז ער האָט עס שוין געפונען, אַז ער איז שוין אין דעם נייעם לעבן — און עס באַדאַרף קומען דאָס, וואָס ער האָט אַזוי געהאָפט דערויף, אַז עס וועט קומען — אַ קינד פון אים; זיין אייגן קינד פון ריינקייט, מיט וועלכן ער וועט זיך נישט דאַרפן באַהאַלטן; זיין אייגענער איך — אַ נייער און אַ יונגער — זיין אייגענער איך וועט נאָך אַמאָל געבוירן ווערן, וואָס וועט געבן אַ טעם און אַן אינהאַלט צו זיין גאַנצן לעבן; איצט, אַז עס קומט די מינוט, האָט ער מורא, אַז עמעצער וועט נישט לאָזן — עס וועט געשען אַן אומגליק.

— ניין, טאַטע אין הימל — וועסט מיר מוחל זיין — איך וועל אַלץ טון. גאַנץ אַנדערש, גאַנץ אַנדערש לעבן — לאָז מיך, טאַטע אין הימל, לאָז מיך — העלף מיר, העלף מיר!

מיט יעדער שעה, וואָס עס האָט לענגער געדויערט מאַשעס האָבן — איז אים אַלץ קלערער געוואָרן, וואָס מאַשע און דאָס ניי־געבוירענע באַדייטן פאַר אים. ער האָט געהאַט דאָס געפיל, אַז נישט אַ פרעמד לעבן, נאָר זיין אייגן לעבן ווערט דאָרט אונטער די פאַרמאַכטע טירן געבוירן אָדער געטויט. זיין ווייט לעבן אין דער פאַרגאַנגענהייט און זיין ווייט, ווייט לעבן אין דער צוקונפט — אַלץ וואָס קומט נאָך אים, ליגט אין מאַשעס שויס — און דאָרט ווערט עס איצט באַשאַפן אָדער געטויט. מיט יעדער שעה, וואָס האָט לענגער געדויערט, אַלץ געלויטערטער איז ער געוואָרן, דער שווערער אָנקל, גערייניגט פון זיין זינדיג לעבן, און געאיידלט אין בענקשאַפט נאָך ריינקייט. אין מאַשעס קרעכצן האָט ער געהערט די שטים פון זיין אייגענער נשמה, וואָס לויטערט זיך איצט אין פיין. עס זענען זיס געווען די וויטאָגן, די קרעכצן, וואָס האָבן אים געשמיסן. ער האָט זיך דערמאָנט זיינע קינדער־יאָרן. זיין מאַמעס אויסגעמאַטערט געזיכט האָט ער געזען פאַר זיך שבת פאַרנאַכט. אַלצדינג אַרום אים איז געווען ווי אַמאָל שבת פאַרנאַכט. ניין, ווי ערב יום־כפור, אַמאָל, אַמאָל — אין דער אַלטער היים, ווען ער איז נאָך אַ קינד

געווען, ער געדענקט עס נאָך, — די גרויסע יאָר-צייט-ליכט אין אַ מעשענעם ראָנדעל אין זאַמד שטייען אויפן ווייס-געדעקטן טיש, און די מאַמע אין אַ ווייסן הויב בענטשט ליכט און וויינט — און ער אין אַ נייער קאַפּאָטע, וואָס די מאַמע האָט אים געלאָזט מאַכן — שטייט אין אַ ווינקל פון שטוב מיטן גרויסן מחזור אין האַנט — און שעמט זיך פאַר דער מאַמעס ווייסן הויב און פאַר דער מאַמעס טרערן — ער האָט היינט מערן געריסן אויפן פעלד, און עפּל געגנבעט — ערב-יום-כפור עפּל געגנבעט פון אַ שטעל אַראָפּ, און די מאַמע בענטשט די גרויסע יום-כפור-ליכט.

דאָסזעלבע געפיל האָט ער אויך איצט געהאַט — מאַשעס ריינקייט, אירע קרעכצן און פּיין — און ער — ער האָט עפּל געגנבעט...

נאָר טריט הערן זיך, אַ רעש הינטער דער טיר — ער כאַפּט זיך אויף — לויפט-אַרויס — דאָקטאָר גאָלדשטיין אין ווייסן פאַרטוך מיט אויפגעשאַרטע אַרבל פאַרויס, די שוויגער הינטער אים.

— מזל-טוב, משה! — מזל-טוב — אַ יינגל, אַ יינגל!

— דאָקטאָר, יאָ? דאָקטאָר...

— יעס, יעס — מר. מעלניק, — מזל-טוב; אַלץ איז אָלל-רייט. זי איז אָלל-רייט.

— דאָקטאָר, טייערער, — און שפּרינגט ווי אַ יינגל איבער די טרעפּ.

— איין מינוט, מר. מעלניק, לאָזט זי אַליין; — מירן באַלד אַריינלאָזן.

— דאָקטאָר, טייערער! — איך וועל עס אייך קיינמאָל נישט פאַרגעסן — קיינמאָל נישט — און וואָס מאַכט זי, און דאָס?...

— זי איז אָלל-רייט, און בייבי איז אָלל-רייט, וואָס האָב איך אייך געזאָגט, מר. מעלניק, איר געדענקט? — האָט דער דאָקטאָר אים געקוקט אין די אויגן אַריין מיט אַ פרעך געלעכטערל.

— איך גיי טון פאַר אייך עפּעס אַ זאַך, אַז די גאַנצע שטאָט וועט מיט אייך קלינגען — איר וועט זען, דאָקטאָר.

— אָלל-רייט, מר. מעלניק! — מירן זען.

נאָר דער אָנקל האָט אים שוין נישט געהערט. ער איז

דורכגעלאָפן דעם זאַל. אין עס-צימער איז אים געפאַלן אויפן האַלז אהרן מעלניק מיט געוויין און קושן. אַ האַלב טוץ מומעס, פעטערס, משפחה און לאַנדסלייט האָבן אים אַרומגערינגלט מיט פרייד און געשריגן: „מזל-טוב! מזל-טוב, אַ יינגל״! — ער האָט זיך קוים אַרויסגעריסן פון זיי און איז אַרויף מיט לייכטע, איינ-געהאַלטענע טריט צו די שלאָף-צימערס. הינטער מאַשעס טיר האָט ער געפונען סעמען. דער יונג איז געשטאַנען הינטער דער טיר — אַ בלייכער, און די טרערן זענען אים גערונען איבערן פּנים.

— סעם, דאָס ביסטו, סעם, מיין זון, איך בין גליקלעך, דיין אָנקל איז גליקלעך.

סעם האָט אים נישט געענטפערט, סעם האָט אים נישט אָנגעקוקט, ער איז אַלץ געשטאַנען אויף איין אָרט, געציטערט. די נאָז-לעכער האָבן שאַרף געשלונגען די לופט. די ליפּן פאַרביסן ביז — און די טרערן זענען גערונען איבער די באַקן.

דער אָנקל האָט לייכט אָנגענומען ביי דער קליאַמקע פון דער טיר און געוואָלט זי עפענען. די טיר איז אָבער געווען פאַרשלאָסן.

— גיי נישט אַריין, אָנקל, גיי נישט, זי איז מיד, זי שלאָפט, אָנקל, זי שלאָפט, — האָט אים סעם צוריקגעהאַלטן.

— סעם, מיין טייערער — איך בין גליקלעך, איך בין דער גליקלעכסטער מענטש אין דער וועלט. איך גיי אַלעמען גליקלעך מאַכן. סעם, איך ווייס, וואָס דו ביסט פאַר מיר, איך וועל דיך מאַכן פאַר מיין שותּף, סעם — איך ליב דיך ווי אַ פאָטער. — און ער איז אים געפאַלן אויפן האַלז און געקושט אים.

די טיר האָט זיך שטיל געעפנט, און די שוויגער איז אַרויסגעקומען.

— שוויגער, וואָס מאַכט זי?

— ש—ש — זי שלאָפט, זי איז מיד.

— איך וויל עס זען, איין אויגנבליק נאָר...

די מוטער האָט פּאַמעלעך אויפגעעפנט די טיר, און דער אָנקל איז אַריין אויף די שפּיץ פינגער.

ער איז געבליבן שטיין ביי דער טיר. פון בעט האָט

מאַשע אַרויסגעשיינט אַ בלייכע און אַ מידע, דער אָנקל האָט גע־קוקט אויף איר און נישט געוואַגט צו איר צוגיין, ווי דאָרט וואָלט געלעגן זיין הייליגטום. מאַשע האָט אים נישט אָנגעקוקט, אירע אויגן זענען שטאַר געווען און שטום און געקוקט אויף איין אָרט. דער אָנקל האָט געציטערט און איז געגאַנגען מיט פאַמעלעכדיגע טריט — נענטער־צו צום בעט — אַראָפּגעבויגן זיך און געקושט די זיידענע קאָלדרע, מיט וועלכער מאַשע איז געווען צוגעדעקט:

— מאַשע — מיין, מיין — מיין מאַמע. — אויף מאַשעס בלייכע באַקן האָט אַרויסגעשלאָגן אַ רויטלעכקייט, ווי זי וואָלט אַ קליין קינד געווען און זי וואָלט זיך פאַרשעמט.

נעבן מאַשעס בעט איז שוין געשטאַנען דער נייער קינדער־וואָגן, די מוטער האָט אויפגעדעקט דאָס זיידענע געדעקס, און דער אָנקל האָט דערזען עפּעס רויטעס, צעהיצטעס און אומ־פאָרמדיגעס. ער האָט זיך אַראָפּגעוואָרפן אויף דער ערד, איינגע־גראָבן זיין פּנים אין דעם נייעם געבוירענעם געלעגער און געוויינט.

סעם, וועלכער איז געשטאַנען ביי דער אָפענער טיר, איז דערנאָך צוגעגאַנגען מיט שטילע טריט און געשטעלט זיך איבער דעם אָנקלס קאָפּ און אויך אַריינגעקוקט אין וויגעלע אַריין...

מאַשע האָט געצויגן די זיידענע דעק איבער איר קאָפּ און פאַרשטעלט זיך דאָס פּנים...

4

ווען אַ מוטער טוט איר דינסט

עס איז געווען אַ שיינער זומער־טאָג. דאָס גרויסע שלאָף־צימער אין אָנקל מאָזעס׳ וואוינונג איז געווען באַגאָסן מיט צעבערס ליכט, וועלכע האָבן אַריינגעדרונגען פון די צוויי גרויסע פענסטער, וואָס זענען אַרויסגעגאַנגען אין אַ ברייטע גאַס אַריין. מאַשע, אַ יונגע און שטאַרקע מאַמע, האָט געבאָדן איר נאַקעט

פינף־מאָנאַטנדיק קינד אין אַ בעקן מיט לעבלעך וואַסער. דאָס קינד איז געווען געהילט אין ווייס־באַטיסטענע ליילעכלעך, אַז עס זאָל זיך נישט פאַרקילן. דאָס קינד האָט באַוואויגן דאָס וואַסער מיט זיינע שווערפעלטיגע באַוועגונגען און עס האָט גע־שריגן, פאַרקנייטשנדיק די אויגן ווי אַן אַלטער ייד. מאַשע האָט זיך געפריידט און געשפּילט זיך מיטן קינד, וואַשנדיק עס און גיסנדיק וואַסער אויף דעם קינדס קערפּערל. אַרום איז געווען אָנגעוואָרפן ווייסע וועש, ליילעכער, האַנטיכער, און אַלצדינג אין שטוב האָט געשמעקט מיט ריינקייט און מיט מוטערלעכקייט. זי האָט דאָס קינד אַרויסגענומען פון שיסל, פלינק עס איינגעהילט אין געמאַנגלטע פרישע ליילעכלעך און עס געטוליעט צו איר האַרץ, איינגעשטילט דאָס קינד, וועלכעס האָט נישט אויפגעהערט צו פאַרטומלען די שטוב מיט זיין שאַרף־שניידנדיקן קוויטשען. מאַשע האָט געלאַכט און געפריידט זיך, ווייל זי האָט געוואוסט, פאַרוואָס דאָס קינד שרייט, און שפּילנדיק זיך מיטן קינד, האָט זי צו אים געלאַכט:

— דו פרעסער איינער, איך ווייס וואָס דו ווילסט, איך ווייס.

זי האָט פלינק באַפרייט איר יונגע קערנדיקע ברוסט פון איר קאַפּטענדל, אָבער זי האָט נישט באַלד אַריינגעגעבן איר ברוסט אין דעם זוכנדיקן קינדישן מיילעכל, נאָר האָט זיך גערייצט מיטן קינד, ווי איין קינד מיטן אַנדערן, אָנגענומען איר ברוסט מיט צוויי פינגער און אַרויסגעשפּריצט אַ פּאָר טראָפּן מילך פון די ברוסט־וואָרצלען אויפן קינדס מיילעכל, האָט דאָס קינד עס אָפּגעלעקט און ווייטער געשריגן.

— דו פרעסער איינער, — האָט מאַשע געלאַכט, ווען זי האָט געזען, ווי דאָס קינד שטרעקט־אויס זיין מיילעכל נאָך די טראָפּנס און זוכט, ווי אַ שטום חיהלע, די קוואַלן, דורך וועלכע גאָט שיקט אים זיין דערנערונג.

אַ מינוט האָט זי געלאָזט דאָס קינד זוכן. נאָכשפּירנדיק נאָך דעם געשמאַק פון דער מילך, האָט דאָס קינד געפונען דעם קוואַל און איינגעצאָרעט זיין פּנימל אין מאַשעס שטאַרקער יונ־

נער ברוסט, און גענאָגט פון אירע קוואַלן מיט דעם גאַנצן קינ-דערשן כּוח, וואָס איז געווען אין דעם פרישן מאַרך פון זיינע יונגע ביינדעלעך. און איבער דער מוטער איז געקומען אַ דער-לייכטערונג, ווי עס וואָלט זי ווער געקושט אומבאַוואוסט אין שלאָף, און אַ ציטערדיגער ווינט פון קינדיש-מוטערלעכער צערט-לעכקייט איז דורכגעגאַנגען דורך אירע ביינער...

יעדעס מאָל, ווען מאַשע האָט געזויגן דאָס קינד, זענען איר געקומען מאָדנע געדאַנקען אין קאָפּ, און עפּעס אַן אומ-באַוואוסטער ווייטאָג האָט זי גענאָגט. אַ ווייטאָג און בענקשאַפט. זי האָט געהאַט דאָס געפיל, אַז זי האָט נאָכנישט חתונה-געהאַט, אַז זי האָט אַ קינד און נישט קיין מאַן... און זי האָט געבענקט נאָך אַ מאַן, וואָס זאָל קומען און זי גלעטן אין דער שטיל איבערן קאָפּ, ווען זי זיצט און שטילט-איין איר קינד. און דער מאַן זאָל זיין דער ריכטיגער און איינציגער פאָטער פון איר קינד. די פאַרבינדונג צווישן איר און איר מאַן זאָל זיין אַ געטרייע און אַ טיפע, ווי ביי יעדן יונגן פּאָרפאָלק — איר קינד זאָל האָבן אַן אמתן פאָטער. און יעדעס מאָל, ווען עס זענען געקומען די געדאַנקען צו איר, האָט אַ טיפער און אַ באַהאַלטענער ווייטאָג זי געפּייניגט און פאַרשעמט זי, און זי האָט זיך געהאַלטן, אַז זי איז אַ פאַרשאָלטענע אויף אייביג. קיינמאָל נישט — וועט זי נישט קאָנען געבן איר קינד אַ פאָטער...

זי האָט מקנא געווען יעדן ווייבל, וועלכע האָט אַ מאַן. אָפטמאָל האָט זי באַמערקט פאָרנדיג אין דער הויך-באַן שבת אין אָוונט, ווי עס זיצט אַ יונגער טאַטע און האַלט אַ קינד אויף די הענט, און נעבן אים זיין ווייב. זיי פאָרן געוויס צו שווער און שוויגער, האָט זי זיך געטראַכט, און מקנא געווען דעם אויסגעהאָרעוועטן מידן ווייבל איר מאַן. ניין, נישט וואָס זי האָט אַ מאַן, נאָר וואָס זי האָט יאָן איינציגן און ריכטיגן פאָטער פאַר איר קינד... און אַ בענקשאַפט האָט זי אַרומגענומען צו אַ געטריי און ריין לעבן, וואָס האָט אַ באַשטאַנד, אַ שטאַרקן וואָרצל אונטער זיך.

זי האָט נישט געהאַט קיין מאַן, נאָר אַ קינד, און דעם

קינד האָט זי אַוועקגעגעבן איר מוטערלעכע און ווייבלעכע צערטלעכקייט. מיט דעם קינד האָט זי געפילט ווידער צוריק יענע אומבאַוואוסטע זויבערקייט, אין וועלכער זי האָט געלעבט, ווען זי איז געווען אַ מיידל. מיט דעם קינד האָט זי זיך צו-ריק געפונען.

האָט זי נאָר פאַרבראַכט מיט איר קינד, קיינעם נישט געוואָלט זען, נישט אַרויסגעגאַנגען פון הויז, נישט געלעבט מיט עפּעס אַנדערש, נאָר פאַרבאָרגן זיך אינם שלאָף-צימער, ווי אַ כּוהן אין זיין טעמפּל, און פאַרבראַכט מיטן קינד. זי האָט עס געבאָדן, געוואַשן, איבערגעטון, און ביים קינד האָט זי זיך געפילט געראַטעוועט...

די טיר פון שלאָף-צימער האָט זיך אין דער שטיל גע-עפנט. מאַשע האָט נישט באַמערקט, ווי דער אָנקל איז אַריינ-געקומען אויף די שפּיץ פינגער. ער האָט פונדערווייטנס גע-זען, ווי מאַשע שטילט-איין דאָס קינד, און אַ מינוט האָט ער זיך אָפּגעשטעלט ביי דער טיר, ווי ער וואָלט באַטראַכט זיין הייליגטום. אַ ציטערדיג געפיל האָט אים אַרומגענומען יעדעס מאָל, ווען ער האָט געזען, ווי מאַשע זויגט דאָס קינד, און ער איז מיט שטילע טריט און איינגעהאַלטענער פרייד צוגעגאַנגען צו מאַשען און געגלעט זי איבערן קאָפּ.

מאַשע האָט אויפגעציטערט, ווי עס וואָלט זי ווער אויפ-געוועקט פון אַ שווערן שלאָף:

— ווער איז דאָס? — האָט מאַשע אויסגערופן מיט שרעק.

— דאָס בין איך. וואָס דערשרעקסטו זיך? יעדעס מאָל, ווען איך קום-אַריין צום קינד, דערשרעקסטו זיך. אין אַמעריקע זענען נישטאָ קיין גנבים, מיין קינד.

— קום נישט אַריין, ווען איך זויג דאָס קינד, איך בעט דיך, דו דערשרעקסט מיך.

— פאַרוואָס? — שמייכלט דער אָנקל. — איך האָב ליב צו זען, ווי דו זויגסט דאָס קינד.

— און איך וויל נישט, אַז דו זאָלסט אַריינקומען. איך בעט דיך, טו עס פאַר מיר.

— אָבער פאַרוואָס? דו ביסט אַ נאַריש מיידל — אַזוי ווי מיין קינד. איר ביידע זענט מיינע צוויי קליינע קינדער, — נעמט זי דער אָנקל אַרום מיטן קינד צוזאַמען און טאַנצט פאַר פרייד.

מאַשע איז טרויעריג געוואָרן און שטיל, און שטילע טרערן האָבן פּלוצים אָנגעהויבן צו רינען פון אירע אויגן איבער איר געזיכט און זענען געפאַלן אויף איר נאַקעטע ברוסט.

— וואָס איז דיר? פאַרוואָס וויינסטו שטענדיג, אַז איך קום־אַריין? וואָס האָב איך דיר געטון? פאַרוואָס לאָזסטו מיר נישט קיין נחת האָבן פון מיין פרייד, וואָס גאָט האָט מיר געשאָנקען. איך האָב דאָך קיינמאָל קיין פרייד נישט געהאַט אין מיין גאַנצן לעבן. נאָר איצט, אויף דער עלטער, — דיך און מיין קליין, קליין ריין קינד — מיינס — מיין אייגנס. און פאַרוואָס וויינסטו? פאַרוואָס פרייסטו זיך נישט מיט מיר, — מאַשע־לעבן — מיין גרויס, גרויס גליק?

מאַשע האָט אויפגעהויבן אירע אויגן און האָט אים אָנגעקוקט. אירע אויגן זענען פול געווען מיט טרערן — און דער גרויסער ווייס־אַפּל האָט זיך געוואַסערט — און זי האָט אים אָנגעקוקט מיט רחמנות אויף זיך און אויף אים, און געשוויגן, ווי זי וואָלט געווען אַ שטומע חיה, וואָס גאָט האָט איר נישט דעם לשון געשאָנקען, נאָר זי רעדט־אויס אירע געפילן אין בליק.

— פאַרוואָס קוקסטו אויף מיר? פאַרוואָס רעדסטו נישט צו מיר? — זייט דו האָסט געהאַט דאָס קינד, רעדסטו נישט צו מיר פאַרוואָס — ביסטו דען נישט גליקלעך מיטן קינד? מאַשע טייערע, זאָג מיר.

— יאָ, יאָ, איך בין גליקלעך מיט מיין קינד — קיינעמס נישט, נאָר מיין — איך האָב גאָרנישט מער, נאָר דאָס קינד — איך בין גליקלעך, — און די טרערן האָבן גערונען פון אירע אויגן אַלץ געדיכטער.

— און פאַרוואָס וויינסטו ווידער? — פאַרוואָס ביסטו אַזוי טרויעריג, פאַרוואָס?

— איך ווייס נישט, מאָזעס, פאַרוואָס, איך ווייס נישט — לאָז מיך אַליין — איך בעט דיך, לאָז מיך אַליין מיט מיין קינד — קום נישט אַריין צו מיר, זע מיך נישט — לאָז מיך אַליין.

— אָ, טייערע — איך ווייס, דיין מאַמע האָט רעכט, דיין מאַמע זאָגט, אַז עס איז שטענדיג אַזוי מיט די יונגע מוטערס, ווען זיי זויגן די קינדער. דו ביסט נאָך אַליין אַ קליין קינד, איין קינד זויגט דאָס צווייטע — מיינע צוויי קליינע קינדער, — האָט דער אָנקל געלאַכט.

פון עס-צימער האָט זיך פלוצלינג דערהערט אַ שטימע. מאַשע איז בלייך געוואָרן.

— ווער איז דאָרט?

— סעם איז עס. — יעס, שטעל דיר פאָר, מאַשע, טשאַרלי דיין קוזין איז דאָך דער אַדוואָקאַט פון דער יוניאָן, ביי אים וועלן מיר דאָס באַדאַרפן רעגולירן דעם שטרייק מיט די לאַנדסלייט. דו ווייסט, אונזערע לאַנדסלייט שטרייקן דאָך — שוין די צווייטע וואָך, ווי זיי קומען נישט צו דער אַרבעט — דאָס האָט אַלץ דיין קוזין אָנגעמאַכט. איך האָב דיר שטענדיג געזאָגט, אַז ער איז אַ געפערלעכער מענטש — ער וועט אונז אָנמאַכן אַ סך צרות. — נאַ, זעסטו, דאָס האָט אונז אַן אייגענער, אַ לאַנדסמאַן, אַ משפחה-מאַן אָפגעטון.

— גיי-אַראָפ, איך בעט דיך, גיי-אַראָפ און רעד מיט זיי — לאָז מיר אַליין, — האָט זיך מאַשע געבעטן ביים אָנקל און גענומען אַוועקלייגן דאָס איינגעשלאָפענע קינד פון איר ברוסט אין וויגעלע אַריין.

— נאָך איין מינוט. איך וויל נאָר זען אַביסעלע, ווי עס שלאָפט.

— שטיל, וועסט עס נאָך אויפוועקן.

— שוין, שוין, — און דער אָנקל איז אַרויס מיט שטילע טריט.

מאַשע האָט פאַרשלאָסן די טיר נאָך אים.
נאָר באַלד האָט ווער געקלאַפט:
— שטיל. ווער איז דאָרט?

— עפן-אויף, מאַשע-לעבן, — רופט זיך אָפּ די מוטער, — וואָס פאַרשליסטו זיך? קיינער וועט דיך נישט צוגנבענען.

— נו, וואָס זאָגסטו צו די שנאָרערס, הע, צו דער משפחה. אויסגעהאַלטן דאָס פּאַר אונזער פאַרהאָרעוועטן גראָשן. אַז עס האָט געדאַרפט אַ טאָכטער אויסצוגעבן, אַן אויסשטייער צו מאַכן, דאָס ווייב מיט די קינדער אַריבערצוברענגען קיין אַמעריקע — איז עס געקומען צום אָנקל. וואָס, ווען עס האָט באַדאַרפט עפּעס — איז עס געקומען צו אונז. מיר האָבן עס געשטיצט, מיר האָבן עס אויסגעהאַלטן, און איצט שטרייקן זיי גאָר. נאַ דיר אַמעריקע. און ווער? דעם שנאָרערס זון, טשאַרלי — ער איז גאָר געוואָרן אַ גאַנצער פּאָלקאָווניק ביי דער יוניאָן. האָסט שוין געהערט אַזעלכעס?

— מאַמע, וואָס איז געשען?

— האָסט נישט געהערט? די לאַנדסלייט שטרייקן דאָך — זיי קומען נישט צו דער אַרבעט. און טשאַרלי איז זייער אָנפירער.

נאָר אין דעם האָט ווידער ווער דעם קאָפּ אין דער אָפענער טיר אַריינגעשטעקט. און מאַמע און טאָכטער האָבן דערקענט סעמס בלייכן ענערגישן פּנים מיט זיינע דערשראָקענע בעטנדיקע אויגן.

— מאַמע, פאַרמאַך די טיר, — האָט מאַשע אויסגערופן און זי איז בלייך געוואָרן...

— וואוהין קריכן זיי די שנאָרערס, ווייניק איז זיי דאָס געשעפט, קריכן זיי נאָך אין די שלאָף-צימערן. — די מאַמע האָט פאַרקלאַפּט די טיר פאַר סעמס פּנים...

5

דער שטרייק פון די קוזמינער לאַנדסלייט

עס איז געשען אַ וואונדערלעכע זאַך — די לאַנדסלייט פון קוזמין, אַנקל מאָזעס' משפחה, זענען אַרויס אין שטרייק. צוערשט האָט אַנקל מאָזעס נישט פאַרשטאַנען, וואָס איז גע-

שען. געזען, ווי די לאַנדסלייט הויבן זיך אויף אין מיטן טאָג און לייגן-אַוועק די נאָדל און פאַרלאָזן דעם שאָפּ, האָט ער געמיינט עפּעס אַן אומגליק איז געשען.

— וואָס איז געשען? וואוהין גייט איר?

די לאַנדסלייט האָבן זיך אַרויסגעגנבעט פון שאָפּ, ווי זיי וואָלטן באַגאַנגען אַ גנבה, און געשעמט זיך צו קוקן דעם אָנקל אין די אויגן אַריין. איינציגווייז האָבן זיי זיך אַרויסגעשלייכט. האָט דער אָנקל אָפּגעשטעלט שלמה דאָרפס-גייער, אַ גוטן באַקאַנטן פון דערהיים:

— שלמה, וואוהין גייסטו?

— איך ווייס נישט. מ'האָט מיר געהייסן, גיי איך.

— וואָס בין איך, אַ פרעמדער? — האָט דער אָנקל געשריגן. — ביי מיר שטרייקט מען? פאַר מיין גוטס, וואָס איך האָב אייך אַראָפּגעבראַכט קיין אַמעריקע, האַלט אייך אויס מיט ווייב און קינדער. דאָס געשעפט איז דאָך נאָר צוליב אייך — שטרייקט מען ביי מיר! גוט, גוט, איך וועל זיי שוין ווייזן שטרייקן.

די לאַנדסלייט האָבן גאָרנישט געענטפערט, פאַרלאָזט דעם שאָפּ און צונויפגעקליבן זיך אין דער חברה „אנשי קוזמין", טאַקע אין דער שול, פון וועלכער דער אָנקל איז געווען פרעזידענט.

לאַנג האָט געדויערט, ביז עס איז געלונגען דער יוניאָן פון די שניידער צו אָרגאַניזירן אָנקל מאָזעסעס שאָפּ. אַזוי לאַנג ווי דער אָנקל איז געווען דער „אינעווייניגסטער מענטש", איז עס טאַקע נישט געלונגען. די לאַנדסלייט האָבן דעם אָנקל נישט געקאָנט מעיז-פּנים זיין, זיי האָבן זיך נישט פאָרגעשטעלט, ווי אַזוי זיי וועלן קאָנען דעם אָנקל שלעכטס טון. ער איז דאָך אונזער „פּרנסה-געבער", האָבן זיי אויף אַלע טענות אָפּגעענטפערט. קוים איז סעם געוואָרן זייער באָס (זינט דער אָנקל האָט חתונה-געהאַט), און סעם האָט זיי געלאָזט פילן זיין האַנט, איז ביסלעכווייז געוואַקסן די אומצופרידנהייט צווישן די לאַנדסלייט מיטן אָנקל. טשאַרלין און נאָך אייניגע פּראָפעסיאָנעלע טוער פון פאַך איז ענדלעך געלונגען אין דער שטיל צו אָרגאַניזירן דעם

אָנקלס שאָפּ, אין געהיים פון איין לאַנדסמאַן צום אַנדערן, ביז דער שטרייק איז אויסגעבראָכן, אומגעריכט פאַרן אָנקל און אַלע זיינע באַהעלפערס.

אין אָנפאַנג איז קוזמין געווען זייער ענטוזיאַסטיש צו קעמפן, אַז מען האָט געדאַרפט גיין „האַלטן וואך" פאַרן אָנקלס שאָפּ, האָבן זיך אַלע געריסן. אויסגעקליבן אָבער האָט מען שלמהלע פּורמאַן, יאָסל דאָרפס-גייער, יידן סעדער-האַלטער און פישערס, יידן, וועלכע קאָנען געבן צוריק אַ קלאַפּ, ווען מען וועט דאַרפן. זיי האָבן גענומען ברויט און אָפּגעזאָדענע קאַר-טאָפליעס אין די קעשענעס און האָבן זיך אַוועקגעשטעלט אַ זייגער זעקס אינדערפרי פאַרן אָנקלס שאָפּ. געשטאַנען און געהיט.

טיילמאָל איז דער אָנקל אַרויס צו זיי און פּרובירט מיט זיי רעדן:

— וואָס וועט זיין דער סוף פון שטיין?

— מיר ווייסן נישט, געהייסן שטיין, שטייען מיר, — האָבן די יידן אָפּגעענטפערט.

— אָבער וואָס ווילט איר? לאָזט מיך הערן, וואָס איר ווילט.

— מיר ווייסן גאָרנישט, טשאַרלי — אַלץ טשאַרלי... מיר זענען פּראָסטע סאָלדאַטן, געהייסן שטיין, שטייען מיר, — האָבן די יידן אָפּגעענטפערט מיט אַ זעלנערישן טאָן.

— וואָס, טשאַרלי האָט אייך געבראַכט קיין אַמעריקע? טשאַרלי האָט אייך געגעבן אַרבעט? פּרנסה געגעבן? אַ גאַנץ יאָר גייט איר אויך צו טשאַרלין?

— אַזוי געהייסן.

— וואָס שטייט דער אָנקל און טענהט זיך אויס מיט זיי? מיט וועמען איז דאָ צו רעדן? אָנקל, אַריין! — האָט סעם אים געצויגן ביים אַרבל מיט חוצפּה, וואָס ער האָט געקראָגן צום אָנקל, זינט מאַשע האָט געבוירן דאָס קינד.

— לאָז מיך, איך וויל מיך מיט זיי דורכרעדן.

— אָנקל, — האָט סעם געשריגן, — איך וויל, אַז דער

אָנקל זאָל אַריין. מען דאַרף נישט רעדן מיט זיי, אויס משפחה, אויס לאַנדסמאַן. איך לאָז נישט מער קיין משפחה איבער דער שוועל אַריף.

— אַלעס צו טשאַרלין. מיר ווייסן גאָרנישט, — האָבן די לאַנדסלייט אָפּגעענטפערט.

און טשאַרלי איז געווען דער גאָט. טשאַרלי איז געקומען יעדן אָוונט אין חברה „אנשי-קוזמין" און גערעדט צו די לאַנדסלייט; טשאַרלי האָט געבראַכט אַנדערע רעדנער; טשאַרלי איז אַרומגעלאָפן צו די צייטונגען; טשאַרלי האָט פון ערגעץ-וואו געלט געקראָגן; טשאַרלי איז געווען דער צווייטער משה, וואָס איז געקומען אויסלייזן די לאַנדסלייט פון אָנקל מאָזעס, פּרעה מלך מצרים.

אין דער חברה „שלחן-ערוך אנשי-קוזמין" זענען געווען פאַרזאַמלט די שטרייקנדיגע לאַנדסלייט. קוזמין האָט גערוט, און עס האָט אויסגעזען, ווי חול-המועד אינדערהיים. נישט קיין שבת, נישט קיין יום-טוב — ס'איז אינדערוואָכנס, און מען אַרבעט נישט. און צו דעם איז קוזמין אַזוי נישט געווען צוגעוואוינט. שוין אַכט טעג, ווי דער שטרייק האַלט אָן. דער ערשטער ענטוזיאַזם איז שוין פאַרשוואונדן, און קוזמין האָט שוין געפילט אַ בענק-שאַפט נאָכן שאָפּ. נאָך האָבן זיי נישט געפילט קיין הונגער, אַביסל האָט יעדער געהאַט אַליין אָפּגעשפּאָרט און באַהאַלטן פאַרן שטרייק, און אַביסל האָט די יוניאָן מיט מי צונויפגעשלעפּט. נאָר קוזמין האָט נישט געקאָנט אַרומגיין ליידיג. דאָס „באַלמוטשען" האָט זיי נישט געלאָזט רוען. דער „תכלית" האָט געפּיקט אין געהירן און גענאָגט דאָס האַרץ, ווי אַ שלעכטער וואָרעם.

— וואָס וועט זיין דער תכלית פון דעם באַלמוטשען? — האָט איינער אין דער שטיל געפרעגט דעם אַנדערן.

— און וואָס פאַראַ תכלית האָסטו ביים אָנקל אין שאָפּ? פאַרן טרוקענעם שטיקל ברויט — דאָס איז דער תכלית?

— מילא, מן-הסתם ווייסט מען דאָך, אַז קהל הייסט אַזוי, — קהל ווייסט, וואָס עס טוט.

נאָר קוזמין האָט נישט באַלמוטשעט. איינער האָט זיך

דערווייל אָנגעגרייט אַ שטיקל יענע וועלט און אַריינגעכאַפּט אַ יום תהלים; אַן אַנדערער, וואָס האָט געקענט אַ ביסל לערנען — אַ פּרק משניות; נאָר די פּראָסטע און די עם-הארצים האָבן גע-כאַפּט אַ קערטל ביי דער טיר פון שול, און די עלטערע האָבן געהאַט תרעומות: אין אַ מקום-קדוש! האָבן די יינגערע געטענהט: עס איז אַ „שטרייק-האָלל״.

קוזמין האָט זיך אַרומגעדרייט פראַנק און פריי און האָט גאָרנישט געטון; קוזמין האָט דערווייל באַקענט זיך מיט זייערע ווייבער און קינדער, אויף וואָס זיי האָבן קיין צייט נישט געהאַט, ווען זיי האָבן געאַרבעט; קוזמין האָט דערווייל אַרומגעשפּאַצירט, אָפּגעגעבן זיך מיט הויז-זאַכן, צורעכט-געמאַכט די אייגענע קליידער, אָבער קוזמין איז נישט צופרידן געווען.

— געוואָלט, יוסף, וואָס ציט עס זיך אַזוי לאַנג? וואָס וועט זיין דער תכלית?

און טשאַרליס „פּאָפּולאַריטעט״ ביי די קוזמינער לאַנדסלייט האָט אָנגעהויבן ביסלעכווייז צו פאַלן. וואָס לענגער עס האָט זיך געצויגן דער שטרייק און מען האָט קיין רעזולטאַטן נישט גע-זען, האָבן די קוזמינער לאַנדסלייט, ווי אַמאָל זייערע עלטערן אין דער מדבר, אָנגעהויבן צו „מורמלען״ אויף טשאַרלין:

— וואָס וועט זיין דער סוף? אַלטע יידן לאָזן זיך פירן פון אַ יינגל; הע, שיין זעען מיר אויס.

סעם איז דערווייל אויך נישט געשלאָפן. סעם האָט פאַררופן אַ משפחה-ראַט, געשיקט נאָך דעם קוזין מאָגעס, וועלכער איז אַ „דעמאָקראַט״, און זיך מיט אים אַן עצה געהאַלטן. מען האָט צונויפגערופן די גאָענטע משפחה, און זיי געשיקט אין געהיים צו די לאַנדסלייט אַהיים. צוערשט איז מען געגאַנגען צו די באַ-קאַנטע, וואָס מען קען פון דערהיים, וועלכע דער אָנקל האָט אַממערסטן טובות געטון, און געמאַכט מיט זיי אַ שמועס:

— וואָס זאָגט ער אייך צו, טשאַרלי? ער וועט פאַר אייך אַ שאָפּ עפענען? נו, לאָמיר זען. וואָס ווייזט ער נישט, וואָס ער קאָן? וואָס לאָזט ער אייך הונגערן? אַז ער האָט אייך פון דער אַרבעט אַראָפּגענומען, פאַרוואָס גיט ער אייך נישט אַ לעבן צו

מאַכן? ער עסט. ער נעמט שכירות פון דער יוניאָן. פאַרוואָס שטרייקט ער נישט? ער שטרייקט נישט, אייך הייסט ער שטרייקן.

און די לעצטע ווערטער האָבן איבערצייגט. ס'האָט נישט לאַנג געדויערט, און סעמען מיטן קוזין מאַנעס איז געלונגען צו געווינען אַ טייל פון די לאַנדסלייט צו דער אַרבעט. נישט דער הונגער, נישט די נויט האָט דאָ געזיגט, נאָר קוזמין האָט נישט געקאָנט באַלמוטשען, איז נישט געוואוינט געווען אַרומצוגיין ליידיג און האָט געבענקט נאָך דעם שאָפּ.

צומאָרגנס אינדערפרי, אַז טשאַרלי איז אַריינגעקומען אין דער חברה „שלחן-ערוך אנשי-קוזמין" האָט ער געטראָפן די חברה באַלייגט מיט ווייבער פון די שטרייקנדע לאַנדסלייט. קוים האָבן זיי אים דערזען, זענען זיי צו אים צו, און חנה-רויזע, שלמהלה דאָרפס-גייערס ווייב, האָט זיך אַוועקגעשטעלט אויסטענהן פאַר אַלעמען:

- ווער האָט דיך געבעטן, איך בעט דיך, אַז דו זאָלסט זיך פאַר אונז אָננעמען? אַז דו האָסט צו טון מיטן אָנקל צוליב אַ שידוך, אַ כלה, וואָס ער האָט ביי דיר אַוועקגענומען, — דאַרפן מיר ליידן דערפאַר, אויסגיין מיט אונזערע קינדער פאַר הונגער? וויפל האָסטו גענומען דערפאַר?

— פאַרוואָס?

— אום דו זאָלסט זיי, די אַלטע נאַראָנים, פון וועג אַראָפּפירן.

— ניין, דו פרעג אים בעסער, פאַרוואָס שטרייקט ער נישט? אונז הייסט ער שטרייקן, פאַרוואָס שטרייקט ער נישט, — האָט אַ צווייטע יידענע געשריגן.

— פון וואָס זאָל איך שטרייקן?

— פון דער יוניע פאַרוואָס שטרייקסטו נישט? פאַרוואָס הייסטו אונז שטרייקן?

— אָבער איך האָב דאָך נישט צו וואָס צו שטרייקן, איך אַרבעט דאָך ביי קיינעם נישט. איך אַרבעט דאָך ביי מיר אַליין. ביי וועמען זאָל איך שטרייקן? — האָט טשאַרלי געלאַכט.

— דו הערסט, ער אַליין שטרייקט נישט, אונז הייסט ער שטרייקן.

— וואָס רעדט איר מיט אים? ווער איז ער אינגאַנצן, וואָס ער וואַגט זיך אַנטגעגנצושטעלן געגן דעם אָנקל? און מיר, אַלטע יידן, לאָזן זיך פאַרפירן פון אַזאַ שנעק, פון אַזאַ יינגל!

— קומט, יידן, קומט. די הענט דאַרפן מיר קושן דעם אָנקל, אַז ער זאָל אונז צוריקנעמען. געהערט אַ מעשה?

און שוין האָבן זיך די קוזמינער לאַנדסלייט געוואָלט אַרויס־לאָזן פון דער חברה. טשאַרלי איז געשטאַנען אין מיטן אַ פרעמדער וועלט — און ער האָט נישט פאַרשטאַנען, וואָס צו זאָגן זיי. ער האָט יאָ פּרובירט עפּעס רעדן, וועגן אויסהאַלטן, וועגן אַ בעסער לעבן, וועגן אַ גערעכטלעכער אָרדנונג, נאָר די יידן האָבן אים נישט געהערט, געלאַכט הינטער אים, און אַ יידענע האָט געוּופן צו אים:

— דו באַזאָרג זיך צוערשט, אַז דו זאָלסט נישט גיין מיט אָפּגעהאַקטע אָפּצאַסן און מיט אַן אָפּגעריבענעם הינטן, דערנאָך וועסטו די וועלט פאַרזאָרגן. מיינע פאַרזאָרגער...

טשאַרלי איז געוואָרן פאַרצווייפלט. עס איז געווען זיין אַמביציע, זייט ער האָט זיך אינטערעסירט מיט אָרגאַניזירן אַרבעטער, צו אָרגאַניזירן אָנקל מאָזעסעס שאָפּ, דעם שאָפּ, אין וועלכן זיין פאָטער, זיין משפחה און זיינע אַלע לאַנדסלייט זענען געווען פאַרשקלאַפט. ער האָט עס געהאַלטן פאַר זיין חוב פאַר אַמעריקע, פאַר דער אַרבעטער־באַוועגונג, אַלס אַ קינד פון זיין פאָטער, צו אָרגאַניזירן אָנקל מאָזעסעס שאָפּ. און מיטאַמאָל האָט ער געזען זיין אַרבעט פון חדשים און יאָרן צו־נישט. ער האָט פּרובירט אויסנוצן זיין גאַנצע רעדנער־קונסט, זיינע אידעען און זיינע איבערצייגונגען, און ער האָט דערציילט קוזמין וועגן דער גרויסער פאַרברידערונג, אין וועלכער זיי טרעטן־אריין, אָנ־שליסנדיג זיך אין דער יוניאָן. נאָר קוזמין האָט געקוקט אויף אים מיט שפּאָט און מיטלייד. די פאַרברידערונג האָבן זיי איבער־געלאָזט פאַר אים. זיי האָבן מורא געהאַט פאַר דער פרנסה.

נאָר אין דעם האָט זיך אויפגעהויבן ר׳ אהרן זשאַכלינער. ר׳ אהרן זשאַכלינער איז געווען טשאַרליס פאָטערס אַ חבר פון דערהיים. ביידע האָבן זיי באַלאַנגט צו איין חסידים־שטיבל אינ־

דערהיים, און דערנאָך, ווען טשאַרליס פאָטער איז אַהיימגעפאָרן שטאַרבן, האָט ר׳ אהרן איבערגענומען זיין שטעל. ער האָט גע-דרשנט יעדן שבת אין דער חברה „שלחן-ערוך אנשי-קוזמין״. געלערנט מיט די יידן מדרש שבת פאַרנאַכט, און שמחת-תורה פאַר זיי געלייענט דעם מדרש פון משה-רבינוס טויט. ר׳ אהרן זשאַכלינער האָט פאַרנומען ביי זיי דעם אָרט פון אַ שטיקל דיין, און די קוזמינער לאַנדסלייט, וועלכע האָבן אים געקענט אַלס למדן און פרומען יידן פון דערהיים, האָבן פאַר אים דרך-ארץ געהאַט; דעריבער האָבן זיך אַלע איינגעשטילט און אויס-געהערט, וואָס ר׳ אהרן האָט צו זאָגן.

— עס איז דאָך פונקט אַזוי, ווי די יידן ביי יציאת מצרים, — האָט ר׳ אהרן אָנגעהויבן מיט זיין דרשה-ניגון, מיט וועלכן ער פלעגט יעדן שבת האַלטן זיין מדרש-דרשה,— אַז משה-רבינו האָט די יידן פון מצרים אַרויסגעצויגן, — הייבט זיך אָן ר׳ אהרן צו שאָקלען,— שטייט אין דער תורה-הקדושה אַזוי געשריבן: האָט ער זיי אין מדבר געפירט. און ווי זיי זענען אין מדבר געקומען, נאָך קריעת ים-סוף און אַנדערע גרויסע נסיונות, אַזוי האָבן די יידן אָנגעהויבן צו בענקען נאָך די טעפּ פלייש, וואָס זיי האָבן אין מצרים געהאַט ביי פּרעהן. האָבן זיי אָנגעהויבן צו מורמלען אויף משה-רבינו, און האָבן געזאָגט: לאָמיר זעצן אַן עלטסטן און לאָמיר צוריקקערן נאָך מצרים. אַזוי איז אויך דאָ. קוים מיט צרות און גרויס מאַטערניש זענען מיר אַוועק פון אָנקל פּרעה און פון זיין נוגש סעם, וואָס אַרבעט מיט אונז עבודת-פרך, ווי די יידן אין מצרים, און טשאַרלי גייט אויס-אַרבעטן פאַר אונז אַן אחדות, וואָס דאָס זאָל זיין אַ חיזוק, אַ תקון-רבים, אַז מען זאָל מיט אונז אַזוי שווער נישט אַרבעטן, וואָס דער יונג סעם, ימח שמו, אַרבעט מיט אונז, וואָס איז שווער איבערצוטראָגן; און קוים זענען מיר שוין באַלד אויסגעלייזט, נאָך אַביסל איבערצוטראָגן דעם צער פון הונגער, איידער דעם צער פון בושות און פון עבודת-פרך,— פאַרבענקט איר זיך נאָך די טעפּ פלייש און זאָגט: לאָמיר זעצן אַן עלטסטן און צוריקקערן צום אָנקל. נאָר דאָרטן אין מצרים האָט עס דער

ערב-רב געזאָגט, און דאָ זאָגט איר עס אַלע. זאָג איך אייך, ווי דער מדרש זאָגט אויף די יידן אין מצרים: איר אַלע וועט אויסשטאַרבן אין מדבר, ווי דער ערב-רב, און וועט נישט די זכיה האָבן אַריינצוקומען אין „ארץ״ אַריין — ווייל איר זייט ווי דער עבד-כנעני, וועלכער זאָגט: אהבתי את אדוני — איך האָב ליב מיין האַר...

אַ שרעק איז אָנגעפאַלן אויף קוזמין, און אַ שעמעוודיגקייט האָט אַרומגענומען די יידן. זיי האָבן זיך געשעמט איינער דעם אַנדערן צו קוקן אין די אויגן אַריין. עס האָט זיך מיטאַמאָל אויפגעוועקט אין זיי דער אַלטער קשה-עורף, וואָס האָט זיך אַרויס-געוויזן שטענדיג, ווען עס האָט זיך געהאַנדלט אום עפּעס ערנסטעס. עס איז מיטאַמאָל פאַרשוואונדן די שרעק פאַר דער פּרנסה; אַוועק איז די וואָכעדיגקייט פון „תכלית״, וואָס האָט אַזוי געפּיקט זייערע מוחות און גענאָגט זייערע הערצער. די קוזמינער לאַנדסלייט האָבן מיטאַמאָל דערפילט אַ גאַנץ אַנדערן טעם אין קאַמף מיט אַנקל מאָזעס: אַז עס איז נישט בלויז אַ קאַמף פאַר אַ שטיקל ברויט און אַ לעפל זופּ, נאָר אַז עס איז אַ קאַמף פאַר מעבדות — לחירות. און די אַלטע קאַמפס-לוסטיגקייט פאַר עפּעס ערנסטעס און וויכטיגעס האָט זיך אויפגעוועקט אין בלוט פון די קוזמינער לאַנדסלייט. און שלמהלע דאָרפס-גייער האָט זיך געגעבן אַ רוף-אָן פאַר אַלע:

— יידן, מיט מיר! קומט, מיר וועלן אַרויסטרייבן די לאַנדסלייט פון שאַפּ. אַז נישט אַרבעטן — זאָל קיינער נישט אַרבעטן.

— שלמה, וואו גייסטו? איך וועל דיך נישט לאָזן, — האָט חנה-רויזע געשריגן, אָנכאַפּנדיג שלמהן פאַרן לאַץ.

— סטופּיי, סטופּיי אַהיים. יידן, קומט!

און די לאַנדסלייט האָבן זיך אַרויסגעלאָזט באַלאַגערן דעם אַנקלס שאַפּ.

6

דער נייער פּרעה

סעם האָט זיך געריכט אויף די לאַנדסלייט, און ער האָט געמאַכט אַלע פּאַרבאַרייטונגען זיי צו באַגעגענען. ער האָט זיך געזען מיטן קוזין מאַנעס, דעם „אַגיטאַטאָר”. מאַנעס, דער „דעמאָקראַט”, איז געווען אַ רפואה פאַר אַלע מכות. איז סעם אויך איצט אַוועק צום אַגיטאַטאָר. מאַנעס האָט אַפילו ווייניג-וואָס געהאַלטן פון אָנקל, און ווייניג-וואָס געהאַט פון רייכן פעטער, נאָר דערהערט, אַז דעם אָנקלס ביזנעס שטייען אין געפאַר, און אַז די „סאָשעליסטס” ווילן רואינירן דעם אָנקל, האָט זיך אין אים דערוועקט דאָס משפחה-געפיל. די גאַנצע משפחה פון אָנקל האָבן זיך געגרויסט מיטן אָנקלס פאַרמעגן, און געהאַלטן עס פאַר אַ „האָנאָר”, ווען זיי האָבן עפּעס געקאָנט טון פאַרן אָנקל. מאַנעס איז אַוועק צום שעף פון פּאָליציי און דערציילט פון די „שטערערס” און דער שעף האָט געשיקט פּאָליציי צו באַגעגענען די לאַנדסלייט.

אַז שלמהלע דאָרפס-גייער מיט די לאַנדסלייט זענען אָנגעקומען צום שאָפּ פון אָנקל, האָט זיי באַגעגנט אַ גאַסן-פּרוי, וועלכע איז פון ערגעץ-וואו אַרויס און אַרומגענומען שלמהלען.

שלמהלע איז דערשראָקן געוואָרן. ער האָט זיך געוואָלט אַרויסמאַכן פון דער פרויס אָרעמס און אַריין אין געוועלב מיט די לאַנדסלייט אָראָפּנעמען די אַרבעטער. נאָר די פרוי האָט אים פעסט געהאַלטן ביים אַרבל און געשריגן:

— פּאָליציי, פּאָליציי, ער האָט מיך באַליידיגט!

מיטאַמאָל זענען אַרויס פּאָליציי, מיט שטעקלעך אין די הענט, ציוויל-געקליידעטע אַגענטן און פאַרדעכטיגע פרויען, וועלכע האָבן געריסן די אַלטע יידן ביי די בערד, ביי די פאות.

— וואָס איז געשען? — האָט דער קאָפּ געפרעגט.

— ער האָט מיך באַליידיגט, ער האָט מיר אָנגעבאָטן אַ שענדלעכע זאַך, — האָט די פאַרדעכטיגע פרוי געשריגן, האַלטנ-

דיג ביי די קלאַפּעס דעם אָרימען שלמהלען, ביי וועמען די פאות האָבן געציטערט פאַר שרעק.

און דאָס איז געווען דער סיגנאַל. באַלד זענען געפלויגן שטעקנס איבער די קעפּ פון די לאַנדסלייט. אייניגע זענען גע־לאָפן, איבערלאָזנדיג ווער אַ פּאה, ווער אַ שטיק באָרד אין די הענט פון די גאַסן־פּרויען; טייל זענען אָפּגעקומען מיט צע־קלאַפּטע קעפּ, מיט ביילן אויפן פּנים; אַנדערע, מיט שלמהלען אין דער שפּיץ, זענען געוואָרן אָפּגעפירט צעבלוטיגע אין פּאָ־ליצײ־באַצירק, באַגלייט פון אַגענטן און גאַסן־פּרויען, מיט זיד־לערייען און קלעפּ. אין אַ פערטל שעה אַרום איז שוין קיין זכר נישט געבליבן פון די לאַנדסלייט, און פאַרן אָנקל מאָזעס׳ שאָפּ איז געווען שטיל און רואיג, אויסער נאָר, וואָס שטיקער פון היט און שטיקער קאַפּאָטעס האָבן זיך אַרומגעוואַלגערט אין דער בלאָטיגער גאַס.

אָנקל מאָזעס איז געווען אין געוועלב, ווען די מהומה איז פאָרגעקומען. ער האָט צוגעזען, וואָס עס קומט־פאָר אין דרויסן. עס זענען געווען זיינע לאַנדסלייט, זיינע קינדער־חברים און קינדער־פריינט, וועלכע מען שלאָגט אין דרויסן פאַר זיין געוועלב אַזוי אומדערבאַרעמדיג. עס איז געווען שלמהלע דאָרפס־גייער, זיין חדר־חבר, מיט וועלכן ער איז נאָך היינט אויף „דו״, וועלכן מען האָט געשלעפּט אַ צעבלוטיגטן. ר׳ אהרן זשאַכלינער, זיין רבי, אַ ייד, פאַר וועלכן ער האָט נאָך דרך־ארץ ביז היינטיגן טאָג, וועמען מען האָט געריסן פאַר די פאות. קיין אַנדערע פריינט און קיין אַנדער משפחה האָט ער נישט געהאָט אויסער די, וועלכע מען האָט אַזוי אומדערבאַרעמדיג באַ־האַנדלט פאַר זיין טיר, צוליב אים, און ער האָט נישט פאַר־שטאַנען, ווי אַזוי דאָס איז געשען. ער האָט זיך קיינמאָל נישט געקאָנט פאָרשטעלן, אַז עפּעס אַזעלכעס זאָל פּאַסירן. עס האָט זיך אים געדאַכט, אַז ער אַליין איז געווען צווישן די לאַנדס־לייט, וואָס מען האָט געשלאָגן. גאַנץ קוזמין איז דאָרט געווען. ער איז צוגעלאָפן צו סעמען, וועלכער איז געשטאַנען אַ ביי־בער און געציטערט מיט די נאָז־לעכער.

— וואָס טוט מען דאָ בײַ מיר? וואָס טוסטו? ווער האָט דיך געהייסן? — הער-אויף די מינוט! הער-אויף!

סעם האָט אויפגעהויבן אויף אים די אויגן. אין די אויגן איז געלעגן אַ בליק, וועלכן דער אָנקל האָט בײַ קיינעם נישט געזען, נאָר אַנדערע האָבן עס ביז איצט געזען אין דעם אָנקלס אויגן:

— אָנקל, מישט זיך נישט אַריין, איך בעט אײַך.

— ווער זאָל זיך נישט אַרײַנמישן? איך בין דאָ דער באָס!

— אַז איר זענט דער „באָס", אָלל-רײַט; צאָלט מיר אַרויס מײַן טייל, וואָס איך האָב אין די ביזנעס, און איך וועל אַליין פירן ביזנעס, ווי איך פאַרשטיי.

דער אָנקל האָט זיך דערשראָקן. צום ערשטן מאָל האָט ער עס אַזוי קלאָר דערפילט, אַז איבער זײַן קאָפּ איז אויס-געוואַקסן אַ מאַכט. ער האָט זיך געשראָקן צו בלײַבן אַליין, ער האָט זיך געשראָקן פאַר דער ענערגיע און קראַפט, וועלכע האָבן געשפּראָצט פון סעמעס אויגן און פּנים, — און ער האָט דערפילט זײַן שוואַכקייט.

— אָבער וואָס טוסטו, סעם? מענטשן שלאָגן? — האָט דער אָנקל אײַנגעהאַלטן זײַן כּעס.

— ביזנעס! — האָט סעם אָפּגעענטפערט איין וואָרט.

— אָבער לאַנדסלײַט, משפּחה?

— אויס משפּחה, אויס לאַנדסלײַט, אָנגעשטעלטע אַרבעטער. איכ'ל נישט גיין מיט זיי אין שול און איך וועל זיך נישט אַוועק-זעצן דערציילן מעשיות פון דערהיים. איך קען נישט קיין משפּחה בײַ מיר דאַרף מען אַרבעטן, אַז נישט, —

דער אָנקל האָט נאָך געפּרואווט עפּעס רעדן:

— אָבער, סעם —

— אָנקל, איך בין מיד דערפון! — האָט אים סעם איבער-געשלאָגן. — איך האָב מײַן וועג אין ביזנעס, דער אָנקל האָט זיך געהאַט זײַן וועג, און איך וויל נישט, אַז מען זאָל מיר קומען שטערן. און איך וועל זאָגן דעם אָנקל דעם אמת: אפשר וואָלט בעסער געווען, אַז מיר זאָלן זיך צעשיידן. איך וויל אָנהייבן

טון פאַר מיר אויך עפּעס. שוין צו-לאַנג געווען אַלץ ביי יענעם. איך וויל עפּעס אָנהייבן אויף מיין אייגענער ריזיקע.

דער אָנקל האָט שוין געשוויגן. ער איז בלייך געוואָרן, און טרויעריג. אַן איינזאַמקייט האָט אים אַרומגענומען, עס האָט זיך אים געדאַכט, אַז גאַנץ קוזמין איז פאַרשעמט געוואָרן, אַרויס-געוואָרפן געוואָרן אויף דעם גאַס, און ער אינאיינעם מיט זיי.

ער האָט פאַרלאָזט דאָס געשעפט אָן אַ וואָרט אויסצורעדן, און איז אַהיימגעגאַנגען, ער האָט געוואָלט דערציילן מאַשען דעם עגמת-נפש, וואָס ער האָט געהאַט, און געבענקט נאָך אַ טרייסט, עס זאָל אים ווער זאָגן אַ גוט וואָרט.

ער האָט געוואָלט זען זיין קינד און עס קושן און פרייען זיך דערמיט, ווי יעדעס מאָל, ווען ער האָט פאַרדרוס. ער האָט אָבער געפונען דאָס קינדער-צימער, וואו מאַשע מיטן קינד, פאַרשלאָסן, און ראָזע, די מאַמע האָט צו אים געוואונקען:

— מאָזעס, לאָזט זי אַליין איצט. זי איז אויפגערעגט.

דורך דער טיר האָט ער געהערט מאַשעס שלוכצן.

— וואָס וויינט זי? וואָס איז געשען? — האָט זיך דער אָנקל דערשראָקן.

— זי קלאָגט אויף די לאַנדסלייט; זי האָט געהערט, מען האָט זיי געשלאָגן. זי וועט זיך באַלד באַרואיגן.

— מאַשעלע, מאַשע, טייערע, איך בעט דיך, מאַשע, מאַשע! — האָט זיך דער אָנקל געבעטן הינטער דער טיר.

מאַשע האָט אים נישט אָפּגעענטפערט. זי איז געלעגן אין קינדער-צימער, איינגענורעט דאָס פּנים אין קינדס קישן, און האָט געוויינט. זי האָט איצט אַלעמען געהאַסט. נישט נאָר בלויז איר מאַן און סעמען — נאָר איר קינד, וואָס איז אַרויסגעקומען פון זיי, האָט זי אויך געהאַסט. זי האָט זיך געהאַסט, וואָס זי האָט זיך פאַרקויפט צו זיי פאַר אַ שטיקל ברויט, און איר פאָטער און מוטער, וואָס האָבן זי געטריבן דערצו. איר יוגנט איז אויפ-געשטאַנען פאַר אירע אויגן, מיט דער אָרימער „האָפּקינס"-סטריט, און איר האָט זיך געדאַכט, אַז גאָרנישט האָט זיך געענדערט דורך דער צייט; אַז זי איז אויך איינע פון די לאַנדסלייט,

וועלכע זענען פאַרשקלאַפּט ביים אָנקל אין שאָפּ און זענען איבערגעגאַנגען אין סעמס מאַכט. סעם איז דער באַס איבער די לאַנדסלייט, און אויך איבער איר. אינאיינעם מיט זיי איז זי איבערגעגעבן געוואָרן אין סעמס הענט, אַלס דעם אָנקלס ירושה. אין דעם קאַמף פון די לאַנדסלייט געגן אָנקל האָט זי געזען איר אייגענעם קאַמף. זי וויל זיך אויך באַפרייען, מיט אַלע לאַנדסלייט צוגלייך, פון אָנקל מאַזעס און פון סעמען. און אויף דער גאַס, פאַרן אָנקלס שאָפּ, האָט מען אויך זי געשלאָגן. זי שטרייקט אויך, זי וויל העלפן געווינען דעם קאַמף, דעם גרויסן קאַמף, צו באַפרייען זיך פון אָנקל און פון סעמען, אינאיינעם מיט אַלע לאַנדסלייט...

זי האָט זיך אויפגעכאַפּט פון געלעגער, צוזאַמענגענומען איר צירונג, וואָס דער אָנקל האָט איר געשאָנקען, די פערל און די בלויע שטיינער — אַלצדינג, וואָס זי האָט געקאָנט צונויפנעמען אין געלט און צירונג, געמאַכט דערפון אַ פּעקל, זיך איינפּאַך אָנגעקליידט און איז אַרויס אין צוויטן צימער אַריין.

— מאַשע, עס איז נישט מיין שולד, איך האָב עס נישט געוואָלט. איך קאָן נישט העלפן! — האָט דער אָנקל געקוקט אויף איר מיט בעטנדיגע אויגן.

אַ פאַראַכטונג האָט זי אַרומגענומען צו דעם אָנקל. גאָר־נישט האָט זי פאַרמאָגט אין איר האַרץ צו אים, אויסער נקמה, — דאָס זיסע געפיל, אַז דאָס לעבן נעמט נקמה פון אים. זי האָט אים אָנגעקוקט מיט פאַראַכטונג און אויסגערופן:

— איך האָב דיך פיינט; איך האָב אייך אַלעמען פיינט.

— פאַרוואָס? — האָט דער אָנקל אויסגעשטרעקט נאָך איר די הענט.

— אָבער וואוהין גייסטו, טאָכטער? — איז איר די מוטער נאָכגעלאָפן.

זי האָט זיי גאָרנישט אָפּגעענטפערט.

דער אָנקל איז אַליין איבערגעבליבן.

האַלב אין טונקעלן האָט די איינזאַמקייט אָנגעהויבן קריכן צו אים פון די ווינקעלעך פון די צימערן. ער האָט זיך פאַר

עפּעס-וואָס געשראָקן — ער האָט נישט געוואוסט פאַרוואָס. עס האָט זיך אים געדאַכט, עפּעס-וואָס קומט נאָענט צו אים. נאָר אין קינדער-צימער האָט זיך געהערט דעם קינדס געוויין און דער אַמס געזאַנג, און ער איז אַריין זופן טרייסט און פרייד ביי זיין „אייגן" בלוט און פלייש...

7

אויף דער צווייטער זייט

מאַשע האָט געזוכט טשאַרלין אינדערהיים ביי דער מומען. טשאַרלי איז נישט געווען אינדערהיים, און די מומע, וועלכע האָט מאַשען געזען צום ערשטן מאָל, זייט מאַשע איז אַ ווייבל געוואָרן, האָט זי אויפגענומען קאַלט און שווייגנדיג. מאַשע האָט נישט פאַרשטאַנען, פאַרוואָס. פון דער מומען איז מאַשע געוואויר געוואָרן, אַז זי קאָן געפינען טשאַרלין אין די „העדקוואָרטערס" פון די שטרייקערס, אין דער „חברה שלחן-ערוך אנשי-קוזמין". אין דער חברה, פון וועלכער דער אָנקל איז פּרעזידענט. מאַשע איז געגאַנגען מיט איר פּעקל צירונג, וואָס זי האָט געטראָגן צו די שטרייקנדע לאַנדסלייט, צו דער חברה. אַרום דער חברה האָט זי שוין אָנגעטראָפן די ווייבער מיט די קליינע קינדער אויף די הענט, וועלכע זענען געקומען צולויפן, הערנדיג פון דער „טרעוואָגע", וואָס איז געווען ביים אָנקלס שאָפּ.

אין די ווייבער פון די קוזמינער לאַנדסלייט האָט זיך געפילט אַן ענדערונג. זייער קאַמפּס-לוסטיגקייט האָט געשטיגן נאָך דעם, וואָס עס איז פאָרגעקומען פאַרן אָנקלס שאָפּ. געזען זייערע מענער צוריק אַהיימקומענדיג פון קאַמפּס-פעלד, ווער מיט אַ צעבלוטיגטן קאָפּ, ווער מיט אויסגעריסענע פּאות אָדער אַן אויסגעפליקטער באָרד, האָט זיך אין זיי דערוועקט אַ רעוואָלוציאָנערער גייסט, זיי זענען גרייט געווען די מינוט צוצולויפן צום אָנקלס שאָפּ און איבערנעמען דאָס קאַמפּס-פעלד, פון וועלכן זייערע מענער זענען אַזוי שענדלעך דורכן „פיינט"

אַראָפּגעטריבן געוואָרן. אָ, זיי האָבן שוין נישט געשיקט צוריק זייערע מענער צו דער אַרבעט צו „פּרעהן”, האָבן שוין נישט געהייסן זייערע מענער, אַז זיי זאָלן פאַרן אָנקלס פּיס פאַלן, אַז זיי זאָלן סעמס הענט קושן, פאַרקערט, זיי האָבן געשראָקן זייערע מענער, אַז זיי וועלן גיסן איבער זייערע קעפּ מיט טעפּ זודיגע וואַסער, ווען זיי וועלן וואַגן דעם אָנקלס שוועל איבער־צוטרעטן.

— דו קאָנסט דיר שוין זוכן אַן אַנדערע היים, אַן אַנדער ווייב, אַז דו וועסט מיר וואַגן צום אָנקל צו גיין, — האָט אַ יידענע געמאַכט מיטן פינגער אויף דער נאָז צו איר מאַן.

— און אַלצדינג, וואָס טשאַרלי וועט דיר הייסן, זאָלסטו טון — דו הערסט — טשאַרלי ווייסט, וואָס ער האָט צו טון. אוי, ווייסט ער, אַ געזונט אין זיין קאָפּ.

און טשאַרלי איז צוריק געוואָרן דער „משה”, וואָס גייט די יידן באַפרייען פון „פּרעה מלך מצרים” און פון אונטער זיין שווערן יאָך. טשאַרלי איז ווידער געוואָרן דער אויסלייזער, דער באַפרייער פון די קוזמינער לאַנדסלייט.

געהערט, אַז אַ „ליידי” פרעגט זיך נאָך אויף די קוזמינער לאַנדסלייט, איז געוואָרן אַ רעש, די פרויען האָבן אַרומגערינגלט מאַשען, און באַלד האָט זי איינע דערקענט.

— יאָ, זי איז דאָך דעם אָנקלס ווייבל, מאַשע, דעם הויכן אהרנס טאָכטער.

— פאַרשטייסט שוין, זי איז אוודאי געקומען רעדן פאַרן אָנקל — אַז זיי זאָלן צוריקגיין צו דער אַרבעט — פאַרשטייסט שוין — צו־וואָס זי האָט באַדאַרפט טשאַרלין.

— אַז זי האָט זיך פאַרקויפט צום אָנקל — מיינט זי, וועלן מיר זיך אויך אַלע פאַרקויפן.

— וואָס עפּעס צום אָנקל אַליין — און וואו איז סעם ? — האָט אַ צווייטע געוואָרפן אַ וואָרט אין דער שטיל.

מאַשעס פּנים האָט געפלאַמט ווי פייער פאַר בושה. זי האָט נישט געוואוסט, ווי זיך צו רעטן פון די אויפגערעגטע פרויען, וואָס האָבן זי אַרומגערינגלט, זי האָט געפילט, אַז

זי איז דער „שונא" פון די לאַנדסלייט, צי זי וויל יאָ, צי זי וויל נישט, אין דער מינוט האָט זי נאָר געקלערט, ווי אַזוי זיך צו ראַטעווען פון זיי.

— ווייבער, ווייבער, באַרואיגט אייך, וואָס שרייט איר? — האָבן זיי אַ צווײ מענער, לאַנדסלייט, איינגעשטילט און געהאָלפן מאַשען אַרויסנעמען פון די פרויען.

— טשאַרלי איז נישטאָ, ער לויפט־אַרום אין די געריכטן צו באַפרייען די לאַנדסלייט, וואָס מען האָט אַרעסטירט, ער וועט באַלד צוריקקומען, זעצט זיך, מיסעס מעלניק — ער וועט באַלד צוריקקומען.

— ווער איז זי, ווער? — גיב נאָר אַ קוק, ווי זיי רעדן מיט איר, וואָס פאַרא פאַראַד זיי מאַכן פון איר, נישקשה, איר פאָטער האָט אויך הויזן געניייט ביים אָנקל, געווען דערזעלבער קלאָגעדיגער מאַשין־שטעפּער. אַ גליק האָט אים געטראָפן, דער אָנקל האָט זיך פאַרליבט אין זיין טעכטערל — זע־נאָר, וואָס זיי מאַכן.

— נאָר איינער, אונז אַלעמען האָט געקאָנט טרעפן דאָס גליק, אַז מיר וואָלטן געוואָלט אונזערע טעכטער התונה־מאַכן מיט אַלטע לייט.

— צוליב איר שפּאַלט ער דאָך אונזערע מענער די קעפּ, אַז ער זאָל זיין שיין ווייבל קאָנען דעם האַלז נאָכגעבן.

— אוודאי, אַז מען האָט חתונה מיט אַן אַלטן מאַן, לאָז כאָטש דאָס חזיר רינען איבערן מויל.

מאַשע האָט געקוקט אויף די פרויען מיט בעטנדיגע אויגן, זי האָט זיי געוואָלט זאָגן, אַז זי איז אויך אַזוי אומגליקלעך ווי זיי. אַז אויך זי „אַרבעט" ביים אָנקל — איז פאַרשקלאַפט צו דער פירמע „מאָזעס מעלניק ענד קאָמפּאַניע", ווי זיי, און זי איז אַהערגעקומען שטרייקן צוזאַמען מיט זיי, און צוזאַמען מיט די לאַנדסלייט צו באַפרייען זיך פון אונטער דעם יאָך פון אָנקלס הויז, נאָר די ווייבער האָבן גאָרנישט געקאָנט און גאָר־נישט געוואָלט לעזן, וואָס ליגט אין די גרויסע פאַרטרערטע אויגן פון דעם יונגן ווייבל. זיי האָבן געזען אין איר דעם שונא —

אין וועלכן זיי האָבן געוואָלט נקמה נעמען פאַר יאָרן לאַנגע פּלאָגן זיך, פאַר לאַנגע אַלטע באַליידיגונגען און פאַר די מענערס צעשפּאָלטענע קעפּ.

— גיב נאָר אַ קוק, וואָס פאַר „פּאַראַדן" זיי מאַכן מיט איר. דער אָנקל איז קלוג, ער וויל זיי אַריינבאַרן אין שאָפּ אַריין, האָט ער געשיקט צו זיי דאָס יונגע ווייבל. גיב נאָר אַ קוק, ווי זיי זענען שטיל געוואָרן — ווי זיי האָבן מורא פאַר איר.

— דער אָנקל האָט זי געשיקט? — דאָס האָט זי סעם אַהער געשיקט... זי ווייסט שוין, ווען זי האָט צו האָרכן.

מאַשע האָט געפילט די ברענענדיגע שטעך-ווערטער, וועלכע די ווייבער שיקן צו איר, און זי האָט עס גענומען אויף זיך ווי אַ שטראָף. זי איז אין דעם מאָמענט גרייט געווען אויף אַלצדינג — אַלעס אויסצוטון פון זיך, אַראָפּצוואַרפן פון זיך די שאַנד און די פאַרשקלאַפונג, וואָס מען האָט געוואָרפן אויף איר, און איבערבלייבן דאָ מיט די לאַנדסלייט אין דער חברה, טיילן איר גורל מיט זיי — און זי האָט געוואַרט אויף טשאַרלין, אַז זי זאָל אים קאָנען אַלצדינג זאָגן...

איר בלייבן אין „חברה" איז געוואָרן אוממעגלעך. די פרויען זענען געוואָרן אַזוי ווילד אויפגערעגט, און זייערע ווערטער אויף איר חשבון זענען געוואָרן אַזוי באַליידיגנד, אַז זי האָט נישט געקאָנט דאָ פאַרבלייבן — און ווער ווייסט, מיט וואָס עס וואָלט זיך געענדיגט, ווען טשאַרלי וואָלט נישט געווען אָנגעקומען.

— העלאָ, מאַשע, — האָט זי טשאַרלי באַגריסט מיט זיין געוויינלעכן שמייכל, ווי ער וואָלט זי ערשט נעכטן געזען, — וואָס טוסטו דאָ?

מאַשע האָט אים געקוקט אין די אויגן אַריין. דורך די דריי יאָר, וואָס זי האָט אים נישט געזען, האָט זיך טשאַרלי ווייניג-וואָס געענדערט; ער איז געווען אַזוי קינדיש, ווי דענסטמאָל, אויף דעם ברעג ים אין קוני-איילאַנד, און נישט ווילנדיג האָט זי געצויגן אַ פּאַראַלעל צווישן זיך און אים, און עס האָט

זיך איר געדאַכט, אַז זי איז דורך דער צייט זיין מוטער געוואָרן, און ער איז אַזוי קינדיש געבליבן. די שוואַרצע הערעלעך, וואָס האָבן מיט עקשנות זיך געריסן פון הינטער זיין גאָל-מעסער אויף זיין פנים, האָבן אים אַ פּאָר שוואַרצע לאַנגע שפּאַנישע באַקן-בערד געשאַפן, ווי צוויי שוואַרצע פּאות. דאָס איז געווען די איינציגע ענדערונג, וואָס זי האָט באַמערקט אין אים. און דאָס האָט אים געמאַכט אין אירע אויגן פאַר אַ שול-יינגל, וועלכער וויל פרי וואָנסעס האָבן, שוואַרצט ער זיי מיט סאַזשע צו. זיין אָנבליק האָט אויף איין מינוט געמאַכט זי צו פאַרגעסן, צו-וואָס זי איז אייגנטלעך געקומען. עס האָט זיך איר אויסגע-דאַכט, אַז ער האָט זיך גאָרנישט געענדערט דורך דער צייט, ווען זיי האָבן זיך געזען דאָס לעצטע מאָל, און ווידער איז זי געקומען צו אים, ווי אַ יונגע חברטע צו אַ פריינט, ווי אַמאָל, און ער וועט זי נעמען מיט זיך אויף אַ שפּאַציר.

— איך וויל עפּעס רעדן מיט דיר, טשאַרלי, — האָט זיך מאַשע אָנגערופן אויף מיט איר געוויינלעך פרייען שמייכעלע, וועלכעס זי האָט זיך געבאָרגט פון דער צייט, ווען זי איז נאָך אַ מיידל געווען. — קום מיט מיר אַרויס.

— איך באַדויער, נאָר דו ווייסט דאָך די סיטואַציע. די אַרבעטער קוקן אויף יעדער זאַך מיט חשד. און זיי וואָלטן ווייס איך וואָס באַלד אויסגעטראַכט, זיי וואָלטן געמיינט, אַז איך גיי זיי פאַרקויפן, לאָמיר רעדן דאָ.

מאַשע האָט זיך דערמאָנט, וואו זי געפינט זיך.

— יעס, דו האָסט רעכט, איך האָב עפּעס געוואָלט רעדן מיט דיר, אפשר אַן אַנדערש מאָל. נאָר איצט בעט איך דיך, נעם-צו דאָס פאַר די לאַנדסלייט, דאָס איז אַלצדינג, וואָס איך פאַרמאָג, — האָט זי איבערגעגעבן טשאַרלין איר פּעקל מיט צירונג.

אָבער טשאַרלי האָט פאַרשעמט געשמייכלט:

— מאַשע, דו ווייסט, אַליין קאָן איך נישט צונעמען. מיר מוזן פרעגן דעם שטרייק-קאָמיטעט, אויב זיי ווילן צונעמען.

— יעס, יעס, איך וועל וואַרטן.

טשאַרלי האָט פאַררופן אַ פּאָר לאַנדסלייט אין אַ ווינקל און

זיך מיט זיי דורכגערעדט. באַלד איז טשאַרלי צוגעקומען און געזאָגט צו איר מיט זיין קינדישן שמייכל:

— איך באַדויער זייער, מאַשע, אָבער די אַרבעטער ווילן עס נישט צונעמען. זיי ווילן נישט נעמען קיין צדקה, דו ווייסט, דיין פּאָזיציע, — האָט טשאַרלי אָפּגעהאַקט אין מיטן, — דו פאַר-שטייסט, מאַשע, מיך פאַרדריסט.

— נישט קיין צדקה, ס'איז מיין צושטייער אין שטרייק, איך שטרייק אויך, איך וויל אויך שטרייקן, טשאַרלי, איך וויל אויך זיין מיט אייך, אינאיינעם — איך וויל אויך זיין אַזוי ווי איר, מיט אייך אינאיינעם... — און אין מאַשעס אויגן האָבן זיך באַוויזן טרערן.

— וואָס איז מיט דיר, מאַשע, פילסטו זיך נישט גוט?

— גאָרנישט, האָסט רעכט. יאָ, איך פאַרשטיי, איך בין אַ פיינט — פון אַ פיינט קאָן מען נישט צונעמען קיין שטייער. יאָ, איר האָט רעכט — עס איז גוט אַזוי. — גוטע נאַכט, טשאַרלי. איך דאַנק דיר.

— אָבער וואָס איז מיט דיר? — וואַרט אַ מינוט, איך וועל גיין מיט דיר, איך וועל דיך אַהיימנעמען.

— נו, גיי נישט מיט מיר, די לאַנדסלייט וועלן האָבן אַ חשד, נו, נו, דו טאָרסט נישט גיין מיט מיר — איך באַלאַנג צו דער אַנדערער זייט — איר האָט רעכט. גוד-ביי, טשאַרלי! — און זי איז אַרויס פלינק פון דער „חברה".

זי איז אָנגעקומען אַהיים מיטן אָוונט-צו. אין גאַנצן הויז איז געווען טונקל, נאָר אויבן, אין דער הויך, אין שלאָף-צימער, האָט זיך געוויזן ליכט, די פאַרשידענע קאָלירטע ליכט-עפעקטן, וועלכע דער אָנקל האָט געלאָזט איינריכטן. אויף די שטיגן אַרויף האָט זי געהערט דעם אָנקלס אַלטע באַסאָווע שטימע און שווערן געלעכטער. אַ מינוט איז זי שטיין געבליבן אין דער אָפענער טיר פון שלאָף-צימער און האָט אַריינגעקוקט. דער אָנקל איז געזעסן אויפן דיוואַן און געשפילט זיך מיט די הענטלעך פונם קינד, וועלכעס איז געלעגן נעבן אים, און דער אָנקל האָט געלאַכט און געפריידט זיך מיטן קינד, האַלטנדיג אין איין קושן זיינע

העגטעלעך. סמאָקטשענדיג הויך. דער אָנקל האָט זי באַמערקט אין דער טיר און האָט אויפגעפריידט זיך מיט שטראַלנדע אויגן:

— קום-אַהער, מאַשע, קום-אַהער, זע דאָס שנעבעלע, וואָס עס קריגט — עס ווערט דאָך ענלעך צו מיר — איך וועט זיך מיט דיר, עס ווערט ענלעך צו מיר.

אין מאַשעס אויגן האָט עפּעס אויפגעברענט, זי האָט דעם אָנקל אָנגעקוקט מיט שטאָלענע גליענדע אויגן, מיט אַ שטאָלענעם בליק. איר פּנים און איר פיגור זענען שטאַר און פאַרשטאָלט געוואָרן, און איר ריר איז פאַרגליווערט געוואָרן. זי האָט אים געקוקט גלייך אין פּנים אַריין — און געזאָגט קאַלט:

— צו דיר?! — ווי קומסטו דערצו? —

אַ מינוט לאַנג האָט דער אָנקל זיך געוואַקלט, נישט פאַרשטאַנען, וואָס זי זאָגט — ער האָט עס דערפילט מער פון אירע אויגן — איידער פון אירע ליפּן.

— מאַשע! מאַשע! — וואָס זאָגסטו?

נאָר מאַשע איז שוין נישט געווען.

8

איינזאַמקייט.

ביי „מעלניק ענד קאָמפּאַני" האָט זיך אַרומגעדרייט אַן אַלטער מאַן, וואָס די מענטשן האָבן אים גערופן אויס געוואוינ-הייט, האַלב אין ערנסט, האַלב אין שפּאַס, „דער אָנקל". דער אַלטער מאַן פלעגט זיין מייגסטע צייט פאַרברענגען אין דער הויף אין שאָפּ, צווישן די אַרבעטער. ער פלעגט זיך אַוועקזעצן צווישן די לאַנדסלייט, און האָט ליב-געהאַט צו פאַרברענגען מיט זיי, דערציילן זיי מעשיות פון דער אלטער היים, פון קוזמין. אָפטמאָל פלעגט דער אַלטער מאַן אַזוי-אַרום באַלמוטשען מיט די אַרבעטער, און אַז עס פלעגט זיך באַווייזן אין שאָפּ דער אויפזעער, דער קוזין מאַנעס, וואָס סעם האָט אים אַרויפגענומען צו זיך אין ביזנעס — פלעגט דער קוזין צוגיין צום אָנקל און אים

קלאַפּן אויף די פּלייצעס: — קום, אָנקל. — און אַז דער אָנקל פלעגט נישט הערן, איז דער קוזין געגאַנגען אַרויפרופן דעם באָס סעמען, און ווי אַמאָל האָט דער אָנקל אַראָפּגענומען מיט גוטע רייד זיין פאָטער פון די שניידערס, אַזוי האָט עס סעם איצט געמאַכט מיטן אָנקל. סעמס ערנסט געזיכט האָט אָנגענומען אַ ליבלעכע מינע, און ער האָט מיט ווייכקייט אָנגערירט דעם אָנקלס אָרעם און געזאָגט צו אים גוטמוטיג.

— שעמסטו דיך נישט, אָנקל?

דער אָנקל האָט זיך טאַקע פאַרשעמט און איז אַראָפּגע־גאַנגען מיט סעמען אין געוועלב, אָן צו זאָגן אַ וואָרט.

ער האָט זיך נאָך אַ פּאָר מינוט אַרומגעדרייט אין אָפּיס, אין געוועלב, און פלעגט מאַכן אַ פּאָר וויצן מיט די מענטשן. עס איז אים אָבער לאַנגווייליג געוואָרן, האָט ער זיך אויפגע־הויבן און איז אַריבערגעגאַנגען אין שענק, וואָס איז געגנאיבער דעם געשעפט.

פלעגט מען דאָס פלינק זאָגן סעמען, אַז דער אָנקל איז אין שענק. האָט ער אַריבערגעשיקט דעם קוזין מאַנעס, אַז ער זאָל אים אַרויסנעמען, און סעם האָט שוין געזאָגט צו אים מיט אַן ערנסט געזיכט, אָן דעם גוטן שמייכלען:

— שעמסט דיך נישט, אָנקל? — און ער האָט גענומען אַ יינגל פון געשעפט, אַז ער זאָל דעם אָנקל פירן אַהיים.

אַמאָל האָט זיך געמאַכט, אַז דער אָנקל האָט פאַר־בלאָנדזשעט אויף אַ בית־עולם מיט אַ לוויה פון אַ לאַנדסמאַן. דער נאָמען פון בית־עולם איז אים געווען באַקאַנט, און ער האָט זיך דערמאָנט, אַז ער האָט דאָ ווען — אַ גאַנץ נאָענטן. ער איז אַריין אין ביוראָ און געפרעגט זיך אויף זיין ווייב, וואָס ליגט שוין דאָ באַגראָבן אַ צוואַנציג יאָר. מען האָט נאָכ־געקוקט אין די ביכער און מען האָט מיטגעשיקט מיט אים אַ שמש. צווישן ריין־געהאַלטענע און ציכטיג־באַפלאַנצטע קברים איז געשטאַנען אַ פאַרלאָזטע מצבה, אַ ווילד באַוואַקסענער קבר, ווי אַ פאַרגעסענער. דער אָנקל האָט זיך צוגעקוקט צו דער

מצבה – און זכרונות פון פריערדיגע יאָרן זענען אויפגעשטאַנען אין זיין קאָפּ. נעבן דעם קבר איז געווען אַרומגעצוימט אַ פּלאַץ פאַר אַ צווייטן קבר. דאָס איז געווען די קרקע, וועלכע ער האָט אָנגעגרייט פאַר זיך, נעבן זיין פאַרשטאָרבענער פרוי.

און מיטאַמאָל איז אים קלאָר געוואָרן: אין יענעם קבר איז געלעגן זיין לעבן, זיין יוגנט – ער האָט עס דערזען, און נעבן דעם לעבן איז געלעגן זיין קבר און געוואַרט אויף אים.

ער האָט זיך געיאָגט, געהאַנדלט, געקויפט ליבע, אונטער־טעניג־געמאַכט לעבנס אונטער זיין ווילן – און דאָ איז אין דער שטיל געלעגן אַ קבר און געוואַרט אויף אים, און אים האָט זיך אויסגעדוכט, אַז ער פאַרשטייט שוין, פאַרוואָס זיין לעבן, וואָס ער האָט געבויט, איז איינגעבראָכן. ער האָט געבויט אויף אַן אָפענעם קבר.

און עס האָט נישט לאַנג געדויערט, און ער האָט פאַר־נומען דאָס אָפענע קבר, וועלכעס איז געשטאַנען די גאַנצע צייט און געוואַרט נעבן זיין פאַרגעסענעם לעבן...

ע נ ד ע

אינהאַלט

ערשטער טייל

		זייט
1.	איבער וויליאַמסבורגער בריק	5
2.	קינדער	13
3.	פֿאַרטאָג	19
4.	דער ברודער בערל מיט זיינע קינדער	24
5.	אָנקל מאָזעס	31
6.	דער „אַמעריקאַנער" אין אַמעריקע	35
7.	אָנקל מאָזעס' לעבן	45
8.	דער נייער פּרעה	53
9.	דער אָנקל קומט צו מאַשען	59
10.	קוזמינער לאַנדסלייט	66
11.	אסתר און אחשורוש	72

צווייטער טייל

1.	ער ווערט האָבן קינדער	81
2.	מאַשע	87
3.	אַ חתן	91
4.	מאַנעס אַגיטאַטאָר	96
5.	אָנקל מאָזעס זעט אַלץ פֿאַרוויס	103
6.	טשאַרלי	109

זייט

7. טשארלי טעלניק 113
8. קוני-איילאנד 122
9. ביים זאטד-ברעג 125
10. „טויזנט און איין נאכט" 134
11. די כלה וויל נישט 140
12. דער טייוול נעמט אים 146
13. מאשע טרעפט זיך מיטן אנקל . . . 155
14. דאס בלויע צימער 163

דריטער טייל

1. מאן און ווייב 173
2. מאשעס מעטאמארפאזע 179
3. ווען א מענטש ווערט געבוירן . . . 184
4. ווען א מוטער טוט איר דינסט . . . 188
5. דער שטרייק פון די קוזטינער לאנדסלייט . 194
6. דער נייער פרעה 203
7. אויף דער צווייטער זייט 208
8. איינזאמקייט 214